T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

NEVŞEHİR İLİ ORTAHİSAR KASABASI BİZANS DİNİ MİMARİSİ

SEHER SARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR.ÖĞR. ÜYESİ İLKER METE MİMİROĞLU

KONYA - 2021

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seher SARI		
	Numarası	18811801013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi/Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Nevşehir İli Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Seher Sarı

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Seher SARI		
	Numarası	18811801013		
		Sanat Tarihi/Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU		
	Tezin Adı	Nevşehir İli Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi		

ÖZET

Kapadokya bölgesi, İç Anadolu'nun güneydoğu yönünde yer alan volkanik hareketlerin olduğu bir kuşak üzerinde bulunmaktadır (Tuncel, 1996: 34). Önemli yerleşmelere ev sahipliği yapmış olan Kapadokya bölgesinde Hristiyanlık, hızlı bir şekilde yayılmaya başlamış ve bununla birlikte ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli mimari eserler inşa edilmiştir. Bizans Dönemi içerisinde Kapadokya Bölgesi'nde yer alan kaya oyma kilise ve manastırlar dikkate değer ve önemli eserler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyük bir bölümü yıkılmış ya da ayakta kalmış bir şekilde günümüze ulaşan bu eserler Bizans mimarisi için önemli belge niteliğine sahiptir. Bu önemli ve değerli eserler içerisinde, Nevşehir ili Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi adlı çalışma, tezin konusunu oluşturmaktadır. Tez dâhilinde yirmi sekiz yapı incelenmiştir. Geneli kaya oyma olarak karşımıza çıkan bu eserlerde tek nefli, iki nefli, üç nefli bazilikal, serbet haç planı ve son olarak kapalı yunan haç planı uygulanmıştır. Yapıların bazılarında aşı boyası, kabartma ve fresko tekniğinde yapılmış duvar resimleri süsleme programı olarak kullanılmıştır. Yapılarda genel olarak haç motifleri ve İncil'den sahneler, peygamberler, aziz ve azize figürleri görülmektedir. Bu çalışma ile birlikte incelenen yirmi sekiz eser Ortahisar Kasabası'nın Hristiyanlıkta önemli bir Bizans yerleşkesi olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelime: Kapadokya, Ortahisar, Bizans, Kaya Oyma, Manastır, Kilise.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Author's	Name and Surname	Seher SARI		
	Student Number	18811801013		
	Department	Art History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU		
	Title of the Thesis/Dissertation	Byzantine Religious Architecture In Ortahisar Town Of Nevsehir Province		

ABSTRACT

The Cappadocia region is located on a belt of volcanic movements in the southeast direction of Central Anatolia (Tuncel, 1996: 34). Christianity began to spread rapidly in the Cappadocia region, which was home to important settlements, and with it, various architectural works were built in accordance with the needs. Rock-carved churches and monasteries located in the Cappadocia region during the Byzantine period are notable and important artifacts.

These works, most of which have been destroyed or survived, have an important document quality for Byzantine architecture. Among these important and valuable works, the work entitled Byzantine religious architecture of the town of Ortahisar in Nevsehir province is the subject of the thesis. Twenty-eight structures were examined within the thesis. In these works, which are generally seen as rock carvings, one-nave, two-nave, three-nave Basilica, serbet cross plan and finally closed Greek cross plan were applied. In some of the buildings, grafting paint, relief and murals made in fresco technique were used as ornamentation programs. In general, crucifix motifs and scenes from the Bible, prophets, figures of saints and Saints are seen in the buildings. Twenty-eight works examined together with this study show that Ortahisar town was an important Byzantine settlement in Christianity.

Key Word: Cappadocia, Ortahisar, Byzantium, Rock Carving, Monastery, Church..

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ vi
ŞEKİLLER LİSTESİ vii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ix
KISALTMALAR xxviii
ÖNSÖZ xxix

BİRİNCİ BÖLÜM
1. GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı, Amacı ve Önemi 1
1.2. Araştırmada Kullanılan Metot ve Yöntem 2
1.3. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar 3
1.4. Kapadokya Bölgesi ve Ortahisar'ın Tarihi Gelişimi 5

İKİNCİ BÖLÜM
2. MANASTIR KAVRAMI VE MANASTIRLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3. KATALOG

3.1. Katalog Tanıtımı 15
3.1.1. Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise 16
3.1.2. Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise 18
3.1.3. Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise 20
3.1.4. Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise 22
3.1.5. Üzengi Vadisi Kara Kilise 24
3.1.6. Üzümlü Kilise 25
3.1.7. Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi 27
3.1.8. Tavşanlı Kilisesi 31
3.1.9. Saklı Kilise 33
3.1.10. Aynalı (Fırkatan) Kilisesi 35
3.1.11. Azize Nino Kilisesi 39
3.1.12. Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise 40
3.1.13. Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise 42
3.1.14. Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi 43
3.1.15. Cambazlı Kilise 46
3.1.16. Balkan Deresi 1 Nolu Kilise 48
3.1.17. Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise 51
3.1.18. Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise 53
3.1.19. Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise 56
3.1.20. Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise 58
3.1.21. Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise 60

3.1.22. Direkli (Sütunlu) Kilise 62
3.1.23. Sarıca Kilisesi 65
3.1.24. Mehmet Gül Evi Kilisesi 68
3.1.25. Hallaç Manastırı 70
3.1.26. Mehmet Akcur Evi Yapısı 78
3.1.27. Ali Yetim Evi Yapısı 80
3.1.28. Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
4. DEĞERLENDİRME

4.1. Yapıların İşlevleri 84
4.2. Mimari Değerlendirme 86
4.2.1. Tek nefli 86
4.2.2. Üç Nefli Bazilikal 90
4.2.3. Serbest Haç Planı 93
4.2.4. Kapalı yunan haçı Planı 96
4.3. Malzeme ve Teknik 101
4.4.Süsleme 102
4.4.1. Aşı Boyası 104
4.4.2. Kabartma 105
4.4.3. Duvar Resmi 107
4.5. Yapıların Tarihlendirilmesi 109
5.SONUÇ 112
KAYNAKÇA 115
YAPI ELEMANLARI 120
TABLOLAR 122
ŞEKİLLER 126
FOTOĞRAFLAR 155

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ortahisar Kasabası'ndaki Kiliselerinin Mimari Özelliklerini Gösteren Tablo 121
Tablo 2: Ortahisar Kasabası'ndaki Yapıların Planını Gösteren Tablo 123
Tablo 3: Ortahisar Kasabası'ndaki Yapıların Süslemesini Gösteren Tablo 125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ortahisar Kasabası Haritası 126
Şekil 2: Ortahisar Kasabası Uydu Görünümü..... 126
Şekil 3: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Planı 127
Şekil 4: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Planı..... 127
Şekil 5: Afyon İnpazarcık Hamam İni Kilisesi Planı (Evcim, 2015) 128
Şekil 6: Afyon İnpazarcık Alaca İn Kilisesi Planı (Evcim, 2015)..... 128
Şekil 7: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Planı 129
Şekil 8: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Planı..... 129
Şekil 9: Üzengi Vadisi Kara Kilise Planı..... 130
Şekil 10: Üzümlü Kilise Planı (Rodley,1985) 130
Şekil 11: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Planı (Restle,1968)..... 131
Şekil 12: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kabartmalı Haç Motifi Çizimi ... 131
Şekil 13: Tavşanlı Kilisesi Planı (Restle, 1968) 132
Şekil 14: Saklı Kilise Planı (Restle,1968) 132
Şekil 15: Ihlara Vadisi Eğritaş Kilisesi Planı (Şahna, 2018) 133
Şekil 16: Ihlara Vadis Bahattin Samanlığı Kilisesi 133
Şekil 17: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Planı (Restle,1968) 134
Şekil 18: Azize Nino Kilisesi Planı 134
Şekil 19: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Planı 135
Şekil 20: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Planı 135
Şekil 21: Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi Planı 136
Şekil 22: Sümbüllü Kilise Planı (Şahna, 2018) 136
Şekil 23: Yılanlı Kilise Planı (Şahna, 2018)..... 137
Şekil 24: Cambazlı Kilise Planı 137
Şekil 25: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Planı..... 138
Şekil 26: Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise Planı 138
Şekil 27: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Planı 139
Şekil 28: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Dış Narteks Tavanındaki Haç Kabartması ve Kabara Çizimi (Esra Nur Koca)..... 139
Şekil 29: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Planı 140
Şekil 30: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Planı..... 140
Şekil 31: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Planı (Restle, 1968) 141

Şekil 32: Direkli (Sütunlu) Kilise Planı 141
Şekil 33: Karanlık Kale Kilisesi Planı (Şahna, 2018)..... 142
Şekil 34: Ala Kilise Planı (Şahna, 2018) 142
Şekil 35: Direkli (Sütunlu) Kilise Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca) 143
Şekil 36: Sarıca Kilisesi Planı..... 143
Şekil 37: Mehmet Gül Evi Kilisesi Planı..... 144
Şekil 38: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca) 144
Şekil 39: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca) 145
Şekil 40: Hallaç Manastır Planı (Rodley,1985) 145
Şekil 41: Avlunun Kuzey Cephesi, Kilisenin Boyuna Kesiti (Crescenzi,2012)..... 146
Şekil 42: Avlunun Doğu Cephesi, Yapının Boyuna Kesiti (Crescenzi,2012) 146
Şekil 45: St. Paul Kilisesi Planı (Rodley,1985) 148
Şekil 46: St. Paul Kilisesi Batı Cephe Çizimi..... 148
Şekil 47: Şapel Bölümü Planı 149
Şekil 48: Toplantı Bölümü Planı 149
Şekil 49: Toplantı Bölümü Sütun Başlıkları Çizimi (Esra Nur Koca) 150
Şekil 50: Hastane Bölümü Planı 150
Şekil 51: Hastane Bölümü İçerisindeki İnsan Kabartması Çizimi 151
Şekil 52: Mehmet Akcur Evi Yapısı Planı..... 151
Şekil 53: Ali Yetim Evi Yapısı Planı..... 152
Şekil 54: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Planı 152
Şekil 55: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca) . 153
Şekil 56: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca) . 153
Şekil 57: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca) . 154

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Kapadokya Bölgesi Genel Görünüm 155
Fotoğraf 2: Ortahisar Kasabası Genel Görünüm 155
Fotoğraf 3: Ortahisar Kasabası 1960 Yılı Meydan Görünüm..... 156
Fotoğraf 4: Ortahisar Kasabası 1960 Yılı Meydan Görünümü..... 156
Fotoğraf 5: Ortahisar Kasabası Tarihi Görünümü 157
Fotoğraf 6: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi Görünümü..... 157
Fotoğraf 7: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Naos Bölümü..... 158
Fotoğraf 8: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü 158
Fotoğraf 9: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Apsis Görünüm 159
Fotoğraf 10: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünümü..... 159
Fotoğraf 11: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Görünümü..... 160
Fotoğraf 12: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm..... 160
Fotoğraf 13: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Duvar Bezemeleri..... 161
Fotoğraf 14: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Apsisteki Kadın Figürü 161
Fotoğraf 15: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Giriş Bölümündeki Haç Kabartması ... 162
Fotoğraf 16: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi Görünümü 162
Fotoğraf 17: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünden Görünüm 163
Fotoğraf 18: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü 163
Fotoğraf 19: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Apsis Görünüm..... 164
Fotoğraf 20: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Apsisindeki Oturma Sekisi 164
Fotoğraf 21: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Apsisindeki Nişler Görünümü 165
Fotoğraf 22: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Kuzey Cepheden Görünüm..... 165
Fotoğraf 23: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Mezar Yapısı 166
Fotoğraf 24: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünümü 166
Fotoğraf 25: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm 167
Fotoğraf 26: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 167
Fotoğraf 27: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi 168
Fotoğraf 28: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Naos Bölümü Görünümü..... 168
Fotoğraf 29: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü..... 169
Fotoğraf 30: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Apsis Görünümü..... 169
Fotoğraf 31: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Apsis İçindeki Mezar Yapısı 170
Fotoğraf 32: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Güney Cepheden Görünüm 170

Fotoğraf 33: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Güney Cephe Arcasolium Mezar Yapısı 171
Fotoğraf 34: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Görünüm 171
Fotoğraf 35: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Niş Görünümü..... 172
Fotoğraf 36: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm 172
Fotoğraf 37: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 173
Fotoğraf 38: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 173
Fotoğraf 39: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 174
Fotoğraf 40: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Giriş Cephe Görünümü 174
Fotoğraf 41: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi 175
Fotoğraf 42: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü 175
Fotoğraf 43: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Narteks Üst Örtüsü 176
Fotoğraf 44: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Ek Mekân Bölümü Görünümü..... 176
Fotoğraf 45: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Ek Mekân Kuzey Ve Batı Cephe Niş Görünüm 177
Fotoğraf 46: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünüm 177
Fotoğraf 47: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Naos Bölümü 178
Fotoğraf 48: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü 178
Fotoğraf 49: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Apsis Görünümü 179
Fotoğraf 50: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 179
Fotoğraf 51: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 180
Fotoğraf 52: Kara Kilise Giriş Cephesi 180
Fotoğraf 53: Kara Kilise Naos Bölümü Görünüm 181
Fotoğraf 54: Kara Kilise Apsis Genel Görünümü 181
Fotoğraf 55: Kara Kilise Apsis İçindeki Nişler Görünüm 182
Fotoğraf 56: Kara Kilise Ek Mekân ve Üst Örtüsü 182
Fotoğraf 57: Kara Kilise Ek Mekân Apsisindeki Sunak Masası ve Niş Görünümü 183
Fotoğraf 58: Kara Kilise Kuzey Cephe Görünümü 183
Fotoğraf 59: Üzümlü Kilise Giriş Cephesi Görünümü 184
Fotoğraf 60: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü 184
Fotoğraf 61: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü Üst Örtüsü 185
Fotoğraf 62: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü Kuzey Cephe ve Arcasolium Mezar Yapısı 185
Fotoğraf 63: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü Güney Cepheden Görünüm 186

Fotoğraf 64: Üzümlü Kilise Naos Bölümü Görünümü 186
Fotoğraf 65: Üzümlü Kilise Üst Örtüsü 187
Fotoğraf 66: Üzümlü Kilise Güney Cepheden Görünüm 187
Fotoğraf 67: Üzümlü Kilise Ek Mekân ve Üst Örtü Görünüm 188
Fotoğraf 68: Üzümlü Kilise Ek Mekân Kuzey Cephe Arcasolium Mezar ve Niş Detayı 188
Fotoğraf 69: Üzümlü Kilise Apsis Görünümü 189
Fotoğraf 70: Üzümlü Kilise Apsis Üst Örtüsü 189
Fotoğraf 71: Üzümlü Kilise Apsis İçindeki Nişler ve Pencere Görünümü 190
Fotoğraf 72: Üzümlü Kilise Apsis Kuzey Cephesindeki Ek Mekan Ve Üst Örtüsü 190
Fotoğraf 73: Üzümlü Kilise Narteks Tavan Süsleme Detayı 191
Fotoğraf 74: Üzümlü Kilise Naos Üst Örtü Süsleme Detayı 191
Fotoğraf 75: Üzümlü Kilise Naos Üst Örtü Süsleme Detayı 191
Fotoğraf 76: Üzümlü Kilise Apsis Üst Örtü Süsleme Detay Görünüm 192
Fotoğraf 77: Üzümlü Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü 192
Fotoğraf 78: Üzümlü Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü 193
Fotoğraf 79: Üzümlü Kilise Kuzey Tonoz Duvar Resmi Detayı 193
Fotoğraf 80: Üzümlü Kilise Güney Tonoz Duvar Resmi Detayı 194
Fotoğraf 81: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Genel Görünüm 194
Fotoğraf 82: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Giriş Cephesi 195
Fotoğraf 83: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Naos Bölümü 195
Fotoğraf 84: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Görünüm 196
Fotoğraf 85: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis Görünümü 196
Fotoğraf 86: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis Üst Örtüsü 197
Fotoğraf 87: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis İçindeki Sunak Masası 197
Fotoğraf 88: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis İçindeki Nişler 198
Fotoğraf 89: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis İçindeki Vaftiz Çukuru 198
Fotoğraf 90: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzey Cephe Görünümü 199
Fotoğraf 91: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeydoğu Cephe Görünümü 199
Fotoğraf 92: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ambon Görünümü 200
Fotoğraf 93: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeybatı Cephesi Niş Görünüm 200

Fotoğraf 94: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeybatı Cephesi Mezar Yapısı 201
Fotoğraf 95: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güney Cephe Görünümü 201
Fotoğraf 96: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güneydoğu Cephe Görünüm 202
Fotoğraf 97: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Vaftiz Havuzu 202
Fotoğraf 98: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cepheden Görünüm 203
Fotoğraf 99: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cephesi Pencere Detayı 203
Fotoğraf 100: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cephesi Niş Detayı 204
Fotoğraf 101: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Giriş Kapısı 204
Fotoğraf 102: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Naos Bölümü ve Üst Örtüsü 205
Fotoğraf 103: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Apsis Görünümü 205
Fotoğraf 104: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Apsis İçindeki Sunak Masası ve Nişler 206
Fotoğraf 105: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Kuzey Cephe Görünüm 206
Fotoğraf 106: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Güney Cephe Görünümü 207
Fotoğraf 107: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Güneybatı Cephesi Mezar Yapısı 207
Fotoğraf 108: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Batı Cephe Görünüm 208
Fotoğraf 109: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis Üst Örtü Duvar Resmi 208
Fotoğraf 110: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeydoğu Cephesi Duvar Resmi 209
Fotoğraf 111: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güneydoğu Cephesi Duvar Resmi Detayı 209
Fotoğraf 112: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi Görünüm 210
Fotoğraf 113: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi Detayı 210
Fotoğraf 114: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi Görünüm 210
Fotoğraf 115: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cephesi Duvar Resmi Detayı 211
Fotoğraf 116: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi 211

Fotoğraf 117: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeydoğu Cephesi Duvar Resmi 211
Fotoğraf 118: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güneyoğu Cephesi Duvar Resmi Detayı..... 212
Fotoğraf 119: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Süsleme Detayı . 212
Fotoğraf 120: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Süsleme Detayı . 213
Fotoğraf 121: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Süsleme Detay Görünüm 213
Fotoğraf 122: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kabartmalı Haç Motifi 214
Fotoğraf 123: Tavşanlı Kilisesi Genel Görünüm..... 214
Fotoğraf 124: Tavşanlı Kilisesi Giriş Cephesi..... 215
Fotoğraf 125: Tavşanlı Kilisesi Naos Bölümü 215
Fotoğraf 126: Tavşanlı Kilisesi Üst Örtüsü 216
Fotoğraf 127: Tavşanlı Kilisesi Apsis Görünüm 216
Fotoğraf 128: Tavşanlı Kilisesi Apsis İçindeki Nişler..... 217
Fotoğraf 129: Tavşanlı Kilisesi Kuzey Cephe Görünümü..... 217
Fotoğraf 130: Tavşanlı Kilisesi Güney Cephe Görünümü 218
Fotoğraf 131: Tavşanlı Kilisesi Süsleme Detayı 218
Fotoğraf 132: Tavşanlı Kilisesi Süsleme Detayı 218
Fotoğraf 133: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünüm 219
Fotoğraf 134: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detayı..... 219
Fotoğraf 135: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detayı..... 220
Fotoğraf 136: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünüm 220
Fotoğraf 137: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünüm 221
Fotoğraf 138: Saklı Kilise Giriş Cephesi (Kaya, 2014)..... 221
Fotoğraf 139: Saklı Kilise Narteks Bölümü Kuzey Cephe Görünümü (Kaya, 2014) 222
Fotoğraf 140: Saklı Kilise Narteks Bölümü Güney Cephe Görünümü (Kaya, 2014) 222
Fotoğraf 141: Saklı Kilise Naos ve Nerteks Bölümü (Kaya, 2014) 223
Fotoğraf 142: Saklı Kilise Naos ve Apsis Bölümüü (Kaya, 2014)..... 223
Fotoğraf 143: Saklı Kilise Apsis Görünüm (Kaya, 2014) 224
Fotoğraf 144: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm (Kaya, 2014)..... 224
Fotoğraf 145: Saklı Kilise Duvar Resmi Detayı (Kaya, 2014)..... 225
Fotoğraf 146: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü (Kaya, 2014)..... 225

Fotoğraf 147: Saklı Kilise Duvar Resmi Detayı (Kaya, 2014) 226
Fotoğraf 148: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm (Kaya, 2014) 226
Fotoğraf 149: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü (Kaya, 2014) 227
Fotoğraf 150:Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Genel Görünüm 227
Fotoğraf 151: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Giriş Cephesi 228
Fotoğraf 152: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Giriş Cephesi Detayı 229
Fotoğraf 153: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Narteks Bölümü 229
Fotoğraf 154: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Narteks Üst Örtüsü 230
Fotoğraf 155: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Narteks Kuzey Haç Kolu Niş Görünümü 230
Fotoğraf 156: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Nartes Bölümü Ek Mekân Girişi 231
Fotoğraf 157: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Naos Bölümü 231
Fotoğraf 158: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Naos Üst Örtüsü 232
Fotoğraf 159: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Apsis Görünüm 232
Fotoğraf 160: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Yan Apsisler 233
Fotoğraf 161: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Kuzey Nef Görünüm 233
Fotoğraf 162: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Kuzey Nef İçi 234
Fotoğraf 163: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Güney Nef Görünüm 234
Fotoğraf 164: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Güney Nef İçi 235
Fotoğraf 165: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Batı Cephe Görünümü 235
Fotoğraf 166: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu 236
Fotoğraf 167: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Batı Cephesi ve Üst Örtü 236
Fotoğraf 168: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Güney Cephe 237
Fotoğraf 169: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Kuzey Cephe 237
Fotoğraf 170: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Üst Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven 238
Fotoğraf 171: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Güvercinlik Bölümü 238
Fotoğraf 172: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Ek Mekân Bölümü 239
Fotoğraf 173: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 239
Fotoğraf 174: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı 240
Fotoğraf 175: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 240
Fotoğraf 176: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 241
Fotoğraf 177: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı 241
Fotoğraf 178: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 242

Fotoğraf 179: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 242
Fotoğraf 180: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 243
Fotoğraf 181: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı 243
Fotoğraf 182: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı 243
Fotoğraf 183: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 244
Fotoğraf 184: Azize Nino Kilisesi Giriş Cephesi 244
Fotoğraf 185: Azize Nino Kilisesi Naos Bölümü 245
Fotoğraf 186: Azize Nino Kilisesi Üst Örtüsü 245
Fotoğraf 187: Azize Nino Kilisesi Apsis Görünümü 246
Fotoğraf 188: Azize Nino Kilisesi Apsis Üst Örtü Detayı 246
Fotoğraf 189: Azize Nino Kilisesi Apsis Önünde Bulunan Şırahane 247
Fotoğraf 190: Azize Nino Kilisesi Ek Mekân Giriş Cephesi 247
Fotoğraf 191: Azize Nino Kilisesi Ek Mekân İçerisinden Görünüm 248
Fotoğraf 192: Azize Nino Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı ve Niş Görünüm 248
Fotoğraf 193: Azize Nino Kilisesi Batı Haç Kolu Duvarı 249
Fotoğraf 194: Azize Nino Kilisesi Apsis Kubbesindeki Pantokrator İsa, Aziz ve Azizeler Figürü 249
Fotoğraf 195: Azize Nino Kilisesi Kuzeydoğu Cephesindeki Üç Elçi ve Aziz Symeon Figürü 250
Fotoğraf 196: Azize Nino Kilisesi Duvar Resmi Detayı 250
Fotoğraf 197: Azize Nino Kilisesi Askeri Kıyafet İçinde Ayakta Duran Figür 251
Fotoğraf 198: Azize Nino Kilisesi Duvar Resmi Detayı 251
Fotoğraf 199: Azize Nino Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünümü 252
Fotoğraf 200: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi 252
Fotoğraf 201: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Güney Yamacından Görünüm 253
Fotoğraf 202: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Naos Bölümü 253
Fotoğraf 203: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü 254
Fotoğraf 204: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Üst Örtü Detayı 254
Fotoğraf 205: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Apsisi 255
Fotoğraf 206: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Görünümü 255
Fotoğraf 207: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Arcasolium Mezar Yapısı 256
Fotoğraf 208: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünümü 256
Fotoğraf 209: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm 257

Fotoğraf 210: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 257
Fotoğraf 211: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 258
Fotoğraf 212: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detay Görünüm 258
Fotoğraf 213: Konya Botsa 1 nolu Kilise Süsleme Detayı (Mimiroğlu, 2015) 259
Fotoğraf 214: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Doğu Yamacı Görünüm 259
Fotoğraf 215: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Naos Bölümü 260
Fotoğraf 216: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü 260
Fotoğraf 217: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Apsisi 261
Fotoğraf 218: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Kuzey ve Güney Cephe 262
Fotoğraf 219: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 262
Fotoğraf 220: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 263
Fotoğraf 221: Meskendir Kilisesi Giriş Cephesi 263
Fotoğraf 222: Meskendir Kilisesi Naos Bölümü 264
Fotoğraf 223: Meskendir Kilisesi Üst Örtüsü 264
Fotoğraf 224: Meskendir Kilisesi Apsis ve Yan Apsisler 265
Fotoğraf 225: Meskendir Kilisesi Templon Duvarı Görünümü 265
Fotoğraf 226: Meskendir Kilisesi Apsis İçindeki Nişler Görünümü 266
Fotoğraf 227: Meskendir Kilisesi Apsis İçindeki Katedra 266
Fotoğraf 228: Meskendir Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı 267
Fotoğraf 229: Meskendir Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı Niş Görünümü 267
Fotoğraf 230: Meskendir Kilisesi Güney Haç Kolu Duvarı 268
Fotoğraf 231: Meskendir Kilisesi Güney Haç Kolu Duvarı Niş Görünümü 268
Fotoğraf 232: Meskendir Kilisesi Batı Cephesi Görünümü 269
Fotoğraf 233: Meskendir Kilisesi Batı Cephesi Niş Görünümü 269
Fotoğraf 234: Meskendir Kilisesi Süsleme Detayı 270
Fotoğraf 235: Meskendir Kilisesi Süsleme Detayı 270
Fotoğraf 236: Meskendir Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 271
Fotoğraf 237: Meskendir Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 271
Fotoğraf 238: Meskendir Kilisesi Haç Kabartması 272
Fotoğraf 240: Meskendir Kilisesi Giriş Cephesi Aziz Figürü 273
Fotoğraf 241: Cambazlı Kilise Giriş Cephesi 273
Fotoğraf 242: Cambazlı Kilise Narteks Bölümü 274
Fotoğraf 243: Cambazlı Kilise Narteks Bölümü Üst Örtüsü 274

Fotoğraf 244: Cambazlı Kilise Narteks Batı Cephe ve Mezar Yapısı 275
Fotoğraf 245: Cambazlı Kilise Doğu Cephe Görünümü 275
Fotoğraf 246: Cambazlı Kilise Naos Bölümü..... 276
Fotoğraf 247: Cambazlı Kilise Üst Örtüsü 276
Fotoğraf 248: Cambazlı Kilise Apsis Genel Görünümü..... 277
Fotoğraf 249: Cambazlı Kilise Apsis Detay Görünüm..... 277
Fotoğraf 250: Cambazlı Kilise Yan Apsisler..... 278
Fotoğraf 251: Cambazlı Kilise Kuzey Cephe Görünümü..... 278
Fotoğraf 252: Cambazlı Kilise Güney Cephe Görünümü 279
Fotoğraf 253: Cambazlı Kilise Batı Cepheden Görünüm..... 279
Fotoğraf 254: Cambazlı Kilise Süsleme Detayı 280
Fotoğraf 255: Cambazlı Kilise Süsleme Detay Görünümü 280
Fotoğraf 256: Cambazlı Kilise Süsleme Detayı 281
Fotoğraf 257: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı..... 281
Fotoğraf 258: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı..... 282
Fotoğraf 259: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü..... 282
Fotoğraf 260: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü..... 283
Fotoğraf 261: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm..... 283
Fotoğraf 262: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı..... 284
Fotoğraf 263: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm..... 284
Fotoğraf 264: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı..... 285
Fotoğraf 265: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü..... 285
Fotoğraf 266: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Genel Görünümü 286
Fotoğraf 267: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü 286
Fotoğraf 268: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü Üst Örtüsü 287
Fotoğraf 269: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi (Aktürk, 2019) 287
Fotoğraf 270: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü (Aktürk, 2019)..... 288
Fotoğraf 271: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümünde Bulunan Mezar Yapıları (Aktürk, 2019) 288
Fotoğraf 272: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü Kuzey Cephe Arcasolium Mezar Yapısı (Aktürk, 2019) 289
Fotoğraf 273: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü Güney Cephe Arcasolium Mezar Yapısı (Aktürk, 2019) 289

Fotoğraf 274: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteksten Naosa Geçişte Bulunan Mezar Yapıları (Aktürk, 2019) 290
Fotoğraf 275: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümü (Aktürk, 2019) 290
Fotoğraf 276: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümü Üst Örtüsü (Aktürk, 2019) 291
Fotoğraf 277: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Üst Örtü Detayı (Aktürk, 2019)..... 291
Fotoğraf 278: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünden Narteks Bölümü Görünüm (Aktürk, 2019) 292
Fotoğraf 279: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünün Sol Tarafında Bulunan Çift Kemerli Alınlık Görünüm (Aktürk, 2019) 292
Fotoğraf 280: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünün Sol Tarafında Bulunan Mezar Yapıları Görünüm (Aktürk, 2019)..... 293
Fotoğraf 281: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 293
Fotoğraf 282: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı 294
Fotoğraf 283: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Süsleme Detay Görünümü..... 294
Fotoğraf 284: Konya Sille Koimesis Tes Panagias Kilisesi'nin Ayaklarındaki Geometrik Süsleme (Mimiroğlu, 2015)..... 295
Fotoğraf 285: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 295
Fotoğraf 286: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü Duvar Resmi 296
Fotoğraf 287: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü Duvar Resmi 296
Fotoğraf 288: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Genel Görünüm 297
Fotoğraf 289: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi 297
Fotoğraf 290: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Naos Bölümü 298
Fotoğraf 291: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü..... 298
Fotoğraf 292: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Üst Örtü Detayı..... 299
Fotoğraf 293: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Apsis Genel Görünüm 299
Fotoğraf 294: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Apsis Detayı 300
Fotoğraf 295: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Kuzey Haç Kolu Duvarı 300
Fotoğraf 296: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Güney Haç Kolu Duvarı Arcasolium Mezar Yapısı ve Niş Görünüm 301
Fotoğraf 297: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 301
Fotoğraf 298: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 302
Fotoğraf 299: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm 302
Fotoğraf 300: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 303
Fotoğraf 301: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detay 303

Fotoğraf 302: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünüm 304
Fotoğraf 303: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 304
Fotoğraf 304: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünüm 305
Fotoğraf 305: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 305
Fotoğraf 306: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünümü 306
Fotoğraf 307: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünümü 306
Fotoğraf 308: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 307
Fotoğraf 309: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 307
Fotoğraf 310: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünüm 308
Fotoğraf 311: Konya Sille Koimesis Tes Panagias Kilisesi'ndeki Duvar Resmi (Mimiroğlu, 2015) 308
Fotoğraf 312: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi 309
Fotoğraf 313: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Narteks Bölümü ve Üst Örtüsü 309
Fotoğraf 314: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise İç Narteks Bölümü 310
Fotoğraf 315: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise İç Narteks Üst Örtüsü 310
Fotoğraf 316: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Naos Bölümü 311
Fotoğraf 317: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü 311
Fotoğraf 318: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Apsis Görünümü 312
Fotoğraf 319: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Kuzey Cephe 312
Fotoğraf 320: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Güney Cephe ve Ek Mekân 313
Fotoğraf 321: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Madalyon İçinde Haç Motifi 313
Fotoğraf 322: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi Süsleme Görünüm 314
Fotoğraf 323: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Dış Narteks Süsleme Detayı 314
Fotoğraf 324: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Dış Narteks Tavanındaki Haç Kabartması ve Kabara 315
Fotoğraf 325: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Giriş Cephesi 315
Fotoğraf 326: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Üst Örtüsü 316
Fotoğraf 327: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Apsis Görünüm 316
Fotoğraf 328: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Kuzey Cephe 317
Fotoğraf 329: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Batı Cephe Görünümü 317
Fotoğraf 330: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Süsleme Detayı 318
Fotoğraf 331: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Süsleme Görünümü 318
Fotoğraf 332: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Süsleme Detayı 319

Fotoğraf 333: Konya Kayadibi 1 nolu Kilise naosundaki kemerlerde bulunan kırmızı aşı boyası süslemeler (Mimiroğlu, 2015) 319
Fotoğraf 334: Konya Kayadibi 1 nolu Kilise narteksindeki niş etrafına yapılan süsleme..... 320
Fotoğraf 335: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Genel Görünümü 320
Fotoğraf 336: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi 321
Fotoğraf 337: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Narteks Bölümü 321
Fotoğraf 338: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Narteks Üst Örtüsü 322
Fotoğraf 339: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Naos Bölümü 322
Fotoğraf 340: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Naos Bölümü 323
Fotoğraf 341: Fotoğraf: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü 323
Fotoğraf 342: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Köşe Mekânları Üst Örtü Görünümü .. 324
Fotoğraf 343: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Köşe Mekânları Üst Örtü Görünümü .. 324
Fotoğraf 344: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Apsisi 324
Fotoğraf 345: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Apsis Detay Görünüm 325
Fotoğraf 346: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Detayı 325
Fotoğraf 347: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Görünümü 326
Fotoğraf 348: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Detayı 326
Fotoğraf 349: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Görünümü 327
Fotoğraf 350: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Giriş Cephesi 327
Fotoğraf 351: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Naos Bölümü 328
Fotoğraf 352: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Üst Örtüden Görünüm 328
Fotoğraf 353: Fotoğraf: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Apsis Görünümü 329
Fotoğraf 354: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Yan Apsisler 329
Fotoğraf 355: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Kuzey Cephe Arcasolium Mezar Yapısı 330
Fotoğraf 356: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Güney Cephe Arcasolium Mezar Yapısı Görünümü 330
Fotoğraf 357: Deises Konulu Duvar Resmi..... 331
Fotoğraf 358: Meryem Ve Elizabet'in Buluşması Konulu Duvar Resmi..... 331
Fotoğraf 359: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü 332
Fotoğraf 360: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı 332
Fotoğraf 361: Konya Gâvur Beşiği Mağara Kilisesi'nin Kuzey Duvarının Üst Sırasındaki Figürler (Mimiroğlu, 2015)..... 333
Fotoğraf 362: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Süsleme Görünümü 333

Fotoğraf 363: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Süsleme Detay Görünüm 334
Fotoğraf 364: Direkli (Sütunlu) Kilise Genel Görünümü 334
Fotoğraf 365: Direkli (Sütunlu) Kilise Güvercinlik Bölümü 335
Fotoğraf 366: Direkli (Sütunlu) Kilise Narteks Bölümüne Çıkışı Sağlayan Merdiven 335
Fotoğraf 367: Direkli (Sütunlu) Kilise Narteks Bölümü ve Mezar Yapısı 336
Fotoğraf 368: Direkli (Sütunlu) Kilise Naos Bölümü 336
Fotoğraf 369: Direkli (Sütunlu) Kilise Üst Örtüsü 337
Fotoğraf 370: Direkli (Sütunlu) Kilise Sütun Başlıkları Görünüm 337
Fotoğraf 371: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis Genel Görünümü 338
Fotoğraf 372: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis Detayı 338
Fotoğraf 373: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis Üst Örtüsü 339
Fotoğraf 374: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis İçindeki Katedra ve Oturma Sekisi 339
Fotoğraf 375: Direkli (Sütunlu) Kilise Kuzeydoğu Cephesi Yan Apsis 340
Fotoğraf 376: Direkli (Sütunlu) Kilise Kuzeydoğu Cephesi Yan Apsis İçi Görünümü 340
Fotoğraf 377: Direkli (Sütunlu) Kilise Güneydoğu Cephesi Yan Apsis 341
Fotoğraf 378: Direkli (Sütunlu) Kilise Güneydoğu Cephesi Yan Apsis İçindeki Sunak Masasından İzler 341
Fotoğraf 379: Direkli (Sütunlu) Kilise Kuzey Cephe 342
Fotoğraf 380: Direkli (Sütunlu) Kilise Güney Cephe 342
Fotoğraf 381: Direkli (Sütunlu) Kilise Ek Mekân Giriş Cephesi 343
Fotoğraf 382: Direkli (Sütunlu) Kilise Ek Mekân İçinden Görünüm 343
Fotoğraf 383: Direkli (Sütunlu) Kilise Ek Mekân Üst Örtüsü 344
Fotoğraf 384: Direkli (Sütunlu) Kilise Süsleme Detayı 344
Fotoğraf 385: Direkli (Sütunlu) Kilise Süsleme Detay Görünümü 345
Fotoğraf 386: Sarıca Kilisesi Giriş Cephesi 345
Fotoğraf 387: Sarıca Kilisesi Trapeza Bölümü 346
Fotoğraf 388: Sarıca Kilisesi Narteks Bölümü 346
Fotoğraf 389: Sarıca Kilisesi Narteks Bölümü Güney Cephesi 347
Fotoğraf 390: Sarıca Kilisesi Narteks Üst Örtüsü 347
Fotoğraf 391: Sarıca Kilisesi Narteks Üst Örtüsü 348
Fotoğraf 392: Sarıca Kilisesi Narteks Bölümü Sütun Görünümü 348
Fotoğraf 393: Sarıca Kilisesi Naos Bölümü 349

Fotoğraf 394: Sarıca Kilisesi Üst Örtüsü 349
Fotoğraf 395: Sarıca Kilisesi Sütun ve Kırık Sütun Görünümü 350
Fotoğraf 396: Sarıca Kilisesi Köşe Mekânı 350
Fotoğraf 397: Sarıca Kilisesi Köşe Mekânı Üst Örtüsü 351
Fotoğraf 398: Sarıca Kilisesi Naos Bölümü 351
Fotoğraf 399: Sarıca Kilisesi Templon Duvarı ve Sunak Masası 352
Fotoğraf 400: Sarıca Kilisesi Yan Apsisler 352
Fotoğraf 401: Sarıca Kilisesi Güney Cephesi 353
Fotoğraf 402: Sarıca Kilisesi Batı Cephesi 353
Fotoğraf 403: Sarıca Kilisesi Kuzey Cephesi 354
Fotoğraf 404: Sarıca Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 354
Fotoğraf 405: Sarıca Kilisesi Süsleme Detayı 355
Fotoğraf 406: Sarıca Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 355
Fotoğraf 407: Sarıca Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 356
Fotoğraf 408: Sarıca Kilisesi Süsleme Detayı 356
Fotoğraf 409: Sarıca Kilisesi Süsleme Detayı 357
Fotoğraf 410: Mehmet Gül Evi Kilisesi Dış Cephesi 357
Fotoğraf 411: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Cephesi 358
Fotoğraf 412: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Bölümü 358
Fotoğraf 413: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Bölümü Üst Örtsü 359
Fotoğraf 414: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Bölümünde Bulunan Nişler 359
Fotoğraf 415: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü 360
Fotoğraf 416: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Üst Örtüsü 360
Fotoğraf 417: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Batı Cephesi 361
Fotoğraf 418: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Kuzey Cephesi 361
Fotoğraf 419: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Güney Cephesi 362
Fotoğraf 420: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümden Naosa Geçişi Sağlayan Kapı 362
Fotoğraf 421: Mehmet Gül Evi Kilisesi Naos Bölümü 363
Fotoğraf 422: Mehmet Gül Evi Kilisesi Üst Örtüsü 363
Fotoğraf 423: Mehmet Gül Evi Kilisesi Kubbe Detay Görünümü 364
Fotoğraf 424: Mehmet Gül Evi Kilisesi Köşe Mekânı 364
Fotoğraf 425: Mehmet Gül Evi Kilisesi Apsisi 365

Fotoğraf 426: Mehmet Gül Evi Kilisesi Güney Haç Kolu Duvarı 365
Fotoğraf 427: Mehmet Gül Evi Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı Görünüm 366
Fotoğraf 428: Mehmet Gül Evi Kilisesi Batı Haç Kolu Duvarı 366
Fotoğraf 429: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detayı 367
Fotoğraf 430: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detay Görünüm 367
Fotoğraf 431: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 368
Fotoğraf 432: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detayı 368
Fotoğraf 433: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detay Görünümü 369
Fotoğraf 434: Konya Kayadibi 2 nolu Kilise'nin güneyindeki mezar odasında bulunan haç 369
Fotoğraf 435: Konya Sille Kiriakon Kilisesi narteksinin tavanındaki haç kabartması 370
Fotoğraf 436: Hallaç Manastırı Genel Görünüm 370
Fotoğraf 437: St. Paul Kilisesi Genel Görünümü 370
Fotoğraf 438: St. Paul Kilisesi Dış Cephesi 371
Fotoğraf 439: St. Paul Kilisesi Naos Bölümü 371
Fotoğraf 440:St. Paul Kilisesi Doğu Cepheden Batı Cephe Görünümü 372
Fotoğraf 441: St. Paul Kilisesi Üst Örtüsü 372
Fotoğraf 442: Kilise Doğu Cephesi Yıkılmış Sütun Görünüm 373
Fotoğraf 443: St.Paul Kilisesi Apsis ve Yan Apsisler 373
Fotoğraf 444: St.Paul Kilisesi Ana Apsis İç Yüzey Niş Görünümü 374
Fotoğraf 445: St.Paul Kilisesi Kuzey Cephesi 374
Fotoğraf 446: St.Paul Kilisesi Güney Cephesi 375
Fotoğraf 447: St. Paul Kilisesi Güvercinlik Süsleme Detay Görünüm 375
Fotoğraf 448: St. Paul Kilisesi Sütun Başlıkları Süsleme Detayı 376
Fotoğraf 449: St. Paul Kilisesi Yan Apsis Kemeri Süsleme Detayı 376
Fotoğraf 450: St. Paul Kilisesi Köşe Hücresi Üst Örtü Süsleme Detayı 377
Fotoğraf 451: St. Paul Kilisesi Giriş Cephesi Testere Dişi Kabartması 377
Fotoğraf 452: St. Paul Kilise Giriş Cephesi Yunan Haçı ve Çok Kollu Yıldız Kabartması 378
Fotoğraf 453: St. Paul Kilisesi Sütun Başlıkları Koçbaşı, Gönye Burun Kabartması Görünümü 378
Fotoğraf 454: St. Paul Kilisesi Yarı İnsan Figürlü Kabartma Detay Görünümü 379
Fotoğraf 455: St. Paul Kilisesi Ana Apsis Duvar Resmi Detayı Görünüm 379

Fotoğraf 456: Şapel Bölümü Genel Görünüm 380
Fotoğraf 457: Şapel Bölümü Üst Örtüsü 380
Fotoğraf 458: Şapel Bölümü Doğu Cephesi ve Niş Detayı 381
Fotoğraf 459: Şapel Bölümü Güney Cephesi 381
Fotoğraf 460: Şapel Bölümü Güney Cephe Mezar Görünümü 382
Fotoğraf 461: Şapel Bölümü Batı Cephesi 382
Fotoğraf 462: Şapel Bölümü Kuzey Cephesi 383
Fotoğraf 463: Şapel Bölümü Kuzey Batı Cephesi Mezar Görünümü 383
Fotoğraf 464: Şapel Bölümü Süsleme Detayı 384
Fotoğraf 465: Şapel Bölümü Sütun Başlıkları Süsleme Detay Görünümü 384
Fotoğraf 466: Şapel Bölümü Kemerlerde Bulunan Süsleme Detayı 385
Fotoğraf 467: Toplantı Bölümü Genel Görünümü 385
Fotoğraf 468: Toplantı Bölümü İçerisinden Genel Görünüm 386
Fotoğraf 469: Toplantı Bölümü Üst Örtüsü 386
Fotoğraf 470: Toplantı Bölümü Doğu Nef Genel Görünümü 387
Fotoğraf 471: Toplantı Bölümü Batı Nef Genel Görünüm 387
Fotoğraf 472: Toplantı Bölümü Doğu ve Batı Nef İçi Genel Görünümü 388
Fotoğraf 473: Toplantı Bölümü Kuzey Cephesi 388
Fotoğraf 474: Toplantı Bölümü Giriş Güvercinlik Süsleme Detayı 389
Fotoğraf 475: Toplantı Bölümü Kuzey Cephe Süsleme Detayı 389
Fotoğraf 476: Toplantı Bölümü Sütun Başlıkları Süsleme Detayı 389
Fotoğraf 477: Toplantı Bölümü Niş İçi Kabartma Görünümü 390
Fotoğraf 478: Toplantı Bölümü Sütun Başlıkları Kabartma Detayı 390
Fotoğraf 479: Mutfak Bölümü Giriş Cephesi ve İçerisinden Genel Görünüm 391
Fotoğraf 480: Mutfak Bölümü Kuzey Cephesi 391
Fotoğraf 481: Mutfak Bölümü Doğu Cephesi 392
Fotoğraf 482: Mutfak Bölümü Güney Cephesi 392
Fotoğraf 483: Mutfak Bölümü İçerisindeki Tandır ve Pencere Açıklığı 393
Fotoğraf 484: Mutfak Bölümü Kuzey Cephe Süsleme Detayı 393
Fotoğraf 485: Mutfak Bölümü Doğu Cephe Süsleme Detayı 393
Fotoğraf 486: Mutfak Bölümü Tavan Eteği Süsleme Detayı 394
Fotoğraf 487: Keşiş Bölümü Giriş Cephesi ve İçerisinden Görünüm 394
Fotoğraf 488: Keşiş Bölümü Batı Cephesi 395

Fotoğraf 489: Keşiş Bölümü Kuzey Cephesi 395
Fotoğraf 490: Keşiş Bölümü Doğu Cephesi 396
Fotoğraf 491: Keşiş Bölümü Güney Cephe ve Pencere Görünümü 396
Fotoğraf 492: Keşiş Bölümü At Nalı Kemer ve Levha Süsleme Detayı 397
Fotoğraf 493: Keşiş Bölümü Kemer İçine Yerleştirilen Haç Süsleme Detayı 397
Fotoğraf 494: Keşiş Bölümü Tavan Eteği Süsleme Detayı 398
Fotoğraf 495: Keşiş Bölümü Pilastr Başlıkları Süsleme Detayı 398
Fotoğraf 496: Keşiş Bölümü Kemer İçine Yerleştirilen Haç Kabartması 398
Fotoğraf 497: Keşiş Bölümü Pilastr Başlıkları Kabartma Detay Görünümü 399
Fotoğraf 498: Keşiş Bölümü Batı Cephesi Kabartmalı Pano 399
Fotoğraf 499: Hastane Bölümü Giriş Cephesi 400
Fotoğraf 500: Hastane Bölümü Üst Örtüsü 400
Fotoğraf 501: Hastane Bölümü Üst Örtü Dışarıdan Görünümü 401
Fotoğraf 502: Hastane Bölümü Güney Cephe ve Sütun Görünümü 401
Fotoğraf 503: Hastane Bölümü Kuzey Cephe ve Sütun Görünümü 402
Fotoğraf 504: Hastane Bölümü Doğu Cephesi 402
Fotoğraf 505: Hastane Bölümü İçerisindeki İnsan Kabartması 403
Fotoğraf 506: İbrahim İnleri Kilisesi, kabartma figür (Evcim, 2015) 403
Fotoğraf 507: Mehmet Akcur Evi Yapısı Giriş Cephesi 404
Fotoğraf 508: Mehmet Akcur Evi Yapısı Naos Bölümü 404
Fotoğraf 509: Mehmet Akcur Evi Yapısı Apsisten Batı Cephesi Görünüm 405
Fotoğraf 510: Mehmet Akcur Evi Yapısı Üst Örtüsü 405
Fotoğraf 511: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân Görünüm 406
Fotoğraf 512: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân İçindeki Nişler 406
Fotoğraf 513: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân İçindeki Nişler 407
Fotoğraf 514: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân İçindeki Nişler Görünüm 407
Fotoğraf 515: Mehmet Akcur Evi Yapısı Kuzey Nef Görünümü 408
Fotoğraf 516: Mehmet Akcur Evi Yapısı Kuzey Nef İçi 408
Fotoğraf 517: Mehmet Akcur Evi Yapısı Kuzey Nef Beden Duvarı 409
Fotoğraf 518: Mehmet Akcur Evi Yapısı Güney Nef Görünüm 409
Fotoğraf 519: Mehmet Akcur Evi Yapısı Güney Nef İçi Görünümü 410
Fotoğraf 520: Mehmet Akcur Evi Yapısı Güney Nef Beden Duvarı 410
Fotoğraf 521: Mehmet Akcur Evi Yapısı Batı Cephe Görünümü 411

Fotoğraf 522: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı 411
Fotoğraf 523: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı 411
Fotoğraf 524: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detay Görünüm 412
Fotoğraf 525: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detay Görünüm 412
Fotoğraf 526: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı 412
Fotoğraf 527: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı 413
Fotoğraf 528: Ali Yetim Evi Yapısı Dış Cephe 413
Fotoğraf 529: Ali Yetim Evi Yapısı Giriş Cephesi 414
Fotoğraf 530: Ali Yetim Evi Yapısı Naos Bölümü 414
Fotoğraf 531: Ali Yetim Evi Yapısı Ek Mekândan Batı Cephesi Görünümü 415
Fotoğraf 532: Ali Yetim Evi Yapısı Üst Örtüsü 415
Fotoğraf 533: Ali Yetim Evi Yapısı Ek Mekân Görünümü 416
Fotoğraf 534: Ali Yetim Evi Yapısı Ek Mekân İçinden Görünüm 416
Fotoğraf 535: Ali Yetim Evi Yapısı Pastophoria Mekânı 417
Fotoğraf 536: Ali Yetim Evi Yapısı Pastophoria Mekânı İç Görünümü 418
Fotoğraf 537: Ali Yetim Evi Yapısı Pastophoria Mekânı Üst Örtüsü 418
Fotoğraf 538: Ali Yetim Evi Yapısı Kuzey Nef Görünümü 419
Fotoğraf 539: Ali Yetim Evi Yapısı Kuzey Nef İçi Görünümü 419
Fotoğraf 540: Ali Yetim Evi Yapısı Güney Nef Görünüm 420
Fotoğraf 541: Ali Yetim Evi Yapısı Güney Nef İçi Görünümü 420
Fotoğraf 542: Ali Yetim Evi Yapısı Süsleme Detayı 421
Fotoğraf 543: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Batı Cephesi 421
Fotoğraf 544: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Naos Bölümü 422
Fotoğraf 545: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Üst Örtüsü 422
Fotoğraf 546: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Doğu Cephesi 423
Fotoğraf 547: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Doğu Cephesi Detayı 423
Fotoğraf 548: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Kuzey Haç Kolu Duvarı Niş ve Açıklık Görünüm 424
Fotoğraf 549: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Güney Haç Kolu Duvarı 424
Fotoğraf 550: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Detayı 425
Fotoğraf 551: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Detayı 425
Fotoğraf 552: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünüm 425
Fotoğraf 553: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünümü 426

Fotoğraf 554: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünümü 426
Fotoğraf 555: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünüm 427

KISALTMALAR

Bkz. :Bakınız

cm. :Santimetre

C. :Cilt

Fot. :Fotoğraf

Km :Kilometre

Kat :Katalog

M.Ö. :Milattan Önce

M.S. :Milattan Sonra

m. :Metre

No. :Numara

S. :Sayı

Şek. :Şekil

Yy. :Yüzyıl

ÖNSÖZ

Tarih boyunca insanlar farklı işlevler için kullanılan yapılara ihtiyaç duymuş ve bu ihtiyaçları ışığında çeşitli mimari eserler inşa etmişlerdir. Zamanla ortaya çıkan ihtiyaçlardan dolayı bu eserler, zevk ve estetiğin birleşimiyle mimari bir tarz oluşturmuşlardır. Bir bölgenin doğal yapısını oluşturan mimari eserler, o bölgede yaşayan toplumunun sosyal-kültürel değerlerini, dinsel inançlarını ve son olarak da yaşayış biçimlerini en iyi yansıtan belge niteliğindedir.

Kapadokya Bölgesi Bizans devri mimari eserleri, bu bölgenin biçimlenmesinde ve kültürel çeşitliliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bölgede bulunan Bizans dönemi eserlerin önemli bir yer edinmesi, fakat yapılan araştırmaların yeterli olmaması nedeniyle Kapadokya Bölgesi'ni de incelemek ve tanıtmak amaç olarak belirlenmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Nevşehir İli Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi içerisinde incelenen yirmi sekiz eser, Bizans mimarisinin önemli eserleri arasında yer almaktadır. Gerek yapıldıkları dönemin özelliklerini yansıtmasından gerek ise günümüze ulaşmasından dolayı önem teşkil etmektedir. Bu nedenle çalışmamızdaki bu yirmi sekiz eser mimari, malzeme-teknik ve süsleme programlarıyla detaylı bir biçimde ele alınıp tanıtılmak istenilmiştir.

Bu çalışmamda engin bilgilerinden ve desteğinden her zaman faydalandığım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi İlker Mete MİMİROĞLU'na, çalışmalarımda yanımda olan ve benimle birlikte özveriyle çalışan İhsan ÖZATA'ya yapıların çizimlerini yapan Erdem KARADENİZ'e, saha çalışmam sırasında yardımlarını hiç esirgemeyen Yusuf TIĞLI'ya, arazi çalışmam sırasında yardımcı olan Ortahisar Belediye Başkanı Mustafa Ateş ve görevli olan arkadaşlara son olarak maddi ve manevi her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen canım aileme teşekkürü borç bilirim.

Seher SARI

Nisan-2020

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1.Konunun Tanımı, Amacı ve Önemi

Çok zengin bir tarih ve kültürel geçmişi olan Anadolu'da, meydana getirilmiş olan sanatsal eserler, doğal koşulların, zaman ve insanın neden olduğu bir tahribat içinde yer almaktadır. Bu süre içerisinde bulunan Kapadokya Bölgesi ise Bizans mimarisi içinde fazlasıyla önemli ve zengin bölge olarak bilinmektedir.

Bizans Dönemi içerisinde Kapadokya Bölgesi önemli bir yere sahiptir. Bünyesinde barındırdığı kaya oyma kilise ve manastırlar da dikkate değer eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar, gerek Türk gerekse yabancı araştırmacılarının dikkatini çekmesine sebep olmuş ve bölgede yoğun bir şekilde çalışma yapmışlardır. Buradaki yoğun çalışmalara karşın Nevşehir İli Ortahisar Kasabası yeteri kadar çalışılmamıştır. Bu sebeple Nevşehir ili Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi adlı çalışma, tezimin konusunu oluşturmaktadır. Plan ve mimari başta olmak üzere malzeme ve teknik, duvar bezemeleri ve sahneleri son olarak kaynak da bakımından incelenmiş olup konunun kapsamını oluşturmaktadır. Çalışma dâhilinde incelenen yirmi sekiz eserden literatüre girmemiş yapılarında olduğu tespit edilmiştir. Araştırma süresince konu hakkında yapılan çalışmalarda Türkçe yayın sayısının yetersizliğinden bahsedilmiştir. Yapılan çalışmaların geneli yabancı araştırmacılar tarafından yapılmış olup kendi dillerinde yayınlanmıştır.

Nevşehir ili Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi adlı çalışma içerisinde incelenen yirmi sekiz yapı detaylı bir şekilde incelenmesi sonucunda, plan, mimari, malzeme ve teknik son olarak süsleme özellikleri bakımından Bizans mimarisi içerisinde gelişimleri ve önemleri belirtilmiş olup; Bizans Sanatı ile ilgili yapılacak çalışmalara da fayda sağlayacağı tahmin edilmektedir. Yapıların incelenerek belgelenmesi ve değerlerinin ortaya konulması; Kapadokya bölgesi ve sanat tarihi açısından önem arz etmektedir. Nevşehir ili Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi adlı çalışma içerisinde incelenen yirmi sekiz yapı plan ve mimari açısından benzersiz özellikler taşımaktadır. Yapılarla ilgili yapılan çalışmalar sınırlı olmakla beraber yetersizdir. Bu çalışma ile bu konudaki açıklığın kapatılacağı düşünülmektedir.

Tez konusu kapsamında incelenen yapılar hakkında daha önce çalışma yapan araştırmacıların çizimlerinde ve görsellerinde bazı ayrıntıların bugün yok olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışma belge niteliğinde olmakla birlikte ileride yok olabileceği düşünülen bu eserlerin geleceğe aktarılmasına ve Bizans mimarisinin değerlendirilmesine büyük katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir

1.2. Araştırmada Kullanılan Metot ve Yöntem

Çalışmaya öncelikle kütüphane ve literatür taramasıyla başlanılmış olup ilk olarak Nevşehir merkez ve ilçelerinde bulunan halk kütüphanelerine gidilmiş ve bilgiler toplanmıştır. Daha sonra Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, Nevşehir İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Nevşehir Belediyesi, Ürgüp Belediyesi, Ürgüp Müzesi, Ortahisar Belediyesi, Ortahisar Muhtarlığı ve son olarak Ortahisar Kültür Merkezine gidilmiş ve Yüksek Öğrenim Kurumu tez merkezinden; konu ile ilgili yayınlar ve tezler taranmıştır. Çalışma konumuzu seçerken yerlerini tespit ettiğimiz yapıların fotoğrafları profesyonel makineyle çekilmiş ve ölçüleri lazer metre ile alınmıştır. Arazi çalışması sırasında tezin değerlendirme ve karşılaştırma bölümünde kullanmak üzere çevre yerleşmeleri olan Ürgüp ve Göreme'de bulunan kiliselerde de incelemeler yapılmıştır. Arazi çalışması tamamlanmış olup elde edilen ölçülerle çizimler ve kesitler autocad programıyla çizilmiştir. Kaynak araştırması ve arazi çalışması ile elde edilen veriler toplandıktan sonra tezin yazım sürecine geçilmiştir. Tezin yazımında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tez yazım klavuzu kullanılmış ve Chicago dipnot sistemi uygulanmıştır.

Tez, beş ana başlık altında toplanmış olup ilk bölüm olan girişte, konuyu açıklayıcı kısa bir tanım verilmiş, konunun tanımı, amacı ve önemi, konuyla ilgili metot ve yöntem, konuyla ilgili çalışmalar ve son olarak da Kapadokya Bölgesi ve Ortahisar'ın tarihi gelişimi anlatılmıştır. İkinci bölümde kısaca manastır kavramı ve manastırların ortaya çıkışı hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölüm katalog olup, bu bölümde katalog tanıtımı yapılmıştır. Katalog içerisinde yer alan yapıların katalog numarası, yapının yeri, türü, malzeme ve tekniği, mimari tanımı, süsleme ve tarihlendirmesi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde tez kapsamı içerisinde yer alan yapılar ile beraber benzer yapıların plan, malzeme, teknik ve süsleme açısından değerlendirilmesi ayrıntılı olarak yapılmıştır. Burada yapıların genel değerlendirilmesi yapılmış olup yapılarda bulunan bezemelerin dönem içerisindeki yeri incelenmiştir. Beşinci bölüm sonuç kısmı olmakla beraber konu kapsamındaki eserler ile karşılaştırılan yapılar arasında farklılıkları ortaya konularak geniş bir sonuca varılmıştır. Çalışmanın sonunda ise kaynakça bölümüne yer verilmiştir.

1.3. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Guilleume de Jerhpanion, **Une Nouvelle Province de I'art Byzantin: Les Églises Rupestres de Cappadoce**

Kapadokya Bölgesi hakkında ilk kapsamlı çalışmayı Guilleume de Jerhpanion"un 20. yüzyılın başında yapmış olduğu keşif esnasında topladığı bilgi ve görsellerden oluşan 1925-1942 yıllarında Paris'te basılan **Une Nouvelle Province de I'art Byzantin: Les Églises Rupestres de Cappadoce** adlı yedi ciltlik eseridir.

Araştırmacı öncelikle birinci ciltte yer alan seyahat programında, bölgeyi gezmiş olan seyyahlar ve onların yazmış oldukları seyahatnameleri hakkında bilgi vermiş olup daha sonra bölge coğrafyasını tanıtmıştır. Birinci ve ikinci ciltlerde bulunan kiliseler, mimari, duvar resimleri ve kitabeleri ile birlikte ele almıştır. Sahneleri ikonografik ve üslupsal olarak özellikleri ile birlikte çözümlemiştir (Jerphanion, 1925-1942).

Restle, **Byzantine Wall Painting in Asia Minor**

Kapadokya Bölgesi'ni çalışan önemli araştırmacılardan biri olan Restle'nin, 1967 yılında yayınlanmış olduğu ve Trabzon, Latmos (Bafa), Kapadokya ve İznik bölgelerini içine alan **Byzantine Wall Painting in Asia Minor** adlı çalışması önemli eserler arasında yer almaktadır.

Restle, Roma rakamları ile numara verdiği kiliseleri, bulundukları konum, daha önce yapılmış araştırmaları, duvar resimleri ve resim teknikleri bakımından incelemiştir. İkinci ve üçüncü cildinde ise kiliselerin planlarını, çizim ve fotoğraflar şeklinde ayırmıştır (Restle, 1967).

Hıld ve Reste, **Tabula Imperi Byzantini, Kappadokien**

Hıld ve Reste, 1981 yayınlı **Tabula Imperi Byzantini, Kappadokien** adlı çalışmalarında, Kapadokya Bölgesinin tarihini, coğrafyasını ve kiliselerini birlikte incelemişlerdir. Katalog bölümünde kronolojik olarak sıralanan yerleşim yerleri; konumları, kısa tarihleri, kiliseler ve kiliseler ile ilgili yayınları birlikte ele almışlardır (Hıld, F.- M. Restle, 1981).

Kapadokya Bölgesinde Bizans dönemine ait kaya manastırlarının incelendiği bir diğer çalışma ise Rodley'in 1985 yılında yayınlanan **Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia** adlı altı bölümden oluşan çalışmasıdır. Birinci bölümde, Kapadokya'nın tarihi ve coğrafyası ile kaya mimarisinin özelliklerini anlatan Rodley, diğer bölümlerde üç grup olarak ayırdığı kaya oyma manastırları ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Altıncı bölümde ise yapıları kronolojik ve plan tipi olarak değerlendirip karşılaştırma yapmıştır. Çalışmanın 23. sayfasında Hallaç Manastırı'nı ayrıntılı olarak tanıtmış ve 13. sayfasında planını vermiştir. Kaya oyma manastırları avlulu manastırlar, açıksaray manastırlar ve yemekhaneli manastırlar şeklinde üç ana gruba ayırmıştır. Bu üç ana gruptaki yapıların birbirinden çok farklı kuruluş olduğunu belirtmiştir (Rodley, 1985).

Kostof, **Caves Of God. The Monastic Environment of Byzantine Cappadocia**

Kapadokya Bölgesi'nin incelendiği önemli çalışmalardan biri olan 1989 yılında basılmış Kostof'un, **Caves Of God. The Monastic Environment of Byzantine Cappadocia**'dır. Bölgeyi genel olarak ele alan çalışma, giriş, yapılar ve resimler olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bölgedeki yerleşmeler, bölgenin Bizans ve Türk dönemi tarihleri ve bölgeyi gezmiş olan seyyahlar anlatılmaktadır. Yapıların incelendiği ikinci bölümde ise manastırlar ve kiliseler incelenmiştir. Araştırmacı, bu bölümün alt başlıklarını dönemlere ve plan tiplerine göre belirlemiş olup gruplandırdığı yapıtları örnekleri ve resimleri ile ele almıştır (Kostof, 1989).

Natalia Teteriatnikov, **The Liturgical Planing Of Byzantine Churches İn Cappadocia**

Kapadokya Bölgesi'nde kaya oyma mimarisini konu olan bir diğer çalışma Natalia Teteriatnikov'un 1996 yılında yayınladığı **The Liturgical Planing Of Byzantine Churches İn Cappadocia** adlı eseridir. Araştırmacı çalışmasında bölgede yer alan kiliseleri ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Çalışmasına konu olan yapıların planlarını detaylı olarak çizmiş ve görselleri ile birlikte yayınlamıştır (Teteriatnikov, 1996).

Gürsel Korat, **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya**

Kapadokya Bölgesi'nin coğrafi yapısını ve tarihini ele alan 2003 yılında basılmış olan Gürsel Korat'ın, **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya** adlı çalışmasıdır. Yazar bölgede bulunan kiliseleri mimari ve duvar resmi açısından ele almıştır. Kapadokya hakkında bilgi veren yazar, bu bölümde Hristiyanlığın gelişimini ikonaklastik öncesi ve sonrası olarak ele almıştır. Çalışmanın 216. sayfasında manastır hakkında kısa bir bilgi vermiştir (Korat, 2003: 216).

Sue Wallace, **Byzantine Cappadocia: The Planning and Function of Its Ecclesiastical Structures**

Sue Wallace'nin, 1991 yılında Australian National Üniversitesinde yürüttüğü Byzantine Cappadocia: The Planning and Function of Its Ecclesiastical Structures isimli iki ciltten olan doktora çalışmasında; Ürgüp, Çavuşin, Zelve, Avcılar ve Göreme'deki kiliseleri mimari, plan olarak incelemiş olup konuyu resimlerle desteklemiştir. Çalışmanın 84. sayfasında Hallaç Manastırı hakkında geniş bilgi verip plan ve resimlerine yer vermiştir (Wallace, 1991:84).

1.4. Kapadokya Bölgesi ve Ortahisar'ın Tarihi Gelişimi

Kapadokya bölgesi, İç Anadolu'nun güneydoğu yönünde yer alan volkanik hareketlerin olduğu bir kuşak üzerinde bulunmaktadır (Tuncel, 1996: 34), (Fotoğraf 1). Bölgede bulunan yanardağ faaliyetleri 60 milyon yıl önce üçüncü jeolojik dönemin başında oluşmaktadır. Erciyes ve Hasan Dağı'nın arasında kalan bölgede küller ve lavlar fazlaca alanı kaplamaktadır. Bu iki yanardağın arasına ve kuzey yönünde bulunan araziye volkanik örtü yayılmaktadır. Bu örtü çok dirençli bir kaya

tabakası oluşturmuş olup zamanla bölgede bulunan bitki örtüsünü ortadan kaldırmış, iklim değişmiş son olarak gece ve gündüz arasındaki sıcaklık farkları artarak bazalt kabuğun çatlamasına sebep olmuştur. Zamanla bu çatlakların arasına biriken yağmur kabuğu aşındırmakla beraber çatlağın yarılmasına sebep olmakla birlikte yörenin biçimlenmesinde etkili olmuştur (Şar, 2004: 17).

Kapadokya bölgesinin adının kökeniyle ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından farklı görüşler öne sürülmüş olsa da genel bir sonuca gidilememiştir. M.Ö 516 yılında Pers kralı I. Darius'un yaptırmış olduğu Bisitun anıtında kaydedilen belgeler arasında Persçe "Güzel Atlar Ülkesi" anlamında kullanılan "Katpatuka" ifadesi yer almaktadır (Esin,1998: 65). M.S 1. yüzyılda yaşamış olan tarihçi yazar Plinius Kapadokya isminin Kızılırmak akarsuyunun kollarından olan "kappadoks" kelimesinden geldiğinden bahsetmektedir (Umar, 1993: 2).

Bölgedeki Erciyes, Hasandağ, Güllüdağ ve Melendiz dağları altmış milyon yıl önce üçüncü jeolojik dönemin başında oluşmakla beraber volkanik hareketlerine 10 milyon yıl önce başlamıştır. Hasandağ ve Erciyes yanardağlarının püskürtmüş olduğu lavlar ve diğer coğrafi şartlar bölgenin arazi oluşumunda etkili olmuştur (Ötüken, 1987: 7). M.Ö. 1200-1750 yılları arasında Asur ticaret kolonilerinde bulunmuş ve Asur dilinde çivi yazısıyla ile yazılmış olan Kapadokya tabletleri, o dönemde bölgenin hareketli bir yer olmasıyla ilgili bilgiler vermektedir. Bu tabletler Anadolu'nun yazılı tarihini anlatan en eski belgelerden biri olma özelliğini de taşımaktadır (Bilgiç, 1943: 493). M.Ö. 2300 yılına tarihlenmiş olan Hititçe bir belge, bölgede bulunan yerleşim merkezlerini gösteren diğer bir erken kaynaklardan biridir. Bu kaynağa göre Hitit egemenliğinin M.Ö. 1200 yıllarında sona ermesinden sonra, bölge Kimmerlerin (M.Ö. 700-650) daha sonra Medlerin (M.Ö. 585) ile Perslerin (M.Ö.350) egemenliği altına girmektedir (Ötüken, 1987: 8). M.Ö.188 yılında Roma ili olan bölgenin başkenti Kaisareia'dir (Restle, 1979: 64).

Batı ve Doğu Roma'nın ayrılmasıyla birlikte bölge, Doğu Roma'nın bir parçası olmuştur. En parlak dönemini ise Bizans devrinde yaşamıştır. İlk tarihlerde bölgede Hıristiyanlığın nasıl geliştiği ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılmamıştır. Havari olan Paulus'un Galatya'ya (Ankara) gezisi sırasında, Kapadokya'dan da geçmektedir (Adıbelli, 2002: 65-67). İkinci yüzyılın sonunda Kayseri ve Malatya'da yaşayan

Hıristiyan toplulukları bölgede aktif bir şekilde yaşamaktadır (Altunkaynak, 2006: 6). Dördüncü yüzyılda önemli bir dini merkez haline gelmiş olan bölge, İmparator Valens döneminde "Kapadokya I ve II" olmak ile beraber ikiye ayrılmaktadır (Adıbelli, 2002: 65-67). Bu dönem önemli din adamları olan Nazianzus'lu Gregorius ve Basileos'un yetişmesine de olanak sağlamaktadır. Bu din adamları, manastır yaşamını başlatmış olup manastır kurallarını da oluşturmuşlardır (Rodley,1985: 4). Kapadokyalı rahiplerin M.S 451 yılında Kadıköy Konsülü'ne katılması ile birlikte beşinci yüzyılda bölgede aktif bir kilisenin varlığını ispatlanmıştır (Coşkuner, 2002: 24).

Sasaniler M.S 7. yüzyılların başlarında bölgeye akınlar düzenlemiş ve M.S. 605 yılında ise Kayseri'yi egemenlikleri altına almışlardır. İmparator Heraklesios, 622-623 ve 627 yıllarında yapılan savaşlardan sonra Perslerle anlaşma yapmıştır. Arap akınları M.S 7. yüzyılın ilk yarısında başlamış ve tam olarak üç yüzyıl sürerek bölgenin savaş alanına dönüşmesine sebep olmuştur. Bu olayların yanında böylesi sıkıntılı bir döneme İkonoklazma hareketi eklenmiş olmasıyla, bölgede yaşayan din adamları zor günler geçirmiştir. Bu olaylarla beraber sanat faaliyetlerinin zamanla azalmasına neden olmuştur. Kapadokya'nın bir kısmı İkonoklazmaya karşı çıkıp figürlü resimler yapmayı devam ettirirken, bir kısmı ise bu yasaları destekleyerek dini figür yerine haç, geometrik ve bitkisel bezemelerden oluşan duvar resimleri yapmışlardır (Kostof, 1989: 88-94).

Bölgede, Erken Makedonya Hanedanı imparatorlardan olan IV. Leon döneminde (9-10.) kararlılık sağlanmıştır (Ostrogorsky, 1995: 229). 934 yılında imparatorluğun doğu sınırı, Malatya'nın tekrar alınmasıyla yeniden güçlenmiştir (Altunkaynak, 2006: 7). İmparatorluk M.S 9. yüzyılın sonu ile 12. yüzyıl sonu arasında yükseliş dönemine girmekle birlikte sanatta Rönesans olarak tabir edilen dönem yaşanmaya başlanmıştır (Gökcan, 2010: 19). İmparatorluğunun doğu sınırından ayrılan Kapadokya bölgesi tekrar güvenli bir ortama kavuşmuştur. 11. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar huzurlu bir dönem yaşayan imparatorlukta, manastır merkezlerinin güçlü aileler tarafından yönetilerek geliştiği tahmin edilmektedir. Bu dönem içerisinde Kapadokya bölgesinde yer alan kaya kiliselerinde Hıristiyan

topluluk yeniden sanat faaliyetlerini gerçekleştirecek bir ortama sahip olmuştur (Ötüken, 1987: 9; Ötüken, 1990: 9; Pehlivan, 2008: 55).

Türkler Anadolu'ya 11. yüzyılın ikinci yarısında hızla yerleşemeye başlamıştır. İmparator Romanos Diogenes'i 1071 yılında Türkler, Malazgirt Ovası'ndan kovmuşlardır. Süleyman Şah 1080 yılında Konya'yı başkent yapmasından sonra Anadolu Selçuklu Devletini kurmuştur (Gökcan, 2010: 30). Hıristiyanlar Selçuklu Türklerinin yönetim ve din politikasındaki hoşgörü yaklaşımı sebebiyle ibadetlerini rahatça gerçekleştirmiştir. Kapadokya bölgesi 12. yüzyılda Türkler ile Haçlı Orduları arasında gerçekleşen savaşlara sahne olmuştur. Keyhüsrev'in, 1210 yılında I. Theodoros Laskaris'e yenilmesi ile birlikte Bizans otoritesi artmış ve egemenlik alanı genişlemiştir. (Ötüken, 1987: 10). Türklerin Kapadokya Bölgesine yerleşmesiyle birlikte nüfus değişimi yaşanmıştır. Anadolu'nun Selçuklu tarafından fethedilmesi, Patrikhane'nin Kapadokya'daki gücüne zarar vermemiştir. Piskoposlar görevlerini yerine getirmiş ancak sayıları azaltılmıştır (Ötüken, 1987: 10). 1175 yılında Kapadokya bölgesi Selçukluların, Moğol istilasından sonra ise Eretna ve Karamanoğulları Beyliği egemenliği altına girmiştir. Osmanlı egemenliği altında iken bölge M.S 14. yüzyılın başından itibaren 1924 nüfus mübadelesine kadar yaşamaya devam etmişlerdir.

Ortahisar'ın kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 11.yüzyılın başlarında Orta Asya'dan Anadolu'ya göçlerin başladığı sırada Özbek Türklerinden olan Hibe Dede, sekiz kardeşi ile beraber Horasan'dan gelerek Ortahisar Kasabası'na yerleşmiştir. Bu aile kasabasın merkezinde bulunan kale ve etrafında hazır buldukları oyukları daha fazla geliştirerek ve bunlara ek yerler oyarak kendilerine dokuz ayrı yaşam alanı yapmıştır. Bu dokuz kardeş Ortahisar halkının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır (Şekil 1-2).

Ortahisar Kasabası M.Ö. 1500 yılında Etilerin, M.Ö. 1200 yılında Firigyalıların, M.Ö. 657 yılında Likyalıların ve bir ara Perslerin, M.Ö. 27 yılında Romalıların hâkimiyetine girmiş olup M.S. 395 yılında ise Bizans hâkimiyetine girmiştir. M.S. 10. yılın ikinci yarısına kadar Bizans egemenliği altında görülmektedir (Fotoğraf 2-5). 1916 yılında Ortahisar, kasaba olmuş ve ilk belediye binası kurulmuştur (Kaptan, Koçak, 2000: 13-35).

İKİNCİ BÖLÜM

2. MANASTIR KAVRAMI VE MANASTIRLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

Manastır kelimesi Yunanca "μουάξω" (yalnız yaşamak) kelimesinden türemiştir. (Talbot, 1999: 163). Manastır, papazların şehirden uzakta bir yerde ibadet etmeleri ve papazların yetiştirilmeleri için yapılmıştır. Ortaçağ manastırları her türlü ihtiyaca cevap verecek şekilde küçük bir köy gibi yapılmıştır. İçerisinde her türlü zanaatın yapıldığı birimler yer almaktadır (Turani, 2007: 90).

Manastırların inşasında genellikle tek bir tipoloji yerine keşişlerin ihtiyaçları doğrultusunda farklı modellerde manastır yapıları inşa edilmiştir. Genellikle manastırlar yüksek bir duvarla çevrilmiş olup ve tek girişi olan bir avlu etrafına yerleştirilmiş birimlerden oluşmaktadır (Polat, 2004: 8). Manastırlarda var olması gereken başlıca mekânlar; keşiş hücrelerinin yanı sıra bir başkilise (Katholikon), avlunun çevresine yerleştirilmiş bir bahçe ve bazen de kurucusu olan aile için bir mezar şapeli yer almaktadır. Ayrıca kilisenin ön tarafında çeşme ya da ayazma yer almaktadır. Yemek salonu, mutfak, kiler, şaraphane, depolar, para ve değerli eşya odası, dikiş odası, fırın, idari ve mali işlevli mekânlar, çamaşırhane, kütüphane, hasta bakım odası, konuk evleri, atölyeler, ahırlar ve su sarnıçları da bir manastırda bulunması gereken diğer birimlerdir (Özkan, 2010: 13).

Manastır düşüncesindeki asıl durum duygularının köreltilmesi, cinsellikten mutlak vazgeçiş, servetten, kişisel ihtiras ve yarışma gibi dünyevi duygulardan vazgeçilmesidir. İran, Hint, Mezopotamya, Yahudi dinlerinin ve pagan Antikite'nin ortak yönleri manastır akımının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır (Ahunbay, 1997: 1159).

Kurtuluşa varmak için gidilen kurumlar olan manastır yapıları zamanla toplumsal hayır kurumu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kurumlar, ihtiyaç ve muhtaç sahibi insanlara yardım etmekle beraber barınak, yemek ve ilaç gibi ihtiyaçlarını temin edilmesinde de yardımcı olmaktadır. (Özkan, 2009: 75).

Bizans manastırlarının kökeninin Mısır ve Suriye olduğunu belirten iki farklı düşünce yer almaktadır. İlk görüş manastır yapılarının Mısır'da kurulduğunu belirtirken ikinci görüş Konstantinopolis'e gelmiş olan ilk keşişlerin Suriye kökenli

olmaları sebebiyle manastırların kökeninin Suriye olduğu düşüncesidir (Erdoğan, 2012: 434).

Manastır hareketinin temeli 3.yüzyılda Mısır'da ortaya çıkmış olan manastır hareketinden doğmuştur. Manastır hareketinin başlangıcını, Hıristiyanlara karşı yapılan eziyetlerden kurtulmak ve ibadetlerini serbestçe yapabilmeleri için inzivaya çekilmiş olan münzeviler atmışlardır. İlk Hıristiyan keşiş olan Paulos'un 86 yıl boyunca çölde yaşadığı ve sonradan burada kendi şahsına ait bir manastır yaptığından bahsedilmektedir. Ancak Paulos kendisinin öğretisini yaymaya çalışan kişiler ile ilgilenmemiştir (Üstündağ, 2010: 8).

Mısır'da manastırcılığın kurucuları, kendi manastır kurallarını geliştiren Pachomios ile Antonios olarak bilinmektedir (Haldon,2007: 94). Fakat Antonios 'un hayatına baktığımızda onun önderleri olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2012: 434).

Aziz Antonios; Mısır'da 4. yüzyılda zengin ve soylu bir aileden dünyaya gelmiştir. Anne ve babasını 18 yaşına geldiği zaman kaybedince kendini Tanrı'ya adamış ve tüm mal varlığını ihtiyaç ve muhtaç sahibi olan insanlara dağıtmıştır. Çölde çilekeşlerle birlikte yaşamaya devam etmiştir. Nil Nehri'nin kıyısında 20 yıl boyunca bir harabede yaşamını sürdürmüştür. Bu sıkıntılı yaşamdan çıktığında çevresinde birçok insan topluluğu bulunmaktaydı (Cömert, 1999: 145).

Aziz Antonios'un çevresinde müritlerin olmasına karşın Paulus tek başına yaşamını sürdürmeye devam ediyordu. Aziz Antonios'un çevresine toplanmış müritleri sonucu ile birlikte keşiş topluluklarında bir ilerleme fark edilmiştir (Talbot, 1999: 163).

Roma İmparatorluğunun Hıristiyanlara sürekli baskı ve zulüm yapmasından dolayı Hıristiyanlığın gelişim sürecinin ilk yılları büyük önem teşkil etmektedir. Bununla birlikte Hristiyanlık, sürekli bir yaşam mücadelesi vermek durumunda kalmıştır. Bu süre içerisinde romalı yöneticiler, Hıristiyanları ahlak dışı ayinler yapmak, küçük çocukları katletmek ve fuhuş yapmak gibi ağır sözlerle suçlayarak onlara işkence ve eziyet etmişlerdir (Aydın, 2010:337).

Pachomios tarafından 320-325 yılları arasında Yukarı Mısır'da yer alan Tabenissi'de ilk manastır inşa edilmiştir. Rahip ve rahibelerin uyması gereken

kaideleri Pachomios geliştirerek bir ortak yaşam biçimi oluşturmuştur (Koch, 2007: 93). 3.yüzyılın sonunda başlayan manastır hareketi, 4. yüzyılın başında insanların yaşayış tarzına göre şekil alarak devam etmiş olup doğu ve batıda hayatın önemli bir parçası haline gelmiştir (Krautheimer, 1986: 95).

Hıristiyan manastırları çok işlevli birimler olmakla beraber dinsel ve eğitimsel etkinlikleri içerisinde bulundurmaktadır. Manastır kurumları yaşayış biçimleri bakımından üç başlık altında incelenmektedir. Bunlar; eremitic, lavra ve koinobition tipi manastırlar olarak ayrılmaktadır (Aires, 2002: 10-11). Lavra ve koinobition tipi manastırlar 4. yüzyılda gelişme göstermekle birlikte lavra tipi manastır Filistin'de, koinobition tipi manastır ise Mısır ve Küçük Asya'da görülmektedir (Krautheimer, 1986: 95).

Lavra[1] tipi manastır teşkilatında kilise 4.yüzyılın sonuna gelmeden inşa edilmeye başlanmış ve her hafta sonu keşişler hem ayin yapmak hem yemek yemek için bir araya gelmişlerdir. Birbirine belli aralıkta bulunan hücrelerin her biri iki ya da altı keşişten oluşmakla birlikte yaşlı bir münzevinin rehberliğinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Lavra tipi manastırlarda münzevilerin günlük işlerinde herhangi bir kurala bağlılığı yoktur (Altun, 2010: 26).

Koinobitik tip manastırlarda ilişkiler dış dünyayla tamamen kesilmeyerek belirli ölçüde daraltılmıştır. 4.yüzyılda Aziz Pakhomios bir keşiş topluluğunu kapalı duvarların uzağında ortak bir yaşama alanına girmesini sağlayarak Doğu ve Batı manastır kurumlarının temelini atmıştır (Ahunbay, 1997:1159). Bunun yanında Pakhomios'un kuralları doğrultusunda münzevilerin şarap içmeleri ve banyo yapmaları uygun görülmemektedir (Erdoğan, 2012: 435). Pakhomios şartlarına göre münzeviler yalnızca hasta iken banyo yapmak zorundadırlar. Bu manastır sistemi adını Yunanca "ortak yaşam" dan almaktadır. Tarikat manastırlarında, keşişlerin uyması gereken iffet ve yoksulluk kurallarına itaatkârlık da eklenmiştir (Talbot, 1999: 164-165).

Konstantinopolis'te manastırlar, manastırların kurulmasından 300 yıl sonra görülmüş ve bu yıldan sonra da 6. yüzyıla kadar gelişme göstermektedir (Erdoğan,

[1] **Lavra:** İnzivaya çekilmiş kişinin rehberliğinde, kilise ve yemekhaneden oluşan parçanın çevresinde bir araya gelen topluluğa denilmektedir.

2012: 436). İlk manastır olan Dalmatu Manastırı 282 yılında Satorninos tarafından Konstantinopolis'te kurulmuştur (Eyice, 1994: 288).

Pachomios tarzı manastırlar, Akdeniz'in doğusunda ve batısında gelişen tüm manastırların ilk örneği olmuştur. Özellikle Basileios ve Benedikte manastırlarının gelişiminde büyük rolü olmuştur (Talbot, 1999: 165).

Basileios Kapadokya'da 4.yüzyıl ortalarında inşa ettiği manastır için kurallar hazırlamaya başlamış, Mısır, Suriye ve Filistin'de bulunan manastır sistemlerini değil Pachomios tarzındaki manastırlarda bazı değişiklikler yaparak Anadolu'ya uyarlamak için çabalamıştır. Tarikat manastırlarını desteklese de tek başına yaşamayı kabul etmemektedir. Çünkü kişinin kendi ihtiyaçlarını tek başına göremeyeceğini düşünmektedir. Basileios'a göre manastır kurumunda bulunan her bir üyenin manastırın fiziksel ihtiyaçlarına yardım etmesi gerekmektedir (Talbot, 1999: 165).

5-7. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu'nda manastır kurumları en büyük gelişmeyi yaşamaktadır. Daha sonra imparatorlar, devlet için manastırların fazla mal sahibi olmaları sebebiyle bir tehlike oluşturduğunu fark etmiştir (Seidler, 1980: 58).

Birçok manastır kurumu kendi yeteneklerinden dolayı büyük nispette toprak sahibi olmakla birlikte bunlardan ciddi anlamda gelir sağlamıştır. Tüm sosyal sınıf halkı, münzevilerin dua etmesi karşısında manastır kurumlarına bağış yapmaktadır (Haldon,2007: 255). Manastır kurumlarına bağış yapmak gerek bu dünyadaki saygınlıkları bakımından önemli gerekse Tanrı'nın katında öteki dünya için yapılan çok önemli bir yatırım olarak öngörülmektedir.(Akyürek, 1996: 34).

Bizans manastırları, Aziz Basileios kurallarına göre yöneltilmekle birlikte ve aynı tarikata bağlanmaktadır. Diğer yandan her bir manastır, kurucusunun koyduğu şartlara göre yönetilmektedir. Bu kuruluş kuralarına typikon denilmekle beraber manastırlardaki günlük yaşantı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu belgelerin neredeyse 50 tanesi günümüze kadar gelmiştir (Talbot, 1999: 167).

Studios Manastırı (Aziz İoannes Prodromos Kilisesi) diğer manastır kurumlarında olduğu gibi ikonoklast imparatorların elinden çok çekmektedir (Millingen,1974: 38). Büyük bir manastırla birlikte kurulan Studios Manastırı kilisesinin içerisinde 700 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Teodoros'un tasvir

kırıcılığına karşı Studies ve keşişlerinin mücadeleleri kilise tarihi açısından önemlidir (Yıldız, 2009: 150).

Genellikle Isauria Bölgesi ve Asya Minor'da yer alan manastırlar değerlendirildiğinde Aziz Basileus'un düşüncelerine uygun manastırların yapıldığı görülmektedir (Özyıldırım, Ünalan, 2011: 153). Orta Bizans Dönemi'nden itibaren ise manastır kuruluşunda farklı sistemler görülmüştür.

10 ve 11. yüzyıllarda yaygın olarak kullanılan **hibrid tipi manastır sistemi** lavra ve koinobion karışımı şeklinde görülmektedir. Hem ortak bir yaşam alanını hem de keşişliği bünyesinde barındırmaktadır. Bu sistem Batı Anadolu'nun kutsal dağlarında gelişmiş ve yayılmaya başlamıştır. Hibrid tipi manastır sistemin ilk örneği Stylos Manastırı olarak bilinmektedir. Bu manastırda lavra ve koinobion sisteminin karışımı görülmektedir (Altun, 2010: 58-61).

Kharitike manastır sistemi sivil şahıslar öncülüğünde yönetilmektedir. Bu manastır sisteminde tahrip olan manastırlar varlıklı kişilere aktarılarak tadilat yapılması yahut tekrardan inşa edilmesi amaçlanmaktadır. Bütün manastırlar genellikle 11. yüzyılın sonunda sivil kişilerin eline bırakılmıştır (Altun, 2010: 64-65).

976-1025 yılları arasında II. Basileios'un yönetimi esnasında manastırlarda daha fazla kısıtlanma yaşanmaktadır. Kharistike adı verilen bu yeni sistemde manastırlar ktetorların idaresinden alınıp devlet kontrolüne bırakılmıştır (Erdoğan, 2012: 437-438).

Orta Bizans döneminde sıkı, kapalı ve sert kaidelere sahip olan manastırlar zamanla daha dünyevi bir hâl alamaya başlamıştır. Palaiologos'lar döneminde ise manastırlar yeni bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Palaiologos'lar döneminde birçok manastır ya tamir edilmekte ya da yeniden inşa edilmektedir. Bu manastırların bir kısmı sur dışında yer alırken bir kısmı ise şehre belli uzaklıkta yer almaktadır. (Eyice, 1980: 94-96).

Doğu'da manastır yaşamı bölgesel olarak değişiklik gösterirken, Batı'da böyle bir durum teşkil etmemektedir. Aziz Benedict ile Batı'da manastır yaşamı biçimlenmiştir. Benedict'in öncesinde de bu yaşam şeklini kabul eden çok insan

olmasına rağmen Benedict manastır yaşamını kurallı bir hale getirmiştir. Benedict getirdiği sistemler ile birlikte manastır yaşamının temelini atmıştır (Polat, 2004: 32).

10.-11. yüzyıllarda Benedict sistemiyle yönetilen Cluny Manastırı ve onun birçok birimi manastır sisteminin belirleyicisi olmuştur. 11. yüzyılda manastır yaşamı Benedict sistemine bağlı iken, 11. yüzyıl sonundan itibaren Aziz Augustinus'un getirdiği sisteme göre oluşturulmuştur.

Eğitim, Batı manastırlarında fonksiyonelliğini korurken Bizans manastırları için bu durum söz konusu değildir. Manastır kurumları imparatorluğun bilimsel ve kültürel yaşamında tamamlayıcı rol oynamıştır (Doğan, 2003: 76-82)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATALOG

3.1. Katalog Tanıtımı

Çalışmanın üçüncü ana bölümünü yirmi sekiz yapının ele alınarak tanıtıldığı katalog bölümü oluşturmaktadır. Katalogda bulunan eserler tek nefli, üç nefli bazilikal, serbest haç planı ve kapalı yunan haç planı olarak sıralanmıştır.

Her bir eserin katalog bilgisi, katalog numarası, yapının adı, yapının yeri, inceleme tarihi, yapı türü, malzeme-teknik, plan, iç ve dış tasviri, süsleme, tarihlendirme başlıkları altında anlatılmıştır. Katalog numarasında eserlerin katalog sıralaması yapılmıştır. Yapının adı altında incelenen eserlerin ismi varsa yazılmış, farklı isimleri ise parantez içinde gösterilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen yapıların bazıları ilk kez tespit edilmesi ve kasaba halkının bir isim vermemesi nedeniyle, bu eserlere bir isim verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple incelenen yapılara bulundukları mevki başta olmak şartıyla numaralandırılarak bir isim verilmiştir. Yapının yeri başlığı altında eserlerin varsa adresi; yoksa bulunduğu mevki, sokak, mahalle olarak adresleri verilmiştir. İnceleme tarihinde eserlerin saha çalışmasının yapıldığı tarih, yapının türünde eserin kilise, şapel ya da manastır olduğu belirtilmiştir. Malzeme-teknik başlığı altında yapıların malzemesi ve teknikleri anlatılmıştır.

Plan tasvirinde, yapıların hangi planda yapıldığı ve hangi bölümlerden meydana geldiği anlatılmıştır. Yapının dış tasvirinde yapıların tüm cepheleri hakkında bilgi verilmiştir. İç tasvir başlığı altında yapıların iç bölümü detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Süsleme başlığı adı altında yapılarda bulunan süslemeler gruplandırılarak ele alınmıştır. Tarihlendirme kısmında yapıların inşa edildiği tarih kronolojik sıra izlenerek yoksa bir tarihlendirme yapılarak verilmiştir.

3.1.1. Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise

Kat. No: 1

Yapının Yeri: Beybağı geçiti olarak bilinen derenin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 3

Fotoğraf No: 6-15

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları kaba bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzanan kilise tek nefli planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesinde bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Beybağı geçiti olarak bilinen derenin güney yamacına yerleştirilen kilisenin kuzey ve batı cephesi görülebilmektedir. Kiliseye giriş kuzey cepheden sağlanmaktadır. Giriş 1.75 x 1.35 m. ölçülerinde, dikdörtgen formda olup üst kısmında yuvarlak kemer yer almaktadır. Girişin tavan bölümü dışa taşkın olarak yapılmıştır. Girişin doğu ve batı cephesinde simetri hâkim olup her iki cephede de ikişer adet yuvarlak kemer formunda yapılmış nişler bulunmaktadır. Niş ayrımını yapan sütunlar ise kare formda yapılmıştır. Her iki cephede bulunan nişlerde zamanla yıkılmalar görülmektedir. Doğu cephesinde bulunan nişlerin ön kısmında 1.20 x 40 m. ölçülerinde bir adet, batı cephesinde bulunan nişlerin ön kısmında 1.20 x 45 m. ölçülerinde bir adet ve kuzey cephede 1.70 x 45 m. ölçülerinde bir adet mezar yapısı yer almaktadır (Fotoğraf 6).

İç Tasvir: Uzunlamasına tek nefli planda inşa edilen naos 5.04 x 2.03 m. ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 3, Fotoğraf 7). Naos bölümünün zemini düzensizdir. Yapının üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 8). Beşik tonozun yerden yüksekliği 3.50 m. ölçülerindedir. Tonoz eteğinin her iki tarafında bir sıra halinde silme yer almaktadır.

Yapının apsis bölümü yuvarlak kemer içine alınmıştır. Apsisin çapı 1.40 m. uzunluğundadır (Fotoğraf 9). Apsis ile bema ayrımını sağlayan her hangi bir iz görülmemektedir. Apsis iç kısmının güney cephesinde derinliği 15 m., yüksekliği 100 m., eni 65 m. olan yuvarlak kemer formunda yapılmış dikdörtgen planda bir adet niş yer almaktadır. Apsisin kuzey cephesi yıkılmıştır.

Yapının güney cephesinde derinliği 36 m., yüksekliği 200 m., eni 100 m. ölçülerinde olan yuvarlak kemer formunda yapılmış dikdörtgen planda iki adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 10). Nişin biri sağlam durumda iken diğerinde yıkılmalar görülmektedir. Nişlerin ayrımını yapan sütun ve sütun başlıkları kare planda yapılmıştır.

Yapının kuzey cephesinde derinliği 55 m., yüksekliği 200 m., eni 70 m. ölçülerinde olan yuvarlak kemer formunda yapılmış dikdörtgen planlı iki adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 11). Niş ayrımını sağlayan sütun ise kare formda yapılmıştır. Doğu cephesindeki nişin iç kısmında derinliği 28 m., yüksekliği 40 m., eni 55 m. ölçülerinde olan yuvarlak kemer formunda yapılmış küçük bir niş bulunmaktadır. Her iki nişte yıkılmalar görülmektedir.

Yapının batı cephesi yuvarlak kemer içine alınmıştır. Kemer bitiminde bir adet silme kuşağı yer almaktadır. Cephenin kuzeybatı yönünde sonradan açıldığı düşünülen derin bir niş yer almaktadır. Ancak zamanla yıkılmıştır. Güneybatı cephesinde diğer bölümlere geçişi sağlayan beş basamaklı merdiven bulunmaktadır (Fotoğraf 12).

Süsleme: Yapıda karşımıza çıkan başlıca süsleme doğrudan yüzeye uygulanan kırmızı aşı boyası, fresko ve kabartma tekniğinde yapılmış süsleme ile sınırlandırılmaktadır. Üst örtüde kullanılan beşik tonozun yüzeyinde, silmelerin yüzeyinde ve giriş kısmının tavanını çevreleyen bölümde kırmızı aşı boyası ile yapılmış çarpı şeklinde geometrik süsleme görülmektedir (Fotoğraf 13). Yapının apsis yuvarlağının güney doğu cephesinde kilise azizelerinden biri olduğu tahmin edilen kadın figürü yer almaktadır (Fotoğraf 14). Figürde kadının beden kısmı sağlam iken baş kısmı zamanla tahrip olmuştur. Kadının kıyafetinde kırmızı ve kahverengi renkleri yoğun bir şekilde görülmektedir. Sahnenin yan tarafında yer alan

figür ise aşırı tahrip olmasından dolayı açıklanamamıştır. Kuzey cephe ve güney cephede bulunan nişlerin iç kısmında yer alan figürler de tahrip olmasından dolayı açıklanamamıştır. Girişin dışa taşkın olarak yapılan kısmın tavan bölümünde kabartma tekniğinde yapılmış haç motifi yer almaktadır (Fotoğraf 15).

Tarihlendirme: Orta Bizans Dönemi

3.1.2. Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise

Kat. No: 2

Yapının Yeri: Kızılçukur Vadisi'nde bulunan Sütunlu Kilise'nin 50 m. güneyinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 4

Fotoğraf No: 16-26

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları kaba bir işçilik ile yapılmıştır.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzanan kilise tek nefli planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesinde bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kızılçukur Vadisi'nde bulunan Sütunlu Kilise'nin 50 m. güneyine yerleştirilen kilisenin yalnız batı cephesi görülebilmektedir. Kiliseye giriş batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş 1.75 x 1.35 m. ölçülerinde, dikdörtgen formda olup üst kısmında yuvarlak kemer yer almaktadır. Girişin güneybatı yamacında arcasolium tarzında yapılmış geniş ölçekli bir adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 16).

İç Tasvir: Uzunlamasına tek nefli planda inşa edilen naos 6.20 x 2.50 m. ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 4, Fotoğraf 17). Naos bölümünün zemini düzgündür. Yapının üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 18).

Beşik tonozun yerden yüksekliği 3.00 m. ölçülerindedir. Beşik tonozun başlangıç noktasının her iki tarafında bir sıra halinde silme kuşağı yer almaktadır.

Yapının doğu cephesinde bulunan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek bir basamakla çıkılmaktadır. Yarım yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülmektedir. Apsis 2.50 x 1.80 m. ölçülerine sahiptir. Apsis ile naosu ayıran templon[2] duvarı bulunmaktadır (Fotoğraf 19). Templon duvarının sağ tarafı yıkılmıştır. Apsis iç kısmının güney tarafında yüksekliği 115 m., derinliği 35 m., eni 70 m. ölçülerine sahip bir adet niş yer almaktadır. Apsisin merkez noktasında yüksekliği 55 m., derinliği 25 m., eni 55 m. ölçülerinde olan bir adet niş bulunmaktadır (Fotoğraf 21). Apsisin iç kısmının kuzey tarafında bir sıra oturma sekisi yer almaktadır (Fotoğraf 20).

Yapının kuzey cephesinde yuvarlak kemer formunda yapılmış dikdörtgen planlı üç adet niş mevcuttur. Nişlerin yüksekliği 200 m., derinlikleri 60 m., enleri 105-110-115 m. ölçülerindedir (Fotoğraf 22). Kuzeydoğu cephesinde bulunan nişin iç kısmında yüksekliği 65 m., derinliği 30 m, eni 55 m. ölçülerinde olan niş yer almaktadır. Kuzeybatı cephesinde bulunan nişin ön kısmında 1.90 x 70 m. ölçülerinde bir adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 23).

Yapının güney cephesinde kuzey cephesinde olduğu gibi yuvarlak kemer formunda yapılmış dikdörtgen planlı üç adet niş mevcuttur (Fotoğraf 24). Nişlerin yüksekliği 200 m., derinlikleri 60 m., enleri 105-110-115 m. ölçülerindedir. Yapının batı cephesi giriş olmakla beraber sade tutulmuştur. Sadece girişin sağ tarafında küçük ölçekli bir adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 25).

Süsleme: Yapıda sadece kırmızı aşı boyasıyla yapılan süsleme programı karşımıza çıkmaktadır. Apsisin kemer yüzeyinde ve üst kısmında aşı boyası ile yapılmış üçgen ve yarım daire şeklinde geometrik motifli süsleme ve madalyonlar görülmektedir. Madalyonların iç kısmında aşı boyası ile yapılan testere dişi bezemeleri mevcuttur. (Fotoğraf 26). Kabartma tekniğinde yapılmış silme kuşağı yer almaktadır.

[2] **Templon:** Bizans kiliselerinde apsis ile naosu birbirinden ayıran bölümdür. Genellikle taş malzemeden yapılmış litürjik elemandır (Mimiroğlu, 2015: 340).

Tarihlendirme: Orta Bizans Dönemi

3.1.3. Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise

Kat. No: 3

Yapının Yeri: Kasabaya 3.6 km. uzaklıkta bulunan Zemi Vadisi'nin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 26.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 7

Fotoğraf No: 27-39

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarlarında alet izlerinin görülmesine rağmen düzgün bir işçilik ile yapılmıştır.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzanan kilise tek nefli planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesinde bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Zemi Vadisi'nin güney yamacına yerleştirilen yapının sadece kuzey cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş kuzey cepheden sağlanmaktadır. Giriş 1.75 x 1.35 m. ölçülerinde, dikdörtgen formda inşa edilmiştir. Yuvarlak bir çerçeve içine alınmıştır. Girişin kuzeybatı yamacında geniş ölçekli bir adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 27).

İç Tasvir: Uzunlamasına tek nefli planda inşa edilen naos 9.70 x 3.20 m. ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 7, Fotoğraf 28). Naos bölümünün zemini düzgündür. Yapının üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 29). Beşik tonozun yerden yüksekliği 3.50 m. ölçülerindedir. Beşik tonozun başlangıç noktasının her iki tarafında iki sıra halinde silme kuşağı yer almaktadır. Yapının doğu be güney cephesinde oturma sekisi mevcuttur.

Yapının doğu cephesinde bulunan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek bir basamakla çıkılmaktadır. Yarım yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 30). Apsis 3.50 x 2.35 m. ölçülerine sahiptir. Apsis ile naosu

ayıran templon duvarı bulunmaktadır. Kare formda olan templon duvarının sol tarafı kırık bir vaziyette günümüze ulaşmıştır. Templon levhasının iç kısmına bakan tarafının ön bölümünde küçük ölçekli bir adet çocuk mezarı yer almaktadır (Fotoğraf 31). Apsisin merkez noktasında yüksekliği 110 m., derinliği 35 m., eni 65 m. ölçülerinde olan bir adet niş bulunmaktadır. Nişin üstünde ise yüksekliği 100 m., derinliği 65 m., eni 63 m. ölçülerinde yuvarlak kemerli dikdörtgen planda yapılmış pencere açıklığı yer almaktadır.

Yapının güney cephesinde yuvarlak kemer içine alınmış iki adet niş mevcuttur (Fotoğraf 32). Bu nişlerden güneydoğu bölümünde olan niş 1.40 x 70 ölçülerine sahiptir. Nişin içinde ise 1.30 x 60 ölçülerinde mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 33). Güneybatı bölümünde yer alan niş 1.65 x 70 ölçülerine sahiptir. Bu nişin içinde de 1.50 x 60 ölçülerinde mezar yapısı mevcuttur. Nişlerin arasında bir kısmı duvara yerleştirilmiş iki adet plastr yer almaktadır.

Yapının kuzey cephesi giriş cephesidir (Fotoğraf 34). Kuzeydoğu bölümünde dolap nişi olarak tasarlanmış yuvarlak kemerli bir adet niş bulunmaktadır (Fotoğraf 35). Üsteki niş; yüksekliği 83 m., derinliği 57m., eni 70 m. ölçülerine sahip iken alttaki niş; yüksekliği 32, derinliği 28, eni 61 m. ölçülerine sahiptir. Yapının batı cephesinin kuzeybatı tarafı yıkılmıştır (Fotoğraf 36).

Süsleme: Yapıda süsleme programı olarak karşımıza kırmızı aşı boyası ile yapılan süsleme çıkmaktadır. Yapı içerisinde aşı boyası ile yapılmış madalyon ve içlerinde haç şekilleri yer almaktadır (Fotoğraf 37-39). Silme kuşağında, niş içlerinde aşı boyası ile yapılan çizgi şeklinde geometrik süsleme görülmektedir. Nişlerin içlerinde ayrıca sıva üzerine yapılmış duvar resimlerinin kalıntıları görülse de tamamı yok olmuştur (Fotoğraf 38). Kabartma tekniğinde yapılmış silme kuşakları görülmektedir.

Tarihlendirme: Orta Bizans Dönemi

3.1.4. Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise

Kat. No: 4

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 4 km. uzaklıkta bulunan vadinin güneydoğu yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 24.11.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 8

Fotoğraf No: 40-51

Malzeme-teknik: Kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Kuzey-güney doğrultusunda uzanan kilise iki nefli planda inşa edilmiştir. Yapı serbest haç planlı narteks, dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesinde bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis ve dikdörtgen planlı ek mekân bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kepez Vadisi'nin güneydoğu yamacına yerleştirilen yapının tüm cephesi görülmektedir. Giriş cephesi hariç yapının diğer cepheleri sade tutulmuştur. Kiliseye giriş güney cepheden sağlanmaktadır. Giriş 1.75 x 1.35 m. ölçülerinde, atnalı kemerli dikdörtgen planda inşa edilmiştir (Fotoğraf 41). Girişin doğu batı cephesinde simetri olarak inşa edilen 80 x 80 m. ölçülerinde birer adet yuvarlak kemerli niş yer almaktadır. Dışa taşkın olarak yapılan tavan bölümünde tek sıra silme kuşağı bulunmaktadır.

İç Tasvir: Giriş bölümünden hemen sonra serbest haç planında yapılan narteks bölümüne geçilmektedir (Fotoğraf 42). Kare planlı olan orta bölüm 2. 48 x 2.48 m. ölçülerine sahiptir. Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 43). Kubbeye geçiş üçgenlerle sağlanmaktadır. Orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından meydana gelmektedir. Haç kolları yuvarlak kemerlidir.

Yapının narteks bölümünden sonra beşik tonoz örtülü ek mekâna geçilmektedir (Fotoğraf 44). Tonozun yerden yüksekliği 3.80 m. ölçüsündedir.

Mekânın kuzey cephesinde atnalı kemerli dikdörtgen planda yapılmış yükseklikleri 150 m., derinlikleri 30 m., enleri 82 m. ölçülerinde üç adet niş bulunmaktadır. Yapının batı cephesinde atnalı kemerli dikdörtgen planda yapılmış iki adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 45). Yapının güney cephesi yıldırım düşmesi sonucu yapıdan ayrılmıştır. Bu cephede de iki adet niş ve pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 46). Yapıyı çevrelen bir sıra oturma sekisi görülmektedir. Yapının iç kısmında kemerlerin üst hizasından başlayan iki sıra halinde silme kuşağı mevcuttur.

Kuzey-güney doğrultuda enlemesine dikdörtgen planlı olarak inşa edilen naos bölümü 6.70 x 4. 40 ölçülerine sahiptir (Şekil 8). Üst örtüsü düz tavanlıdır (Fotoğraf 47-48). Yapının doğu cephesinde kot seviyesinden yüksek iki basamakla çıkılın üç adet apsisi yer almaktadır. Ana apsis yuvarlak kemer içine alınmıştır. Apsisin çapı 1.80 m. ölçüsüne sahiptir. Merkez noktasında kare planlı bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Yan apsisler atnalı kemer içine alınmıştır. Her ikisinin içinde de 52 x 45 m. ölçülerinde sunak masası görülmektedir. Zamanla kırılmalar görülmektedir. Güney cephedeki apsisin yan tarafında sonradan açıldığı tahmin edilen 45 x 55 m. ölçüsüne sahip niş yer almaktadır (Fotoğraf 49). Apsisleri naos ile bemadan ayıran templon duvarı mevcuttur. Kırık bir vaziyette günümüze ulaşan levhalar dikdörtgen formda yapılmıştır. Apsis bölümün üst kısmında mezar odaları bulunmaktadır ancak çıkılamamaktadır.

Süsleme: Yapı içerisinde kırmızı ve siyah renkli aşı boyası ile yapılan süsleme programı görülmektedir. Yapının giriş bölümünün dışa taşkın olarak yapılmış tavanın silme kuşağında, kemer içlerinde ve alınlıklarında kırmızı aşı boyası ile yapılmış geometrik motifli süsleme mevcuttur (Fotoğraf 50). Yapının narteks bölümünün kubbesinde ve kubbe kasnağında, kubbeye geçişi sağlayan üçgenlerin yüzeyinde ve son olarak kemer başlangıç noktasında kımızı ve siyah aşı boyası kullanılarak yapılmış üçgen şeklinde geometrik motifli süsleme görülmektedir (Fotoğraf 51).

Tarihlendirme: M.S. 10-11. Yüzyıl (Kaptan-Koçak, 2000)

3.1.5. Üzengi Vadisi Kara Kilise

Kat. No: 5

Yapının Yeri: Kasabaya 9.7 km. uzaklıkta bulunan vadinin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 09.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 9

Fotoğraf No: 52-58

Malzeme-teknik: Kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları alet izlerinin görüldüğü kaba bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: enlemesine dikdörtgen planda inşa edilen yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğusunda yer alan içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis ve ek mekândan meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Üzengi Vadisi'nin güney yamacına yerleştirilen yapının kuzey ve batı cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş kuzey cepheden sağlanmaktadır. Giriş bölümü yıkılmıştır (Fotoğraf 52).

İç Tasvir: Enlemesine dikdörtgen planda inşa edilen yapı 6.00 x 4.90 m. ölçülerine sahiptir (Şekil 9). Yapı kare formda yapılmış bir sütun ile ek mekâna ayrılmıştır (Fotoğraf 53). Dikdörtgen planda olan orta bölüm beşik tonoz ile örtülüdür. Beşik tonozun yerden yüksekliği 2.80 metredir.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümü yuvarlak kemer içine alınmıştır. Apsis bölümünün iç kısmı 2.65 x 2.40 m. ölçülerine sahiptir (Fotoğraf 54). Apsisin merkez noktasında yüksekliği 90 m., derinliği 46 m., eni ise 85 m. ölçülerinde olan yuvarlak kemerli niş yer almaktadır. Nişin hemen üstünde kare planlı bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Kuzey tarafında ise yüksekliği 73 m., derinliği 30m., eni 76 m. ölçüsünde olan yuvarlak kemerli bir adet niş mevcuttur (Fotoğraf 55). Apsis ile bemayı birbirinden ayıran yonca motifi şeklinde yapılmış templon duvarı yer almaktadır. Günümüze kırık bir vaziyette ulaşmıştır. Ek mekânda

bulunan apsise geçişi sağlayan açıklık mevcuttur. İki apsis arasında 90 m.'lik bir uzunluk bulunmaktadır. Bu duvarda levha izi görülmektedir.

Yapının ek mekânı dikdörtgen planda olup düz tavan örtülüdür (Fotoğraf 56). Ek mekânın doğu cephesinde bir adet apsis yer almaktadır. Apsisin iç kısmı 2.95 x 2.50 m. ölçüsüne sahiptir. Yapının merkez noktasında sunak masası yer almaktadır ve sağlam durumdadır. Kuzey ve güney tarafında yuvarlak kemerli birer adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 57). Kilisenin kuzey cephesinde bir adet yuvarlak kemerli niş yer almaktadır. Nişin hemen altında ise oturma sekisinden kalıntılar mevcuttur. Yapının kuzeybatı tarafı yıkılmıştır (Fotoğraf 58). Kilisenin güney ve batı cephesi düz duvar olup sade tutulmuştur.

Süsleme: Süsleme olarak sadece apsis içinde yer alan altarın üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış malta haçı görülmektedir

Tarihlendirme: M.S. 10-11. Yüzyıl (Kaptan-Koçak, 2000)

3.1.6. Üzümlü Kilise

Kat. No: 6

Yapının Yeri: Kasabaya 2.3 km. uzaklıkta bulunan Kızılçukur Vadisi'nin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 10

Fotoğraf No: 59-80

Malzeme-teknik: Koni biçimindeki ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzanan kilise tek nefli planda inşa edilmiştir. Yapı kare planlı narteks, dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesine yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis, naosun kuzey ve apsissin kuzey cephesine yerleştirilen ek mekân bölümünden meydana gelmeketedir.

Dış Tasvir: Kızılçukur Vadisi'nin güney yamacına yerleştirilen yapının tüm cepheleri görülmektedir. Kiliseye giriş batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Yuvarlak kemerli dikdörtgen planda inşa edilen kapının demir korkuluğu mevcuttur. Girişin batı yamacında sonradan açıldığı tahmin edilen niş yer almaktadır (Fotoğraf 59).

İç Tasvir: Yapının kare planlı olan narteks bölümünün üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmıştır (Fotoğraf 60-61). Bölümün kuzey cephesinde yuvarlak kemerli arcasolium tarzında yapılmış bir adet mezar yer almaktadır (Fotoğraf 62). Güney cephesinde ise resim panosunun izleri görülmektedir (Fotoğraf 63).

Uzunlamasına tek nefli olarak inşa edilen naos bölümü dikdörtgen planlıdır (Şekil 10). Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 64-65). Zemin düzgündür. Naosun kuzey tarafında naosa bitişik biçimde yapılmış dikdörtgen planlı bir ek mekân yer almaktadır Üst örtüsü düz tavanlıdır (Fotoğraf 67). Bu bölümün kuzey cephesinde yuvarlak kemerli ortada bir adet niş, nişin doğu ve batı tarafında birer adet arcasolium tarzda yapılmış mezar görülmektedir (Fotoğraf 68). Ek mekânın doğu ve batı cephesi sade tutulmuştur.

Yapının doğu cephesinde bulunan apsis bölümüne kot seviyesinden alçak bir basamakla inilmektedir. Yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülüdür (Fotoğraf 69-70). Kubbe kasnağının doğu, kuzey ve güney tarafında birer adet yuvarlak kemerli dikdörtgen planda olan niş yer almaktadır. Güney tarafta bulunan nişin çaprazında kare planda yapılmış pencere açıklığı mevcuttur (Fotoğraf 71). Apsis bölümünün kuzey tarafında dikdörtgen planlı inşa edilen bir adet ek mekân bulunmaktadır. Ek mekânın üst örtüsü düz tavandır. Mekânın kuzey cephesinde apsis görünümlü dikdörtgen planlı bir niş bununda iki tarafında üçgen kemerli birer adet dikdörtgen formda yapılmış niş yer almaktadır (Fotoğraf 72). Yapının doğu ve batı duvarı sade tutulmuştur.

Süsleme: Yapı içerisinde karşımıza beyaz sıva üzerine aşı boyası ile yapılmış bezemeler ve duvar resimleri çıkmaktadır. Yapının narteks bölümünün tonozunda sıva üzerine aşı boyası ile yapılmış kıvrımlı çiçek dalları görülmektedir. Tonozun

merkez noktasına siyah boya ile yapılmış kare ve baklava dilimli motifin birbirine bağlanmasıyla oluşturulan haç bezemesi yer almaktadır (Fotoğraf 73).

Yapının naos bölümünü örten beşik tonozda sarı zemin üzerine yapılmış üzüm salkımları ve akant çiçeği yer almaktadır. Üzüm salkımlarında kırmızı renk kullanılmıştır (Fotoğraf 74). Salkımların arasına beyaz renkten yapılmış kıvrımlı dallar yerleştirilmiştir. Tonozun merkez noktasına siyah boya ile yapılmış yuvarlak ve baklava dilimli motifin birbirine bağlanmasıyla oluşturulan haç bezemesi yer almaktadır. Haç bezemesinin etrafı birbirine zincir şeklinde geçmeli madalyonlarla oluşturulan çerçeve görülmektedir. Madalyonların içinde tavus kuşu tüyü bezemesinin çevrelediği malta haçı yer almaktadır. Aralarda kalan boşluklar kırmızı ve siyah renkli noktalarla doldurulmuştur (Fotoğraf 75).

Tonozun kemer alınlığında Çarmıhta İsa ve onun iki yanında Meryem ve Vaftizci Yahya yer almaktadır. Sol tarafta büst şeklinde verilmiş sütun azizi Simeon görülmektedir. Hz. İsa ve simeon arasında Hz. Meryem figürü yer almaktadır. Sağ tarafta ise Vaftizci Yahya görülmektedir (Fotoğraf 77). Naosun giriş duvarının yüzeyinde dört figür görülmektedir. Bu dört figür soldan sağa, Aziz Damianos, Kosmas, Pantelemon ve Azize Anne'dir (Fotoğraf 78). Naosun kuzey ve güney duvarında altı figür olmak üzere toplam on iki havarinin figürleri görülmektedir (Fotoğraf 79-80). Yapının apsis kubbesinde sıva üzerine yapılmış Meryem ve çocuk İsa, sol tarafında Mikail melek, sağda tarafta ise Cebrail melek sahnesi yer almaktadır. Bu sahnenin etrafında sarı, kırmızı ve siyah renklerle oluşturulan tomurcuk ya da nar bezemesi ile çiçek dallarından yapılmış süsleme görülmektedir. Apsis kubbesinin merkezinde kabartma tekniğinde yapıldığı tahmin edilen haç kabartması yer almaktadır ancak kazılarak tahrip edilmiştir.

Tarihlendirme: Orta Bizans Dönemi

3.1.7. Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi

Kat. No: 7

Yapının Yeri: Kasabaya 2 km. uzaklıkta bulunan Pancarlık Vadisi'nin güney batı yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 11-12

Fotoğraf No: 81-122

Malzeme-teknik: Koni biçimindeki kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzunan kilise tek nefli planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesine yerleştirilen içten ve dıştan yuvaerlak kemerli olan apsis ve naosun güneybatı tarafında yer alan dikdörtgen planlı ek mekândan meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Pancarlık Vadisi'nin güney yamacına konumlandırılan kilisenin tüm cepheleri görülmektedir. Giriş cephesi dışında diğer cepheler sade tutulmuştur. Kiliseye girişi sağlayan kapı batı cephede bulunmaktadır. Giriş iki basamaklı olup dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Dikdörtgen planda inşa edilen kapının demir korkuluğu mevcuttur. Girişin üstünde yan yana yapılmış yuvarlak kemerli dikdörtgen planlı iki adet pencere yer almaktadır. Kapının sağ tarafında bir duvar ile ayrılmış ek mekâna girişi sağlayan kapı görülmektedir. Mekânın girişinde yer alan basamak yıkılmıştır. Kapı yuvarlak kemerli olup dikdörtgen planda yapılmıştır. Yuvarlak kemerin sol tarafına ters (D) şeklinde yapılmış dilimli yuvarlak kemer yer almaktadır. Kapının demir korkuluğu mevcuttur (Fotoğraf 81-82).

İç Tasvir: Uzunlamasına tek nefli planda inşa edilen naos bölümü, dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 11). Naos bölümünün zemini düzenlidir. Yapının üst örtüsü düz tavanlıdır (Fotoğraf 83-84). Tavanın bitim noktasından başlayan ve yapıyı çevreleyen bir adet silme kuşağı görülmektedir. Yapının kuzeydoğu ile güneydoğu cephesinde iki sıra, kuzeybatı tarafında ise bir sıra oturma sekisi yer almaktadır.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsise kot seviyesinden yüksek dalga biçiminde oluşturulan iki basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır. Yapı tek apsislidir. Yarım yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülüdür (Fotoğraf 85-86). Kubbe kasnağında iki kademeli olarak tasarlanan silme kuşağı mevcuttur. Apsis ile naosu ayıran templon duvarı yer almaktadır. Temlon duvarında az da olsa kırılmalar mevcuttur. Apsisin merkezinde duvara bitişik ve iki kademeli olarak yapılmış sunak

masası görülmektedir (Fotoğraf 87). Birinci kademesinde yıkılmalar görülmektedir Sunak masasının önünde vaftiz çukuru olarak kullanıldığı tahmin edilen niş bulunmaktadır (Fotoğraf 89). Apsisin kuzey tarafında yuvarlak kemerli bir adet niş yer almaktadır. Nişin iç kısmının sağ tarafında üçgen kemerli küçük ölçekli nişcik bulunmaktadır. Güney tarafında ise yuvarlak kemerli dikdörtgen planda yapılmış niş görülmektedir (Fotoğraf 88).

Yapının kuzey cephesinin kuzeydoğu tarafındaki duvar çıkıntılı bir şekilde tasarlanmıştır. Bu duvar bir silme ile ikiye ayrılıp pano görünümü verilmiştir (Fotoğraf 90-91). Kuzeybatı ile kuzeydoğu duvarının birleşim noktasında rahibinin vaaz verdiği üç basamaklı ambon yer almaktadır (Fotoğraf 92). Yapının kuzeybatı duvarının tavan bitim noktasında yuvarlak kemerli yan yana dizilmiş olarak yapılan nişler görülmektedir. Bu duvarın önünde ise bir adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 93-34).

Yapının güney cephesinin güneydoğu tarafındaki duvar çıkıntılı bir şekilde yapılmıştır. Bu duvar bir silme ile ikiye bölünüp pano görünümü oluşturulmuştur (Fotoğraf 95-96). Güneybatı ile güneydoğu duvarının birleşim noktasında vaftiz havuzu olarak tasarlanan tekne yer almaktadır (Fotoğraf 97). Cephenin güneybatı tarafında ek mekâna geçişi sağlayan kapı görülmektedir.

Yapının batı cephesi giriş cephesidir (Fotoğraf 98). Girişin üstünde kare çerçeve içinde yuvarlak kemerli iki adet pencere, iç kısmın güney tarafında yuvarlak kemerli geniş ölçekli niş görülmektedir. Pencereler küçük ölçekli duvar ile birbirinden ayrılmıştır (Fotoğraf 99). Batı cephesinin kuzeybatı duvarının üstünde yuvarlak kemerli yan yana dizilmiş şekilde tasarlanan küçük ölçekli üç adet niş bulunmaktadır (Fotoğraf 100).

Kilisenin güneybatı tarafında yer alan ek mekâna dikdörtgen planda yapılmış kapı ile girilmektedir (Fotoğraf 101). Mekân, uzunlamasına tek nefli olarak inşa edilmiştir. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 102). Yapının kuzey ve güney duvarında tonozun başlangıç noktasında yer alan bir adet silme kuşağı yer almaktadır. Her iki cephede bir sıra oturma sekisi görülmektedir.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsise zeminden yüksek yarım basamak ile çıkılmaktadır. Yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 103). Apsis içinde apsis duvarına bitişik olarak yapılan sunak masası görülmektedir. Sunak masasının kuzey ve güney tarafında oturma sekisi yer almaktadır. Sunağın hemen üstünde yuvarlak kemerli küçük ölçekli bir adet niş mevcuttur. Apsisin kuzey tarafında yuvarlak kemerli küçük ölçekte yapılmış niş bulunmaktadır (Fotoğraf 104).

Yapının kuzey cephesinde yuvarlak kemerli iki adet niş yer almaktadır. Nişlerin ayrımını yapan pilastrlar kare planda yapılmıştır (Fotoğraf 105). Yapının güney cephesinde yuvarlak kemerli iki adet niş mevcuttur (Fotoğraf 106). Bu nişlerin ayrımını yapan pilastrlar kare formdadır. Güney cephenin güneybatı tarafında bir adet mezar yapısı görülmektedir (Fotoğraf 107).

Yapının batı cephesinde dikdörtgen planda yapılış demir korkulukları olan bir kapı mevcuttur. Kapının sol çaprazında atnalı kemerli küçük ölçekli iki adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 108). Bu iki niş kare planlı sütun ile birbirinden ayrılmıştır.

Süsleme: Yapı içerisinde karşımıza beyaz zemin üzerine kırmızı, yeşil, siyah ve sarı renklerin kullanımıyla oluşturulan duvar resimleri, kırmızı aşı boyası ile yapılan bezemeler ve kabartma tekniğinde yapılan süslemeler çıkmaktadır. Apsiste, tavanda ve cephelerde yer alan sahnelerde; Ziyaret, Yusuf'un Rüyası, Su Deneyi, Kralların Tapınması, Vaftizci Yahya'nın Kehaneti, İsa'nın Denenmesi, Tapınağa Takdim, Çocukların Katili, Meryem'e Müjde, Beytüllahim'e Yolculuk, Kana Düğünü, Kör Adamın İyileştirilmesi, İsa Ve Samiryeli Kadın, Bakireliğin İspatı, Üç Müneccimin Tapınması, Ekmek ve Balıkların Çoğaltılması, Çarmıhta İsa, Göğe Yükseliş, İsa'nın Cehenneme İnişi, Anastasis, İsa Golgota Yolunda konuları anlatılmış ve madalyon içinde aziz tasvirleri verilmiştir (Fotoğraf 109-118).

Aşı boyası ile yapılan süsleme ek mekânda karşımıza çıkmaktadır. Apsis kemer alınlığında, silme kuşağının yüzeyinde, kemer içlerinde ve alınlıklarında kırmızı aşı boyası ile yapılmış üçgen şeklinde geometrik motifli bezemeler yer almaktadır (Fotoğraf 119-121).

Kilise içerisinde kabartma sadece kuzeydoğu ile güneydoğu cephesinde yer almaktadır. Kuzeydoğu cephesindeki duvarda altı kademeli olarak tasarlanan çember

kabartma tekniğinde yapılarak haç şekli oluşturulmuştur. Güneydoğu cephesindeki duvarda dört kademeli olarak oluşturulan çember kabartma tekniğinde tasarlanmıştır. Çemberin merkezinde haç kabartması görülmektedir (Fotoğraf 122, Şekil 10).

Tarihlendirme: Orta Bizans Dönemi

3.1.8. Tavşanlı Kilisesi

Kat. No: 8

Yapının Yeri: Mustafapaşa Köyü'nün 3 km. uzaklığında bulunan Üzengi Vadisi'nin batı yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 11.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 13

Fotoğraf No: 123-137

Malzeme-teknik: Koni biçimindeki kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda konumlandırılan kilise uzunlamasına tek nefli planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos ve naosun doğusuna yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden oluşmaktadır.

Dış Tasvir: Üzengi Vadisi'nin batı yamacına konumlandırılan kilisenin tüm cepheleri görülmektedir. Kısmen tahrip olan kiliseye ulaşım ahşap bir merdiven ile sağlanmaktadır. Kilisenin girişi batı cephededir. 3.64 m. genişliğinde olan batı cephesi yıkılmıştır. Ana kayanın güneybatı tarafında dikdörtgen planlı girişi olan bir adet oyuk yer almaktadır (Fotoğraf 123-124).

İç Tasvir: Uzunlamasına tek nefli olarak inşa edilen naos bölümü 3.95 x 5.90 m. ölçülerinde olup dikdörtgen planlıdır (Şekil 13). Tek apsislidir. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 125-126). Zemin düzgündür. Beşik tonozun başlangıç noktasından başlayan ve yapıyı çevreleyen bir sıra halinde uygulan silme kuşağı yer almaktadır.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsise kot seviyesinde yüksek bir basamak ile çıkılmaktadır. Atnalı kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülüdür (Fotoğraf 127). Apsis 2.07 m. genişliğinde olup en yüksek noktası 2.90 cm. ölçüsüne sahiptir. Apsis iç kısmında farklı ölçülere sahip üç adet yuvarlak kemerli niş görülmektedir (Fotoğraf 128). Bu nişlerden ilki 92 x 40 cm. ölçüsüne, ikinci niş 92 x 54 cm. ölçüsüne ve üçüncü niş 66 x 32 cm. ölçüsüne sahiptir. Apsis sol beden duvarında 44 x 28 cm. ölçülerinde olan yuvarlak kemerli bir adet niş yer almaktadır.

Yapının kuzey cephesinin duvar uzunluğu 5.20 m. ölçüsündedir. Bu duvarın üzerinde yuvarlak kemerli üç adet dikdörtgen planlı niş yer almaktadır (Fotoğraf 129). Batı cephesine yakın ilk niş 62 cm. bir mesafeye sahip olup 75 x 1.65 cm. ölçüsündedir. Ortada yer alan niş ile birinci niş arasında 75 cm. mesafe bulunmaktadır. Bu niş 79 x 1.58 cm. ölçüsüne sahiptir. Orta niş ile doğu cephesine yakın niş arasında 71 cm. mesafe bulunmaktadır. Üçüncü niş 68 x 1.60 cm. ölçüsüne sahiptir. Nişler zemin seviyesinden başlamamış olup tonozun başlangıç seviyesine kadar devam etmektedir. Nişlerin üzerinde kitabe kuşağı yer almaktadır.

Yapının güney cephesinin duvar uzunluğu 5.20 m. ölçüsüne sahiptir. Bu duvarın üzerinde yuvarlak kemerli üç adet dikdörtgen planlı niş görülmektedir (Fotoğraf 130). İlk niş batı cephesinden 65 cm. mesafede olup 73 x 1.65 cm. ölçüsündedir. Ortadaki niş 75 x 1.58 cm. ve üçüncü niş ise 68 x 1.60 cm. ölçülerine sahiptir. Kuzey cephede olduğu bu nişlerin üzerinde de kitabe kuşağı mevcuttur.

Süsleme: Yapı içerisinde karşımıza beyaz sıva üzerine yapılmış duvar resimleri ile doğrudan duvar yüzeyine uygulanan kırmızı aşı boyası ile yapılan süsleme programı çıkmaktadır. Apsis yarım kubbesinde, tonoz aynasında ve silme kuşağının yüzeyinde aşı boyası ile yapılmış üçgen geometrik motifli bezemeler mevcuttur (Fotoğraf 131-132).

Kilisenin üst örtüsünü sağlayan tonozunda resim programını ikiye bölen madalyon içerisinde sekiz peygamber figürü görülmektedir. Kilisenin tavan ve beden duvarlarında Hz. İsa ile ilgili sahneler, azizler, peygamber ve melekler resmedilmiştir (Fotoğraf 133). Giriş cephesine göre madalyonun sağ tarafında yer alan sahnede; Elizabetle Buluşma, Su Deneyi, Müjde, Masumların Kıyımı, Yusuf'un Rüyası

konuları anlatılmıştır (Fotoğraf 134). Madalyonun sol tarafında görülen sahnede ise Çarmıhta İsa, Mısır'a Yolculuk ve Doğum konuları resmedilmiştir (Fotoğraf 135). Apsis bölümünde görülen sahnede Maiestas Domini konusu, apsis kemerinde ise metamorfoz konusu görülmektedir (Fotoğraf 136-137).

Tarihlendirme: M.S. 9-10.Yüzyıl (Rodley, 1968)

3.1.9. Saklı Kilise

Kat. No: 9

Yapının Yeri: Kilise Göreme Açık Hava Müzesi'nin 500 m. batısında bulunan vadinin aşağısında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 14

Fotoğraf No: 138-149

Malzeme-teknik: Ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Kuzey-güney doğrultusunda uzanan kilise enlemesine dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı narteks, dikdörtgen planlı naos ve zamanla yıkılmalardan dolayı tahrip olan içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis ve naosun kuzey ve güney cephesine yerleştirilen trapeza bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Göreme Açık Hava Müzesi'nin batısında bulunan vadisini aşağısına konumlandırılan kilisenin sadece batı cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş ise batı cepheden ve merdiven ile sağlanmaktadır. Giriş dikdörtgen planda olmakla beraber 1.90 m. uzunluğunda ve 92 cm. genişliğindedir. Kapının demir korkuluğu mevcuttur (Fotoğraf 138).

İç Tasvir: Yapının narteks bölümüne, kaya oyma olarak yapılan üç basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaklaşık 19 m² alanı kaplayan ve dikdörtgen planlı olan narteks bölümü 2.35 x 7.03 m. ölçüsüne sahiptir. Üst örtüsü düz tavan ile

sağlanmaktadır (Fotoğraf 139). Düz tavanın yerden yüksekliği 3.77 m. ölçüsündedir. Yapının kuzey, güney ve batı duvarında 43 cm. yükseklik ve 37 cm. genişliğe sahip trapeza yer almaktadır. Narteks ve naos iki sütun ve üç kemer (arkad) ile birbirinden ayrılmaktadır (Fotoğraf 140).

Enlemesine dikdörtgen planda inşa edilen naos bölümü 2.23 x 6.7 m. ölçüsüne sahiptir (Şekil 14). Zemin düzensizdir. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 141). Beşik tonozun yerden yüksekliği 3.87 m. ölçüsündedir. Naos ile narteksi birbirinden ayıran sütunlar (arkad), kare kaideli ve kare formda yapılmıştır (Fotoğraf 142). Kaya oyma olarak yapılan sütunların üzerinde kemerlerin bitim noktasında bir adet korniş yer almaktadır. Sütunlarda zamanla aşınmalar görülmektedir.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne 3 cm. bir yükseklikle geçilmektedir. Yapı üç apsislidir. Apsis bölümümde çökmelerden dolayı ana apsis ile kuzey apsis birleşerek bir apsisli oda olarak görünüm kazanmıştır (Fotoğraf 143). Bu ana ve kuzey yan apsisi birbirinden düzensiz bir duvar ayırmaktadır. Çökmelerle birlikte oluşan hasarlar ile beraber apsis üst örtüleri değişerek düz bir çatı görünümüne sahip olmuştur. Yapının güney tarafında yer alan yan apsise iki basamak ile çıkılmaktadır. Yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülmektedir. Güney yan apsis ile naosu ayıran templon duvarı günümüze yıkılmış bir vaziyette ulaşmıştır. Güney apsis içinde apsis duvarına bitişik olarak yapılmış altar yer almaktadır. Altarda kırılmalar görülmektedir. Kuzey ve ana apsiste tasarlanan altarlar görülmemektedir.

Yapının kuzey ve güney cephesinde 36 cm. yükseklik ve 39 cm. genişliğe sahip olan trapeza görülmektedir. Yapının kuzey cephesinde kayadan oyularak yapılmış küçük ölçekli iki adet niş yer almaktadır. Bu nişlerin aydınlatmada kullanılan kandillerin konulması için yapıldığı tahmin edilmektedir.

Süsleme: Yapı içerisinde karşımıza doğrudan kaya üzerine yapılan duvar resimleri çıkmaktadır. Bu duvar resimlerinde kırmızı aşı boyası fazlasıyla görülmektedir. Bu rengin yanında sarı ve beyaz renkte mevcuttur. Duvarlarda yer alan sahneler içerisinde en iyi korunmuş olan Veronica'nın Yüz Örtüsü sahnesidir.

Kilisede yer alan diğer sahneler ise; Deesis (Dua Sahnesi), Meryem'e Müjde, İsa'nın Doğumu, İsa'nın Mabede Takdimi, İsa'nın Vaftiz Edilmesi, Metamorfoz (Başkalaşım), Çarmıhta İsa, Koimesis (Meryem'in Ölümü) Vaftizci Yahya'nın Görevlendirilmesi ve aziz tasvirleridir. Narteks bölümünün tavanında kabartma tekniğinde yapılmış haç görülmektedir (Fotoğraf 144-149).

Tarihlendirme: M.S.11.Yüzyılın İkinci Yarısı (Ertürk, 2020)

3.1.10. Aynalı (Fırkatan) Kilisesi

Kat. No: 10

Yapının Yeri: Göreme Açık Hava Müzesi'nin 1 km. güneydoğu tarafında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 14.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 17

Fotoğraf No: 150-183

Malzeme-teknik: Ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzanan kilise üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir. Az da olsa tahrip olan yapı, serbest haç planlı narteks, dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesine yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis, naos bölümünün batı cephesinde bulunan ve tek nefli planda inşa edilen toplantı salonu, salonun kuzey cephesinde tek nefli planda inşa edilen ek mekân ve salonun güney cephesi tarafına konumlandırılan güvercinlik bölümlerinden meydana gelmektedir.

Dış Tavir: Aynalı ya da Fırkatan adı ile anılan yapı avlulu manastır kompleksinin bir parçasıdır. Çeşitli odalardan oluşan yapı küçük bir avluyu oluşturmaktadır. Avlu kuzey cepheye bakmaktadır. Üç katlı olarak inşa edilen yapıda asıl mekânlar alt katta yer almaktadır (Şekil 17). Yukarı katta güvercinlik görülmektedir. Ana cephe olan kuzey cephe 3 x 3 m. ölçülerinde bir ızgara

oluşturmaktadır. Cephe bir kısmı duvara yerleştirilmiş plastrlarla üç bölüme ayrılmaktadır (Fotoğraf 150). Alt bölümde atnalı kemerli üç adet büyük ölçekli nişler yer almaktadır. Bu nişlerin her birinin üzerinde atnalı kemerli küçük ölçekli ikişer adet niş görülmektedir. Nişlerin bazılarında açıklık var iken bazılarında yoktur. Cephenin sağ tarafında yer alan iki kapı kompleksin salonuna açılmaktadır. Sol taraftaki kapı ise kiliseye girişi sağlamaktadır. Yapı içerisinde yer alan mutfak ve çeşitli fonksiyonlara sahip odalara geçişi sağlayan dar koridorlar yer almaktadır. Bu odalar iki büyük değirmen taşı şeklindeki kapılar ile korunmaktadır.

Kiliseye giriş kuzeybatı cephesinden sağlanmaktadır. Giriş dikdörtgen formda olup demir korkuluğu mevcuttur. Kapının üstünde iki kademeli yapılmış yuvarlak kemerli geniş ölçekli niş görülmektedir. Nişin üstünde ise iki kademeli olarak yapılan yuvarlak kemerli küçük ölçekli niş olmakla beraber nişin iç kısmında dikdörtgen planlı bir adet pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 151-152).

İç Tasvir: Yapının serbest haç planlı inşa edilen narteks bölümü kare planlıdır. Üst örtüsü kubbe ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 153-154). Kubbeye pandantiflerle geçilmiştir. Yapının haç kolları orta bölümü meydana getirmektedir. Haç kolları yarım beşik tonoz örtüye sahiptir. Kuzey haç kolunun tonoz kemerinin sol iç yüzünde yuvarlak kemerli dikdörtgen bir adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 155). Bölümün güneydoğu cephesinde ek mekâna geçişi sağlayan dikdörtgen formda yapılmış kapı görülmektedir. Kare planlı olan mekân düz tavanlıdır (Fotoğraf 156). Yapının doğu cephesinde bir adet niş yer almaktadır.

Narteksin güney cephesinde yer alan atnalı kemerli dikdörtgen formda yapılmış açıklıktan kilisenin naos bölümüne geçilmektedir. Üç nefli bazilikal planda inşa edilen naos bölümü dikdörtgen planlıdır (Fotoğraf 157). Orta nef geniş yan nefler dardır. Orta nef beşik tonozlu iken yan nefler düz tavanlıdır (Fotoğraf 158). Yan nefler kare kaideli silindirik formda yapılmış iki sütun ile orta neften ayrılmıştır. Sütun başlıkları kare plandadır. Kuzey cephede yer alan sütunlardan biri kırılmıştır.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek üç basamak ile çıkılmaktadır. Dikdörtgen bir çerçeve içine alınan ve yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülüdür (Fotoğraf 159). Apsis içinde bir adet

silme görülmektedir. Apsis merkezinde duvara bitişik sunak masasının olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır. Apsis ile naosu birbirinden ayıran templon duvarında kırılmalar mevcuttur. Ana apsisin kuzey ve güney tarafında yer alan yan apsiler yuvarlak kemerli olarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 160). Güney cephede bulunan yan apsis niş olarak tasarlanırkan kuzey taraftaki yan apsis küçük bir apsis olarak tasarlanmıştır. İç kısmında sunak masası yer almaktadır.

Yapının kuzey ve güney cephesinde simetri hâkim olmasından dolayı uzun beden duvarlarında ikişer adet bir kısmı duvara yerleştirilmiş pilastrlar yer almaktadır. Plastrlar kare kaideli olup kare forma sahiptir (Fotoğraf 161-162-163-164-165).

Naos bölümünün batı cephesinde dikdörtgen planda yapılmış kapı açıklığından toplantı salonuna geçilmektedir. Toplantı salonu tek nefli olup dikdörtgen planda yapılmıştır. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 166). Beşik tonozun yüzeyinde iki adet kabartma tekniğinde yapılmış sivri uçlu korniş yer almaktadır. Yapıyı çevrelen bir adet silme kuşağı görülmektedir (Fotoğraf 167).

Yapının güney cephesinde bir kısmı duvara yerleştirilmiş pilastrlar mevcuttur. Bu pilastrlar kare kaideli ve kare planlıdır. Sütun başlıkları sepet formunda yapılmıştır. Yapının kuzey cephesinde iki adet dikdörtgen planda yapılmış kapı açıklığı yer almaktadır. Bu kapılar uzun bir duvar ile birbirinden ayrılmıştır. Güney cephede olduğu gibi bu cephede de pilastrlar görülmektedir. Plastrlar kare kaideli ve kare planlıdır. Sütun başlıkları sepet formunda yapılmıştır (Fotoğraf 168-169).

Salonun güney cephesinin doğu tarafında üst kata çıkmayı sağlayan dikdörtgen planda yapılmış kapı açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 170). Bu açıklık ile gizli geçitten güvercinlik bölümüne çıkılmaktadır (Fotoğraf 171). Salonun kuzey cephenin doğu tarafında dikdörtgen planda yapılmış kapı açıklığından işlevi tam olarak bilinmeyen ek mekâna geçilmektedir. Mekân tek nefli planda inşa edilmiştir. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 172).

Süsleme: Manastır kompleksi içerisinde en çok süsleme kilise içerisinde, toplantı salonunda, narteks ve işlevi belli olmayan mekânda görülmektedir. Bu süsleme beyaz sıva üzerine aşı boyası ile yapılan bezemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Narteksin kubbesinde aşı boyası ile yapılmış damalı şerit ile oluşturulan yunan haçı bezemesi yer almaktadır (Fotoğraf 173). Pandantif geçişlerin kemer birleşim yüzeyinde aşı boyası ile yapılmış stilize kuş figürü ve geometrik motifli bezemeler görülmektedir (Fotoğraf 174-175).

Kilise içerisinde süsleme olarak bir simetri söz konusudur. Aşı boyası ile yapılmış zikzak tasarımlar ve meşaleler tonoz yüzeyinde görülmektedir (Fotoğraf 176). Bir sütun üzerinde baklava dilimi motifi içerisinde bulunan haç bezemesi, girişin üstünde ve karşıda çatılı bir ev, kemer altlarında domino bezemeleri (Fotoğraf 177), sütunların yüzeyinde görülen stilize kuşlar (Fotoğraf 178), tonozun ortasında yer alan madalyonlar ve içlerindeki haç motifleri aşı boyası ile yapılmış süslemelerdir.

Toplantı salonunda karşımıza aşı boyası ile yapılmış üçgen ve kare şeklindeki bezemeler çıkmaktadır. Salonun doğu cephesinde yer alan büyük bir baklava dilimi motifi içerisinde hilal uçlu Latin haç bezemesi görülmektedir (Fotoğraf 182). Salonun güney duvarında kırmızı aşı boyası ile yapılmış "ICXC" harfleri ile hilal uçlu haç bezemesini oluşturmaktadır (Fotoğraf 181). Toplantı salonunun sol tarafında kuşu vuran okçu bezemesi yer almaktadır. İşlevi belli olmayan mekânda ise damalı bir şerit bezemesi görülmektedir.

Tarihlendirme: M.S. 11. Yüzyıl (Kaptan-Koçak, 2000)

3.1.11. Azize Nino[3] Kilisesi

Kat. No: 11

Yapının Yeri: Kasabanın 'Azize Nino' ismiyle anılan mahallenin batısında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 03.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 18

Fotoğraf No: 184-199

Malzeme-teknik: Kaya oyma olarak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Serbest haç planında inşa edilen kilise, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölüm ile doğu haç kolunda bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli olan apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kiliseye giriş güney cepheden sağlanmaktadır. Giriş dikdörtgen formda olup üst kısmında pencere açıklığı bulunmaktadır. Girişin güneydoğu cephesinde sonradan yapıldığı düşünülen ikinci bir kapı açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 184).

İç Tasvir: Serbest haçı planında inşa edilen naos bölümü 6.60 x 2.73 m. ölçüsündedir (Şekil 18). Zemin düzensiz olmakla beraber doğu-batı doğrultusunda uzanan yapının naos bölümü kare plana sahiptir. Naos, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölümden meydana gelmektedir. Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 185-186). Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kubbe kasnağı yıkılma tehlikesine karşın ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Zeminden kubbe eteğine kadar olan mesafe 4.00 m. ölçüsüne sahiptir. Kubbenin çapı 2.15 m. ölçüsüne sahiptir. Pandantifle geçiş yapılan

[3] Azize Nino ismini Gürcistan'da Hıristiyanlığı yaymış ve azize olarak tanınan Kapadokyalı Nino'dan almaktadır. Kilisenin yer aldığı sokakta ve kilise girişindeki tabelada da Azize Nino ismi mevcuttur (Kaptan-Koçak, 2000: 43).

kubbeli bölüm eş derinlik ve genişlikte olan haç kollarına bağlanmaktadır. Yuvarlak kemerli olan haç kolları beşik tonoz örtülüdür. Haç kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis atnalı kemer içerisine alınmıştır (Fotoğraf 187-188). Apsisin kuzey cephesinde atnalı formunda yapılmış bir adet niş yer almaktadır. Apsis bölümünün bir kısmı kapatılarak ek mekân ilave edilmiştir (Fotoğraf 190-191). Ayrıca apsisin ön kısmına şırahane için kullanıldığı tahmin edilen birim yerleştirilmiştir (Fotoğraf 189).

Yapının kuzey haç kolu duvarında yuvarlak kemer formunda yapılmış niş yer almakla beraber sade tutulmuştur (Fotoğraf 192). Kuzeydoğu cephesinde yer alan sütun apsise doğru yuvarlak kemerli bir girinti yapmıştır. Yapının batı cephesinde yer alan yuvarlak kemer içerisinde duvar resmi bulunmaktadır ancak zamanla tahrip olmuştur (Fotoğraf 193). Yapının güney cephesi giriş kısmı olup sade tutulmuştur.

Süsleme: Yapının iç kısmında yer alan duvar resimleri apsis yarım yuvarlağı ve kemer alınlığında, batı cephesi duvar yüzeyinde ve son olarak apsisin kuzey cephesinde yer alan nişin iş ve yan yüzeyinde görülmektedir. Apsisin kubbesinde Pantokrator İsa figürü yer alır iken apsis kemer alınlığında aziz ve azize tasvirleri görülmektedir (Fotoğraf 194). Batı haç kolunun duvarında askeri kıyafet içinde ayakta duran figür resmedilmiştir (Fotoğraf 197). Zamanla tahrip olan figürün izlerinden kanatlı bir melek olduğu tahmin edilmektedir. Kuzeydoğu cephesinde yer alan sütunun yüzeyinde aziz Symeon resmedilmiştir. Bu girintinin batı yüzünde üç elçi figürü yer almaktadır (Fotoğraf 195).

Tarihlendirme: M.S. 5-8. Yüzyıl (Kaptan-Koçak, 2000)

3.1.12. Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise

Kat. No: 12

Yapının Yeri: Kanlıbağ Mevki ’de tandır restorandın kuzeyinde bulunan derenin kuzey yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 19

Fotoğraf No: 200-213

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile yapılmıştır.

Plan Tasviri: Serbest haç planında inşa edilen kilise, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölüm ile doğu haç kolunda bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli olan apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kanlıbağ Mevki'nde bulunan derenin kuzeyine yerleştirilen kilisesin kuzey, güney ve batı cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş 60 x 62 ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir. Kapı lentosu yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Girişin üstünde küçük ölçekli bir adet mazgal pencere yer almaktadır. Girişin güneybatı yamacında bir adet arcasolium tarzında mezar yapısı bulunmaktadır. Ana kayanın güney yamacında ise sonradan yapıldığı düşünülen genişçe bir alan yer almaktadır (Fotoğraf 200-201).

İç Tasvir: Yapının naos bölümü serbest haç planında inşa edilmiştir (Şekil 19). Kare planlı olan naos 4.50 x 3.60 m. ölçülerine sahiptir (Fotoğraf 202). Zemin düzensiz olmakla beraber zeminde sonradan açıldığı tahmin edilen oyuklar yer almaktadır Naos dik eksenlerdeki haç kollarından meydana gelmektedir. Yapının üst örtüsü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 203-204). Kubbenin yerden yüksekliği 4.30 m. çapı ise 1.50 m. ölçülerine sahiptir. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Pandantiflerle geçiş yapılan kubbeli bölüm eş derinlik ve genişlikte olan haç kollarına bağlanmaktadır. Haç kolları yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Haç kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır.

Yapının doğu cephesinde bulunan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek bir basamakla çıkılmaktadır. Yarım yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 205). Apsis 1.85 x 1.46 m. ölçülerine sahiptir. Apsis ile naosu ayıran templon duvarı kalıntısı mevcuttur.

Yapının kuzey cephesi yuvarlak kemer içine alınmıştır. Cephenin ön kısmında 1.70 x 65 ölçülerine sahip yuvarlak kemerli bir adet arcasolium tarzı mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 206-207). Yapının güney cephesi yuvarlak kemer içine alınmıştır. Kemerin üstünde yıkılmalar görülmektedir. Kemer içinde 80 x 67 ölçülerine sahip bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 208). Yapının batı cephesi giriş olmakla beraber diğer cephelerde olduğu gibi yuvarlak kemer içine alınmıştır (Fotoğraf 209).

Süsleme: Yapı içerisinde sadece kırmızı aşı boyası ile yapılmış süsleme programı görülmektedir. Kubbe eteğinde, kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin yüzeyinde, haç kollarını oluşturan kemer alınlıklarında ve son olarak yapıyı içeriden boydan boya çevreleyen silme kuşağında aşı boyası ile yapılmış üçgen şeklinde geometrik süsleme görülmektedir (Fotoğraf 211-213).

Tarihlendirme: M.S. 5-8. Yüzyıl

3.1.13. Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise

Kat. No: 13

Yapının Yeri: Kanlıbağ Mevki' de bulunan tandır restorandın kuzeybatı cephesinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 20

Fotoğraf No: 214-220

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları kaba bir işçilik ile yapılmıştır.

Plan Tasviri: Serbest haç planında inşa edilen kilise, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölüm ile doğu haç kolunda bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemerli olan apsis bölümünden meydana gelmektedir. Naos bölümünün kuzey ve güney cepheleri yıkılmış olup sonradan moloz taş ile doldurulmuştur.

Dış Tasvir: Büyük bir bölümü yıkılmış olan kilisenin tüm cepheleri görülmektedir. Kiliseye giriş batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş bölümü yıkılmıştır ancak kalıntı izlerinden dikdörtgen planlı olduğu tahmin edilmektedir (Fotoğraf 214).

İç Tasvir: Yapının naos bölümü serbest haç planında inşa edilmiştir (Şekil 20). Dikdörtgen planlı olan naos bölümü 4.10 x 3.30 m. ölçülerindedir. Zemin düzensizdir. Naos dik eksenlerdeki haç kollarından meydana gelmektedir. Yapının üst örtüsü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 215-216). Kubbenin yerden yüksekliği 5.20 m. kubbe çapı ise 1.60 m. ölçülerine sahiptir. Kubbeye geçiş üçgenlerle sağlanmaktadır. Üçgenlerle geçiş yapılan kubbeli bölüm eş derinlik ve genişlikte olan haç kollarına bağlanmaktadır. Haç kolları yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Kolların yerden yüksekliği 3.20 m. ölçüsündedir. Haç kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır. Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümü özgünlüğünü kaybetmiştir (Fotoğraf 217).

Yapının kuzey ve güney cephesi yıkılmış sonradan kesme taş ile kapatılıştır. Özgünlüğünü kaybetmiştir. Batı cephesi ise giriş cephesidir ve yıkılmıştır (Fotoğraf 218).

Süsleme: Yapı içerisinde girişin iç kısmında ve kubbesinde sıva üzerine yapılmış freskler yer almaktadır. Freskler çok fazla tahrip olmasından dolayı açıklanamamıştır (Fotoğraf 219-220).

Tarihlendirme: M.S. 5-8. Yüzyıl

3.1.14. Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi

Kat. No: 14

Yapının Yeri: Kasabaya 2.3 km. uzaklıkta bulunan vadinin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 06.11.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 21

Fotoğraf No: 221-240

Malzeme-teknik: Kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Serbest haç planında inşa edilen kilise, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölüm ile doğu haç kolunda bulunan içten ve dıştan atnalı kemerli olan üç apsisli bölüm ve günümüze ulaşamayan narteks bölümünden meydana gelmeketedir.

Dış Tasvir: Meskendir Vadisi'nin güney yamacına konumlandırılan yapının sadece batı cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş ise batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş dikdörtgen çerçeve içine alınmış olup 2.90 m. genişliğinde yuvarlak kemerlidir. Girişin dışa taşkınlık yapan tavanı düz olarak gösterilmiştir. Kapının kuzey ve güney tarafında yuvarlak kemerli birer adet niş yer almaktadır. Kuzeydeki niş yüksekliği 65 m., derinliği 30 m., eni 60 m. ölçülerine sahip iken güneydeki niş, yüksekliği 145 m., derinliği 33 m., eni 132 m. ölçülerine sahiptir (Fotoğraf 221). Yapının narteks bölümü yıkılmıştır.

İç Tasvir: Yapının naos bölümü serbest haç planında inşa edilmiştir (Şekil 21). Dikdörtgen planlı olan naos 9.00 x 6.00 m. ölçülerine sahiptir. Zemin düzenlidir. Naos, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölümden meydana gelmektedir. Yapının üst örtüsü pandantif geçişli kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 222-223). Kubbe kasnağında atnalı kemer formunda dikdörtgen planlı dört adet niş yer almaktadır. Kubbenin yerden yüksekliği 6.70 m. çapı ise 2.60 m. ölçülerine sahiptir. Pandantifle geçiş yapılan kubbeli bölüm eş derinlik ve genişlikte olan haç kollarına bağlanmaktadır. Haç kolları yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Haç kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır. Yapının batı haç kolunun kuzey ve güney duvarında, güney ve kuzey haç kollarının duvarlarında birer sıra oturma sekisi görülmektedir.

Yapının doğu cephesinde bulunan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek bir basamakla çıkılmaktadır. Bir ana ve yan apsisten oluşmaktadır. Atnalı kemerli olan apsisler yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 224). Ana apsis zafer kemeri içine alınmıştır. Ana apsis 2.50 x 2.10 m. ölçülerine sahiptir. Merkezinde yuvarlak

kaideli kare formda yapılmış sunak masası yer almaktadır ancak kırılmıştır. Apsisin kuzey tarafında yüksekliği 140 m., derinliği 5 m., eni 50 m. ölçüsünde olan yuvarlak kemerli sağır niş mevcuttur. Merkezinde yüksekliği 120 m., derinliği 15 m., eni 70 m. ölçüsünde olan atnalı kemerli niş görülmektedir (Fotoğraf 226). Apsisin güneybatı köşesinde rahibin oturması için yapılmış katedra yer almaktadır (Fotoğraf 227). Apsis ile naosu ayıran templon duvarı görülmektedir (Fotoğraf 225). Dikdörtgen planlı olan templon duvarı günümüze kırık bir vaziyette ulaşmıştır. Yan apsisler atnalı kemer formunda yapılmıştır. Her iki yan apsiste yarım kubbe ile örtülüdür. Yan apsisler içerisinde apsislere bitişik sunak masası bulunmaktadır. Kuzey tarafta yer alan yan apsisin güney yüzünde dikdörtgen planlı yüksekliği 40 m., derinliği 30 m, eni 58 m. ölçüsünde olan niş yer almaktadır.

Yapının kuzey haç kolunun duvarında üç, batı duvarında bir adet olmak üzere toplam dört adet atnalı kemer formunda yapılmış, yükseklikleri 2.23 m. ölçüsünde olan dikdörtgen planlı niş bulunmaktadır (Fotoğraf 228). Nişlerin ayrımını yapan sütunlar ise kare formda yapılmıştır. Kuzey duvarında yer alan üç adet nişten doğu tarafında olanın iç kısmında 45 x 65 m. ölçüsünde olan nişcik görülmektedir. Bu üç nişin üstünde bir adet silme ile ayrılan iki kademeli yuvarlak kemer formunda yapılmış geniş ölçekli niş bulunmaktadır. Nişin ortasında dikdörtgen kaideli ve dikdörtgen sütun başlıklı bir adet ikili sütünce yer almaktadır (Fotoğraf 229).

Yapının güney haç kolunun duvarında üç, batı duvarında bir adet olmak üzere toplam dört adet atnalı kemer formunda yapılmış, yükseklikleri 2.23 m. ölçüsünde olan dikdörtgen planlı niş yer almaktadır (Fotoğraf 230). Güney duvarında bulunan nişin batı tarafında olanda yıkılmalar mevcuttur. Nişlerin ayrımını yapan sütunlar kare planda yapılmıştır. Kuzey haç kolunun duvarında yer alan nişlerin üstünde bir adet silme ile ayrılan iki kademeli yuvarlak kemer formunda yapılmış geniş ölçekli niş mevcuttur. Nişin ortasında dikdörtgen kaideli ve dikdörtgen sütun başlıklı bir adet ikili sütünce yer almaktadır (Fotoğraf 231).

Batı cephesi giriş bölümü olmakla beraber cephenin kuzey ve güney duvarında atnalı kemer formunda yapılmış dikdörtgen planlı niş görülmektedir (Fotoğraf 232). Girişin üstünde ise yuvarlak kemerli geniş ölçekli bir niş

bulunmaktadır. Nişin ortasında dikdörtgen kaideli ve volüt başlıklı bir adet sütünce yer almaktadır (Fotoğraf 233).

Süsleme: Yapı içerisinde süsleme programı olarak kırmızı aşı boyası ile yapılmış bezemeler, kabartma tekniğindeki motif ve duvar resmi görülmektedir. Kubbe kasnağında ve haç kollarının kemer içlerinde kırmızı aşı boyası ile yapılmış imitasyon şeklinde kesme taş motifi verilmiş süsleme görülmektedir (Fotoğraf 234). Yapının kubbe eteğinde, kemer alınlıklarında, silme kuşağında, pandantif geçişlerin ve sütüncelerin yüzeyinde çizgi, baklava dilimi ve üçgen bezemelerden oluşan geometrik motifli aşı boyası ile yapılan süsleme yer almaktadır (Fotoğraf 235-236).

Girişin taşkın olarak yapılan tavanın göbeğinde kabartma tekniğinde yapılmış haç motifi görülmektedir. Bu haç motifi elips şeklinde çerçeve içine alınmıştır ancak bir bölümü yıkılmıştır. Çerçevenin yüzeyinde kırmızı ve beyaz renklerle yapılan dört yapraklı çiçeklerin birbirine bağlanıp devam etmesiyle oluşan kompozisyon mevcuttur (Fotoğraf 237). Köşelerde ise madalyon içinde aziz portreleri görülmektedir (Fotoğraf 238-240). Girişin kuzey ve güney duvarında yer alan duvar sahneleri fazlasıyla tahrip olmuştur.

Tarihlendirme: M.S. 5-8. Yüzyıl

3.1.15. Cambazlı Kilise

Kat. No: 15

Yapının Yeri: "Cambazlı" adıyla bilinen mahallede konumlanmasından dolayı bu ismi alan kilise, mahallenin yakınında bulunan derenin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 10.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 241-265

Fotoğraf No: 275-299

Malzeme-teknik: Koni biçimindeki ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Serbest haç planında inşa edilen yapı, doğu-batı yönünde uzanan narteks, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölüm ve doğu haç kolunda yer alan atnalı kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Cambazlı Mahallesi'nin yakınında yer alan derenin güneyine yerleştirilen kilisenin kuzey, doğu ve batı cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş ise kuzey cepheden sağlanmaktadır (Fotoğraf 241). Giriş yuvarlak kemerli ve dikdörtgen planlı olmakla beraber 1.20 m. genişliğindedir. Kapı dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Kapının demir korkuluğu mevcuttur. Girişin üzerinde dikdörtgen formda yapılmış pencere açıklığı mevcuttur.

İç Tasvir: Yapının narteks bölümü doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı olup 4.63 x 2.30 m. ölçüsüne sahiptir. Üst örtü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 242-243). Narteks içerisinde beşik tonozun başlangıç noktasından başlayarak devam eden ve bölümü çevreleyen bir adet silme kuşağı görülmektedir. Narteksin doğu ve batı cephesinde aynı ölçülerde ve zeminden yükseltilerek yapılmış yuvarlak kemerli birer adet geniş ölçekli niş yer almaktadır (Fotoğraf 244-245). Narteksin ortasında ve batı cephede bulunan nişin önünde olmak üzere iki adet mezar yapısı mevcuttur. Güney cephede girişin üzerinde bulunan bir adet pencere görülmektedir.

Serbest haç planlı olarak inşa edilen naos bölümü, narteks bölümüyle beraber 7.75 x 6.10 m. ölçüsüne sahiptir (Şekil 24). Naos zemini düzensizdir. Naos, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölümden meydana gelmektedir. Yapının üst örtüsü pandantif geçişli kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 246-247). Kubbenin yerden yüksekliği 5.50 m. çapı ise 1.60 m. ölçüsündedir. Pandantifle geçiş yapılan kubbeli bölüm eş derinlik ve genişlikte olan haç kollarına bağlanmaktadır. Haç kolları yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Haç kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır. Yapının kuzey ve batı haç kollarının duvarlarında birer sıra oturma sekisi görülmektedir. Naosun kuzeybatı ve güneybatı cephesinde köşe mekânları yer almaktadır. Üst örtüleri çapraz tonoz ile sağlanmaktadır.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne zeminden bir basamak ile çıkılmaktadır. Yapı üç apsislidir. Bir ana ve iki yan apsisten oluşmaktadır. Atnalı kemerli olan ana apsis yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 248-249). Apsis zafer kemeri içine alınmıştır. Ana apsisin iç uzunluğu 1.90 m. ölçüsündedir. Apsisin kuzey ve güney tarafında yer alan yan apsisler yuvarlak kemerli olup yarım kubbe ile örtülmektedir. Apsis ile bemayı birbirinden ayıran templon levhası deforme olarak günümüze gelmiştir. Her iki yan apsisin iç uzunluğu 1.10 m. ölçüsündedir (Fotoğraf 250). Güney apsis içerisinde apsise bitişik halde yapılmış sunak masası benzeri bir çıkıntı yer almaktadır. Kuzey apsis içerisinde aşınma ve tahrip görülmektedir. Yapının kuzey ve batı cephelerinde sonradan açıldığı tahmin edilen küçük ölçekli birçok oyuk görülmektedir (Fotoğraf 251-253).

Süsleme: Kilise içerisinde sıva üzerine aşı boyası ile yapılan süslemeler ile duvar resimleri görülmektedir. Yapının narteks bölümünün tonozunda ve batı haç kolunun kemer içinde imitasyon şekilde aşı boyası ile yapılmış kesme taş bezemesi yer almaktadır (Fotoğraf 254). Nartekste yer alan silme kuşağının yüzeyinde üçgen şeklinde yapılmış geometrik bezeme görülmektedir. Kubbenin merkezinde ve batı tarafta yer alan pandantiflerin yüzeyinde madalyon içinde görülen haç bezemeleri mevcuttur (Fotoğraf 255-256). Apsis kemer içinde yer alan madalyon içlerinde bitkisel motifli bezemeler mevcuttur. Kemer iç yüzeyinde zikzak şeklinde geometrik motifli bezemeler görülmektedir.

Yapı içerisinde yer alan sahnelerde; Müjde, Ziyaret, Meryem ve Elizabet'in Buluşması, Deises, Meryem ve Çocuk İsa, Vaftizci Yahya'nın Duası, yedi kilise babasının tasvirleri ve serafim melekleri görülmektedir (Fotoğraf 257-265).

Tarihlendirme: M.S. 10.Yüzyılın İkinci Yarısı (Kaptan- Koçak, 2000)

3.1.16. Balkan Deresi 1 Nolu Kilise

Kat. No: 16

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 2 km. uzaklıkta bulunan Balkan Deresi'nin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 25

Fotoğraf No: 266-287

Malzeme-teknik: Ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Kaya kütlesinin yapısal özelliğinden günümüze bir bölümü ulaşan ve serbest haç planda inşa edilmiş olan yapı, doğu-batı doğrultusunda uzanan narteks, narteksin üstüne yerleştirilen şapel, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı naos ve zamanla yıkılmış olan apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Balkan Deresi'nin güney yamacına konumlandırılan kilisenin büyük bir bölümü yok olmasından dolayı cepheler hakkında bilgi verilememiştir.

İç Tasvir: Kiliseden kaya kütlesinin yapısal özelliğinden dolayı günümüze sadece bir bölümü ulaşmıştır. Çoğu bölümü mevcut olmayan kilisede batı ve güney haç kolları ile haç kollarının tonozları ve güneybatı ile güneydoğu pandantifleri, kubbenin bir bölümü ve kubbe kasnağı günümüze gelebilmiştir (Fotoğraf 266). Yapının en üstünde külah orta bölümünde kuzey ve üst örtüsü çökmüş olan freskli şapel ve alt kısmında narteks bölümü yer almaktadır (Aktürk, 2019: 135).

Şapel bölümü kaya kütlesinin yıkılma tehlikesinden dolayı incelenmemiş ve ölçüsü alınamamıştır (Fotoğraf 267-268). Şapel bölümüne giriş batı cepheden dikdörtgen bir kapı açıklığından sağlanmaktadır. Yapı içerisinde yer alan freskler fazla tahribata uğradığı için açıklanamamıştır. Şapelin alt kısmında yer alan bölüm ise asıl kilise yapısını oluşturmaktadır. Kiliseye giriş batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş cephesi yıkılmıştır (Fotoğraf 269).

Yapının narteks bölümü doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır. Yapının zemininde dokuz adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 270-271). Yapının kuzey ve güney duvarında ikişer adet arcasolium tarzda yapılmış mezar yer almaktadır (Fotoğraf 272-273). Mezarların içleri toprak ile doldurulmakla beraber tahrip edilmiştir.

Serbest haç planda inşa edilen naos bölümü doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 25). Naos zemini düzensizdir. Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 275-276). Kubbeye geçiş pandantifle sağlanmaktadır. Kare planlı olan orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından meydana gelmektedir. Haç kolları beşik tonoz örtülüdür. Kuzey haç kolu yıkılmış olup sadece doğu ve batı duvarlarının alt kısmı görülmektedir. Naos bölümünün zemininde dört adet mezar yapısı görülmektedir. Yine naos bölümüne geçiş sağlayan batı haç kolunun kemerli olan girişin ön bölümünde küçük ölçekli mezar yapısı mevcuttur. Bu mezar yapısı haricinde sekiz adet mezar bulunmaktadır (Fotoğraf 280). Yapının apsis bölümü yıkılmış olup günümüze gelememiştir.

Süsleme: Yapıda çok fazla tahribat görülmesinden dolayı süsleme ve duvar resimlerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Yapı içerisinde beyaz sıva üzerine kırmızı aşı boyası ile yapılmış süsleme ile yine sıva üzerine yapılmış duvar resmi görülmektedir. Aşı boyası ile yapılan süsleme güney haç kolunun tonoz örtüsünde birbirine kıvrımlı olarak geçen daire motifinde görülmektedir. Kompozisyonda kırmızı, sarı ve yeşil renkler kullanılmıştır. Bu kompozisyonun etrafı aynı çizgiler ile çevrelenmiş olup bir bordür oluşturulmuştur. Daire şeklinde oluşturulan bordürün ortasında yeşil ve kırmızı renkler ile yapılan çiçek motifleri görülmektedir (Fotoğraf 281). Yapının beden duvarlarına doğru aşı boyası ile zikzak motifi ve daire motifleri yapılmıştır.

Kubbe kasnağında yer alan süslemede beyaz sıva üzerine aşı boyası ile yapılmış kıvrımlı çizgilerin birbirine geçmesiyle oluşan daire motifi görülmektedir. Kompozisyon kırmızı renkten oluşan çizgili bordür ile diğer sahnelerden ayrılmaktadır (Fotoğraf 282). Kubbeyi taşıyan ayakların yüzeyinde kare motifler görülmektedir. Bu motifler beyaz sıva üzerine aşı boyası ile yapılmıştır. Karelerin ortasında noktalar mevcuttur (Fotoğraf 283).

Kubbenin içinde yer alan sahnede göğe yükseliş konusu anlatılmıştır. Sahne beyaz sıva üzerine kırmızı aşı boyası ile yapılmıştır. Kubbenin orta kısmından gittikçe büyüyen daire bordürlerin arasında yer alan figürler cepheden ve ayakta resmedilmiştir. Şapel bölümü içerisinde yer alan freskler fazla tahribata uğradığı için açıklanamamış ancak ilave edilmiştir (285-287).

Tarihlendirme: 5.yy sonu 6.yy başı (Şahin, 2020)

3.1.17. Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise

Kat. No: 17

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 2 km. uzaklıkta bulunan Balkan Deresi'nde bulunan Haçlı Salon'un 30 m. batı yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 26

Fotoğraf No: 288-311

Malzeme-teknik: Koni biçimindeki ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Serbest haç planında inşa edilen kilise, günümüze ulaşamayan narteks, dikdörtgen planlı olan kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölüm ve doğu haç koluna yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Balkan Deresi'nde yer alan kubbeli salonun batısına yerleştirilen yapının, batı, kuzey ve güney cephesi görülmektedir. Yapının güney cephesinde dikdörtgen formda yapılmış açıklıklar bulunmaktadır. Kiliseye giriş ise batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş iki adet yuvarlak kemerli olmakla beraber dikdörtgen plana sahiptir. Giriş kapısı 1.55 m. genişliğinde olup zamanla yıkılmıştır. Girişin güney yamacında yuvarlak kemerli ve geniş ölçekli arcasolium tarzda yapılmış bir adet mezar yapısı mevcuttur. Mezar yapısının sağ üstünde dikdörtgen planlı pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 288-289).

İç Tasvir: Yapının narteks bölümü günümüze ulaşamamıştır. Serbest haç planlı olarak inşa edilen naos bölümü apsis ile beraber 5.27 x 3.56 m. ölçüsüne sahiptir (Şekil 26). Naos zemini düzensiz olmakla beraber beş adet mezar yapısı bulunmaktadır. Naos, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kolları ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölümden meydana gelmektedir. Yapının üst örtüsü

pandantif geçişli kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 290-292). Kubbe bindirmeli pervaz şeklinde basamaklı bir tasarım oluşturmaktadır. Kubbenin çapı ise 100 m. ölçüsündedir. Pandantifle geçiş yapılan kubbeli bölüm eş derinlik ve genişlikte olan haç kollarına bağlanmaktadır. Haç kolları yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Haç kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır. Yapının doğu haç kolunun duvarlarında birer sıra oturma sekisi görülmektedir.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne zeminden bir basamak ile çıkılmaktadır. Bir ana ve niş görünümlü yan apsisten oluşmaktadır. Yuvarlak kemerli olan apsis yarım kubbe ile örtülmektedir. Apsis zafer kemeri içine alınmıştır. Apsisin iç uzunluğu 1.42 x 78 m. ölçüsündedir (Fotoğraf 293). Apsis merkezinde yüksekliği 51, derinliği 15, eni 40 m. ölçünde olan yuvarlak kemerli bir adet niş yer almaktadır. Apsisin güney tarafında yüksekliği 110 m., derinliği 38 m., eni 73 m. ölçüsünde olan yuvarlak kemerli bir adet niş mevcuttur. Apsis ile naosu ayıran dikdörtgen biçimindeki templon duvarı sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır (Fotoğraf 294). Apsis kemeri iç yüzeyinin kuzey ve güney tarafında simetri oluşturacak şekilde tasarlanmış yuvarlak kemerli birer adet niş mevcuttur. Apsisin kuzey ve güney tarafında yer alan niş görünümlü yan apsisler zeminden yükseltilerek yapılmıştır. Apsisler yuvarlak kemerli olup yarım kubbe ile örtülmektedir. Her iki yan apsisin yüksekliği 51 m., derinliği 27 m., eni 48 m. ölçüsündedir.

Yapının kuzey haç kolunun duvarında bir adet yuvarlak kemer formunda yapılmış geniş ölçekli niş yer almaktadır ancak yıkılmıştır. Nişin sağ ve sol tarafında yuvarlak kemerli küçük ölçekli birer adet niş mevcuttur (Fotoğraf 295).

Yapının güney haç kolunun duvarında bir adet yuvarlak kemer formunda yüksekliği 115 m., derinliği 52 m., eni 170 m. ölçüsünde olan arcasolium tarzda yapılmış mezar yapısı görülmektedir. Mezar yapısının sağ ve sol tarafında yuvarlak kemerli küçük ölçekli birer adet niş mevcuttur (Fotoğraf 296).

Süsleme: Kilise içerisinde iki farklı süsleme programı görülmektedir. İlki beyaz sıva zerine aşı boyası ile yapılmış bezemeler diğeri ise sıva üzerine yapılmış duvar resimleridir. Yapının sadece kubbe eteğinde ve apsis kemer yüzeyi ile iç

kısmında aşı boyası ile yapılmış zikzak şeklinde geometrik motifli bezemeler görülmektedir (Fotoğraf 297-298).

Yapı içerisinde yer alan sahnelerde; apsis kubbesinde Diesis (Fotoğraf 300), apsisin alt bandında sekiz Kilise Babası, apsise geçiş yapan kemerin alt yüzeyinde aziz tasvirleri (Fotoğraf 301), merkez kubbede 12 havari kırmızı ve sarı kıyafetleri ile ellerinde İncil Kitabı'nı tutarken resmedilmiştir (Fotoğraf 302). Yapının güney haç kolunun alt duvarında Aziz Basil ve iki sahne yer almaktadır. Aşağısındaki bölümde Koimesis sahnesi resmedilmiştir.

Yapının batı haç kolunun kemer altında ayakta duran dört Kilise Babası resmedilmiştir. Aziz Basil ve Teolog Gregory figürleri belirli iken diğer iki figür belirsizdir. Başmelek Cebrail kanatlarını açmış bir şekilde resmedilmiştir (Fotoğraf 303-304).

Yapının kuzey haç kolunda Aziz Peter ve Aziz Paul çarmıhta resmedilmiştir. Aziz Peter elinde şehitliğin büyük haçını tutmaktadır. Sağında Roma Hükümdarı Nero durmaktadır. Karşı sahnede Paul ve iki celladı resmedilmiştir. Aşağıda yer alan sahnede Meryem ve Çocuk İsa sandalyede oturur bir şekilde görülmektedir (Fotoğraf 306-307). Her iki yanında yer alan figürler çok fazla tahrip olmasından dolayı açıklanamamıştır.

Yapının güney haç kolunun kemer içinde Meryem'in Ölümü sahnesi açık olarak belli iken diğer sahneler tahrip olmasından dolayı açıklanamamıştır (Fotoğraf 310).

Tarihlendirme: M.S. 5-8.yy (Şahin, 2020)

3.1.18. Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise

Kat. No: 18

Yapının Yeri: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise'nin 100 m. batısında ve Beybağı geçiti olarak bilinen derenin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05.09.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 27-28

Fotoğraf No: 312-324

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile yapılmıştır.

Plan Tasviri: Kapalı yunan haç planında inşa edilen yapı, toprak altında kalmış ve dikdörtgen planlı olan dış narteks, dikdörtgen plana sahip iç narteks, dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe hücrelerinden oluşan dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesine yerleştirilen yuvarlak kemerli apsis ve naosun güney cephesine konumlandırılan dikdörtgen planlı ek mekândan meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Beybağı Geçiti olarak adlandırılan derenin güney yamacına yerleştirilen kilisenin sadece kuzey cephesi görülmektedir. Kiliseye giriş ise kuzey cepheden sağlanmaktadır. Giriş 1.80 x 1.35 ölçülerinde üç yuvarlak kemerli ve silmeli olup dikdörtgen plana sahiptir. Kemerlerin ayrımını yapan sütunlar ve sütun başlıkları kare planda yapılmıştır. Giriş üstündeki ve her iki tarafında bulunan kemerlerin ortasında yuvarlak formda yapılmış pencere açıklığı yer almaktadır. Giriş üstündeki küçük diğer iki pencere büyük ölçeklidir. Girişin doğu tarafında sonradan açıldığı tahmin edilen bir açıklık görülmektedir. Kuzeybatı cephesi zamanla yıkılmıştır (Fotoğraf 312).

İç Tasvir: Kilisenin batı cephesinde yer alan ve 2/3'ü toprak altında kalan narteks bölümü 2.40 x 1.80 ölçülerinde olup dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Üst örtüsünü biri büyük diğeri küçük olan iki kubbe taşımaktadır (Fotoğraf 313). Büyük kubbenin çapı 1.45 m. iken küçük kubbenin çapı 1.37 m. ölçülerine sahiptir.

Yapının ikinci nartek olarak nitelendirilen iç narteks bölümüne dış narteks bölümünün doğu cephesinden girişi sağlanmaktadır. Giriş 1.30 m. genişliğinde yuvarlak kemer formunda olup dikdörtgen planda olduğu tahmin edilmektedir. Girişin iki tarafında birer adet niş yer almaktadır. Güney cephesinde yer alan niş, uzunluğu 1.65 m., eni ise 1.06 m. ölçülerine sahiptir. Nişin iç kısmında ve güney cephesinde bulunan uzunluğu 60 m., eni 50 m., derinliği 30 m. ölçülerine sahip niş yer almaktadır. İç narteks girişinin kuzey cephesinde yer alan niş yıkılmıştır. İç

narteks bölümü 3.65 x 1.95 m. ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir. Üst örtüsü düz tavanlıdır (Fotoğraf 314-315).

Naos bölümüne geçişi sağlayan kapı 2.00 x 1.85 m. ölçülerinde olup günümüze sağlam bir şekilde gelemediği için dikdörtgen planda olduğu tahmin edilmektedir. Girişin her iki tarafında taşıyıcı payelerin kalıntıları görülmektedir. Naos bölümü kapalı yunan haçı planında inşa edilmekle beraber 5.55 x 4.10 m. ölçülerine sahiptir (Şekil 27). Naos bölümünün zemini düzensizdir. Naos dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki tonozlu köşe mekânlarından meydana gelmektedir. Yapının örtüsü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 316-317). Kubbenin yerden yüksekliği 4.50 m. çapı ise 1.60 m. ölçüye sahiptir. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kubbeyi taşıyan ayaklar zamanla yıkılmıştır. Kalıntılarından taşıyıcıların kare plana sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yapının apsis bölümüne bir basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır. Bir ana ve iki küçük apsisten meydana gelmektedir (Fotoğraf 318). Ana apsis yuvarlak formda yapılmış zafer kemeri içine alınmıştır. Yarım yuvarlak kemerli ve yarım kubbe ile üst örtü sağlanmaktadır. Apsis ile bemayı birbirinden ayıran templon duvarından sadece izler günümüze gelebilmiştir. Apsis iç kısmının kuzey ve güney cephesinde simetri olarak yapılmış yüksekliği 1.27 m., genişliği 60 m., derinliği 20 m. ölçülerinde olan birer niş yer almaktadır. Yan apsisler kuzeydoğu ve güneydoğu köşesine birer niş şeklinde konumlandırılmıştır. Her iki yan apsiste yuvarlak kemer içine alınmıştır.

Yapının kuzey cephesi giriş cephesi olmakla beraber girişin her iki yanında yuvarlak kemer formunda dikdörtgen planlı niş yer almaktadır. Girişin üst kısmında yuvarlak kemer planında yapılmış geniş ancak küçük bir niş görülmektedir Kemerlerin ortasında içten dikdörtgen dıştan yuvarlak formda yapılmış pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 319). Yapının kuzeybatı cephesi zamanla yıkılmıştır.

Yapının güney cephesini naos bölümünden ayıran kalıntı izlerinden yuvarlak kemer formunda yapıldığı anlaşılan iki adet sütun yer almaktadır. Sütunlar zamanla yıkılmıştır. Güney cephenin sütunlarla ayrılan diğer bölümünde 4.53 x 1.38 m. ölçülerinde bir mekân yer almaktadır. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır

(Fotoğraf 320). Bu bölümün sonradan şırahane olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Yapının doğu cephesinde yüksekliği 1.30 m., derinliği 54 m., eni 100 m. olan bir adet niş yer almaktadır. Yarım yuvarlak kemer formunda yapılmıştır. Mekânın kuzeydoğu cephesinde yüksekliği 50 m., derinliği 26 m., eni 30 m. ölçülerinde olan bir adet niş bulunmaktadır. Yapının güney cephesinde yan yana yuvarlak kemer formunda yapılmış dikdörtgen planda üç adet niş yer almaktadır. Zamanla yıkılmalar görülmektedir.

Süsleme: Kilise içerisinde yakılan ateşten dolayı oluşan islerden süslemeler tahrip olmuştur. Görülen süsleme programından karşımıza kırmızı aşı boyası ve kabartma tekniğinde yapılan süsleme çıkmaktadır. Kilise girişinin kemer ve silmelerinde kırmızı aşı boyası ile yapılmış baklava dilimi şeklinde geometrik süsleme görülmektedir. Kubbe geçişini sağlayan pandantiflerin her birinde iç narteks tavanında ve dış narteksin kubbesinde ve nişlerin iç kısmında kırmızı aşı boyası ile yapılmış madalyon içinde haç motifleri yer almaktadır (Fotoğraf 321-322).

İç narteksin tavanında kabartma tekniğinde yapılmış ve silme ile birbirinden ayrılmış iki adet haç şekli bulunmaktadır. Haçların üzerinde ise yuvarlak kabara motifleri görülmektedir (Şekil 28, Fotoğraf 324).

Tarihlendirme: M.S. 10-12. Yüzyıl

3.1.19. Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise

Kat. No: 19

Yapının Yeri: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise'nin 100 m. batısında ve Beybağı geçiti olarak bilinen derenin güneybatı yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 24.11.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 29

Fotoğraf No: 325-334

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile yapılmıştır.

Plan Tasviri: Kapalı yunan haç planında inşa edilen kilise, dik eksenlerdeki haç kollarında ve çapraz eksenlerdeki köşe mekânlarından oluşan kare planlı naos, naousun doğu cephesine yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Beybağı Geçiti olarak isimlendirilen derenin güneybatı yamacına konumlandırılan kilisenin sadece kuzey cephesi görülmektedir. Giriş düzleştirilmiş olan kuzey cepheden sağlanmaktadır. Giriş kapısı 1.80 x 1.04 ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir. Üst kısmında ise dikdörtgen planda yapılmış pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 325).

İç Tasvir: Yapının naos bölümü kapalı yunan haçı planında inşa edilmekle beraber 3.80 x 3.71 m. ölçülerine sahiptir (Şekil 29). Naos bölümünün zemini düzenlidir. Naos dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki kubbe ile örtülü köşe mekânlarından meydana gelmektedir. Kare planlı orta bölümün üst örtüsü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 326). Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kubbenin yerden yüksekliği 5.00 m. çapı ise 1.60 m. ölçülerine sahiptir. Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunlar kare planlı olmakla beraber günümüze sağlam bir şekilde gelememiştir. Güneydoğu ve kuzeydoğu cephesinde bulunan köşe odaları dikdörtgen planlı olup üst örtüsü kubbe ile sağlanmaktadır. Güneybatı ve kuzeybatı cephesinde yer alan köşe odaları dikdörtgen planlı olup düz tavanlıdır.

Yapının doğu cephesinde bulunan apsis bölümüne iki basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır. Bir ana iki niş görünümlü yan apsisten meydana gelmektedir (Fotoğraf 327). Ana apsis yuvarlak formda yapılmış zafer kemeri içine alınmıştır. Apsisin iç kısmı 2.15 x 1.67 ölçülerine sahiptir. Apsisin iç kısmının güney cephesinde yüksekliği 68, derinliği 33, eni 55 m. ölçülerinde olan bir adet niş ve bir adet silme kuşağı yer almaktadır. Apsis le bemayı ayıran templon duvarı kalıntısı mevcuttur. Yan apsisler kuzeydoğu ve güneydoğu köşesine birer niş şeklinde konumlandırılmıştır. Her iki yan apsiste yuvarlak kemer içine alınmakla beraber yüksekliği 1.40 m., derinliği 32 m., eni 55 m. ölçülerine sahiptir.

Yapının kuzey cephesi giriş bölümü olmakla beraber girişin doğu tarafında üçgen kemer formunda yapılmış dikdörtgen planlı ve yüksekliği 80 m., derinliği 26 m., eni 45 m. ölçülerine sahip bir adet niş yer almaktadır. Girişin batı tarafında ise sonradan yapıldığı tahmin edilen bir niş bulunmaktadır (Fotoğraf 328). Yapının güney ve batı cephesinde sonradan yapıldığı tahmin edilen küçük ölçekli nişler yer almaktadır (Fotoğraf 329). Nişler haricinde her iki cephede sade ve düz duvar biçiminde yapılmıştır.

Süsleme: Yapı içerisinde ağırlıklı olarak görülen süsleme programı kırmızı aşı boyası ile yapılan süslemedir. Yapıda haç kollarının kemer alınlığında ve kemer içinde aşı boyası ile yapılmış imitasyon şeklinde kesme taş şekli verilmiş geometrik süslemeler görülmektedir. Yapının kubbe eteğinde üçgen şeklinde aşı boyası ile yapılmış geometrik süsleme yer alırken kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin yüzeyinde madalyon içinde haç şekilleri yer almaktadır. Apsis iç kısmında ve kemer alınlığında aşı boyası ile yapılan üçgen ve kesme taş şeklinde geometrik motifli süslemeler görülmektedir (Fotoğraf 330-332).

Tarihlendirme: M.S. 10-12. Yüzyıl

3.1.20. Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise

Kat. No: 20

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 4 km. uzaklıkta bulunan vadinin güneydoğu yamacında yer alan kilisenin altında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 24.11.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 30

Fotoğraf No: 335-350

Malzeme-teknik: Ana kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Dört serbest destekli kapalı yunan haçı planında inşa edilmiş olan yapı, serbest haç planlı narteks, dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz

eksenlerdeki köşe odalarından oluşan kare planlı naos ve naosyn doğusuna yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli olan apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kepez Vadisi'nin güneydoğu yamacına konumlandırılan kilisenin altında yer alan yapının, kuzey, güney ve doğu cepheleri görülmektedir. Kiliseye giriş ise güney cepheden sağlanmaktadır. Giriş 1.10 x 70 m. ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir. Üstünde iki kademeli yuvarlak kemer yer almaktadır. Giriş iki silmeli dikdörtgen planlı çerçeve içine alınmıştır (Fotoğraf 335-336).

İç Tasvir: Yapının narteks bölümü serbest haç planlı olup 1.20 x 1.15 m. ölçülerine sahiptir. Üst örtüsü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 337-338). Kubbe çapı 1.20 m. ölçüsüne sahiptir. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kare planlı olan orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından oluşmaktadır. Haç kolları yuvarlak kemerlidir. Yapının güney cephesinde yuvarlak kemerli dikdörtgen planlı yüksekliği 90 m., derinliği 40 m., eni 70 m. ölçüsünde olan bir adet niş bulunmaktadır. 87 m. ölçülerine sahip kapı genişliğinden naos bölümüne geçilmektedir.

Yapının naos bölümü dört serbest destekli kapalı yunan haçı planında inşa edilmekle beraber 6.30 x 4.00 m. ölçülerine sahiptir (Şekil 30). Naos zemini düzensizdir. Kare planlı olan orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından meydana gelmektedir. Haç kolları yuvarlak kemerlidir Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 339-341). Kubbenin yerden yüksekliği 6.00 m. çapı ise 1.20 m. ölçüsüne sahiptir. Kubbeye geçiş pandantifle sağlanmaktadır. Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunlar sekizgen kaideli silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları ise sepet formundadır. Kuzeydoğu, güneydoğu ve güney batı cephesindeki köşe mekânları dikdörtgen planlı olup üst örtüsü kubbe ile sağlanmaktadır. Kuzeybatı cephesinde yer alan köşe mekânı ise dikdörtgen planlı olup üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 342-343)

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne iki basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır. Bir ana iki niş görünümlü yan apsisten meydana gelmektedir (Fotoğraf 344). Apsis yuvarlak formda zafer kemeri içine alınmıştır. Yarım yuvarlak kemerli

olan ana apsis yarım kubbe ile örtülmektedir. Apsisin çapı 2.30 m. ölçüsündedir. Apsis ile naosu birbirinden ayıran dikdörtgen planlı templon duvarı günümüze kırık bir vaziyette gelmiştir (Fotoğraf 345). Apsisin merkez noktasında dikdörtgen planlı pencere açıklığı mevcuttur. Pencerenin alt tarafı yıkılmıştır. Kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiş olan yan apsis niş şeklinde konumlandırılmıştır. Niş 60 x 33 m. ölçüsüne sahip olup yuvarlak kemerlidir. Güneydoğu köşesine yerleştirilen yan apsis ise küçük apsis şeklinde konumlandırılmıştır. Yan apsis 68 x 42 m. ölçüsüne sahip olmakla beraber yuvarlak kemerlidir. Yapının kuzey ve güney cephesi haç kollarından meydana gelmekle beraber sade tutulmuştur.

Süsleme: Yapı içerisinde sadece aşı boyası ile yapılan bir süsleme programı görülmektedir. Yapının naos bölümünü örten kubbenin iç kısmında aşı boyası ile yapılmış imitasyon şeklinde yuvarlak kemerli nişler yer almaktadır. Narteks bölümünü örten kubbenin iç kısmında ve her iki kubbenin kasnağında, kubbe geçişlerini sağlayan pandantiflerde, kemer içlerinde ve alınlıklarında, köşe mekânlarında yer alan silmelerde aşı boyası ile yapılmış üçgen ve çarpı şeklinde geometrik motifli süsleme görülmektedir (346-349).

Tarihlendirme: M.S. 10-12. Yüzyıl

3.1.21. Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise

Kat. No: 21

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 4 km. uzaklıkta bulunan vadinin güneydoğu yamacında yer alan Kepez Vadisi 1ve 2 Nolu Kilise'nin 70 m. güney cephesinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 24.11.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 31

Fotoğraf No: 350-363

Malzeme-teknik: Koni şeklindeki kayaya oyularak inşa edilen yapının beden duvarları düzgün bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Dört serbest destekli kapalı yunan haç planında inşa edilen kilise, dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından oluşan kare planlı naos ve naosun doğu cephesine yerleştirilen atnalı kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kepez Vadisi'nin güney yamacına yerleştirilen kilisenin tüm cepheleri görülmektedir. Güney cephesinde dikdörtgen formda yapılmış oyuk mevcuttur. Doğusunda ise apsis cephesinde yer alan pencere görülmektedir. Kiliseye giriş batı cepheden sağlanmaktadır. Giriş bölümünün kuzeybatı tarafı günümüze ulaşamamıştır (Fotoğraf 350).

İç Tasvir: Yapının naos bölümü dört serbest destekli kapalı yunan haçı planında inşa edilmiştir (Şekil 31). Naos zemini düzgündür. Kare planlı orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından meydana gelmektedir. Haç kolları yuvarlak kemerlidir. Naos bölümünün üstünü örten kubbenin kasnağı sekiz yuvarlak kemerli sağır niş olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 350-352). Kubbeye geçiş pandantifle sağlanmaktadır. Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunlar silindirik kaideli silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları ise sepet formundadır. Kubbeyi destekleyen sütunlardan ikisi tamamlanmıştır. Güneybatı köşesindeki sütun kırılmıştır. Kuzeybatı köşesindeki sütun ise günümüze gelememiştir. Köşe mekânları dikdörtgen planlı olup üst örtüsü çapraz tonoz ile sağlanmaktadır.

Yapının doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne yerden hafif bir yükselti ile çıkılmaktadır. Bir ana iki niş görünümlü yan apsisten meydana gelmektedir. Apsis atnalı kemer içine alınmıştır. Yarım yuvarlak kemerli olan ana apsis yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 353). Apsis ile bemayı ayıran templondan izler mevcuttur. Apsisin merkez noktasına rahibin oturması için yapılmış despot koltuğu yer almaktadır. Despot koltuğunun üstünde ise bir adet dikdörtgen planlı mazgal pencere mevcuttur. Apsis iç kısmının kuzey ve güney tarafında simetri olarak yapılmış yuvarlak kemerli birer adet niş bulunmaktadır. Sunak masası günümüze gelememiştir. Apsis içerisinde bir sıra oturma sekisi yer almaktadır. Kuzeydoğu ve güneydoğu köşesine niş şeklinde yerleştirilmiş olan yan apsisler yuvarlak kemerli yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 354).

Yapının kuzey cephesinde arcasolium tarzda yapılmış 1,8 m. genişliğinde ve 1,6 m. derinliğinde olan iki adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 355). Kuzey cephedeki bu niş derin deniz kabuğu şekline benzemektedir. Güney cephesinde ise yine arcasolium tarzda yapılmış 1.4 m. genişliğinde ve 1,8 m. derinliğinde olan bir adet mezar yapısı yer almaktadır (Fotoğraf 356). Yapının batı duvarı yıkılmasına rağmen güneybatı tarafı ayakta kalmıştır.

Süsleme: Yapı içerisinde süsleme programı olarak karşımıza sıva üzerine yapılmış duvar resimleri çıkmaktadır. Yapının apsis kemerinin iç kısmında sıva üzerine sekizgen madalyon içine yapılmış haç motifleri yer almaktadır. Burada kullanılan renkler sarı, kırmızı, siyah ve beyazdır (Fotoğraf 362-363). Yapının haç kollarının iç kısmında duvarlarda ve apsis bölümünde bulunan ikonografik duvar resimlerinin kronolojik sıraya göre anlatıldığı tahmin edilmektedir. Çok fazla tahrip olmasından dolayı sahneler açıklanamamıştır. Yapı içerisinde kalıntı izlerinde anlaşılan duvar resimlerinde Deises, Meryem ve Elizabet'in Buluşması, Üç Müneccim Kralının Tapınması konuları anlatılmıştır (Fotoğraf 357-360).

Tarihlendirme: M.S. 10-12. Yüzyıl

3.1.22. Direkli (Sütunlu) Kilise

Kat. No: 22

Yapının Yeri: Kasabanın 3 km. kuzeyinde bulunan Güllüdere Vadisi'nin en sonunda yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 32,35

Fotoğraf No: 364-385

Malzeme-teknik: Ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları alet izlerinin görüldüğü kaba bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Dört serbest destekli kapalı yunan haçı planında inşa edilen kilise, dikdörtgen planlı narteks, dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz

eksenlerdeki köşe odalarından oluşan dikdörtgen planlı naos, naosun doğusuna yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis ve naosun güneybatı cephesine konumlandırılan ek mekândan meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Güllüdere Vadisi'nin sonunda yer alan yapının sadece güney cephesi görülmektedir. Ana kayadan kiliseye ulaşım ise güney cepheden ahşap bir merdiven ile sağlanmaktadır. Giriş dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Girişin üst cephesinde üç adet güvercinlik ve oyuklar mevcuttur (Fotoğraf 364). Girişten dağınık planda yapılmış güvercinlik bölümüne geçilmektedir (Fotoğraf 365). Bölümün güney cephesinden yedi basamaklı bir merdiven ile kilisenin narteks bölümüne geçilmektedir (Fotoğraf 366).

İç Tasvir: Yapının dikdörtgen planda inşa edilen narteks bölümü 4.15 x 3.80 m. ölçüsüne sahiptir. Üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 367). Tavanın yerden yüksekliği 3.40 m. ölçüsüne sahiptir. Bölümün kuzeydoğu cephesinde arcasolium tarza yapılmış mezar yapısı, onun da önünde küçük ölçekli bir adet mezar yer almaktadır.

Dikdörtgen planda inşa edilen kapı açıklığından naos bölümüne girilmektedir. Kapalı yunan haçı planında inşa edilen yapı 1.260 x 7.50 m. ölçüsüne sahiptir (Şekil 32). Naos zemini düzenlidir. Dikdörtgen planlı orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından meydana gelmektedir. Eş derinlik ve genişlikte olan haç kolları dikdörtgen planlı olup beşik tonoz örtüye sahiptir. Haç kolları merkezi bölüme kubbe ile açılır iken kemerler ile köşe mekânlarına açılmaktadır. Köşe mekânları ve haç kolları merkezde payelere bağlanır iken plasterler ile birbirine bağlanmaktadır. Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 368-369). Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kubbenin yerden yüksekliği 9.50 m. çapı ise 1.60 m. ölçüsündedir. Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunlar kare kaideli silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları haç şekli oluşturacak biçimde tasarlanmıştır. Sütun başlıklarının altı bilezik formunda yapılmıştır (Fotoğraf 370).

Kilisenin doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek bir basamak ile çıkılmaktadır. Yapı üç apsislidir. Ana apsis yuvarlak formda yapılmış

olan zafer kemeri içine alınmıştır. Yarım yuvarlak kemerli olan ana apsis yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 370-373). Ana apsis 5.50 x 2.90 m. ölçüsüne sahiptir. Apsis ile naosu ayıran templon duvarından kalıntılar yer almaktadır. Apsise bağlı bir sıra oturma sekisi görülmektedir. Apsisin merkezinde rahibin oturması için yapılmış katedra yer almaktadır (Fotoğraf 374). Derin apsis bölümü 4'e 3 metre oranında iki bölüme ayrılmaktadır. Yan apsisler biraz daha küçük ölçekli yapılmıştır. Her iki yan apsisi naostan ayıran templon duvarı mevcuttur. Kuzeydoğu köşesinin doğusunda bulunan yan apsis yuvarlak kemerli yarım kubbe ile örtülüdür. İç kısmında altardan izler yer almaktadır (Fotoğraf 375-376). Güneydoğu köşenin doğusunda buluna yan apsis yuvarlak kemerli yarım kubbe ile örtülüdür. İç bölümünde duvara bitişik olarak yapılmış altardan izler görülmektedir (Fotoğraf 377-378). Her iki apsis templon duvarı ile ikiye bölünmüştür. Alt kısımları üç kademeli olarak yapılmış dikdörtgen formundaki çerçeve içine alınmıştır. Üst kısımları altnalı kemer şeklinde yapılmış niş görünümüne sahiptir.

Yapının kuzey ve güney cephesinde simetri hâkimdir. Her iki cephede de köşe mekânları ve haç kollarının birbirine bağlanmasını sağlayan pilastrlar mevcuttur (Fotoğraf 379-380). Güney cephede dikdörtgen formda yapılmış üç adet pencere yer almaktadır.

Yapının naos bölümünün güneybatı tarafında yer alan dikdörtgen planda yapılmış kapıdan ek mekâna girilmektedir. Giriş templon duvarına benzemektedir. Girişin üstünde kare planda yapılmış iki adet pencere yer almaktadır. Pencereler üstünde dikdörtgen planda arşitrav ve onunda üzerinde iki kademeli yapılmış yuvarlak kemer görülmektedir (Fotoğraf 381). Uzunlamasına tek nefli olan mekân dikdörtgen planda yapılmıştır. Üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 382-383). Tonozun yerden yüksekliği 5.50 metredir. Tonozun üzerinde uzun bir korniş tonozu ikiye bölmektedir. Her iki tarafta beş adet olmak üzere toplam on adet kıvrımlı sütun bulunmaktadır. Sütunlar kare kaideli silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları da kare plandadır.

Süsleme: Yapı içerisinde görülen süsleme aşı boyası ile yapılan bezeme ve kabartma tekniğindeki süslemeler ile sınırlanmıştır. Kilise içerisinde yer alan sütun başlıklarının altındaki bilezik formundaki süslemenin yüzeyinde ve ek mekân

tonozunun ortasında yer alan kornişte aşı boyası ile yapılmış çizgi şeklinde geometrik motifli süsleme görülmektedir (Şekil 35, Fotoğraf 385). Sütun başlıklarına kabartma tekniğinde haç şekli verilmiştir (Fotoğraf 384).

Tarihlendirme: M.S. 10-12. Yüzyıl

3.1.23. Sarıca Kilisesi

Kat. No: 23

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 4 km. uzaklıkta bulunan Kepez Vadisi'nin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.11.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 36

Fotoğraf No: 386-409

Malzeme-teknik: Ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Kapalı yunan haç planında inşa edilen yapı, dikdörtgen planlı trapeza[4], uzunlamasına tek nefli planlı narteks, dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından oluşan naos, naosun doğusuna yerleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Kepez Vadisi'nin güney yamacına yerleştirilen kilisenin tüm cepheleri görülmesine rağmen giriş cephesi hariç diğer cepheler sade tutulmuştur. Ana kayadan kiliseye ulaşım güney cepheden sağlanmaktadır. Güney cephede dikdörtgen planda yapılmış kapı bulunmaktadır. Kapının demir korkuluğu mevcuttur. Kapının sağ tarafında iki adet dikdörtgen planda yapılmış pencere yer almaktadır. Bu iki pencerenin de demir korkuluğu görülmektedir. Cephenin doğu tarafında üste dikdörtgen planlı altta ise yuvarlak kemerli demir korkuluğu olan iki adet pencere yer almaktadır (Fotoğraf 386).

[4] **Trapeza:** Manastırlarda ortak yaşam alanların bir göstergesi olan bu yapılar, rahiplerin topluca yemek yedikleri alanlardır (Mimiroğlu, 2015: 262).

İç Tasvir: Yapının giriş kapısından üç basamak ile trapeza olarak kullanıldığı tahmin edilen bölüme inilmektedir. Bu bölüm dikdörtgen planlı olup 1.610 x 480 m. ölçüsüne sahiptir. Üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 387). Dikdörtgen bölüm ortada düz bir kemer ile ikiye ayrılmıştır. Yapının kuzey ve doğu cephelerinde sonradan açıldığı tahmin edilen oyuklar yer almaktadır. Trapeza bölümünün batı cephesinde yer alan dikdörtgen planda yapılmış kapı açıklığından kilisenin narteks bölümüne geçilmektedir.

Yapının tek nefli olarak inşa edilen narteks bölümü dikdörtgen planda olup 1.143 x 3.85 m. ölçüsüne sahiptir. Üst örtüsü orta bölüm düz tavan, yan bölümler kubbe ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 388-391). Kubbelere geçiş pandantif ile sağlanmaktadır. Kubbeyi taşıyan sütunlar kare kaideli ve silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları sepet formundadır. Bu sütunlar duvara bitişik şekilde yapılmıştır. Düz tavanlı bölüm narteksi ikiye bölmüştür. Yapının kuzeydoğu, güneydoğu, kuzeybatı ve güneybatı köşelerinde yer alan sütunlar üç yapraklı yonca şekli oluşturacak biçimde tasarlanmıştır (Fotoğraf 392). Üç sütun bir arada yapılmıştır. Sütunlar kare kaide üzerine oturtulmuştur. Başlıkları ise sepet formunda yapılmıştır. Yapının kuzey ve güney cephesinde simetri hâkim olmakla beraber her iki cephede de iki adet yuvarlak kemerli niş görülmektedir.

Yapının naos bölümüne kuzey cepheden girilmektedir. Giriş dikdörtgen planda yapılmıştır. Kapalı yunan haç planı ile yonca planının karışımı olarak inşa edilen naos bölümü 7.55 x 4.55 m. ölçüsüne sahiptir (Şekil 36). Naos zemini düzenlidir. Kare planlı orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından meydana gelmektedir (Fotoğraf 393). Kuzeydoğu ve güneydoğu köşe mekânları kubbe ile örtülürken kuzeybatı ve güneybatı köşe mekânları çapraz tonoz ile örtülmektedir. Eş derinlik ve genişlikte olan haç kolları dikdörtgen planlı olup beşik tonoz örtüye sahiptir. Haç kolları merkezi bölüme kubbe ile açılır iken kemerler ile köşe mekânlarına açılmaktadır. Köşe mekânları ve haç kolları merkezde payelere bağlanır iken niş kemerleri ile birbirine bağlanmaktadır (Fotoğraf 394,396). Güney ve batı haç kollarının duvarlarındaki geniş ve derin ölçekli nişler apsis yuvarlak kemeri ile birlikte yonca planını oluşturmaktadır. Üst örtüyü sekiz dilimli kubbe örtmektedir (Fotoğraf 394). Kubbeye geçiş pandantiflerle

sağlanmaktadır. Kubbenin yerden yüksekliği 6.50 m. çapı ise 1.60 m. ölçüsündedir. Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunlar kare kaideli silindirik formda tasarlanmıştır. Sütun başlıkları sepet formunda yapılmıştır. Doğu cephesinde yer alan sütunlardan biri kırılmıştır (Fotoğraf 395).

Kilisenin doğu cephesinde yer alan apsis bölümüne kot seviyesinden yüksek bir basamak ile çıkılmaktadır. Yapı üç apsislidir (Fotoğraf 398). Yarım yuvarlak kemerli olan ana apsis yarım kubbe ile örtülmektedir. Ana apsis 2.05 x 1.75 m. ölçüsüne sahiptir. Apsis ile naosu ayıran kare formda yapılmış templon levhası sağlam vaziyette günümüze ulaşmıştır. İçerisinde duvara bitişik olarak yapılmış sunak masasından izler görülmektedir (Fotoğraf 399). Sunak masasının üstünde yüksekliği 100, eni 70 m. ölçüsüne sahip pencere açıklığı yer almaktadır. Yan apsisler biraz daha küçük ölçekli olup niş şeklinde yapılmıştır. Yarım yuvarlak kemerli olan yan apsisler yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 400).

Yapının güney ve batı cephesinde yer alan haç kollarının kısa duvarlarında geniş ve derin nişler görülmektedir. Bu nişler zeminden yükseltilerek yapılmıştır. Nişler yuvarlak kemerli ve yarım kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 401-402). Yapının kuzey cephesi giriş bölümüdür. Girişin üstünde geniş ölçekli bir adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 403).

Süsleme: Yapı içerisinde doğrudan tüf üzerine aşı boyası ile yapılmış süsleme ile kabartma tekniğinde yapılmış basit süsleme programı görülmektedir. Kırmızı aşı boyası ile yapılan süslemeler, haç kollarını örten beşik tonoz yüzeyinde imitasyon şeklinde yapılmış kesme taş motifi ve dama motifi biçiminde uygulanmıştır. Dama motifinin orta bölümünde çarpı motifi ile oluşturulmuş bezeme yer almaktadır. Çarpı motifinin aralarında noktalar bulunmaktadır. Yapı içerisinde kemer yüzeylerinde, kemer alınlıklarında, kubbe ve kubbe kasnağında aşı boyası ile yapılmış zikzak, s kıvrımları ve üçgen şeklinde geometrik motifli bezemeler yer almaktadır. Pandantif geçişlerin yüzeyinde madalyon içerisinde haç bezemeleri ve yan apsislerin kemer üstlerinde doğrudan duvara yapılmış haç bezemesi görülmektedir (Fotoğraf 404-408). Yapının sütun başlıklarında kabartma tekniğinde yapılmış sarkıtlar yer almaktadır (Fotoğraf 409).

Tarihlendirme: M.S. 10-13. Yüzyıl

3.1.24. Mehmet Gül Evi Kilisesi

Kat. No: 24

Yapının Yeri: Kasabanın merkezinde 29 pafta 5551 parselde yer alan Mehmet Gül'e ait olan evin bodrum bölümünde bulunmaktadır.

İnceleme Tarihi: 22.10.2019

Yapının Türü: Kilise

Şekil No: 37-39

Fotoğraf No: 410-435

Malzeme-teknik: Evin bodrum bölümünde yer alan kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları kaba bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Dört destekli kapalı yunan haç planında inşa edilen kilise, kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlı narteks, dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından oluşan dikdörtgen planlı naos, naosun doğu cephesine yerleştirilen ve günümüze ulaşamayan apsis bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Mehmet Gül'e ait evin bodrumunda yer alan yapının sadece sonradan yan apsise açılan giriş cephesi görülmektedir. Bu sebeple kiliseye girişi sağlayan iki kapı mevcuttur. Bu kapılardan ilki doğu cephede yer alan yan apsise sonradan açılmış açıklıktır. Bu kapı dikdörtgen planda yapılmıştır (410-411). Diğer ve asıl kiliseye girişi sağlayan kapı ise kuzey cephede yer almaktadır. Kapı moloz yığınıyla doldurulduğu için ölçüsü alınamamıştır. Serbest haç planında inşa edilen giriş bölümü kare planlı olup 3.90 x 1.50 ölçüsüne sahiptir. Üst örtüsü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 412-413). Kubbeye geçiş pandantifle sağlanmaktadır. Eş derinlik ve genişlikte olan haç kolları dikdörtgen planlı olup beşik tonoz örtüye sahiptir. Her bir haç kolunun iç ve kemer yüzeyinde yüksekliği 70, derinliği 5 ve eni 40 m. ölçüsünde olan ikişer adet sağır niş yer almaktadır (Fotoğraf 414). Giriş bölümünden 1.15 x 1.00 m. ölçüsüne sahip kapı açıklığından narteks bölümüne geçilmektedir.

İç Tasvir: Yapının tek nefli inşa edilen narteks bölümü 5.20 x 3.00 ölçüsündedir. Kuzey güney doğrultusunda uzanan bölüm dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 415-416). Tavanın yerden yüksekliği 2.60 m. ölçüsündedir. Kemer başlangıç noktasından başlayıp iç kısmı çevreleyen silme kuşağı yer almaktadır.

Yapının batı cephesinde yüksekliği 150 m., derinliği 40 m., eni ise 80 m. olan yan yana yapılmış beş adet atnalı kemerli sağır nişler yer almaktadır. Bu nişler plasterler birbirinden ayrılmıştır ancak plasterler yıkılmıştır (Fotoğraf 417).

Narteks bölümünün kuzey cephesinde yüksekliği 150, derinliği 40 eni ise 65 m. olan atnalı kemerli iki adet sağır niş mevcuttur (Fotoğraf 418). Bu nişler plasterlerle birbirinden ayrılmıştır ancak plasterlerde kırılmalar mevcuttur.

Bölümün güney cephesinde yüksekliği 150 m., derinliği 40 m., eni ise 65 m. olan üç adet atnalı kemerli sağır niş yer almaktadır. Bu nişler plastrlarla birbirinden ayrılmıştır (Fotoğraf 419). Plasterler kare formda yapılmıştır.

Narteks bölümünün doğu cephesinde yer alan dikdörtgen planlı açıklıktan naos bölümüne geçilmektedir. Giriş açıklığının kuzey ve güney tarafında 1.05 m. genişliğinde yuvarlak kemerli birer adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 420). Bu nişlerden kuzey tarafta olan yıkılmıştır.

Kapalı yunan haç planında inşa edilen naos bölümü 8.00 x 5.60 m. ölçüsüne sahiptir (Şekil 37). Naos zemini düzenlidir. Dikdörtgen planlı olan orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından meydana gelmektedir (Fotoğraf 421). Eş derinlik ve genişlikte olan haç kolları dikdörtgen planlı olup beşik tonoz örtüye sahiptir. Köşe mekânlarından kuzeydoğu ve güneydoğu yönünde olanlar yıkılmış olup özelliğini kaybetmiştir. Kuzeybatı ve güneybatı yönünde olan köşe mekânlarının sadece beşik tonoz örtüleri kalmıştır (Fotoğraf 424). Haç kolları merkezi bölüme kubbe ile açılır iken kemerler ile köşe mekânlarına açılmaktadır. Köşe mekânları ve haç kolları merkezde payelere bağlanır iken plasterler ile birbirine bağlanmaktadır. Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 422-423). Kubbeye geçiş pandantifle sağlanmaktadır. Kubbenin yerden yüksekliği 8.30 m. ölçüsündedir. Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunlar

kırılmıştır. Bu sütunların kalan parçalarından kare form sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yapının doğu cephesinde yer alan apsis ve yan apsisler özelliğini kaybetmiş moloz taş ile doldurulmuştur (Fotoğraf 425).

Yapının güney haç kolunun duvarında sonradan açıldığı tahmin edilen yuvarlak kemerli üç adet niş yer almaktadır. Kuzey haç kolunun duvarında köşe mekânlarının ve haç kolunun kemerlerinin bağlandığı plasterler görülmektedir (Fotoğraf 426-427).

Yapının batı haç kolunun duvarının üst bölümünde yuvarlak kemerli yan yana yapılmış üç adet pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden biri sonradan kapatılmıştır (Fotoğraf 428).

Süsleme: Yapı içerisinde yer alan süsleme kabartma tekniğinde yapılmış motifler ile sınırlanmaktadır. Yapının narteks bölümünün tavan kısmı silme ile üçe ayrılmıştır. Bu üç bölümün iç kısmında kabarta tekniğinde yapılmış haç motifi yer almaktadır. Orta bölümdeki haç kollarının doğu tarafında stilize edilmiş üç yapraklı yonca motifi kabartması ile haç şekli oluşturulmuştur (Şekil 38, Fotoğraf 431). Diğer iki kabartma tekniğindeki haç motifinin uçları yarım ay şeklinde tasarlanmıştır (Şekil 39, Fotoğraf 430). Yapının giriş bölümdeki kubbe ile merkez kubbede kabartma tekniğinde yapılmış sarkıtlar yer almaktadır (Fotoğraf 432-433).

Tarihlendirme: M.S. 10-12. Yüzyıl

3.1.25. Hallaç Manastırı

Kat. No: 25

Yapının Yeri: Ortahisar-Ürgüp yolu üzerinde, Ortahisar'ın 1 km kadar kuzeydoğusunda Hallaç Deresi'nde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.07.2019

Yapının Türü: Manastır

Şekil No: 40-42,45-51

Fotoğraf No: 436-506

Malzeme-teknik: Kaya oyma olarak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Avlulu manastır olarak inşa edilen kompleks, kapalı yunan haç planlı kilise, serbest haç planlı şapel, üç nefli bazilikal planlı toplantı salonu ve kapalı yunan haç planlı olan hastane bölümünden meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Manastır büyük bir kaya kütlesine 3 cepheli olarak oyularak inşa edilmiştir (Şekil 40-42, Fotoğraf 436). O dönemlerde manastırda yaşamlarını sürdüren rahiplerin bölge insanını tedavi edip onlara ilaç hazırlamasına dair inanış sebebiyle 'Hastane Manastırı' olarak da anılmaktadır. Manastırın girişi avlunun güney cephesinden sağlanmaktadır. Manastır fonksiyonunu kaybettikten sonra güvercinlik olarak kullanılmıştır (Rodley, 1985: 11-26). Kilise ve mutfak olduğu anlaşılan bölümlerin dışında kalan birimlerin hangi amaçlar için kullanıldığı tam olarak tespit edilememiştir

Avlunun doğu cephesinde komplekste yer alan kilise bulunmaktadır. Bu cephe kilisenin giriş cephesidir. Dikdörtgen formda yapılmış girişin üzerinde bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Giriş kademeli silmeler ile hareketlendirilmiş ve silmelerin üst kısmında güney-kuzey doğrultusunda dört adet at nalı formunda sağır nişler bulunmaktadır. Sağır nişler dikdörtgen çerçeve içerisine alınmıştır (Şekil 42, Fotoğraf 437-438).

Manastırın kuzey cephesinde toplantı salonu yer almaktadır. Toplantı salonuna girişi sağlayan kapı dikdörtgen formda yapılmıştır. Kapının üst kısmında ve batı tarafında iki adet güvercinlik bulunmaktadır. Bu güvercinliklerin batı tarafında yer alanın alt kısmında iki adet kaya oyma olarak sonraki dönemler de yapılmış pencere açıklıkları yer almaktadır (Fotoğraf 467). Bu cephe diğer odalara geçişi sağlayan dehliz durumundadır.

Manastırın batı cephesinde ise hastane bölümü mevcuttur. Bu cephe büyük ve geniş yuvarlak kemer olarak oyulmuştur (Fotoğraf 499). Hastane girişi dikdörtgen formda yapılmış kapıdan sağlanmaktadır. Girişin kapısını da içine alan sağır nişler görülmektedir. Kapının üst kısmında dikdörtgen formda yapılmış pencere açıklığı mevcuttur. Pencerenin sol tarafında büyük bir haç yer almaktadır.

İç Tasvir: Manastır kompleksinin güney doğusuna konumlandırılmış olan St. Paul (Aziz Basilis) Kilisesi kapalı yunan haçı plan tipinde yapılmıştır (Şekil 45). Ortadaki naos bölümü, dik eksenlerdeki haç kolları ve çapraz eksenlerdeki köşe odaları ile oluşmaktadır (Fotoğraf 439-440). Kare planlı olan köşe hücrelerinden kuzey cephesinde yer alanlar tonoz, güney cephesinde yer alanlar ise kubbeyle örtülmektedir. Ana kubbeye geçiş elemanı pandantiftir. Kubbe dört yönden küçük kubbelerle desteklenmiştir. Ana kubbeyi dört büyük kare kaideli silindirik forma sahip sütun taşımaktadır. Sütun başlıkları kare formda yapılmıştır. Kilisenin kubbeyi taşıyan dört sütundan doğu cephesindeki iki taşıyıcı yıkılmış (Fotoğraf 441-442), batı cephesindeki taşıyıcılar sağlam durumdadır.

Doğu cephesinde neften iki basamak ile çıkılan at nalı kemer formunda üç apsis yer almaktadır (Fotoğraf 443). Apsisi ile bemayı birbirinden ayıran templondan izler mevcuttur. Apsisin kuzey cephesinde oval formlu küçük bir niş bulunmaktadır (Fotoğraf 444). Merkezinde ise dikdörtgen çerçeve içerisine alınmış duvar resmi görülmektedir. Kuzey apsisteki sunak masası günümüze kadar ulaşmıştır. Ana apsis duvarının kuzey-güney tarafında duvara gömülmüş halde tasarlanan kaideli sütun başlıkları yer almaktadır.

Kilisenin kuzey ve güney cephesinde yuvarlak kemer içerisine alınmış at nalı kemer formunda yan yana sağır nişler bulunmaktadır. Kuzey cephedeki orta sağır nişin her iki kenarında duvara gömmeli plasterler yer almaktadır. Kuzey cephede bulunan sağır nişin iç kısmında ikinci bir niş bulunmaktadır. Güney cephesinde yer alan duvarın güneybatı köşesinde kemerler ile ayrılmış bir şapel bölümü mevcuttur (Fotoğraf 446).

Şapel bölümü serbest haç planında inşa edilmiştir (Şekil 47). Üstü kubbe ile örtülü iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Kubbelere geçiş pandantif ile sağlanmaktadır. Merkezdeki ana kubbeyi kare kaide üzerine oturtulmuş sütunlar taşımaktadır. Bu sütunların üç tanesi kırılmış bir tanesi sağlam durumdadır. Sütun başlıkları kare planlı olup kademeli olarak yapılmıştır (Fotoğraf 456-457).

Şapelin doğu cephesinde yuvarlak kemer içerisine alınmış üç adet niş bulunmaktadır. Bu nişler yuvarlak kemerli olup dikdörtgen formda yapılmıştır.

Nişlerin içlerinde kademeli bölmeler yer almaktadır (Fotoğraf 458). Şapelin güney cephesinde yuvarlak kemer formlu sağır niş yer almaktadır. Nişin alt tarafının her iki köşesi pahlanmıştır. Bu sağır nişin ön bölümünde de bir adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 459-460). Şapelin batı cephesi yıkılmış olup daha sonraki dönemlerde moloz taş ile kapatılmıştır. Kuzey cephesi ise giriş bölümü olup kuzey batı köşesinde bir adet mezar yapısı bulunmaktadır (Fotoğraf 462-463).

Toplantı salonu kuzey-güney doğrultuda üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir (Şekil 48). Dikdörtgen planlı naos bölümünde orta nef geniş ve yüksek, yan nefler ise daha küçük ve dardır. Orta nefin üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanırken yan neflerin üst örtüsü düz tavandır (Fotoğraf 467-469). Yapının içerisinde doğu ve batı nef ayrımlarında altışar adetten toplamda on iki adet sütun yer almaktadır. Sütunlar kare kaideli silindirik formda olup sütun başlıkları kare planda yapılmıştır. Doğu nefte yer alan sütunlardan biri yıkılmıştır. Yapı içinde simetri hâkim olmasından dolayı doğu ve batı cephelerinin uzun duvarlarında yuvarlak kemer formunda yapılmış sağır nişler yer almaktadır (Fotoğraf 470-471). Yapının kuzey cephesinde yuvarlak formlu kemer içerisinde yer alan büyük bir niş bulunmaktadır (Fotoğraf 473). Kemer alınlığında ve kemer içinde süsleme programı yer almaktadır.

Toplantı salonunun güney doğu köşesinde yer alan ve at nalı kemer formunda yapılmış kapı açıklığından mutfak bölümüne geçilmektedir. Kare planlı olan bölümün üst örtüsü düz tavandır ancak bugün yıkılmaların olduğu görülmektedir (Fotoğraf 479). Oda içerisinde at nalı formunda yapılmış sağır nişler ile cepheler hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 480). Güney cephe duvarının üst kısmına bir pencere açılmış ve alt zemin hizasına kadar moloz taşlar ile örülerek kapatılmıştır. Mutfak bölümünün kuzey cephesinin zemininde tandır mevcuttur fakat günümüzde kapanmış bir vaziyettedir (Fotoğraf 481-482).

Toplantı bölümünün güney batı köşesinde yer alan ve at nalı kemer formunda yapılmış bir kapı açıklığından keşişlerin kullandığı birim olarak düşünülen kare formundaki odaya geçilmektedir. Üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır. Ancak bugün bir bölümü yıkılmıştır (Fotoğraf 487).

Keşiş bölümünün cephe duvarlarında at nalı kemer formunda yapılmış sağır nişler ve bu sağır nişleri birbirlerinden ayıran bir kısmı duvara yerleştirilmiş plasterler bulunmaktadır. Bu taşıyıcılar kare kaide üzerine silindirik formda yapılmıştır. Başlıkları ise kare plana sahiptir. Odanın doğu duvar kapı üst kısmında ikişer sütünce ile ayrılmış pano yer almaktadır (Fotoğraf 498).

Yapının güney cephe duvarında iki adet kare formunda pencere bulunmaktadır. Ayrıca güney doğu köşesinde de daha sonraki dönemler de açıldığı düşünülen yuvarlak bir aydınlatma penceresi görülmektedir (Fotoğraf 491). Odanın güney batı duvarında kare formunda büyük bir pencere yer almaktadır. Bu pencere manastır kompleksi içerisinde yer alan hastane odasına açılmaktadır (Fotoğraf 488). Oda içerisinde duvar içlerine oyulmuş gözler yer almaktadır.

Manastırın batı cephesinde yer alan hastane bölümü kapalı yunan haçı planında inşa edilmiştir. Kare planlı orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe mekânlarından meydan gelmektedir. Naosun üzeri kubbe ile örtülmektedir. Kubbeyi taşıyan dört büyük sütun silindirik kaideli olup silindirik formdadır. Sütun başlıkları da sepet formundadır (Fotoğraf 500-504). Bölümün tüm cepheleri sade tutulmuştur.

Süsleme: Manastır kompleksinde yer alan yapılarda süsleme programı olarak aşı boyası ile yapılmış bezemeler, kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler ve fresko tekniğindeki duvar resmi karşımıza çıkmaktadır. Kilisenin giriş cephesinde yer alan üç adet güvercinliğin ortasında bulunan madalyonun içine dört kollu çiçek motifi yapılmıştır. Bu çiçek bezemeleri kırmızı, siyah ve yeşil renkte boyanmıştır. Madalyonların kenarları ise yine aynı renkler kullanılarak geometrik motifler ile hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 447).

Aşı boyası kilise içerisinde sadece kırmızı renkte görülmektedir. Kilisesinin yan apsislerin kemer alınlığında aşı boyasından geometrik motifler yer almaktadır. Yapı içerisinde bulunan sütun başlıklarının kabartama yüzeylerinde zikzak, eşkenar üçgen şeklinde geometrik ve yaprak şeklinde bitkisel süslemeler görülmektedir (Fotoğraf 448-449). Güney cephedeki köşe hücrelerinin merkezinde bulunan kabaraların etrafında dört kollu çiçek motifi bezemesi bulunmaktadır (Fotoğraf 450).

Kilise girişinin üst kısmında testere dişi kabartmasının çevrelediği çerçeve yer almaktadır. Çerçevenin her iki tarafında ise kabartmalı silmeler bulunmaktadır. Girişin güney tarafında yer alan sağır nişlerin altında çok kollu yıldız kabartması görülmektedir. Yine kuzey cephede testere dişinin çevrelediği çerçeve içerisinde üçgen kabartma şeklinde alınlık ve bunun da yanında çok kollu yıldız kabartması yer almaktadır. Girişin sol tarafında yunan haçı kabartması olup yüzeyinde eşkenar üçgen ve daire motifi bulunmaktadır (Fotoğraf 451-452).

Kilise içerisinde yer alan sütun başlıklarında koçbaşı, gönye burun (Fotoğraf 453) ve eşkenar üçgenler, bitkisel motifli kabartmalar, köşe hücrelerinin kubbe merkezinde kabartma şeklinde kabaralar görülmektedir. Kilise yan nef cephesinde yarı insan figürlü bir kabartma mevcuttur (Fotoğraf 454).

Şapel bölümünde ana kubbenin eteğinde aşı boyası ile yapılmış küçük ve birbirine bağlı olarak tasarlanmış yuvarlak kemer bezemesi bulunmaktadır. Bu kemerlerin bitiş noktasında ise eşkenar üçgen motifinde geometrik süsleme görülmektedir. İkinci mekânın üst örtüsü olan kubbe eteğinde testere dişi yer alırken pandantif geçişlerin yüzeyinde üçgen biçiminde geometrik süsleme yer almaktadır (Fotoğraf 464).

Sütun başlıkların ikisinin yüzeyinde yine üçgen şeklinde geometrik bezeme bulunmaktadır. Bu üçgenlerin altında ve ortasında nokta görülmektedir. Güney cephede yer alan duvara gömülü olan sütun başlığında ise aşı boyası ile yapılan dilimli bezeme yer almaktadır (Fotoğraf 465). Doğu cephede yer alan yuvarlak kemerlerin alınlığında testere dişi bezemesi, nişlerin yuvarlak kemerlerinde ise yarım daire biçiminde geometrik süsleme bulunmaktadır (Fotoğraf 466).

Toplantı bölümünün giriş cephesinde bulunan üç adet güvercinlikten girişin üzerinde yer alanın ortasına yerleştirilen madalyonun içinde altı kollu çiçek motifi bulunmaktadır. Madalyonun ve çiçeğin içi siyah, yeşil renklerle boyanmıştır. Güvercinliğin ön yüzeyinde yine aynı renklerle yapılmış baklava dilimi ve üçgen şeklinde motifler yer almaktadır. Yan yüzeyinde malta haçı bulunup iç kısmı siyah ve yeşil renkle boyanmıştır. Malta haçının altında ise yeşil renkle yapılmış testere dişi motifli süsleme bulunmaktadır.

Girişin sağ tarafında yer alan güvercinliğin ön yüzeyinde siyah renkle etrafı çizilmiş yeşil renk ile içi doldurulmuş baklava deseninde süsleme görülmektedir. Yan yüzeyinde siyah ve kırmızı renkle etrafı çevrelenmiş içi kırmızı ve siyah renk ile doldurulmuş baklava dilimi şeklinde geometrik süsleme yer almaktadır. Güvercinliğin altına yapılmış madalyonun içi ise kırmızı renkle boyanmıştır.

Girişin sol tarafında bulunan güvercinliğin ön yüzünde yeşil ve siyah renkler kullanılarak yapılmış dama motifli süsleme yer almaktadır. Bu motifin hemen altında doğu ve batı yönünde ters olarak birbiri ardına sıralanmış ok şeklinde bezeme bulunmaktadır. Güvercinliğin yan yüzeyinde kırmızı ve yeşil kontur çizgileriyle oluşturulan dama süslemesi görülmektedir. Her bir karenin içine nokta benzeri işaretler görülmektedir (Fotoğraf 474).

Toplantı bölümünün kuzey cephesinde yer alan nişin kemer alınlığında geometrik süsleme görülmektedir. Kemerin iç kısmında kırmızı ve lacivert tonlarda yapılan testere dişi motifli süsleme bulunmaktadır (Fotoğraf 475). Yapı içerisinde bulunan sütun başlıklarının kabartma yüzeylerinin etrafı kırmızı renkle boyamıştır (Fotoğraf 476). Yüzeyi kabartma olmayan sütun başlıklarında dama ve eşkenar üçgen motifli süsleme yer almaktadır.

Mutfak bölümün bütün cephelerinde aşı boyası ile yapılan süsleme görülmektedir. Yapının kuzey cephesinde bir bölümü duvara gömülü olarak yerleştirilen plasterlerin başlıklarında ve kemer alınlıklarında üçgen biçiminde geometrik motifli süslemeler yer almaktadır. Sağır nişlerdeki madalyonların içine yapılan haçların içleri de aşı boyası ile boyanmıştır.

Mutfağın doğu cephesinde bulunan üç adet sağır nişin kemer alınlığında ve bir kısmı duvara yerleştirilmiş plasterlerin başlıklarında üçgen motifli geometrik süsleme bulunmaktadır. Yapının güney cephesinde hiçbir süsleme ögesi görülmez iken tavan ile duvar alınlık aralığınca dört yönden kırmızı aşı boyasıyla yapılan geometrik motifli bezemeler kırmızı şerit ile çevrilidir. Girişin kuzey cephesinde bulunan nişin kemer alınlığında dama şeklinde geometrik süsleme yer almaktadır (Fotoğraf 484-485).

Keşiş odasının dört cephesinde yer alan at nalı formundaki sağır nişlerin kemerlerinde eşkenar üçgen ve bunları çevreleyen dikdörtgen formdaki levhanın kenarlarında testere dişi motifli süsleme yer almaktadır. Sağır nişlerin içine yapılmış olan haçların etrafı kırmızı renkli aşı boyası ile boyanmıştır (Fotoğraf 492-493). Oda cephe duvarlarında at nalı formunda yapılmış sağır nişler ve bu sağır nişleri birbirlerinden ayıran bir kısmı duvara yerleştirilmiş plasterler bulunmaktadır. Bu taşıyıcılar kare kaide üzerine silindirik formda yapılmıştır. Başlıkları ise kare plana sahiptir.

İki kademeli yapılan tavan eteğinin birinci kademesinde eşkenar üçgen motifli süsleme birbirine bağlı şekilde devam eder iken ikinci kademede ise eşkenar üçgen motifli süsleme belirli aralıklarla devam etmektedir (Fotoğraf 494). Yarısı duvara yerleştirilmiş olan plasterlerin başlıklarında bulunan kabartma yüzeylerinin etrafı kırmızı aşı boyası ile boyanmıştır (Fotoğraf 495).

Kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler kompleks içerisinde yer alan keşiş, toplantı ve hastane bölümünde görülmektedir. Keşiş odasının cephelerinde yer alan sağır nişlerin merkezine yerleştirilen madalyonun içine kabartma tekniğinde çapraz şekilde yapılmış yunan haçı görülmektedir (Fotoğraf 496). Haç kollarının arasında ise aynı teknikte yapılmış üçgen biçiminde geometrik süsleme yer almaktadır. Oda içerisinde sağır nişlerin ayrımını yapan plasterlerin başlıklarında yıldız, üçgen ve kare şeklinde kabartma tekniğinde yapılmış geometrik süsleme bulunmaktadır (Fotoğraf 497). Yapının doğu cephesinde iki sütünce ile ayrılmış pano yer almaktadır (Fotoğraf 538).

Toplantı bölümünde kabartma kuzey cephede yer alan nişin iç yüzeyinin her iki yanında testere dişi motifi şeklinde görülmektedir (Fotoğraf 477). Yapıda yer alan sütun başlıklarında eşkenar üçgen ve baklava dilimi biçiminde kabartma tekniğinde yapılmış geometrik süsleme bulunmaktadır (Şekil 49, Fotoğraf 478).

Hastane bölümünün doğu ile kuzey cephesinin birleşim noktasında kollarını iki yana açmış sivri şapkalı, koşan ya da sıçrayan biçimde tasarlanan insan kabartması yer almaktadır (Şekil 51, Fotoğraf 505). Komleks içerisinde duvar resmi sadece kilisenin apsis bölümünde mevcuttur. Dikdörtgen forma sahip olan freskoda

ortada Meryem Ana ve taç giymiş çocuk İsa, sol tarafında Cebrail, sağ tarafında ise doğu manastır yaşamının ana hatlarını oluşturan ve Hıristiyan dünyasının önemli azizlerinden biri olan Aziz Basileos elinde bir kitap taşırken resmedilmiştir (Catherıne Jolıvet-Levy, 1991: 200). Ancak duvar resmi zamanla deforme olmuştur (Fotoğraf 455).

Tarihlendirme: M.S. 11. Yüzyıl

3.1.26. Mehmet Akcur Evi Yapısı

Kat. No: 26

Yapının Yeri: Kasabanın merkezinde 29 pafta 5692 parselde yer alan Mehmet Akcur'a ait olan evin bodrum bölümünde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 18.10.2019

Yapının Türü: Toplantı Salonu (?)

Şekil No: 52

Fotoğraf No: 507-527

Malzeme-teknik: Evin bodrum bölümünde yer alan kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları ince bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu- batı doğrultusunda uzanan yapı üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğusuna yeleştirilen içten ve dıştan yuvarlak kemerli ek mekân bölümünden meydana gelmektedir. Naos bölümü tek sıra halinde tasarlanmış beş sütun ile üç nefe ayrılmıştır. Orta nef geniş yan nefler dardır.

Dış Tasvir: Mehmet Akçur'a ait evin bodrumunda yer alan yapının sadece giriş cephesi görülmektedir. Yapıya giriş kuzeybatı cepheden sağlanmaktadır. Giriş yuvarlak kemerli olup dikdörtgen planda yapılmıştır. Girişin doğu tarafında eve ait olan bir mekân yer almaktadır. Giriş bölümünden üç basamaklı merdiven ile naos bölümüne inilmektedir (Fotoğraf 507).

İç Tasvir: Üç nefli bazilikal planda inşa edilen naos bölümü dikdörtgen planda yapılmıştır (Şekil 52). Naos zemini düzensizdir. Orta nef bölümü 12.65 x 9.60 m. ölçüsüne sahip iken yan nefler 12.10 x 2.00 m. ölüsüne sahiptir (Fotoğraf 508-509). Orta nef geniş yan nefler dardır. Orta nefin üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanır iken yan neflerin üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 510). Yan nefler sütunlar ile orta neften ayrılmıştır.

Yapının doğu cephesinde yer alan ek mekân bölümü kot seviyesinden yükseltilerek yapılmıştır. Yuvarlak kemerli olan ek mekân beşik tonoz ile örtülmektedir (Fotoğraf 511). Beşik tonozun yerden yüksekliği 3.20 m. ölçüsündedir. Ek mekân ile naosu ayıran templon duvarından izler yer almaktadır. ek mekânın iç kısmı 3.85 x 2.55 m. ölçüsüne sahiptir. Apsisin kuzey ve güneyinde üç adet, doğu cephesinde ise dört adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 512-514). Bu nişler 56 m. genişliğinde olup yuvarlak kemerli ve dikdörtgen planlıdır. Doğu cephenin sağ tarafında dikdörtgen planlı bir adet açıklık yer almaktadır.

Yapının kuzey nef duvarı beş sütun ile orta neften ayrılmıştır. Bu sütunlar kare kaideli olup sekizgen formda yapılmıştır. Sütun başlıkları sepet formunda tasarlanmıştır (Fotoğraf 515). Sütunlar beşik tonozlu yuvarlak kemerler ile birbirine bağlanmıştır. Yapının kuzey nefin doğu ve batı tarafında bir adet, uzun beden duvarında sekiz adet olmak üzere toplam on adet atnalı kemer formunda yapılmış sağır niş yer almaktadır (Fotoğraf 516-517).

Yapının güney nef duvarı beş sütun ile orta neften ayrılmıştır. Bu sütunlar kare kaideli olup sekizgen formda yapılmıştır. Sütun başlıkları sepet formundadır (Fotoğraf 518). Sütunlar beşik tonozlu yuvarlak kemerler ile birbirine bağlanmıştır. Yapının güney nefin doğu ve batı tarafında bir adet, uzun beden duvarında sekiz adet olmak üzere toplam on adet atnalı kemer formunda yapılmış sağır niş bulunmaktadır. Bu sütunlardan doğu tarafında olan sütun kırılmıştır (Fotoğraf 519-520).

Yapının batı cephesinde 100 cm. genişliğinde olan dikdörtgen planlı kapı açıklığı mevcuttur. Bu kapı sonradan moloz taşla kapatılmıştır. Kapının her iki tarafında atnalı kemer formunda 48 m. genişliğinde yapılmış olan sağır nişler görülmektedir. Bu kapı açıklığının üstünde kuzey ve güney tarafında birer adet olmak üzere toplam on adet atnalı kemer formuna sahip sağır niş yer almaktadır. Nişler kare formlu plastrlarla birbirinden ayrılmıştır (Fotoğraf 521).

Süsleme: Yapı içerisinde süsleme kırmızı aşı boyasıyla yapılan motifler ile sınırlanmaktadır. Bu motifler sütun başlıkların alt kısmında dama motifi olarak görülmektedir. Dama motiflerinin iç kısımları kırmızı ve siyah noktalarla doldurulmuştur. Sütunların birleşimini yapan kemerlerin tonozlarında kırmızı aşı boyası ile yapılmış imitasyon şeklinde kesme taş motifleri mevcuttur. Sütun başlıklarının yüzeyinde aşı boyası ile yapılmış madalyon içlerinde haç motifleri görülmektedir (Fotoğraf 522-526). Batı cephesinin üst kısmında kabartma tekniğinde yapılmış pilastrlar yer almaktadır (Fotoğraf 527).

Tarihlendirme: M.S. 5-6. Yüzyıl

3.1.27. Ali Yetim Evi Yapısı

Kat. No: 27

Yapının Yeri: Kasabanın merkezinde 11653 pafta 52 parselde yer alan Ali Yetim'e ait olan evin içinde yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 03.09.2019

Yapının Türü: Toplantı Salonu (?)

Şekil No: 53

Fotoğraf No: 528-542

Malzeme-teknik: Evin iç bölümünde yer alan yapı kayanın oyulmasıyla inşa edilmiş olup beden duvarları kaba bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Doğu-batı doğrultusunda uzanan yapı üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir. Yapı dikdörtgen planlı naos, naosun doğusunda bulunan içten ve dıştan yuvarlak kemer içine alınan ek mekân ve ek mekânın güney tarafına yerleştirilen pastophoria mekânından meydana gelmektedir. Naos bölümü tek sıra halinde düzenlenmiş dört sütun ile birlikte üç nefe ayrılmıştır. Orta nef yan neflere göre daha geniş tutulmuştur.

Dış Tasvir: Ali Yetim'e ait olan evin iç kısmına konumlandırlmış olan yapının yalnız giriş cephesi görülmektedir. Yapıya giriş ise güneybatı cepheden sağlanmaktadır. Giriş basık kemerli olup dikdörtgen plana sahiptir (Fotoğraf 528-529).

İç Tasvir: Üç nefli bazilikal planda inşa edilen yapı dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 53). Naos zemini düzensizdir. Naos bölümü 9.90 x 7.60 ölçüsüne sahiptir (Fotoğraf 530-531). Orta nef geniş yan nefler dardır. Orta ve yan neflerin üst örtüsü düz tavan ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 532). Yan nefler sütunlar ile orta neften ayrılmıştır.

Yapının doğu cephesinde yer alan ek mekân yuvarlak kemerli bir niş içine alınmıştır. Ek mekânın üst örtüsü düz tavandır. Apsis iç bölümü 3.90 x 2.85 m. ölçüsündedir (Fotoğraf 533-534). Apsis ile naosu ayıran templon duvarı mevcuttur. Templon duvarının üstünde atnalı kemerli bir adet sağır niş ve sonradan yapıldığı tahmin edilen oyuklar yer almaktadır. Ek mekân nişinin güney tarafında pastophoria mekânı görülmektedir. Mekânın üst örtüsü kubbe ile sağlanmaktadır (Fotoğraf 535-536). Kubbeye pandantifle geçiş sağlanmaktadır (Fotoğraf 537). Nişin kuzey tarafında ise sonradan açıldığı tahmin edilen oyuk yer almaktadır.

Yapının kuzey nef duvarı dört sütun ile orta neften ayrılmıştır. Bu sütunlar kare kaideli silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları kare formunda tasarlanmıştır. Sütunlar beşik tonozlu yuvarlak kemerler ile birbirine bağlanmıştır (Fotoğraf 538-539).

Yapının kuzey nefin uzun beden duvarlarının kuzeybatı tarafına dikdörtgen planda yapılmış kapı açıklığı mevcuttur. Yapının güney nef duvarı dört sütun ile orta neften ayrılmıştır. Bu sütunlar kare kaideli silindirik formda yapılmıştır. Sütun başlıkları kare formunda tasarlanmıştır. Sütunlar beşik tonozlu yuvarlak kemerler ile birbirine bağlanmıştır (Fotoğraf 540-541).

Yapının batı cephesinde 1.40 m. genişliğinde olan dikdörtgen planlı kapı açıklığı mevcuttur. Bu kapı sonradan moloz taşla kapatılmıştır. Kapı açıklığının üst tarafında yuvarlak kemerli bir adet niş yer almaktadır. Nişin kuzey tarafında yıkılmalar görülmektedir.

Süsleme: Yapı içerisinde görülen süsleme programı sütun kaidelerinin üzerine kabartma tekniğinde yapılmış olan dilimli sütun bilezikleri ile sınırlanmaktadır (Fotoğraf 542).

Tarihlendirme: M.S. 5-6. Yüzyıl

3.1.28. Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon

Kat. No: 28

Yapının Yeri: Kasabaya yaklaşık 2 km. uzaklıkta bulunan Balkan Deresi'nin güney yamacında yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 05.09.2019

Yapının Türü: Salon (Toplantı)

Şekil No: 54-57

Fotoğraf No: 543-555

Malzeme-teknik: Ana kaya kütlesi oyularak inşa edilen yapının beden duvarları kaba bir işçilik ile işlenmiştir.

Plan Tasviri: Serbest haç planı olarak inşa edilmiş olan yapı, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kollarının oluşturduğu orta alandan meydana gelmektedir.

Dış Tasvir: Balkan Deresi'nin güneyine yerleştirilen yapının, kuzey, güney ve batı cepheleri görülmektedir. Salonun kuzey ve güney cephelerinde geniş ölçekli nişler yer almaktadır. Kubbeli salona giriş yıkık olan batı cepheden sağlanmaktadır. Salonun bir bölümü yıkılmıştır (Fotoğraf 543).

İç Tasvir: Kubbeli salon 4.45 x 3.58 m. ölçülerinde olup dikdörtgen plana sahiptir (Şekil 54). Yapının zemini düzensizdir. Naos, dikdörtgen planlı kuzey, güney ve batı haç kollarından meydana gelmektedir. Üst örtü kubbe ile örtülmektedir (Fotoğraf 544-545). Kubbe bindirmeli ve nervür şeklinde çıkıntılı bir tasarım oluşturmaktadır. Kubbenin yerden yüksekliği 4.00 m. çapı ise 3.40 m. ölçüsündedir. Haç kolları yuvarlak kemer formunda yapılmış ve beşik tonoz örtülüdür. Haç

kollarının kemer seviyesinde bulunan silme kuşağı yapıyı içeriden boydan baya kuşatmaktadır.

Yapının doğu cephesinde yuvarlak kemer formundaki niş 3.00 x 1.55 m. ölçüsüne sahiptir. Doğu cephesindeki niş içerisinde iki kademeli atnalı kemer formunda yapılmış çerçeve yer almaktadır (Fotoğraf 546-547).

Yapının kuzey haç kolunun duvarında geniş ölçekli ve yuvarlak kemerli bir adet niş yer almaktadır. Nişin ortasında zeminden 1.60 m. yükseklikte olan eni 80 m., yüksekliği 90 m. ölçüsüne sahip dikdörtgen planlı açıklık mevcuttur. Bu açıklığından sol alt tarafında sonradan yapıldığı tahmin edilen yüksekliği 70 m., derinliği 50 m., eni 70 m. ölçüsünde olan yuvarlak kemerli bir adet niş yer almaktadır (Fotoğraf 548). Yapının güney haç kolu yıkılmış ve sonradan açıldığı tahmin edilen oyuklar oluşturulmuştur (Fotoğraf 549).

Süsleme: Yapı içerisinde görülen süsleme programı kabartma tekniğinde yapılan süslemeler ile sınırlanmaktadır. Yapının kubbe eteğinde bindirme şeklinde yapılmış silme mevcuttur. Silme kuşağının üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış – den-dan motifi görülmektedir. Bu motifin üzerinde de testere dişi motifi mevcuttur. Testere dişi motifinin iç kısımları kırmızı aşı boyası ile boyanmıştır. Tavan yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış kademeli oval şeklinde oluşturulmuş madalyonlar yer almaktadır. Bu madalyonlar stilize edilmiş yapraklarla birbirine bağlanmıştır. Diğer kademeli madalyon bu motiften ayrı yapılmıştır (Şekil 55, Fotoğraf 550-553).

Yapının doğu cephesinde çerçeve içinde kabartma tekniğinde yapılmış haç motifi görülmektedir (Şekil 56, Fotoğraf 554). Yapının batı haç kolunun kemer iç yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış stilize edilmiş palmiye ağacı, onunda alt kısmında çelenk motifi görülmektedir (Şekil 57, Fotoğraf 555).

Tarihlendirme: M.S. 5-8.yy (Şahin, 2020)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞERLENDİRME

4.1. Yapıların İşlevleri

Tez çalışması kapsamında ele alınan yapılar üzerinde durulması gereken bir konu da yapıların işlevleridir. İncelenen eserlerin boyutları ile bağlantılı olarak düşünüldüğünde kilise yahut şapel olarak adlandırılabilmesi söz konusudur. Bu kiliselerin, manastıra dâhil bir yapı olup olmadıkları veya bir topluluğa ait yapılmış bağımsız yapılar olabilmesi mümkündür. Çalışma içerisinde incelenen yirmi sekiz adet eserden sadece bir kilisenin manastır kompleksi ile bağlantılı olduğu kesin olarak bilinmektedir. St. Paul Kilisesi'nin bağlı olduğu manastırın ana kilisesi olarak konumlandırıldığı anlaşılmaktadır. İncelemeler doğrultusunda Balkan Deresi 1-2-3 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 1-2-3 Nolu Kilise ve Pancarlık Kilisesi'nin toplu olarak bir arada bulunmasından dolayı manastır kompleksine ait olabileceği düşünülmektedir. Yapıların çevrelerinde ve iç kısımlarında yer alan mutfak, trapeza, mezarlar, keşiş odası, hastanane ve fonksiyonu tam olarak belirlenemeyen ek mekânlar bulunmaktadır.

Manastır yapısına ait olduğu kesin olarak saptanamayan ve yazılı belgelerin olmamasına karşın çevresindeki yapılar ile bağlantılı olarak konumlandırılmış bölümlerin yer aldığı kiliselerin, manastıra ait yapı olup olmadığı ele almamız gereken diğer bir husustur. İncelememiz doğrultusunda tespit ettiğimiz yapıların geneli kaya oyma olarak inşa edilmiştir.

Çalışmamız dâhilinde incelenen kiliselerin bir kısmı ufak yerleşmelerin içine, bir kısmı vadilere bir kısmı ise evlerin bodrum katına inşa edildiği bilinmektedir. İncelemeler doğrultusunda yerleşim içinde yer alıp ancak bir komplekse bağlı bulunmayan dört yapı tespit edilmiştir. Bu yapılara Azize Nino Kilisesi, Mehmet Akçur Evi Yapısı, Mehmet Gül Evi Kilisesi ve Ali Yetim Evi Yapısı örnek olarak verilebilir. Bu yapıların bulundukları yerlere göre isimlendirilmesi ve bir topluluğa bağlı olmaması; genellikle bölgede yaşamlarını sürdüren insanların bu kiliseleri; bireysel, sokak kilisesi ya da mezar yapısı olarak kullandığı düşünülmektedir. Cambazlı Kilisesi, Üzümlü Kilisesi, Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise, Kanlıbağ Mevki 1

Nolu Kilise, Balkan Deresi 2 Nolu Kilise, Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise, Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise ve Pancarlık Kilisesi'nde yer alan mezar nişlerinden dolayı bu yapıların mezar kilisesi yahut şapel olabileceği öngörülmektedir.

Kaya oyma olarak inşa edilen manastırların bir kısmının belirleyici ögesi olarak kabul edilen trapezaların yapısal özellikleri ve kayanın zamanla deforme olmasından dolayı yapılarda anlaşılamamaktadır. Trapezalarda, ana kaya kütlesine oyularak yapılmış masa ve bu masanın etrafına konumlandırılmış oturma sekilerinin duvara girintili olan kenarında niş yer almaktadır. Bazen bu nişlerin iç kısmında son akşam yemeği sahnesi görülebilmektedir.

Manastırların belirleyici öğesi olarak kabul edilen mutfak bölümü ya yapıların iç kısmında ya da yapıların dış bölümünde görülmektedir. Bu bölümlerin mutfak birimi olduğu iç mekânında yer alan ocak, baca ve yemek masasının varlığı ile anlaşılabilmektedir. Konumuz dâhilinde incelenen Hallaç Manastırı kompleksi içinde bulunan mutfak bölümü toplantı bölümünün güneydoğu cephesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Mutfak bölümünün içinde ocak ve bacı birimi yer almaktadır.

Bizans döneminde 5. yüzyıl başlarında hastane kurumları gelişmektedir. Bu kurumlar, rahiplerin hastalığıyla yakından ilgilenilmesi için manastır çevresine istiraat evi olarak yapılmıştır. Piskoposlar daha sonra ise bu hastanelerde tedavi görmüştür (Sarı ve ark…2007: 40). Bu bağlamda 12.yüzyılda Nikolaos Mesarites'in aktardığına göre tıp dersleri, günümüzde Fatih Camii'nin bulunduğu yerde olan Havariyun Kilisesi'nin bahçesinde anlatılmıştır 5.yüzyılda hastane olarak kullanılmış en eski yapı Perama Aziz Eirene Kilisesi yakınlarında yapılmıştır (Yıldırım,2015: 92). Bu hastane yapılarından Konstantinopolis'de bulunan Aziz Sampson ve Aziz Zotikos'un cüzzam hastanesi önemli bir yere sahiptir (Miller, 1997: 99). Çalışmamız kapsamında ele alınan Hallaç Manastır'ında hastane bölümünün olduğu kesin olarak bilinmektedir. Bu bölümün ise cüzzamlı hastaların tedavisinde kullanıldığı tahmin edilmektedir.

4.2. Mimari Değerlendirme

Nevşehir İli Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi konulu tez çalışmamızda günümüze kadar ulaşmış ve yapılan araştırmalar ile saha çalışması sonucunda farklı plan tipleri ile inşa edilmiş olan kaya kiliseleri, yapılan çalışmalar ile tespit edilerek belgelenmiştir.

Bu bölümde, katalog bölümünde tanıtılan yirmi sekiz kaya oyma yapıların plan, malzeme-teknik ve süsleme açısından değerlendirmesi yapılacaktır. Bu yapılar Bizans sanatı içinde de değerlendirilecektir. Plan tipolojisi olarak değerlendirme dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar tek nefli, üç nefli bazilikal, serbest haç planlı, kapalı yunan haç planlı olarak ele alınacaktır. Yirmi sekiz yapı içerisinde yer alan Hallaç Manastırı'nın, avlulu manastırlar tipolojisi kapsamında değerlendirilmesi yapılacaktır.

Konumuz dâhilinde incelenen yapılar sadece kendi içerisinde değil farklı bölgelerdeki kaya kiliseleri ile de karşılaştırılması yapılacak olup benzer ve farklı yönleri ortaya konulacaktır. Bu bölümde öncelikle yapılar plan tipine göre ayrılacak daha sonra malzeme-teknik ve süsleme olarak değerlendirilecektir.

Konumuz kapsamında oluşturulan plan tipolojisi şu şekildedir;

1-) Tek Nefli

2-) Üç Nefli Bazilikal

3-) Serbest Haç Planlı

4-) Kapalı yunan haçı Planlı

4.2.1. Tek nefli

Tek nefli planda inşa edilen kiliseler doğu-batı doğrultusunda olup dikdörtgen planlı, naos bölümünün üstü beşik tonozla örtülü olmakla beraber giriş cephesi genellikle batı cephesinde olan kaya oyma mekânlardır. Bizans Mimarisinin tüm dönemlerinde karşımıza çıktığı gibi günümüzde de yapımı kolay olmasından dolayı inşası ve kullanımı görülmektedir.

Tek nefli dikdörtgen planlı, üstü beşik tonoz örtülü, yuvarlak kemerli yarım kubbe ile kapatılmış apsisleri olan yapıların, boyutlarından dolayı onları kilise olarak da tanımlamamızı oldukça güçlendirmektedir. İçerisinde günlük hayatın devam ettirileceği yaşam alanlarının da bulunduğu yapılar içindeki örneklerin, büyük topluluklardan küçük gruplara seslenen ibadet alanları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Evcim, 2015: 98).

Tek nefli plan tipi daha çok küçük kilise ve şapellerde uygulanmaktadır. Tek nefli planda inşa edilen yapıların büyük bir bölümü doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlıdır. Doğu cephesinde yarım kubbeli bir apsisi bulunmaktadır.

Tek nefli planda yapılan kiliselerdeki apsisler genel itibari ile naos bölümünden biraz yükseltilerek tasarlanmış ve templon duvarı ile sınırlandırılmıştır. Apsis içerisinde ana kayaya oyularak yapılmış dikdörtgen planlı sunak masası bulunmaktadır. Tek nefli kiliselerin bir kısmı tek apsisli olarak tasarlanmıştır. Bazı tek nefli kiliselerinde üç apsisli olduğu görülebilmektedir. Bu planda inşa edilen kaya kiliselerine batı cepheye açılan kapıdan giriş sağlanmaktadır. Bu yapıların birçoğunda narteks bölümü görülmemekle birlikte var olan narteks bölümleride küçük bir ön sahın olarak tasarlanmıştır (Aktürk, 2019: 156).

Kapadokya bölgesinde yer alan kaya oyma olarak inşa edilmiş tek nefli planda yapılan kiliselerde 9. yüzyıldan itibaren farklı bir plan tipi uygulanmıştır. Bu tek nefli kilise planlarında uygulanan yeni plan tipi ile birlikte naos bölümü enlemesine dikdörtgen plan olarak genişletilip doğu cephesine birden fazla apsislerin açılması sağlanmıştır (Mimiroğlu, 2015: 279-280).

Tek nefli planda inşa edilen kiliseler kaya oyma mimarisinde en fazla kullanılan plan tipidir. Bu durum sadece Kapadokya bölgesinde değil, Frigya ve Lykonia bölgesi içinde söz konusudur. Gürcü ve Ermeni mimarisinde çok fazla örneği olan tek nefli kiliselerdir düşüncesi, bu plan tipinin kaynağının Suriye kökenli olduğunu düşündürmektedir (Evcim, 2015: 99).

Tez konusu dâhilinde incelenen yapılar içinde dokuz kiliseden altısı uzunlamasına tek nefli planda inşa edilmiştir. Bunlar; Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise

(Kat. No: 1, Şek.3), Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise (Kat. No: 2, Şek.4), Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise (Kat. No: 3, Şek.7), Üzümlü Kilise (Kat. No: 6, Şek.10), Pancarlık Kilisesi (Kat. No: 7, Şek.11), Tavşanlı Kilisesi'dir (Kat. No: 8, Şek.13). Bu kiliselerden Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise (Kat. No: 4), Kara Kilise (Kat. No: 5) ve Saklı Kilise (Kat. No: 9) enlemesine tek nefli olup dikdörtgen plana sahip olduğu tespit edilerek belgelenmiştir (Şek. 8,9,14).

Enlemesine tek nefli planda inşa edilen kaya oyma kiliseler, tek nefli kaya oyma olarak yapılan kiliseler gibi küçük ölçekli yapılardır. Enlemesine dikdörtgen planlı olan bu yapılar, 2.50 x 6.00 m. arasında değişiklik gösteren uzunluk ile 2.00 x 4.00 m. arasında değişen genişliğe sahiptir.

Tek nefli ile iki nefli plandaki kiliseler naos bölümü ve tasarlanışı, üst örtüsü, apsisi ve giriş kapısı olarak benzerlik taşımaktadır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan bu yapıların üst örtüsü beşik tonoz ile sağlanmaktadır. Naos bölümünün kuzey, güney ve batı cepheleri yuvarlak kemerli nişler ile hareketlendirilmiştir (Şahna, 2018: 521).

Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise, Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise, Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise, Üzümlü Kilise, Pancarlık Kilisesi ve Tavşanlı Kilisesi'nin naos bölümleri uzunlamasına dikdörtgen planlı olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Bu kiliselerden Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise, Kara Kilise ve Saklı Kilise'nin naos bölümleri ise enlemesine dikdörtgen plana sahiptir (Fot.47,53,141).

Çalışmamız dâhilinde incelenen tek nefli kiliselerin üstleri beşik tonoz ile örtülmektedir. Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise, Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise ve Kara Kilise'nin giriş cephesi kuzey cepheden sağlanırken diğer kiliselerde giriş cephesinin batı cepheden sağlandığı tespit edilmiştir. Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise'nin giriş bölümünden sonra narteks bölümü (Fot. 42) görülürken diğer tek nefli kiliselerde bu özelliğin olmadığına rastlanılmıştır.

Genellikle diğer kilise plan tiplerinde görülen templon duvarının tek nefli kiliselerde de görüldüğü tespit edilmiştir. Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise, Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise ve Pancarlık Kilisesi'nde apsis ile bemayı birbirinden

ayıran templon duvarının yer aldığı belgelenmiştir. Kara Kilise'nin templon duvarının üç yapraklı yonca formunda tasarlanıp yapıldığı tespit edilmiştir (Fot. 54).

Bu plan tipinde inşa edilen Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise ile Saklı Kilise'nin üç apsisli (Fot. 49,143) Kara Kilise'nin ise iki apsisli olarak yapıldığı belgelenmiştir (Fot. 54). Diğer tek nefli kiliselerin ise tek apsisli olarak tasarlandığı tespit edilmiştir. Genellikle bu apsisler yuvarlak kemerli yarım kubbe ile örtülmüştür.

Bu plan tipinde incelenen kilise apsislerinin iç kısmında bir ya da birden fazla yuvarlak kemerli, dikdörtgen planlı nişlerin olduğu incelenip tespit edilmiştir. Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise ile Kara Kilise'nin apsis iç yüzeyinde dikdörtgen planda yapılmış pencere açıklıkları tespit edilerek belgelenmiştir. Pancarlık Kilisesi ile Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise'nin apsisinde sunak masasının olduğuna rastlanılmıştır.

Tek nefli planda inşa edilen kiliseler küçük ölçekli olmasına rağmen iç kısmında birçok arcasolium mezar yapısının olduğu tespit edilmiştir. Bu kiliselere Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise'nin içinde yer alan arcasolum mezarı (Fot. 33) ile Üzümlü Kilise'nin ek mekânında bulunan arcasolum mezarı örnektir (Fot. 68). Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise'nin apsis içinde oturma sekisi yer alırken (Fot. 20) diğer tek nefli kiliselerde böyle bir örneğe rastlanılmamıştır.

Pancarlık Kilisesi'nin naos bölümünde rahibin vaaz vermesi için yapılan ambon birimi tespit edilmiştir (Fot. 92). Yine Pancarlık Kilisesi'nde vaftiz havuzunun olduğu belgelenmiştir (Fot. 97). Diğer kiliselerde bu tarz mimari birim görülmemiştir.

Genel olarak tek nefli kiliselerin iç kısmında beşik tonozun başlangıç noktasından başlayıp, yapının iç kısmını çevreleyen silme kuşağının olduğu tespit edilmiştir. Bu kiliselerden Tavşanlı Kilisesi'nin kuzey ve güney cephesindeki kemerler üzerinde, kitabe kuşağı yer almaktadır (Fot. 129-130).

Anadolu Bizans mimarisinde yoğun şekilde uygulanan, uzunlamasına tek nefli planda inşa edilen kilise örnekleri oldukça fazladır. Bu plan tipine Kapadokya bölgesinde, Cemil Stephanos Kilisesi, Göreme 10,13,15a Nolu Kiliseler, Güzelyurt Kömürlü, Ihlara Eğritaş Kilisesi, Derindere Kilise, Belisırma Karagedik A Kilisesi, Belisırma Karagedik A Kilisesi Ihlara Kokar Kilise, Tatlarin Kilisesi örnek olarak

verilirken **Frigya** bölgesinde bulunan Eyerli Üst, Hamam İni Şapeli, Ayazin F Kilisesi, Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel 1 Selimiye Kayalıkları 1 Nolu, Ayazin 1 Nolu Kilise, Ballık Mevki Şapeli uzunlamasına tek nefli planda inşa edilen kaya oyma eserlere örnek olarak verilebilir.

Tez çalışmamız kapsamında incelenen tek nefli kiliselerden Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise, Kara Kilise ve Saklı Kilise enlemesine tek nefli planda inşa edilmiştir. Bu plan örneklerinin yoğun olarak görüldüğü Kapadokya bölgesinde, Göreme 3,6,16,33 Nolu Kiliseler, Soğanlı Kubbeli II Alt Kilise, Göreme 7 Nolu (Tokalı Yeni) Kilise, Göreme 28 Nolu (H. Onuphorios, Yılanlı) Kilise, enlemesine tek nefli planda inşa edilen kaya oyma eserler olarak sıralanabilir.

4.2.2. Üç Nefli Bazilikal

Latince "basilical", Yunanca "basilike" kelimesinden türemiş olan basilika kelimesi dikdörtgen planlı olup, sütun ya da payelerle birbirinden ayrılan neflerden meydana gelen yapılardır. Roma döneminde genellikle toplantı için inşa edilen bu kiliseler, Geç Antik-Erken Bizans döneminde çok fazla tercih edilen kilise plan tipolojisi olmuştur (Mimiroğlu, 2015: 271).

Bazilikal planda inşa edilen ilk kilise M.S. 313 yılında İmparator Konstantin'in Roma' da yaptırmış olduğu Aziz John Lateran Kilisesi'dir. 6. Yüzyılın sonuna kadar gördüğümüz İstanbul, Anadolu, İtalya, Yunanistan, Suriye, Kudüs ve Mısır'daki bazilikal planda inşa edilen kiliseler, bölgesel özelliklerinden dolayı farklılıklar gösterse de temelde benzer yapılardır (Mimiroğlu, 2015: 271).

Bazilikal plandaki yapılar genellikle doğu-batı doğrultusunda uzanan ve uzunlamasına dikdörtgen planda gelişen yapılardır. Giriş cephesi hep batı cepheden sağlanmaktadır. Yapının doğu cephesinde dışa taşkın olarak yapılan apsis bölümü görülmektedir. İnsanların toplandığı ana mekân olarak adlandırılan naos bölümü, iki destek dizisi ile neflere ayrılmaktadır. Bu planda inşa edilen yapılar genellikle üç neflidir. Geniş toplumun yaşadığı bölgelerde yahut kentlerde beş nefli örneklere de rastlanılmaktadır. Bu planda orta nef yan neflere göre daha geniş tutulmuştur. Apsisin önünde sunak masası olarak adlandırılan bema bölümü yer almaktadır.

Toplumun bema kısmına girmesi yasaktır ve insanlar nef bölümünde bir araya gelmektedir (Tiryaki, Uzbek, 2010: 11).

Hristiyan dini mimarisinde en eski ve en yaygın olarak kullanılan bazilikal plan tipi,

Roma Dönemi'nde ticaret ve yargı amaçlı olarak yapılan dikdörtgen planlı toplantı salonları, Avrupa Ortaçağ ve Bizans mimarisinde dinsel yapı olarak da kullanılmıştır. İlk bazilikal plan tipinin inşasında Roma bazilikasından faydalanılmıştır. Tipik bir bazilikal plan tipinde ortada nef ve bunun iki yanında yan nefler, doğu cephesinde apsis, batı cephesinde giriş ve narteks bölümü ya da revaklarla çevrili olan atrium (avlu) bölümü yer almaktadır (Açıkalın, 2019: 46).

Anadolu'da görülen erken dönem bazilikal planlı yapıların boyutlarının genellikle 20 ile 30 m. arasında değiştiği bilinmektedir. Anadolu'nun çoğunluğunda 30 m.'den daha uzun kiliselerin az olmasına rağmen, Batı Anadolu'da görülen bazilikalar daha büyük tutulmuştur (Ceylan, 2000: 190-191)

Bazilikal planda yapılan kiliseler genellikle ya beş nefe ya da üç nefe ayrılmaktadır. Orta nef geniş iken yan nefler dardır. Naos bölümünün doğusunda bema, en doğusunda ise yarım kubbe ile örtülü apsis görülmektedir.

Tez çalışması içerisinde incelenen yapılardan yalnız üç kilise, üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir. Bunlar Aynalı (Fırkatan) Kilisesi (Kat. No: 10, Şek.12), Mehmet Akcur Evi Yapısı (Kat. No: 26, Şek.13), Ali Yetim Evi Yapısı'dır (Kat. No: 27, Şek.14). Bu kiliselerden Aynalı (Fırkatan) Kilisesi bir vadi içinde yer alırken diğer iki kilisenin evin bodrumunda yer aldığı saptanarak belgelenmiştir. Mehmet Akcur Evi Yapısı ve Ali Yetim Evi Yapısı'nın bu planda inşa edilmiş olsa da içerisinde apsis bölümünün olmaması buranın toplantı bölümü olma ihtimalini düşündürmektedir.

Üç nefli bazilikal planda inşa edilen bu kiliselerin uzunlamasına dikdörtgen planlı olduğu ve üç nefe ayrıldığı belgelenerek tespit edilmiştir. Yan neflerin sütunlar ile orta neften ayrıldığı saptanmıştır. Orta nefin diğer yan neflere göre daha geniş tutulduğu incelenmiştir.

Aynalı (Fırkatan) Kilisesi ve Mehmet Akcur Evi Yapısı üç nefli olup, orta nefin beşik tonozlu yan neflerin ise düz tavanlı olduğu saptanmıştır. Orta nef geniş olmakla beraber yan neflerin dar olduğu tespit edilmiştir. Mehmet Akcur Evi Yapısı üç nefli bazilikal planda inşa edilmiş olup orta ve yan neflerin düz tavanlı olduğuna rastlanılmıştır.

Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde yan nefler ikişer sütunla orta neften ayrılırken, diğer iki kilisede ise dörder sütunla orta neften ayrıldığı görülmüştür. Ali Yetim Evi Yapısı ile Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'ndeki sütunlar silindirik formda iken Mehmet Akcur Evi Yapısı'ndaki sütunların çokgen formda yapıldığı incelenerek belgelenmiştir (Fot. 518).

Üç nefli bazilikal planda inşa edilen kiliselerin apsis bölümlerinin yuvarlak kemerli olduğuna rastlanılmıştır. Mehmet Akcur Evi Yapısı'nın ek mekân içerisinde sağır nişlerin olduğu tespit edilmiştir (Fot. 512-514). Bu özelliğin diğer iki kilisede olmadığı belgelenmiştir. Ali Yetim Evi Yapısı'nın ek mekânın güneyinde pastophoria mekânının olduğuna rastlanılmıştır (Fot. 536). Aynalı (Fırkatan) Kilisesi ve Ali Yetim Evi Kilisesi'nin apsis içerisinde silme kuşağına rastlanılmıştır. Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde yan apislerin olduğu tespit edilirken, diğer iki kilisede bu özelliğe rastlanılmamıştır. Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nin güney yan apsisinin niş şeklinde yapıldığı görülürken, kuzey yan apsisi küçük bir apsis olarak tasarlanmıştır. İç kısmında sunak masasının olduğu tespit edilmiştir (Fot. 160).

Ali Yetim Evi Yapısı ve Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde nef ayrımını yapan sütunlar, kare kaideli ve silindirik formda iken Mehmet Akcur Evi Yapısı'ndaki nef ayrımını yapan sütunlar, kare kaideli ve sekizgen formda yapılmıştır (Fot.515). Ali Yetim Evi Yapısı ve Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde bulunan sütun başlıklarının kare formlu olduğu saplanılırken Mehmet Akcur Evi Kilisesi'nde bulunan sütun başlıklarının sepet formunda olduğu görülmüştür.

Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde narteks bölümü (Fot.153) görülürken diğer iki kilisede bu özelliğin bulunmadığı kayıtlara geçmiştir. Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde toplantı bölümüne rastlanılmıştır (Fot.166). Tez çalışması dâhilinde incelenen bu üç

nefli bazilikal planlı kiliselerde, apsis ile bemayı ayıran templon duvarının olduğu incelemeler sonucu anlaşılmıştır.

Anadolu Bizans mimarisinde yoğun olarak görülen bu planın Kapadokya bölgesi örnekleri arasında Avcılar Durmuş Kadir Kilisesi, Göreme 14 Nolu (Aynalı) Kilise, Güzelöz 3b Nolu Kilise, Soğanlı B Kilisesi, Ayvalı Kilise, Avcılar Bezirhanı Bazilikal Kilise sayılırken, Frigya bölgesinde Afyon-Bayat Kilisesi, İhsaniye Ayazin C Kilisesi, Ayazin III Nolu Şapel, İnpazarcık Yayla Alacain Kilisesi, Lykaonia bölgesinde ise Sille Koimesis Tes Panagias Kilisesi üç nefli bazilikal planda inşa edilen kiliselerin örnekleri arasında sayılabilir.

4.2.3. Serbest Haç Planı

Bizans dini mimarisinin ilk dönemlerinden beri fazlaca kullanılan plan türlerinden bir diğeri de serbest haç planda yapılan kiliselerden oluşmaktadır. Bu planda yapılan kiliseler, genel itibari ile kare ya da kareye yakın dikdörtgen planlı naos bölümünden meydana gelmektedir. Orta bölümü dik eksenlerdeki haç kollarından oluşan bu planın çeşitleri ile kökeni hakkında farklı düşünceler ortaya çıkmaktadır. Bu plan tipinin kökeni ile ilgili araştırma yapan J. Strzygowski, W. Ramsay ve G. Bell, J. G. Davies araştırmacılar, kökenini İskendireye'deki katakomplara ve Helenistik doğuda Sidon, Palmyra'da haç planlı mezar odalarına bakmaktadırlar.

Serbest haç planının mezar odalarında aranmasının birçok anlamı vardır. Bu konuda çalışma yapan araştırmacılar, Hristiyanlık dininde insan vücudunun yeniden canlanacağı ve bu günde Kutsal Haç'ın insanları kötülüklerden muhafaza edeceği inancının etkili olduğunun üstünde durmaktadır (Pekak, 2008: 86).

Hristiyanlığın simgesi haline gelmiş olan haç, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra dini ritüellerden, gündelik yaşama kadar her alana girmiş ve Dünya'da şeytana karşı önemli silah olarak ön görülmüştür. 28 Ekim 312 yılında Roma İmparatoru Konstantin'in Maxentus ile Milyian Köprüsü yakınlarında yaptığı savaşta, gökyüzünde ışıklı bir haç görmesi ve peşinden savaşı kazanması haçın önemini daha fazla arttırmıştır. İlk zamanlarda koruma ve kutsama özelliği ile ilişkilendirilerek mezar yapılarında tercih edilmiş haç planı, 4. yüzyılla birlikte martir

mezarları başta olmak üzere dini yapılarda da kullanılmaya başlanılmıştır (Mimiroğlu, 2015: 286).

Serbest haç planının martir yapılarında kullanıldığını gösteren bir diğer belge ise Nyssa'lı Aziz Gregorios'un İkonion Piskoposu Amphilokhios'a yazdığı mektuptur. Bu mektup ile birlikte yapılacak olan martir yapısının, sekizgen ve haç planının bileşiminden olacağı bildirilmektedir. Suriye'de Qal'at Saman'da sütun Azizi olan Simeon'un devasa Martyrium'u, Meletius tarafından M.S. 381 yılında Antakya-Kausiye'de Babylas Martyrium'u serbest haç planlı olarak inşa edilen önemli örnekler arasındadır (Mimiroğlu, 2015: 287).

Bizans mimarisinde serbest haç planlı olarak yapılan ilk yapı, İstanbul'da bulunan Havariler Kilisesi olarak kabul görmüştür. Havarilere ait olan kutsal emanetlerin saklanması için inşa ettirilen Havariler Kilisesi'ne bitişik şekilde yapılan mezar yapısına, İmporator Konstantin gömülmüştür. Havariler Kilisesi, daha sonraki yapılarda mezar, anı-mezar ve martir mezarı için önemli örnek teşkil etmiştir (Evcim, 2015: 113). "T" şeklinde olan serbest haç planında naos bölümü, kuzey-güney ve batı haç kollarından meydana gelmektedir. Naos bölümünün doğu haç kolunda apsis bölümü yer almaktadır.

Tez kapsamı içerisinde incelenen yirmi sekiz yapıdan, yedi kilisenin serbest haç planında inşa edildiği tespit edilmiştir. Bunlar; Azize Nino Kilisesi (Kat. No: 11, Şek.18), Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise (Kat. No: 12, Şek.19), Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise (Kat. No: 13, Şek.20), Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi (Kat. No: 14, Şek.21), Cambazlı Kilisesi (Kat. No: 15, Şek.24), Balkan Deresi 1 Nolu Kilise (Kat. No: 16, Şek.25), Balkan Deresi 2 Nolu Kilise'dir (Kat. No: 17, Şek.26).

Bu plan dâhilinde yapılan kiliselerin naos bölümü, dikdörtgen planlı kuzey, güney, batı haç kollarından ve bu haç kollarının kesiştiği orta bölümden meydana geldiği görülmüştür. Üst örtüsünün kubbe olduğu ve kubbe geçişlerinin pandantif ile sağlandığı belgelenerek kayıt altına alınmıştır.

Serbest haç planda inşa edilen bu kiliselerden Azize Nino Kilisesi ile Cambazlı Kilisesi'nin girişinin güney cepheden sağlandığı tespit edilirken, diğer kiliseler de ise girişin batı cepheden olduğu yapılan çalışmalar ile kanıtlanmıştır.

Balkan Deresi 2 Nolu Kilise kubbesinin, bindirmeli pervaz şeklinde tasarlandığı belgelenmiştir (Fot. 291-292).

Sebest haç planlı yapılan kiliselerden; Azize Nino Kilisesi, Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise ve Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise'nin tek apsisli olduğu tespit edilmiştir. Bu kiliselerden Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise ile Balkan Deresi 1 Nolu Kilise'nin apsis bölümü günümüze ulaşamamıştır.

Cambazlı Kilisesi, Balkan Deresi 2 Nolu Kilise ve Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi'nin üç apsisli olduğu tespit edilmiştir. Bu kiliselerden Balkan Deresi 2 Nolu Kilisesi'nde yan apsisler niş şeklinde görülürken, diğer iki kilisede yan apsisler küçük apsis formunda tasarlanmıştır (Fot.248-224). Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi'nin her iki yan apsisin içerisinde duvara bitişik sunak masası yer alırken, Cambazlı Kilisesi'nin ise güney yan apsisinde sunak masasına rastlanılmıştır.

Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi, Balkan Deresi 1 Nolu Kilise ve Cambazlı Kilisesi'nde narteks bölümünün görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi'ndeki narteks bölümü günümüze ulaşamamış olup Balkan Deresi 1 Nolu Kilise ile Cambazlı Kilisesi'nde yer alan narteks bölümü günümüze ulaşmıştır. Cambazlı Kilisesi'nin narteks bölümü kuzey-güney doğrultusunda iken (Fot. 242), Balkan Deresi 1 Nolu Kilise'de ise narteks bölümü doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapıldığı tespit edilmiştir (Fot. 270).

Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi ile Balkan Deresi 2 Nolu Kilisesi'nde apsis ile bemayı birbirinden ayıran templon duvarının olduğu belgelenmiştir (Fot. 225,294). Diğer kiliselerde bu tarz bir özelliğe rastlanılmamıştır. Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi'nin apsis içerisinde kaya oymadan yapılmış despot koltuğunun olduğu belgelenerek kayıt altına alınmıştır (Fot. 227). Azize Nino Kilisesi'nin apsis iç yüzeyinde daha sonraki dönemlerde moloz taş ile yapılmış bir duvar ve bu duvarın önünde de şırahane olarak kullanıldığı tahmin edilen birim mevcuttur. (Fot. 189).

Anadolu Bizans Mimarisin'de de çok yoğun örnekleri görülen serbest haç planlı yapılara, Kapadokya bölgesindeki Açık Saray 2 Nolu Kilise, Envidit H. Trias Kilisesi, Avcılar Orta Mahalle Kilisesi, Güzelöz Haç Kilise, Ihlara Ağaçaltı (H.

Daniel) Kilisesi, Ihlara Sümbüllü Kilise, Frigya bölgesinde yer alan Kütahya Sökmen Vadisi Şapeli, Kütahya İnli Köyü Alt Kilise, Afyon Karanlık İn Kilisesi, Eskişehir Eymir Çiflik Kilisesi örnek olarak verilebilir.

4.2.4. Kapalı yunan haçı Planı

Öncelikle nerede ve nasıl meydana geldiği kesin olarak bilinmeyen kapalı yunan haç plan tipinin, Bizans dini mimarisi içerisinde zamanla oluşan değişim, gelişim veya değişik kültürlerin etkisi ile Bizans mimarisine girmiş olabileceği ön görülmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde Bizans mimarisinin değişimi neticesinde, kapalı yunan haç planının ortaya çıktığı düşüncesini öne süren ve pandantif geçişli kubbeli bazilikal kiliselerin, bu plandan geliştiğini gösteren örneklerin olduğu bilinmektedir. Bu düşünceden dolayı kilisenin orta nefinde bulunan kubbeli mekânın, büyük tutulmasıyla birlikte kilisenin yan kollarında dar haç kolları ortaya çıkmıştır. Bir başka görüş ise kapalı yunan haç planının, haçvari mezar yapılarından etkilenerek inşa edildiği düşüncesidir.

Kapalı yunan haç planının yapıldığı en erken tarihli kilise İstanbul'da yer alan Makedonya hükümdarı I. Basileios'un inşa ettirdiği Yeni (Nea Ekklesia) Kilisesi'dir. 880 senesinde inşa edile kilise günümüze gelememiştir. Eski kaynaklarda kilisenin, beş kubbeli olduğu ve daha sonraki dönemlerde Bizans dini mimarisinde yapılan kiliselere örnek teşkil ettiğidir (Mimiroğlu, 2015: 291).

Kapalı yunan haç planında inşa edilen kiliselerin kareye yakın dikdörtgen bir taban üzerinde yapıldığı ve sıklıkla doğu-batı doğrultusunda uzandığı bilinmektedir. Orta mekân, dört serbest dizisi ile kasnak üstüne oturan ve pandantiflerle geçiş yapılan kubbe, dik eksenlerdeki haç kolları ve çapraz eksenlerdeki köşe mekânlarından meydana gelmektedir. Kiliselerin kubbesi çoğunlukla yarı küre formunda olup kasnakları daire biçimindedir. Haç kolları üzerine oturan kasnak pandantifler ile merkezde kesişmektedir. Kasnaklar genel itibari ile yüksek olarak yapılmış olup pencere açıklıkları ile hareketlendirilmiştir.

Sütun yahut payelerin desteklediği kemerler ile meydana gelen tonozların üstü beşik tonozla örtülmüştür. Tonozların çapları kubbe çapı ile orantı

sağlamaktadır. Beden duvarı ile haç kolları arasında kalan köşe hücreleri çapraz tonoz, beşik tonoz ya da kubbemsi tonoz ile örtülmektedir (Ataç, 2015: 22).

Kapalı yunan haçı planında inşa edilen yapılar, destek sayısına göre iki veya dört destekli olarak ikiye ayrılmaktadır. Kiliseler naostan bağımsız olarak yapılan pastophoria hücrelerinin olup olmamasına göre belirlenerek gruplandırılmıştır (Ötüken, 1987: 23; Ötüken, 1990: 25).

Kapadokya bölgesinde kapalı yunan haç planında inşa edilen kiliseler incelendiğinde, doğal ışığın etkileri diğer kiliselere göre farklılık belirtmektedir. Bu nedenle yüksek kubbe gerekli görülerek loş bir mekân oluşturulmuş ve süslemelerin de açık bir şekilde görülebilmesi için kilisenin tonozları alçak yapılmıştır. Haç kolları beşik tonoz yerine çapraz tonoz ile örtülmektedir. Yapının dilimli kubbeleri, tonoz sistemini tamamlar biçimde inşa edilmiştir (Kılıç, 2019: 81).

Tez çalışması kapsamında incelenen yirmi sekiz yapıdan, sekiz kilise kapalı yunan haçı planında inşa edilmiştir. Bunlar Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise (Kat. No: 18, Şek.27), Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise (Kat. No: 19, Şek.29), Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise (Kat. No: 20, Şek.30), Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise (Kat. No: 21, Şek.31), Direkli Kilise (Kat. No: 22, Şek.32), Sarıca Kilise (Kat. No: 23, Şek.36), Mehmet Gül Evi Kilisesi (Kat. No: 24, Şek.37) ve Hallaç Manastırı içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi'dir (Kat. No: 25, Şek.45). Bu kiliselerden Sarıca Kilisesi'nin, kapalı yunan haç planı ile yonca planının birleşimi şeklinde inşa edildiği belgelenmiştir (Şekil. 36).

Bu planda inşa edilen kiliseler kareye yakın dikdörtgen planlı olup, orta bölüm dik eksenlerdeki haç kollarından ve çapraz eksenlerdeki köşe odalarından meydana gelmiştir. Haç kollarının merkezi bölüme kubbe, kemerlerle ise köşe mekânlarına açıldığı belgelenerek tespit edilmiştir. Yapıların naos bölümlerini oluşturan haç kollarının, beşik tonozlu olduğu görülmüştür. İncelenen kiliselerde köşe mekânlarının üst örtülerinin, çapraz tonoz veya kubbe ile örtüldüğü çalışmalar sonucunda belgelenmiştir. Genel olarak üst örtülerinin, pandantif geçişli olduğu tespit edilmiştir. Bu kiliselerden Sarıca Kilisesi ile Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise'nin üst örtüsünü kapatan kubbeler, yuvarlak kemerli sağır nişlerle hareketlendirilmiştir

(Fot. 352,394). Kubbeyi taşıyan dört serbest destekli sütunların ise silindirik formda yapıldığı belgelenmiştir.

Tez kapsamında incelen bu plandaki kiliselerin giriş cepheleri, sade tutulmuş olmakla birlikte dikdörtgen planda yapıldığı görülmüştür. St. Paul Kilisesi'nin giriş cephesinin, bitkisel ve geometrik süslemelerle hareketlendirildiği tespit edilmiştir (Fot. 437-438). Mehmet Gül Evi Kilisesi'nin giriş bölümünün serbest haç planında yapıldığı belgelenmiştir (Fot. 412).

Kapalı yunan haçı planında inşa edilen bu kiliselerin, üç apsisli olduğu yapılan çalışmalar ile sonuçlandırılmıştır. Apsislerin, genellikle yuvarlak kemerli yarım kubbe ile örtüldüğü incelenerek tespit edilmiştir. Ana apsislerin içerisinde genellikle altar, pencere, oturma sekisi veya nişlerin olduğuna rastlanılmıştır. Bu kiliselerden Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise, Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise ve St. Paul Kilisesi'nin apsisi içinde yuvarlak kemerli, dikdörtgen planlı nişlerin olduğu görülmüştür. Direkli Kilise ile Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise'nin apsisi içerisinde oturma sekisi mevcuttur. Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise ile Direkli Kilise'nin apsisi içerisinde, rahibin oturması için tasarlanan kayadan oyma despot koltuğunun (katedra) olduğu tespit edilmiştir (Fot. 353-374). Sarıca Kilisesi'nin apsisi içerisinde, sunak masasından (altar) izler olduğu görülmüştür (Fot. 399). Bu kilislerden Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise ile Sarıca Kilisesi'nin apsisi içerisinde, bir sıra silme kuşağının bulunduğu tespit edilmiştir. Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise ve Sarıca Kilisesi'nin apsisinde pencere açıklığına rastlanılmıştır.

Ana apsislerin kuzey ve güney tarafında bulunan yan apsislerin, bazı kiliselerde apsis formunda bazı kiliselerde ise niş formunda tasarlandığı belgelenmiştir. Bu kiliselerden Direkli Kilise ile St. Paul Kilisesi'nin yan apsislerinin, küçük apsis formunda yapıldığı (Fot. 371-443), diğer kiliselerin yan apsislerinin ise niş şeklinde tasarlandığı belgelenerek tespit edilmiştir. Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise'nin yan apsislerinin, birinin niş diğerinin ise apsis formunda yapıldığı görülmüştür.

Tez kapsamı dâhilinde incelenen kapalı yunan haç planlı kiliselerden Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise, Sarıca Kilisesi ve Direkli

Kilise'nin içerisinde, apsis ile bemayı ayıran templon duvarının olduğu yapılan çalışmalar sonucu tespit edilmiştir. Bu kiliselerden Direkli Kilise'nin, diğerlerinden farklı olarak yan apsislerinde ise templon duvarlarının olduğu görülmüştür (Fot. 375-377).

İncelenen yapılardan narteks bölümü olan kiliselerin bu bölümleri, dikdörtgen veya kare planlı olduğu, üst örtülerinin ise düz tavan ya da kubbe ile örtüldüğü belgelenmiştir. Bu kiliselerden Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise, Direkli Kilise, Sarıca Kilisesi ve Mehmet Gül Evi Kilisesi'nde narteks bölümüne rastlanılmıştır. Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise'nin narteks bölümü, kare planlı iken diğer tüm kiliselerin narteks bölümü dikdörtgen planlıdır. Bu kiliselerden Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise'sinin iç ve dıştan iki narteksli olduğu tespit edilmiştir. Dış narteksinin toprak altında kaldığı görülmüştür. İncelenen bu kiliselerden Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise, Sarıca Kilisesi ve Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilisesi'nin dış narteks bölümünün üstünün kubbe ile, diğer kiliselerin narteks bölümünün ise düz tavan ile örtüldüğüne rastlanılmıştır.

Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilisesi'nin güney cephesinde ve Direkli Kilise'nin naosunun güneybatı tarafında, dikdörtgen planlı ek mekânın olduğu görülmüştür (Fot. 320,382). Üst örtülerinin beşik tonozlu olduğu tespit edilmiştir. Direkli Kilise'nin ek mekânının girişinde, dikdörtgen planlı arşitrav mevcuttur (Fot. 381). Direkli Kilise'nin ek mekânının üst örtüsünde görülen uzun bir korniş, tonozu ikiye ayırmaktadır. Kornişin iki tarafında beş adet olmak üzere, toplam on adet kıvrımlı sütunun olduğuna rastlanılmıştır (Fot. 387). Sarıca Kilisesi'nde dikdörtgen planlı trapeza bölümünün olduğu tespit edilmiştir (Fot. 429). Diğer kiliselerde böyle bir bölüme rastlanılmamıştır.

Anadolu Bizans Mimarisi'nde çok fazla örneğini gördüğümüz kapalı yunan haç planlı yapılara, Kapadokya bölgesinde yer alan Bezirhanı A Kilisesi, Göreme Kızlar (17) Kilisesi, Göreme 25 nolu Kilise, Ihlara Karanlık Kilise, Açıksaray Kilisesi, Soğanlı Kilise, Belisırma Direkli Kilise), Göreme Kılıçlar Kilisesi, Göreme Elmalı Kilisesi ile Frigya bölgesindeki Ayazin A Kilisesi kapalı yunan haç planında inşa edilen yapılara örnek olarak gösterilmektedir.

Tez kapsamı dâhilinde incelenen yirmi sekiz yapı içerisinde yer alan ve dört plandan ayrı olarak değerlendirilen Hallaç Manastırı, avlulu manastırlar gurubuna girmektedir. Yapının kuzey, doğu ve batı olmak üzere üç cepheli olarak inşa edildiği yapılan çalışmalar ile tespit edilmiştir. Manastır kompleksi içerisinde; kilise, toplantı bölümü, keşiş bölümü, mutfak ve hastane bölümünün olduğuna rastlanılmıştır. Yapı içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi'nin kapalı yunan haçı planı içerisinde değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kompleksin içinde yer alan St. Paul Kilisesi'nin, güneybatı cephesine konumlandırılmış olan şapel bölümünün, serbest haç planında inşa edildiği tespit edilmiştir (Şek. 47). Üstü kubbe ile örtülü iki ayrı bölümden meydana geldiğine rastlanılmıştır (Fot.439). Kubbelere geçiş pandantif ile sağlanmaktadır. Merkezdeki ana kubbeyi, kare kaide üzerine oturtulmuş sütunların taşıdığı görülmüştür (Fot. 441). Bu sütunlardan üç tanesi kırılmış, bir tanesi ise sağlam durumda olup sütun başlıkları kare planlı ve kademeli olarak yapılmıştır.

Hallaç Manastırı içerisinde yer alan toplantı bölümü, üç nefli bazilikal planlı olup kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planda inşa edildiği tespit edilmiştir (Şekil 48). Yapının orta nefi daha geniş ve yüksek boyutta yapılmış, doğu ve batı nefleri ise daha küçük ve dar ölçekte yapıldığına rastlanılmıştır. Yapının üst örtüsünün, beşik tonozlu olduğu görülmüştür. Yapı içerisinde doğu ve batı nef ayrımlarında, altışar adetten toplamda on iki adet sütun ile üst örtünün desteklendiğine rastlanılmıştır (Fot. 470-471).

Kapadokya manastır ve kilise mimarisi içerisinde mutfak bölümü, önemli bir yere sahiptir. Birçok manastır ve kilisede mutfak genel olarak, dikdörtgen planlı olup bazı yapılarda ise kare planlıdır. Hallaç Manastırı'ndaki mutfak bölümü, kare planlı olup üst örtüsünün düz dam ile örtüldüğüne rastlanılmıştır (Fot. 481,486). Yapının kuzey ve doğu cephesinde sağır nişlerin olduğu görülmüştür. Güney cephesinde ise tandır bölümüne rastlanılmıştır (Fot. 483). Rodley'in yapmış olduğu çalışmada mutfak bölümünü, hastane bölümümün kuzeybatı cephesinde yer alan mekânın olduğunu söylemesine karşılık, yaptığımız çalışmalar neticesinde toplantı bölümünün doğu cephesinde yer alan mekânının içerisinde, tandır ve baca biriminin bulunmasından dolayı burasının mutfak bölümü olması ihtimalini düşündürmektedir.

Kompleks içerisinde yer alan keşiş bölümü, kare planda inşa edilmiştir. Üst örtüsünün düz tavanlı olduğuna rastlanmıştır (Fot. 489). Yapı iç beden duvarlarında, bir kısmı duvara yerleştirilmiş plasterların yer aldığı görülmüştür. Yapının güneybatı cephesinde, hastane bölümüne açılan dikdörtgen formlu bir pencere mevcuttur (Fot. 488).

Hallaç manastırı içerisinde bulunan hastane bölümü kapalı yunan haç planlı inşa edilmiş olup üst örtüsü kubbe ile sağlanmıştır (Şek. 50). Günümüzde üst örtünün bir kısmı yıkılmış vaziyettedir (Fot. 500) Kubbeye geçişin pandantif ile sağlandığı tespit edilmiştir. Kubbeyi, dört serbest destekli sütunun taşıdığı görülmektedir. Sütunların kare kaideli ve silidirik formda yapıldığı tespit edilmiştir.

Bizans Dini Mimarisinde farklı bir grupta ele alınan avlulu manastırlara; Selime Manastırı, Niğde Gümüşler Manastırı, Göreme Yusuf Koç Manastırı, Göreme Rahip ve Rahibeler Manastırı örnek olarak verilmektedir.

4.3. Malzeme ve Teknik

Nevşehir İli Ortahisar Kasabası'nda yaptığımız incelemeler doğrultusunda tespit edilen yirmi sekiz yapı, malzeme-teknik açısından ele alındığında bu yapıların, Kapadokya Bölgesi'ne özgü yumuşak volkanik kaya falezinin oyulması sonucu inşa edildiği tespit edilmiştir.

Kapadokya bölgesi kaya oyma mimarisi açısından oldukça yoğun ve önemli bir bölge olmuştur. Genel olarak Kapadokya bölgesinde yer alan yapılar, bölgeye özgü olan kaya malzemeden oyma, kazıma, kabarma tekniğinde yapılmıştır. Bölgenin volkanik yapısı, kayaların kolay işlenebilmesi ve sağlam tüfler ile kaplı olmasından dolayı kayaların içinde, yer altında ve vadilerde farklı kot seviyesindeki yatay ve düşey doğrultuda yapılan kaya mekânların gelişmesini etkilemiştir. Ocaktan çıkarıldığı anda yumuşak ve kolay işlenebilir olması, atmosfer şartları altında sertleşen tüfler, yığma yapıların inşasında da kullanılan en önemli ve temel yapı malzemesi olma özelliğini taşımaktadır (Bilgili**,** 2014: 20).

Geleneksel bir bina inşasının tersine, kaya oyma olarak yapılan mekânların inşasında esas olan "eksilterek boşluk oluşturma" düşüncesidir. Mekânların inşasında

düşünülen plan, kayanın işlevine göre değişmekte olup karşılaşılan çatlaklar, doğal boşluklar ya da çöküntüler planın değişmesine neden olmaktadır. (Pekin, 2014: 92).

İnsanoğlunun doğadan ilham alarak oluşturduğu kaya oyma yapıları, ihtiyaçlarına göre geliştirmiş ve bununla beraber iç kısımlara doğru ilermiştir. Birden fazla odalar oyarak daha sonradan hem aşağı hem yukarı ilerleyerek katları meydana getirmiştir (Yavuz, 2009: 4).

Anadolu'nun birçok bölgesinde özellikle Kapadokya bölgesinde, oldukça fazla kayadan oyma olarak yapılan dini yapılar yer almaktadır. Çok tanrılı inancın olmasıyla birlikte, Hristiyanlığın ilk zamanlarında Roma İmparatorluğu'nun baskılarından korunmak ve gizlenmek amacıyla yapılan kaya oyma kiliselerin, Hristiyanlığın kabul edilmesinden sonra daha da artışı görülmektedir (Pekin, 2014: 103). Kaya oyma mimarisinde yapıların taşıyıcıları; zemin, duvarlar ve yapıların üst örtüleri olmakla beraber kayacın kendisi olmuştur (Öztürk, 2009).

Kaya oyma olarak yapılan mekânların oluşumunda ilk olarak giriş bölümünün belirlenmesi ve bu giriş ile birlikte külünk adı verilen kazma, çivi, balyoz ve barutun kullanımı ile beraber mekân içinde bulunan kayanın boşaltılması olmuştur (Öztürk,2009: 14-15). Yapılması planlanan mekânda, ana kayanın 1 ile 2 m^3 ölçüsündeki kaya parçalarının parçalanarak koparılmış olup koparılan parçanın üst kısmının oyulduğu; daha sonradan parçanın her iki tarafının temizlendiği, son olarak alt bölümünün oyulduğu, arka kısmına ise düşey tarafı boyunca çiviler çakılarak kaya parçasının ana kayadan ayrılması sağlanmıştır (Öztürk, 2009: 28-31). Kaba işçiliği tamamlanan yapılar ise daha sonradan mimari ayrıntının verilmesi için tekrar ele alınmış olabileceği tahmin edilmektedir.

4.4.Süsleme

Kapadokya bölgesi Ortahisar Kasabası'nda yer alan Bizans dini mimari örneklerinin süslemeleri hakkında bilgilerimiz, mimari bilgilerimize oranla daha az olmaktadır. Bunun nedeni ise kaya oyma yapılarında bulunan süslemelerin, zamanla çok fazla tahrip olmasıdır. Yapılan çalışmalar sonucunda Ortahisar Kasabası Bizans dini mimarisi içerisinde incelenen kiliselerde; aşı boyası ile yapılan bölgesel

bezemeler, kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler ve fresko tekniğinde yapılan duvar resimleri görülmektedir.

Yapılan çalışma kapsamında; yapılardan sekiz tanesinde aşı boyası ile yapılan süslemeler, on tanesinde kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler ve on dört tanesinde fresko tekniğinde yapılmış duvar resimleri belgelenerek tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda ne yazık ki tamamlanmış bir şekilde süsleme programı günümüze ulaşamamıştır.

Yapılarda görülen kabartma, aşı boyası süslemeler ve duvar resimleri dışında süslemeleri tamamlayan nişler, silme kuşakları veya plasterler gibi mimari ögelerin yapılarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapıların on dokuz tanesinde silme kuşağı, yedi tanesinde plaster ve üç tanesinde sağır nişin süslemeyi tamamlayan mimari öğe olarak kullanıldığı belgelenmiştir.

Tez çalışması dâhilinde incelenen kiliselerde silmeler, özellikle iç cephelerde görülmektedir. Yalnız dış cephede silme kullanımı görülen yapılar da yer almaktadır. Hallaç Manastırı'nda bulunan yapıların dış cepheleri, silme kuşağının görülebildiği süsleme örneklerindendir. Silme kuşağı; iç cephelerde, apsis yarım kubbelerinde ve kiliselerin iç kısmını çevreleyecek şekilde tasarlandığı çalışmalar neticesinde belgelenmiştir. Genellikle üst kısımları düz, alt kısımları ise pahlanmış bir şekilde yer alan plasterlerin, duvarları dikey bir şekilde dolaştığı tespit edilmiştir. Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise, Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi, Direkli Kilise, St. Paul Kilisesi, Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nde bu tarz silme kuşağının görülebildiği kaya oyma yapılardır (Fot. 36,228,379,440,159).

Süsleme programının bir parçası olan sağır nişlerin, özellikle narteks ve naos duvarlarında görüldüğü tespit edilmiştir. Mehmet Akcur Evi Yapısı, Mehmet Gül Evi Kilisesi ve St. Paul Kilise'sinde sağır niş kullanımı görülmektedir. Bu kiliselerden Mehmet Akcur Evi Yapısı'nda, diğer iki kiliseden farklı olarak apsis içerisinde sağır nişlerin kullanıldığı belgelenerek tespit edilmiştir (Fot. 512-514).

4.4.1. Aşı Boyası

Çalışma kapsamı dâhilinde incelenen kiliselerdeki süsleme programlarından biri olan aşı boyasının, iki farklı çeşitte uygulandığı görülmüştür. Bunlar; doğrudan tüf üzerine yapılan ve beyaz sıva üzerine uygulanan bezemeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaya oyma kiliselerde görülen aşı boyası ile yapılmış bezemelerin, kiliselerin inşa edildiği tarihte temel süsleme birimi olan duvar resimlerinden önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Yöresel bir işçilik kalitesi sunmakta olan bu süslemelerin, kaya oyma olarak inşa edilmiş kiliselerin mimari unsurlarını vurgularcasına yapıldığı düşünülmektedir. Öncelikle haç motifleri olmakla beraber, geometrik ve bitkisel motiflerin de kullanıldığı bu süsleme çeşidi, incelenen kiliselerin sekiz tanesinde görülmektedir. Bunlar; Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise, Aynalı (Fırkatan) Kilisesi, Mehmet Akcur Evi Yapısı, Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise, Sarıca Kilisesi, Beybağı 3 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise'dir.

Çalışma kapsamında tespit edilen aşı boyası ile yapılan süslemeler iç cephede; üst örtüde, silme kuşakları ile kemer yüzeylerinde, sütun başlıklarında, kubbe kasnaklarında, pandantif geçişlerde ve alınlıklarda; üçgen, zikzak, baklava dilimi, dama ve imitasyon şeklinde yapılmış kesme taş motifi bezemeleri olarak görülmektedir (Fot.13,15,26,50,182,203-204,211,234,256). Tonoz yüzeylerinde ise kare ve baklava dilimi ile birlikte yuvarlak ve baklava dilimi motifinin birbirine bağlanması ile oluşan haç motiflerine rastlanılmıştır (Fot.73-74). Yine tonoz yüzeylerinde görülen haç bezemelerinin etrafında, zinzir şeklinde yapılmış madalyonlu çerçevelerin olduğu tespit edilmiştir (Fot. 75). Dış cephelerde yer alan güvercinliklerde, aşı boyası ile yapılan madalyonlar ve onların içinde yer alan malta haçı motifleri (Fot. 17, 37-38, 176, 256, 323, 326, 330), bu güvercinliklerin yüzeyinde ise siyah ve yeşil renkler ile yapılmış, baklava dilimi ve üçgen şeklinde olan geometrik motiflere rastlanılmıştır (Fot. 447,474).

Bu süsleme programının bölgesel olarak örnekleri, Kapadokya bölgesi içinde; Ihlara Vadisi Kilise 1,3,5 Nolu Kiliseler, Göreme Karanlık Kilisesi, Göreme Tokalı Kilise, Göreme Malta Haçlı Kilise, Göreme Aziz Barbara Kilisesi, Göreme Yılanlı

Kilise, Gülşehir Karşı Kilise, Lykonia bölgesi içinde; Botsa Eyvanlı Yapı, Botsa 1 ve 4 Nolu Kiliseler, Kilistra 7 Nolu Şapel, Kilistra Paulönü Kilisesi, Kilistra Haç Planlı Kilise, Kızılören 1 ve 2 Nolu Kiliseler'i ile Ihlara Vadisi 6 Nolu Kilise, aşı boyası ile yapılmış geometrik motiflere örnektir.

Balkan Deresi 1 Nolu Kilise ile Üzümlü Kilise içerisinde, aşı boyası ile yapılmış bitkisel motifli süslemelere rastlanılmıştır. Üzümlü Kilise'nin naos bölümünün tavanında, sarı zemin üzerine yapılmış üzüm salkımları ile akantus çiçeği motifi görülmektedir. Üzüm salkımları arasında, beyaz renk ile yapılmış kıvrımlı dalların olduğuna rastlanılmıştır (Fot. 73-74). Üzümlü Kilise'nin apsis kubbesinde, sarı zemin üzerine yapılmış tomurcuk ya da nar motifi ile çiçek dallarından oluşan motiflerin görüldüğü tespit edilmiştir (Fot. 76). Balkan Deresi 1 Nolu Kilise'nin haç kolu tonoz örtüsünde, daire şeklinde oluşturulan bordürün ortasında kırmızı, sarı ve yeşil renkler ile yapılan çiçek motiflerine rastlanılmıştır (Fot. 281). Hallaç Manastırı içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi ile Toplantı Salonu'nun dış cephesinde yer alan güvercinliklerde, madalyon içine yapılmış dört kollu ve altı kollu çiçek bezemesi tespit edilmiştir (Fot. 447,474). Bu çiçek bezemeleri kırmızı, siyah ve yeşil renklerle boyanmıştır.

Aşı boyası ile yapılmış bitkisel süslemeye; Zelve Üzümlü Kilise, Zelve Sümbüllü Kilisesi, Göreme 1a Kilisesi, Soğanlı Aziz Stephanos Kilisesi, Ihlara Vadisi 5 Nolu Kilise örnek olarak verilebilir. Aynalı (Fırkatan) Kilisesi narteks bölümünün kubbe geçişlerini sağlayan pandantif yüzeylerinde ve nef ayrımını yapan sütunların yüzeyinde, aşı boyası ile yapılan stilize edilmiş hayvan figürlerine (Fot.175-178), Göreme Aziz Barbara Kilisesi ile Zelve Balıklı Kilise, Frigya bölgesi içerisinde yer alan Olukpınar 1 Nolu Kilise örnek olarak sayılabilir.

4.4.2. Kabartma

Çalışmamız dâhilinde incelenen kiliselerdeki süsleme programlarından bir diğeri ise kabartma tekniğinde yapılmış olan süslemelerdir. Yaptığımız incelemeler dğrultusunda Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise, Pancarlık Kilisesi, Mehmet Akcur Evi Kilisesi, Ali Yetim Evi Yapısı, Mehmet Gül Evi Yapısı, Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi, Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon'da, Beybağı Geçiti 2 Nolu

Kilise, Direkli Kilise, Aynalı (Fırkatan) Kilisesi' nin toplantı bölümü, Sarıca Kilisesi ve Hallaç Manastır içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi, toplantı ve hastane bölümünde kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler tespit edilmiştir.

Kaya oyma kiliselerde tercih edilen kabartma tekniğinde yapılmış süslemelere, öncelikle yapıların giriş cephelerinde ya da lentolar üzerinde, iç bölümde ise naos duvarlarında ve tavan bölümünde kullanıldığına rastlanılmıştır. Özellikle aşı boyası ve duvar resmi bulunmayan kiliselerde, kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler tercih edilmiştir. Bu teknikte yapılmış süslemelerin bir kısmını madalyon içinde yer alan malta, Yunan ve Latin haçı kabartmaları oluşturmaktadır. Bu haç kabartmaları dışında, madalyon içi ve sütun başlıklarında üçgen şeklinde geometrik motifler, kubbelerde sarkıtlar, kabaralar, palmiye ağacı ve çelenkler, yine sütun başlıklarında görülen koç başı ve gönye burun motifleri tespit edilmiştir.

Cephelerde kabartma süslemesinin görüldüğü yapılar, Hallaç Manastırı kompleksi içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi ile hastane bölümüdür. St. Paul Kilisesi ile hastane bölümü giriş cephesinde, kabartma tekniğinde yapılmış Latin haçı (Fot. 452,499), yine St. Paul Kilisesi cephesinde; madalyon içerisinde üçgen şeklinde yapılmış geometrik motifler, kabaralar, testere dişi motifi tespit edilmiştir (Fot. 450,451).

Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilisesi ile Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi giriş bölümünün üst örtüsünde, kabartmalı Latin haçı görülmüştür (Fot. 15,238). Direkli Kilise'nin içerisinde yer alan sütun başlıklarının, haç kabartması şeklinde tasarlandığı tespit edilmiştir. St. Paul Kilisesi'nde bulunan sütun başlıklarında ise kabartma tekniğinde yapılmış koç başı ve gönye burun motifine rastlanılmıştır (Fot. 453). Mehmet Gül Evi Kilisesi ile Sarıca Kilisesi'nin üst örtülerini sağlayan kubbelerde yer alan sarkıtlar, yapılan çalışmalar ile belgelenmiştir (Fot. 451,474-409,429). Aynalı (Fırkatan) Kilisesi'nin toplantı bölümünde ve Mehmet Akcur Evi Kilisesi'nin naos cephesinde, bir bölümü duvara yerleştirilmiş olan kabartma tekniğinde yapılmış plasterlar tespit edilmiştir.

Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise ile Mehmet Gül Evi Kilisesi'nde bulunan narteks bölümünün tavan kısmında, kabartmalı Latin haçına rastlanılmıştır. Bu

kiliselerden Mehmet Gül Evi Kilisesi'ndeki Latin haçının bir kolunda, kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifler izlenilmiştir (Fot. 429,430). Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon'un naos cephesinde; kabartmalı palmiye ağacına, onun da alt kısmında bulunan çelenk motifine rastlanılmıştır (Fot. 555). Yine Balkan Deresi 3 Nolu Salon'un kubbesinde, kabartma tekniğinde yapılmış ve bitkisel motifli süsleme ile birbirine tutturulmuş madalyonlar tespit edilmiştir (Fot. 552).

Hallaç Manastırı içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi'nin naos cephesinde ve hastane bölümünün kuzeydoğu cephesinde, kabartma tekniğinde yapılmış insan figürü, yapılan çalışmalar ile belgelenmiştir (Fot. 454,505). Pancarlık Kilisesi'nin naos bölümünün kuzeydoğu cephesinde, kabartma tekniğinde yapılmış altı kademeli olarak tasarlanan çemberin, haç şeklini oluşturduğuna rastlanılmıştır. Güneydoğu cephesindeki duvarda ise dört kademeli olarak oluşturulan çemberin, kabartma tekniğinde tasarlandığı ve çemberin merkezinde haç kabartması görüldüğü tespit edilmiştir (Fot. 122).

Kabartma tekniğinde yapılmış bu süslemelere örnek yapılar; Göreme St. Catherina Şapeli, Zelve Geyikli Kilise, Aksaray Selime Manastır Kilisesi, Selime Manastır Şapeli, Zelve Kutsal Haç Kilisesi, Zelve Balıklı Kilise, Afyon Kırkinler Kilisesi (Evcim, 2015: 178), Afyon Berberini Kilisesi'dir (Evcim, 2015: 191),

Kabartma tekniğinde yapılmış bu süslemelerden insan kabartması figürüne tek örnek; Afyon İbrahim İnliler Kilisesi'nde bulunan insan figürüdür. Apsisin kuzey cephesinde bulunan kabartmanın, Meryem ve Çocuk İsa olması ihtimaline karşın, Frig döneminde yapılmış olan Kybele figürü olması ihtimali de mümkündür. Ancak bu iki düşünce içinde Meryem ve Çocuk İsa figürü olması daha yüksek ihtimaller arasındadır (Evcim, 2015: 82).

4.4.3. Duvar Resmi

Çalışma kapsamında incelenen kiliselerde görülen süsleme programlarından bir diğeri de fresko tekniğinde yapılmış duvar resimleridir. Bu duvar resimlerinin bir kısmının doğrudan tüf üzerine bir kısmının ise beyaz sıva üzerine yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen kiliselerden on dört tanesinde duvar resmine rastlanılmıştır. Bunlar; Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise, Kisle Ulada Mevki 1 Nolu Kilise, Üzümlü

Kilise, Pancarlık Kilisesi, Tavşanlı Kilisesi, Saklı Kilise, Azize Nino Kilisesi, Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise, Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi, Cambazlı Kilise, Balkanderesi 1 Nolu Kilise, Balkanderesi 2 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise, Hallaç Manastırı içerisinde yer alan St. Paul Kilisesi'dir.

Ortaçağ döneminde malzeme olarak kullanılan kireç, Bizans duvar resimlerinin ana malzemesi olmuş ve bununla beraber kumla karıştırılarak en az 2 veya 3 cm. kalınlıkla duvarlarda kullanılmıştır. Kimi örneklerde ise kumlu karışımın içerisine kenevir, keten, saman ya da kenger liflerinin katıldığı, yapılan çalışmalar ile bilinmektedir. Duvar resimlerinin sıva yapımından sonra yapılması, bu sıvaların duvar resimlerini yapan ressamlar tarafından yapıldığını akla getirmektedir (Mimiroğu, 2015: 315).

Duvar resimleri genellikle yapıların iç kısımlarında görülmektedir. Özellikle apsiste, taşıyıcılarda, naos duvarlarında görüldüğü tespit edilmiştir. Duvar resimlerinde görülen sahnelerin çoğunda; Çarmıhta İsa, Meryem ve Çocuk İsa, Kralların Tapınması, Meryem'e Müjde, Üç Müneccimin Tapınması, Meryem ve Elizabet'in Buluşması, Meryem'in Ölümü (Koimesis), Deises Sahnesi, Göğe Yükseliş, Vaftizci Yahya'nın Duası, İsa'nın Vaftiz Edilmesi, Yusuf'un Rüyası, İsa'nın Doğumu, Kana Düğünü, Ekmek ve Balıkların Çoğaltılması, Mısır'a Yolculuk, Metamorfoz konularının resmedildiği tespit edilmiştir (Fot. 116-117,136,137,146). Bu duvar resimlerine örnekler ise; Göreme El Nazar Kilisesi, Göreme Eski Tokalı Kilisesi, Göreme Çarıklı Kilisesi, Göreme Karanlık Kilisesi, Göreme Çarıklı Kilisesi, Ihlara Ağaçaltı Kilisesi, Ihlara Püreli Seki Kilisesi, Ihlara Kokar Kilisesi, Ihlara Bahattin Samanlığı Kilisesi, Göreme Elmalı Kilisesi, Güllüdere Ayvalı Kilisesi, Niğde Gümüşler Manastırı'dır.

Cambazlı Kilisesi ile Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise'nin ana apsisinde ve Azize Nino Kilisesi'nin apsis kubbesinde, Pantokrator İsa resmine rastlanılmıştır (Fot. 194,257,357). Pantokrator İsa konusu, diğer duvar resmi olan kiliselerde görülmemektedir. Göreme Karanlık Kilisesi, Göreme Elmalı Kilisesi, Göreme Tokalı Kilisesi, Tatların 1 Nolu Kilisesi, Soğanlı Aziz Barbara Kilisesi'nde Pantokrator İsa resmi görülen örnek yapılardandır. Cambazlı Kilisesi'nin kubbeye geçişi sağlayan

pandantif yüzeyinde, serafim meleği tespit edilirken diğer kiliselerde böyle bir duvar resmine rastlanılmamıştır.(Fot. 299).

Tavşanlı Kilisesi'nin apsis bölümünde, Maıestas Domini konusunun resmedildiği yapılan çalışmalar ile belgelenmiştir (Fot.136). Bu duvar resmine örnek yapılar ise; Zelve Aziz Simeon Şapeli, Çavuşin Vaftizci Yahya Kilisesi, Güllüdere Üç Haçlı Kilise, Göreme Yeni Tokalı Kilisesi, Uçhisar Derebağ Kilisesi, Mustafapaşa Kutsal Havariler Kilisesi, Ürgüp Topuz Dağ Kilisesi, Tatların 1 Nolu Kilise, Soğanlı Gök Kilisesi, İbrahimpaşa Babayan Kilisesi'dir (Karabıyık Toper, 2019: 36,39,55,69,70,78,81,85).

Balkan Deresi 2 Nolu Kilise'nin kubbesinde ve Üzümlü Kilisesi'nin naos duvarında, 12 havari resmedilmiştir (Fot.79,80,297). Göreme Karanlık Kilisesi, Tokalı Kilisesi, Göreme Elmalı Kilisesi, Göreme Çarıklı Kilisesi, Avcılar Sarnıç Kilisesi, Gülşehir Karşı Kilise, Güllüdere Ayvalı Kilisesi, Sinasos Havariler Kilisesi 12 havari duvar resmine örnek kiliselerdir.

Duvar resimlerinde görülen bir diğer figür ise aziz tasvirleridir. Aziz tasvirleri ya tam boy şeklinde ayakta ya da portre olarak resmedilmiştir. Balkan Deresi 2 Nolu Kilise, Cambazlı Kilisesi ile Azize Nino Kilisesi'nde yer alan aziz tasvirleri ayakta resmedilirken Tavşanlı Kilisesi ile Pancarlık Kilisesi'nde görülen aziz tasvirleri portre içinde resmedilmiştir (Fot. 77,86,133,134,195,197,198,260,303,304). Aziz figürlerine örnek yapılar ise; Ihlara Vadisi Yılanlı Kilise, Kılıçlar Vadisi Meryem Ana Kilisesi ve Tokalı Kilisesi (Mimiroğlu, 2015: 317), Göreme Elmalı Kilisesi, Göreme Yusuf Koç Kilisesi, Göreme Karanlık Kilisesi, Göreme Çarıklı Kilisesi'ndeki aziz figürleri, hem ayakta hem portre içinde resmedilen örneklerdendir.

4.5. Yapıların Tarihlendirilmesi

Tez kapsamında incelenen yapılar üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer konu ise yapıların tarihlendirilmesi hususudur. İncelenen kiliselerin inşa tarihlerinin olmaması; yapıların tarihlendirilmesinde plan ve süsleme programlarının temel alınmasını zorunlu hâle getirmektedir. Bundan dolayı incelenen kiliselerde görülen tek nefli, üç nefli bazilikal, serbest haç planı ve kapalı yunan haç planı, yapıların

tarihlendirilmesinde yararlanacağımız konulardır. Kiliselerde görülen süsleme, ikonaklast öncesi ve sonrası olarak ele alınmış olup yine yapıların tarihlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Geç Antik Dönem'den günümüze kadar ulaşan kilise ve şapel yapılarında, sıklıkla tercih edilen doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına tek nefli plan, Kapadokya bölgesinde oldukça çok fazla uygulanan bir plan tipidir. Bu plan tipi duvar yapısı ile beraber daha çok kaya oyma olarak inşa edilen yapılarda görülmektedir. Tek nefli yapılar; uzunlamasına dikdörtgen planlı, üst örtüsü genellikle beşik tonoz örtülü, giriş kapıları ise çoğunlukla batı cephesinde yer alan kiliselerdir. Bizans mimarisinin her döneminde karşılaşılan bu plan tipinin, günümüzde de kullanımı sürdürülmektedir. Tek nefli plan tipindeki yapıların kesin tarihlendirilmesini yapacak bir bilgi elde edilememiştir. Bu nedenden dolayı Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise, Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise, Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise, Üzümlü Kilise, Pancarlık Kilisesi ve Tavşanlı Kilisesi'ni Orta Bizans Dönemi'ne (M.S. 8-11. yüzyıl) tarihlendirmemizin daha doğru bilgi olabileceği tahmin edilmektedir. Tek nefli planın farklı bir örneği olan enlemesine dikdörtgen planında inşa edilen Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise, Kara Kilise ve Saklı Kilise; Göreme 3 Nolu Kilise, Göreme 16 Nolu, Soğanlı Kubbeli I1 Alt Kilise Göreme 7 Nolu Kilise, Göreme 28 Nolu Kilise, Göreme 33 Nolu (Kılıçlar Kuşluk) Kilise'nde görülen benzer örnek ve özellikleri karşılaştırıldığı zaman, M.S. 10-11 yüzyıl arasına tarihlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Geç Antik ve erken Hıristiyanlık evrelerinde, genellikle kiliselerde tercih edilen tipoloji, üç nefli bazilikal planıdır (Koch, 2007: 40). Kaya oyma mimarisinde çok fazla görülen üç nefli bazilikal planı, geniş topluluklara hitap eden yapılardır. Bu plan tipi, doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlı, üç ya da beş nefli, orta nef beşik tonoz, yan nefler ise düz tavan şeklinde düzenlenmiştir. Bu bağlamda Aynalı (Fırkatan) Kilisesi, Mehmet Akcur Evi Kilisesi ve Ali Yetim Evi Kilisesi; Avcılar Durmuş Kadir Kilisesi, Güzelöz 3b Nolu Kilise Soğanlı B Kilisesi, Ayvalı Kilise, Avcılar Bezirhanı Bazilikal Kilise, Afyon-Bayat Kilisesi, İhsaniye Ayazin C Kilisesi ile karşılaştırıldığında benzer özellikleri bakımından M.S. 5 ile 11. yüzyıl arasına tarihlendirilmesinin doğru olabileceği tahmin edilmektedir.

Tez kapsamı dâhilinde yerleşimde karşılaşılan ve erken Hristiyanlık döneminde sıklıkla yapılarda tercih edilen bir diğer plan tipi ise serbest haç planıdır. Bazı belgelere göre bu plan tipinin, ilk örneğinin Havariyyun Kilisesi olduğu düşünülmektedir. Mezar kiliselerinde kullanılan bu plan tipi, M.S. 4 yüzyıldan bu yana yapılarda tercih edilmiş olup, 11. yüzyıla kadar uygulanmıştır. Nyssalı Grerorios'un 380 yıllarında Konya piskoposu olan Amphilokhios'a yazdığı mektupta, martirler için inşa edilecek yapıların haç şekline benzemesi konusunda düşüncelerini dile getirmiştir. Bu sebeple ki Hristiyanlar için simgesel anlamı olan haçın, Bizans mimarisinin erken devirlerinden beri tercih edilen planı olmuştur (Pekak, 2008: 87). Çalışma kapsamında ele alınan Azize Nino Kilisesi, Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise, Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise, Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi Cambazlı Kilisesi, Balkan Deresi 1 Nolu, Balkan Deresi 2 Nolu Kilise'nin, haç planlı yapılar ve özellikleri bakımından incelendiği zaman Orta Bizans Dönemine (M.S. 9-13. yüzyıl) tarihlendirilmesinin daha doğru olacağı söz konusudur.

Kononaklasmus döneminin kapanıp Orta Bizans döneminin başlamasıyla, kapalı yunan haçı olarak isimlendirilen plan tipolojisi, Bizans hâkimiyetinin olduğu her bölgede en çok tercih edilen plan şeması olmuştur (Pekak, 2008: 93). Daha sınırlı bir zaman dilimine tarihlendirdiğimiz kapalı yunan haç planının en erken örneği, M.S. 880 yılında inşa edilmiş olan Nea Ekklesia yani Yeni Kilise'dir. Ayrıca Bizans İmparatorluğu'nun doğusunda bulunan Gürcü ve Ermeni mimarisinde bu plan tipinin, Bizans mimarisine göre daha erken dönemlere tarihlendirilmiş olduğu da unutulmamalıdır (Evcim, 2015: 115) Bu nedenle yerleşkede bulunan ve kapalı yunan haç planında inşa edilen Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise, Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise, Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise, Direkli Kilise, Sarıca Kilise, Mehmet Gül Evi Kilisesi ve Hallaç Manastırı içerisinde yer alan St. Paul benzer örneklerle karşılaştırıldığı zaman M.S. 10-12 yüzyıla tarihlendirilmesinin doğru olacağı düşünülmektedir.

5.SONUÇ

Anadolu Hristiyan mimarisinde kayadan oyma olarak yapılan kiliseler önemli bir yer tutmaktadır. Tek nefli kiliselerden anıtsal yapılara kadar çok fazla çeşitlilik gösteren bu eserler günümüze daha sağlam ve daha fazla sayıda ulaşmıştır. Bu sebepten dolayı bulundukları bölgenin Bizans dini mimarisini, süslemesini ve kültürünü yansıtan değerli eserler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Zengin mimarisi ve süslemeli kiliseleri ile dikkat çeken Kapadokya bölgesinde birçok kaya oyma olarak inşa edilen kiliseler ve bu kiliselere ek olarak yapılan mekânlar son yıllarda yapılmış olan çalışmalar ile ortaya çıkmıştır. Özgün örnekler ortaya koyan Kapadokya bölgesi, bünyesinde barındırdığı farklı tipteki kaya kiliseleri ile Anadolu Hristiyan mimarisinde önemli bir yere sahiptir.

Nevşehir İli Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi adlı tez çalışması kapsamında yer alan yirmi sekiz yapı plan, mimari, malzeme-teknik ve süsleme olarak incelenmiş, hem kendi içerisinde hem de farklı bölgelerdeki yapılar ile karşılaştırılıp değerlendirmesi yapılmıştır. Bu yirmi sekiz yapıdan yirmi yedi tanesi kilise, bir tanesi manastır kompleksi olarak çalışmamızın kapsamını oluşturmaktadır.

Tez çalışması dâhilinde incelenen yirmi sekiz yapı plan, mimari, malzeme ve süsleme olarak ele alındığında Erken ile Orta Bizans dönemlerine tarihlenmektedir. Bu yapıların genelinin vadi ve derelerde yer aldığı, bunların haricinde kasaba merkezinde de kiliselerin inşa edildiği çalışmalarla belgelenmiştir. Bunlardan farklı olarak Mehmet Gül, Mehmet Akcur ve Ali Yetim' e ait olan evlerin bodrum katında kaya oyma olarak yapılmış kiliselerin olduğuna çalışmalar sonucunda ulaşılmıştır.

İncelemeler doğrultusunda tek nefli, üç nefli bazilikal, serbest haç ve kapalı yunan haç planlı olmak üzere dört plan tipi tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenmiş olan alan Hallaç Manastırı'nın avlulu manastırlar grubunda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tezimiz içerisinde yer alan yirmi sekiz yapı dönemsel olarak incelendiğinde üç farklı dönem karşımıza çıkmaktadır. Dönemleri plan olarak ele aldığımızda erken dönem yapılarını tek nefli planda inşa edilen kiliseler, orta dönem yapılarını bazilikal planlı, serbest haç planlı ve kapalı yunan haç planında inşa edilen kiliselerin oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Yirmi sekiz yapı içerisinde incelenen Hallaç Manastırı; kilise, şapel, keşiş, mutfak ve hastane bölümünden meydana geldiği çalışmalar sonucunda belgelenmiştir. Karşılaştırılan manastır kopleksleri içerisinde hastane bölümünün olmadığı sonucuna varılmıştır. Hallaç Manastırı'nda çalışamalar yapan Rodley, mutfak bölümünün hastane bölümünün yanında olduğunu yaptığı çalışma sonucunda ortaya koymuştur. Bu tez çalışması ile Rodley'in gösterdiği alanda ocak, baca ve herhangi bir ize rastlanılmamıştır. Yapılan saha çalışması sonucunda mutfağın toplantı bölümünün doğu cephesinde yer alan mekânın olabileceği tahmin edilmektedir. İç kısmında bulunan ocak ve baca kalıntılarının olması da buranın mutfak bölümü olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Süsleme olarak değerlendirildiğinde üç farklı süsleme programının görüldüğü tespit edilmiştir. Bunlar aşı boyası, kabartma ve duvar resmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşı boyası görülen kiliselerde süslemeler ya doğrudan tüf üzerine ya da beyaz sıva üzerine uygulandığı tespit edilmiştir. Aşı boyası ile yapılan süslemelerde geometrik, bitkisel ve haç bezemelerinin yapıldığı belgelenmiştir. Bu bezemelerden farklı olarak Aynalı (Fırkatan) Kilisesi naosunda aşı boyası ile yapılan stilize edilmiş hayvan figürleri mevcuttur. Kabartma tekniğinde yapılan süslemerin görüldüğü kiliselerde Latin haçı, kabaralar, geometrik, bitkisel bezemeler ile hayvan figürleri uygulanmıştır. Bu süslemelerin dışında Hallaç Manastırı kompleksinde yer alan St. Paul Kilisesi ile hastane bölümünde insan kabartmasının olduğu belgelenerek tespit edilmiştir. Fresko tekniğinde yapılan kiliselerde sahneler genel olarak beyaz sıva üzerine uygulansa da sarı ve yeşil zemin üzerine uygulanan sahnelerinde olduğu yapılan çalışmalar ile ortaya konulmuştur. Sahnelerin genelinde İsa'nın hayatından konuların işlendiği, bu sahnelerin dışında ise aziz, azizeler ve meleklerin resmedildiği görülmüştür. Ulaşılan bu veriler ışığında Ortahisar Kasabası'nın da, Kapadokya bölgesinde yer alan Ihlara, Göreme, Soğanlı ve Zelve'de olduğu gibi Hristiyanlık mimarisinin dini merkezi olabileceği söz konusudur.

Ortahisar Kasabası'nda bulunan yapılar gerek mimari gerekse süsleme açısından Lykonia ve Frigya bölgesindeki kaya oyma olarak inşa edilen yapılar ile ortak özellikler taşımaktadır. Kasabada yer alan eserler, bu tez çalışması ile ilk kez toplu olarak ele alınmış ve genel bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Büyük bir bölümü harap olan, tescilsiz yapıları da bünyesinde barındıran Ortahisar Kasabası'ndaki Bizans dini mimari eserleri, kasabanın yalnızca tarih öncesi ya da islami dönemlerde değil; Roma ve Bizans döneminde de önemini artırmaktadır. Kasaba ve çevresinde yapılacak yeni çalışma ve araştırmalar ile farklı örnekler elde edilebileceği düşünülmekle beraber, bu ve bunun gibi konularda yetersiz kalındığı noktalarda Nevşehir İli Ortahisar Kasabası Bizans Dini Mimarisi adlı tez, yapılacak çalışmalara cevap vermeyi beklemektedir. Bu nedenle de bu eserlerin korunması ve turizme kazandırılması son derece önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Açıkalın, Özge (2019). *Alanya Kiliselerinin Mimari Analizleri ve Günümüzdeki Korunmuşluk Durumlarının İrdelenmesi*, SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Adıbelli, Ramazan (2002). *Kapadokya Bölgesi'ndeki Hıristiyanlık Tarihi*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Ahunbay, Metin (1997). "Manastır", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, 2, Yem Yayınları, İstanbul.

Aires, Juliana (2002). *Franceschini, Byzantine Monasteries and Early Ottoman Külliyes: A Comparative Study*, ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Altun, Osman (2010). *Gölyazı Aziz Konstantin Manastırı*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Altunkaynak, Seher (2006). *Ürgüp, Cemil Köyü Keşlik Manastırı Kiliseleri Duvar Resimleri*, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Aktürk, Özlem (2019). *İbrahimpaşa Köyü Çevresi Kaya Kiliseleri "Babayan-Tavşanlı-Balkanderesi I Kaya Kiliseleri"*, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Akyürek, Engin (1997). **Sanatın Ortaçağı, Türk Bizans ve Batı Sanatı Üzerine Yazılar**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Akyürek, Engin (1996). **Bizans'ta Sanat ve Ritüel**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Arı, Meltem (2004). The Inscrıbed-Cross Churches In Göreme, A Thesıs Submıtted To The Graduate School Of Socıal Scıences Of Mıddle East Technıcal Unıversıty, Ankara.

Ataç, Nergis (2015). *Kappadokia'da Kapalı yunan haç Planlı Kiliselerde Apsis, Doğu Haç Kolu Ve Köşe Mekânları Resim Programı*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aydın, Mahmut (2010). **Anahatlarıyla Dinler Tarihi, (Tarih, İnanç ve İbadet),** Ensar Neşriyat, İstanbul.

Baş, Bilal (2013). "Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.1, S.44, İstanbul.

Belen, Deniz,- Acıduman, Ahmet, (2008) ''Diyarbakırlı Hekim Aetios ve Ünlü Eseri Tetrabiblon'da Hidrosefali Üzerine Olan Çalışması'', **Türk Nöroşirürji Dergisi**, C:18, S:3, Ankara.

Bilgili, Bilal (2014), *Kapadokya Kayalık Alanları ve Kaya Oyma Kiliselerinde Koruma Sorunları,* İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ceylan Burcu (2000). *Batı Anadolu Bölgesinde Bulunan Antik Dönem Anıtsal Yapılarından Dönüştürülmüş Bazilika Planlı Kiliseler*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.

Coşkuner, Buket (2002). *Göreme Kılıçlar Kilisesi Duvar Resimlerinin İkonografisi*, HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Cömert, Bedrettin (1999). **Mitoloji ve İkonografi**, Ayraç Yayınevi, Ankara.

Crescenzi, Carmela (2012). **Criticality and Documentation Of A Rupestrian Site. The Monastery Of Hallaç: The Vestibule**, İtalya.

Doğan, Sema (2003). "Ortaçağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,** C.2, S.20, Ankara.

Erdoğan, Esra Güzel (2012). "Bizans Dönemi'nde Ayasofya, Tarihçesi ve Mimari Özellikleri Hakkında Genel Bilgiler**", İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi**, S.1, İstanbul.

Erdoğan, Esra Güzel (2012). "*Bizans Manastırlarının Tarihi Gelişimine Genel Bir Bakış ve Konstantinopolis Örneği*", BATMAN ÜNİVERSİTESİ Yaşam Bilimleri Dergisi, S.1, C.1, Batman.

Esin, Umay (1998). "Tarih öncesi Çağların Kapadokyası" (ed. M. Sözen). **Kapadokya,** İstanbul, Şahenk Vakfı Yayınları, İstanbul.

Evcim, Seçkin (2015). *Dağlık Frigya Bölgesi Bizans Dönemi Kaya Mimarisi*, ESKİŞEHİR ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir.

Eyice, Semavi (1994). "Manastırlar", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,** S.5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayını, İstanbul.

Eyice, Semavi (1980). **Son Devir Bizans Mimarisi (İstanbul'da Palaiologos'lar Devri Anıtları),** Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul.

Faydalı, E (1989). " Eski Gümüşler Manastırı 1989 Yılı Kurtarma Kazısı", **Niğde Müzesi,** Niğde.

Gökcan, S. (2010). *Gulşehir Karşı Kilise (St. Jean Kilisesi) İkonografisi, A*NADOLU ÜNİVERSİTESi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Guillaume De Jerphanion (1925-1942). **Une Nouvelle Province de I'art Byzantin: Les Églises Rupestres de Cappadoce**, Paris.

Haldon, John (2007). **Bizans Tarih Atlası**, (Çev. Ali Özdamar), Kitap Yayınevi, İstanbul.

Hıld, Restle Marcell (1981). **Tabula Imperi Byzantini, Kappadokien,** Wien.

İpekoğlu, Betül (1993). *Buildings with Combined Functions in Anatolian Seljuk Architecture: An Evaluation of Design Principles, Past and Present*

Functions, PhD Thesis, ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Jolıvet, Catherine -Levy (1991). **Les Eglıses Byzantınes De Cappadoce,** Paris.

Kaptan, Ali- Koçak, Selim (2000). ”Doğa Tarih Kültür Hazinesi Ortahisar.”,**Ortahisar**, Ptt Yayınları, Nevşehir.

Karabıyık Toper, Sevim (2019). Kapadokya Kaya Kiliselerinde *Maıestas Domını* Sahnesi, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Kaya, Metin (2014). Kapadokya Bölgesindeki Vaftiz Konulu Duvar Resimleri, ERCİYES ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Kılıç, Canan (2019). *Bizans Mimarlığında Kapalı yunan haçı Plan Şeması*, PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Koch, Guntram (2007). **Erken Hıristiyan Sanatı**, (Çev. Ayşe Aydın), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Korat, Gürsel (2003). **Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya,** İstanbul.

Kostof, Spiro (1989). **Caves of God Cappadocia and Its Churches**, Oxford University Press, Oxford.

Krautheimer, Richard (1986). Early Christian And Byzantine Architecture, Yale University Press, New Haven & London.

Krautheimer, Richard (1981). **Early Christian and Byzantine Architecture**, Boston.

Millingen, Alexander Van (1974). **Byzantine Churches In Constantinople, Variorum Reprints,** London.

Miller, T. S. (1997). **The Birth of the Hospital in the Byzantine Empire**. *2*. Baskı. Baltimore.

Mimiroğlu, İlker Mete (2015). *Konya'nın Bizans Dönemi Dini Mimarisi, Konya'nın Bizans Dönemi Dini Mimarisi*, SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.

Yıldırım, Nuran (2015). “Antik Çağdan XXI. Yüzyıla” **Büyük İstanbul Tarihi,** C.4, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmalrı Merkezi, İstanbul.

Ostrogorsky, Georgiy (1995). **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara.

Ötüken, Yıldız (1990)**. Ihlara Vadisi,** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ötüken, Yıldız (1987). **Göreme,** Publication of The Ministry of Culture and Toursm, Ankara.

Özkan, Haldun (2010). **Öşkvank (Çamlıyamaç) Manastırı,** Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Özkan, Haldun (2009). **Bizans Mimarisi Ders Notları,** Erzurum.

Öztürk, Fatma Gül (2010). Kapadokya'da Dünden Bugüne Kaya Oymacılığı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özyıldırım, Murat-Ünalan, H. Sibel (2011). "Isauria Dağlarında Hıristiyan Manastırcılığının Bir Örneği: Olba Manastırı", **Seleucia and Calycadnum**, C.1, Mersin.

Pehlivan, G (2008). "Kappadokia Bölgesi'nde Kayaya Oyma Kiliselerdeki Başmelek Cebrail ve Mikail Tasvirleri", **Arkeoloji ve Sanat**, Sayı:125, İstanbul.

Pekin, Faruk (2014). "Kapadokya Kayalardaki Şiirsellik" **Gezi Rehberi**, İletişim Yayıncılık İstanbul.

Polat, Salihe (2004). Hıristiyanlıkta Manastır Hayatı, ANKARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Restle, Marcell (1967). **Byzantine Wall Painting in AsiaMinor, Irish University Press,** Ireland.

Restle, Marcell (1979). **Studien Zur Frühbyzantinischen Architektur Kappadokiens**, Wien.

Rodley, Lyn (1985). **Cave Monasteries of Byzantine Cappadocia,** Cambridge.

Rosser, John H.(2001) **Historical Dictionary of Byzantium**, Scarecrow Press.

Sarı, N., Altıntaş, A., Başoğlu, I., Dinç, G., Doğan, H., Hot, I.,Ülman, Y. I. (2007). **Tıp Tarihi ve Tıp Etiği**, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Seidler, G. L (1980). **Bizans Siyasal Düşüncesi**, (Çev. Mete Tunçay), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Şahna, Hülya (2018). *Kapadokya Bölgesi, Ihlara Vadisi'ndeki Bizans Dönemi Kaya Mimarisi,* HACETTEPE ÜNİVERSİTESi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi Ankara.

Şar, Evren (2004). *Antik Kaynaklarda Kappadokia Bölgesi*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Talbot, Alice-Mary (1987). "An Introductionto Byzantine Monasticism", **Illinois Classical Studies,** C.2,S.11, New York.

Talbot, Alice-Mary (1999). "Bizans Manastır Sistemine Giriş", **Cogito,** S.17, İstanbul.

Teteriatnikov, Natalia B. (1996) **The Liturgical Planing Of Byzantine Churches İn Cappadocia,** Pontificio Istituto Orientale, Roma.

Tiryaki, Ayça, Uzbek, Özgü (2010). Bizans Mimarisi ve Sanatı, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Torun, Esra (2018). *Bizans Sanatında Doktor Azizler ve Şifa*, SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Turani, Adnan (2007). **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Umar, Bilge (1993).**Türkiye'de Tarihsel Adlar**, İnkılap Yayınevi, İstanbul.

Üstündağ, S. Emre (2010). *İstanbul Tavşanadası'ndaki Ortaçağ Bizans Manastırı*, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Wallace, Sue A. (1991). *Byzantine Cappadocia: The Planning and Function of Its Ecclesiastical Structures*, AUSTRALİAN NATİONAL UNİVERSİTY, Doktora Tezi, Australian.

Yaşar, Fatma (2019). *Kapadokya Bölgesi Bizans Kiliselerinde Anastasis Sahneleri*, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Yavuz, Pelin (2019). *Tarihi Kaya Oyma Yapıların Malzeme Özelliklerinin Belirlenmesi: Ankara-Kızılcahamam Mahkemeağcin Köyü Örneği*, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yıldız, Sevcan (2009). **Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri**, Detay Yayıncılık, Ankara.

	YAPI ELEMANLARI				
	Ek Mekân	Narteks	Mezar Nişi	Oturma Sekisi	Duvar Nişi
Ali Yetim Evi Kilisesi	X				
Aynalı (Fırkatan) Kilisesi	X	X			X
Azize Nino Kilisesi	X				
Balkan Deresi 1 Nolu Kilise		X	X		X
Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise		X	X		X
Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon					X
Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise					X
Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise	X	X			X
Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise					X
Cambazlı Kilise					
Direkli (Sütunlu) Kilise	X	X	X	X	
Hallaç Manastırı (St. Paul Kilisesi)			X		X
Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise			X		

Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise					
Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise		X			X
Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise		X			
Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise			X	X	X
Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise			X	X	X
Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise			X		X
Mehmet Akcur Evi Yapısı	X				X
Mehmet Gül Evi Kilisesi		X			X
Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi			X		X
Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi	X		X		X
Saklı Kilise	X				X
Sarıca Kilisesi		X			X
Tavşanlı Kilisesi					X
Üzümlü Kilise	X	X	X		
Üzengi Vadisi Kara Kilise	X		X		

Tablo 1: Ortahisar Kasabası'ndaki Kiliselerinin Mimari Özelliklerini Gösteren Tablo

TABLOLAR

	PLAN			
	TEK NEFLİ	ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL	SERBEST HAÇ PLANI	KAPALI YUNAN HAÇ PLANI
Ali Yetim Evi Yapısı		X		
Aynalı (Fırkatan) Kilisesi		X		
Azize Nino Kilisesi			X	
Balkan Deresi 1 Nolu Kilise			X	
Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise			X	
Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon				
Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise	X			
Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise				X
Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise				X
Cambazlı Kilise			X	
Direkli (Sütunlu) Kilise				X
Hallaç Manastırı (St. Paul Kilisesi)				X
Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise			X	
Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise				
Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise	X			
Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise				X
Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise				X
Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise	X			
Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise	X			
Mehmet Akcur Evi Yapısı		X		
Mehmet Gül Evi Kilisesi				X

Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi			**X**	
Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi	**X**			
Saklı Kilise	**X**			
Sarıca Kilisesi				**X**
Tavşanlı Kilisesi	**X**			
Üzümlü Kilise	**X**			
Üzengi Vadisi Kara Kilise	**X**			

Tablo 2: Ortahisar Kasabası'ndaki Yapıların Planını Gösteren Tablo

	SÜSLEME		
	KIRMIZI AŞI BOYASI	DUVAR RESMİ	KABARTMA
Ali Yetim Evi Kilisesi			X
Aynalı (Fırkatan) Kilisesi	X		
Azize Nino Kilisesi		X	
Balkan Deresi 1 Nolu Kilise		X	
Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise		X	
Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon	X		X
Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise		X	X
Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise			X
Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise	X		
Cambazlı Kilise		X	
Direkli (Sütunlu) Kilise	X		X
Hallaç Manastırı (St. Paul Kilisesi)		X	
Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise	X		
Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise		X	
Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise	X		
Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise	X		
Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise		X	
Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise	X		
Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise		X	
Mehmet Akcur Evi Kilisesi	X		X
Mehmet Gül Evi Kilisesi			X
Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi		X	X

Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi		**X**	**X**
Saklı Kilise		**X**	
Sarıca Kilisesi	**X**		
Tavşanlı Kilisesi	**X**	**X**	
Üzümlü Kilise		**X**	
Üzengi Vadisi Kara Kilise			**X**

Tablo 3: Ortahisar Kasabası'ndaki Yapıların Süslemesini Gösteren Tablo

ŞEKİLLER

Şekil 1: Ortahisar Kasabası Haritası

Şekil 2: Ortahisar Kasabası Uydu Görünümü

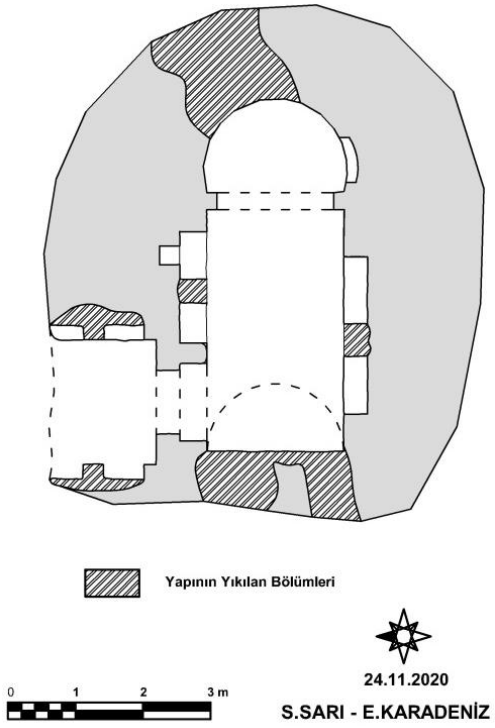

Şekil 3: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Planı

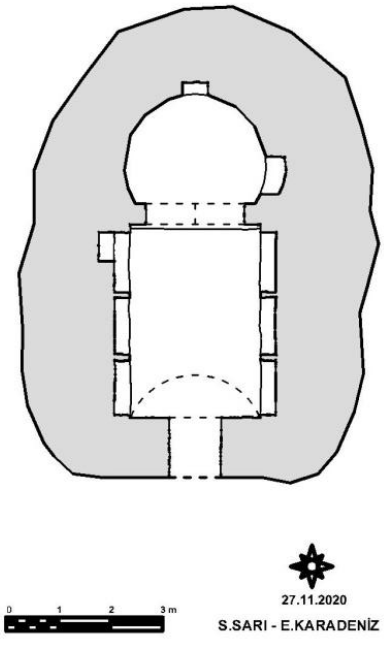

Şekil 4: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Planı

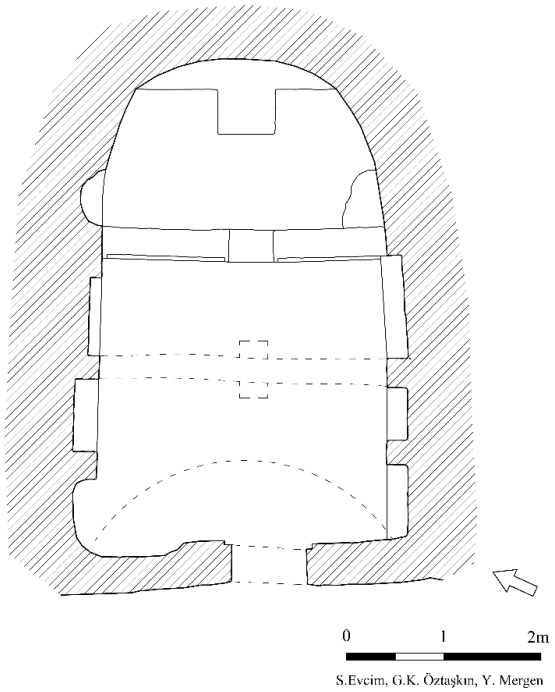

Şekil 5: Afyon İnpazarcık Hamam İni Kilisesi Planı (Evcim, 2015)

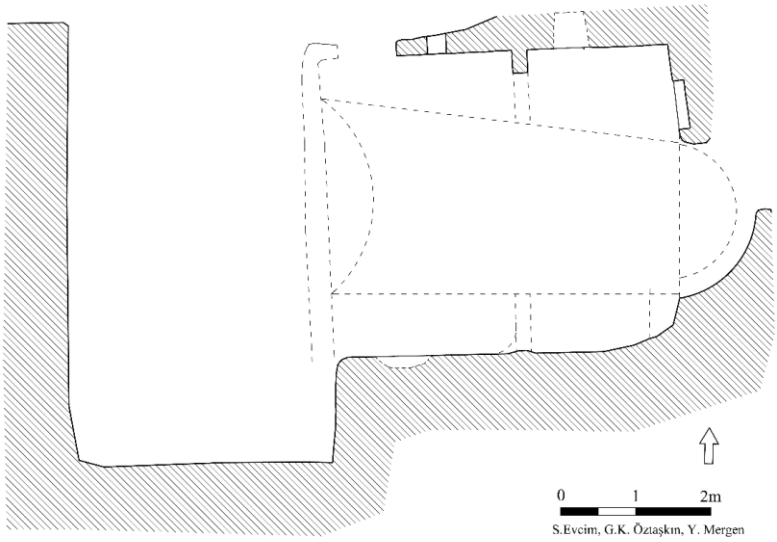

Şekil 6: Afyon İnpazarcık Alaca İn Kilisesi Planı (Evcim, 2015)

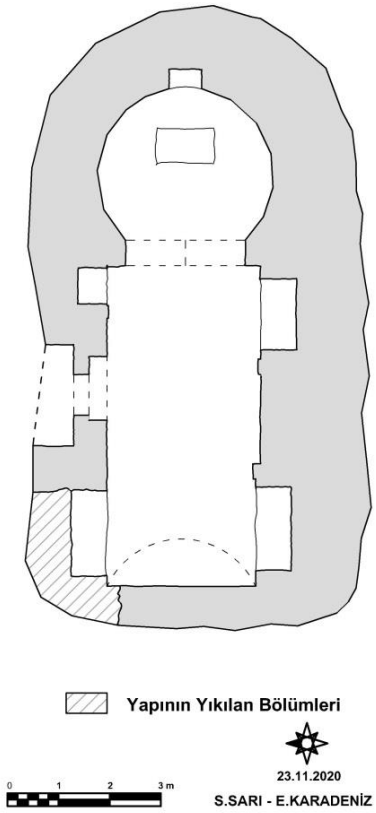

Şekil 7: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Planı

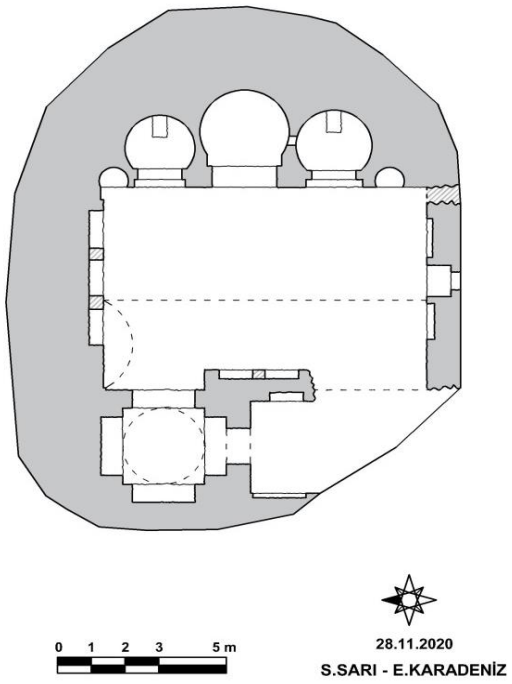

Şekil 8: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Planı

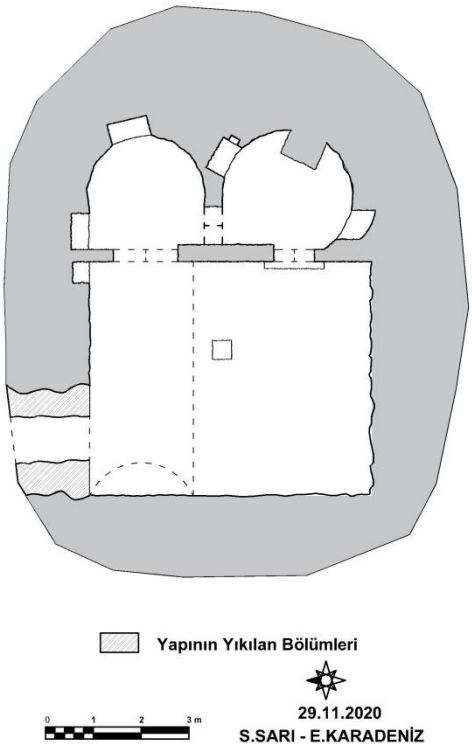

Şekil 9: Üzengi Vadisi Kara Kilise Planı

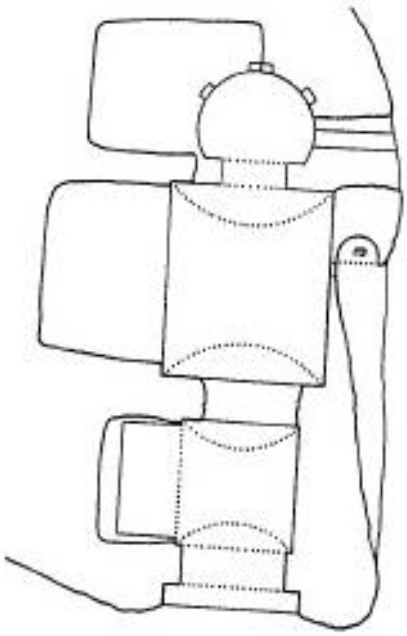

Şekil 10: Üzümlü Kilise Planı (Rodley,1985)

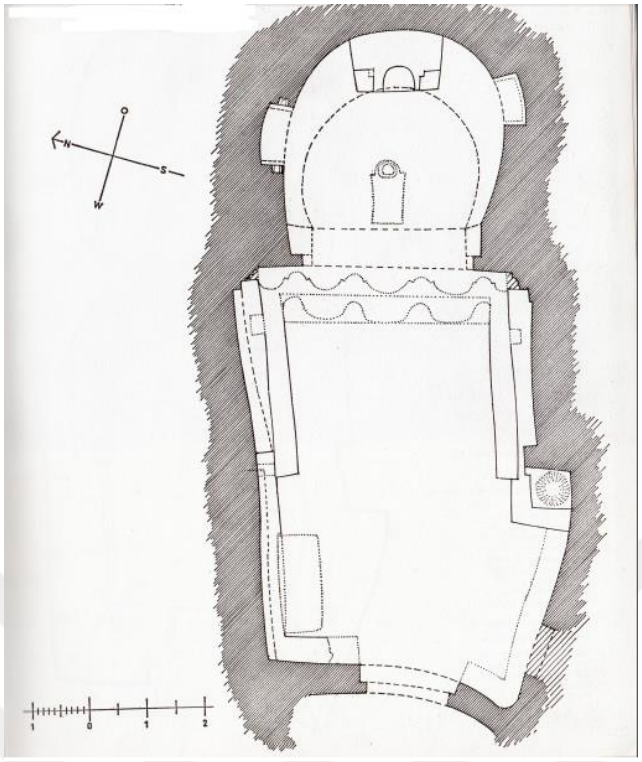

Şekil 11: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Planı (Restle,1968)

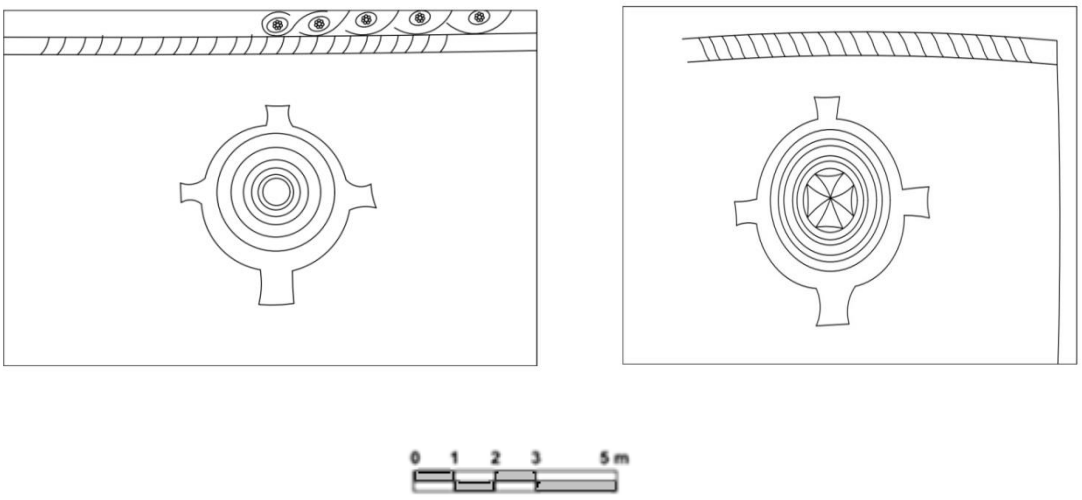

Şekil 12: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kabartmalı Haç Motifi Çizimi

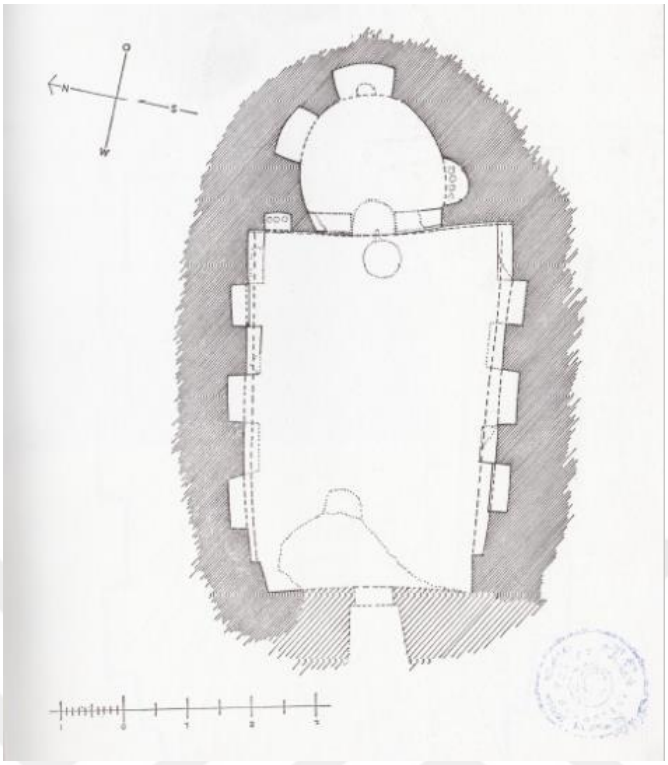

Şekil 13: Tavşanlı Kilisesi Planı (Restle, 1968)

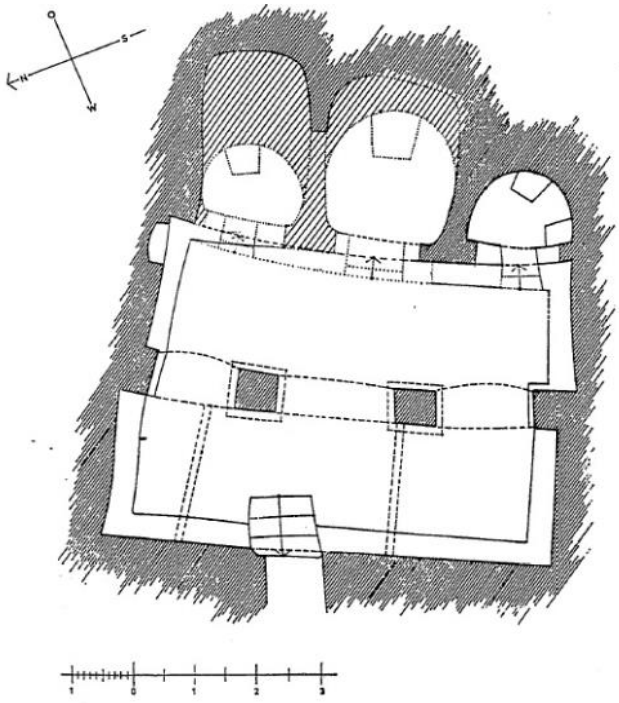

Şekil 14: Saklı Kilise Planı (Restle,1968)

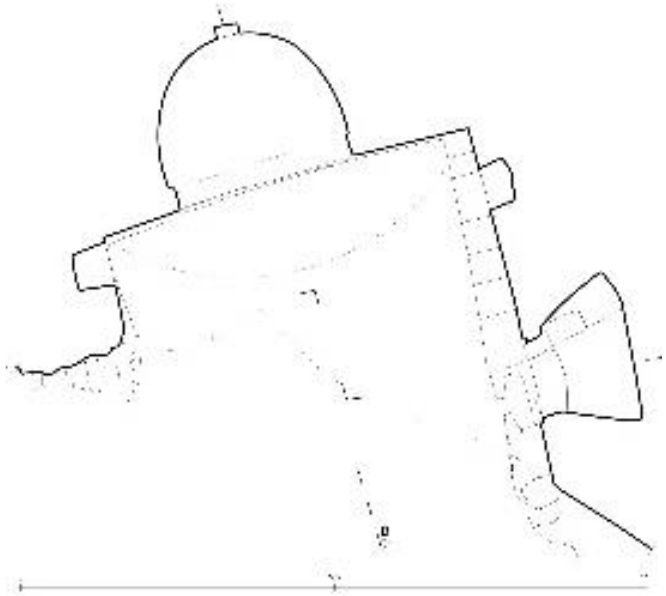

Şekil 15: Ihlara Vadisi Eğritaş Kilisesi Planı (Şahna, 2018)

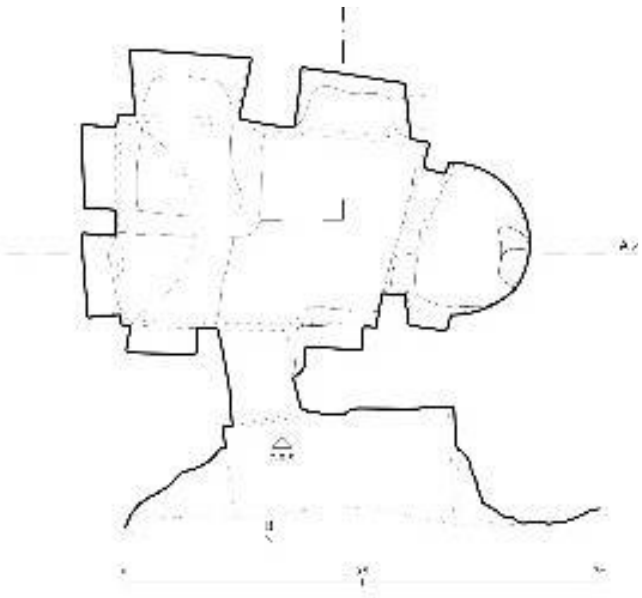

Şekil 16: Ihlara Vadis Bahattin Samanlığı Kilisesi

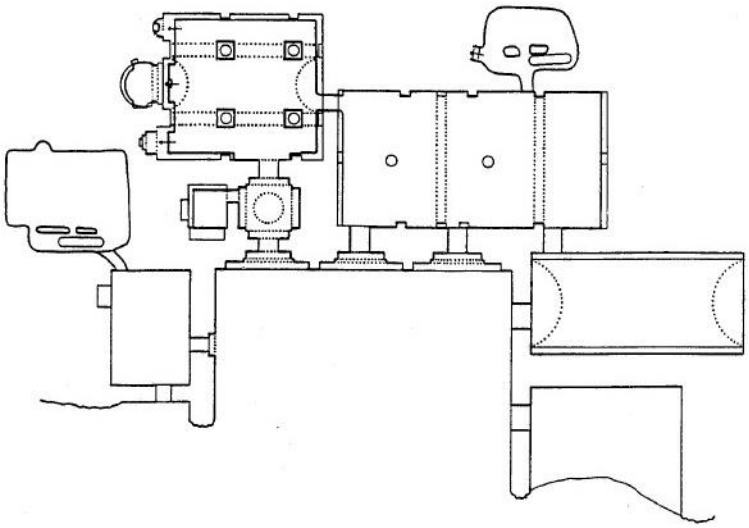

Şekil 17: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Planı (Restle,1968)

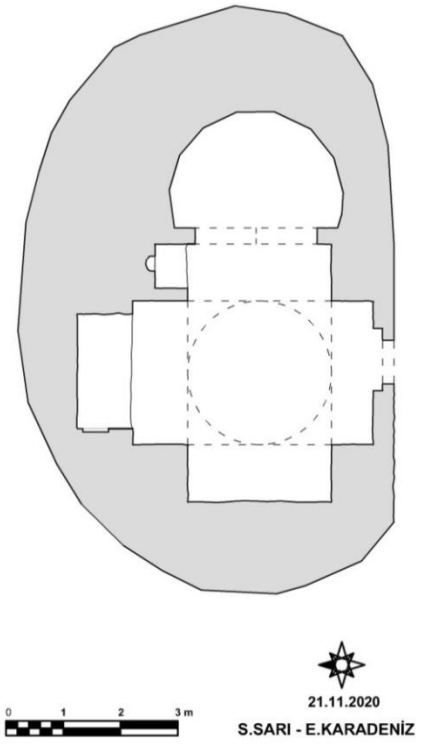

Şekil 18: Azize Nino Kilisesi Planı

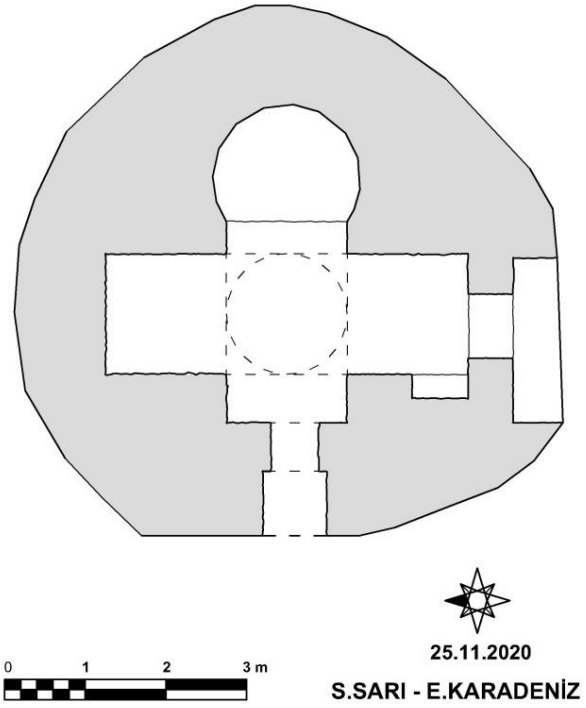

Şekil 19: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Planı

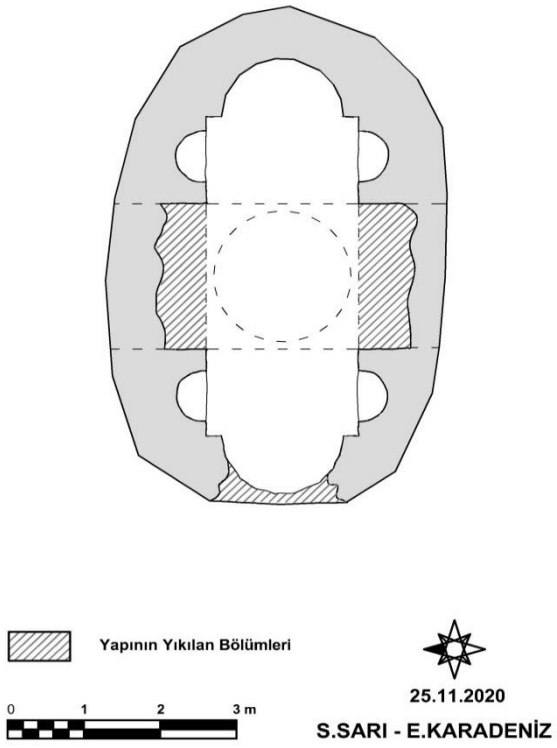

Şekil 20: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Planı

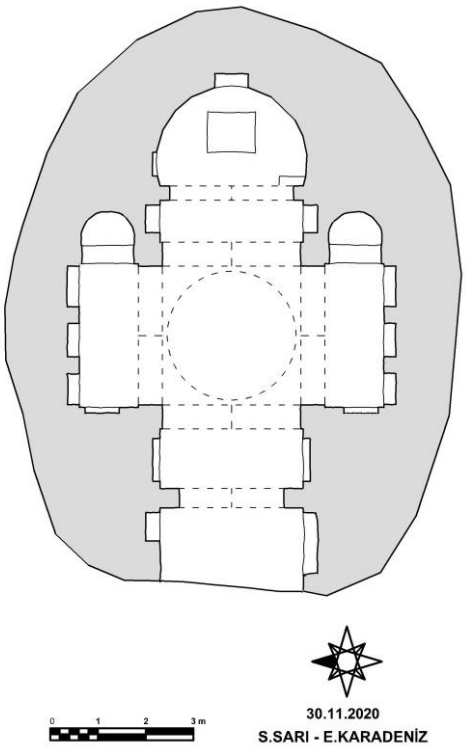

Şekil 21: Meskendir Vadisi Meskendir Kilisesi Planı

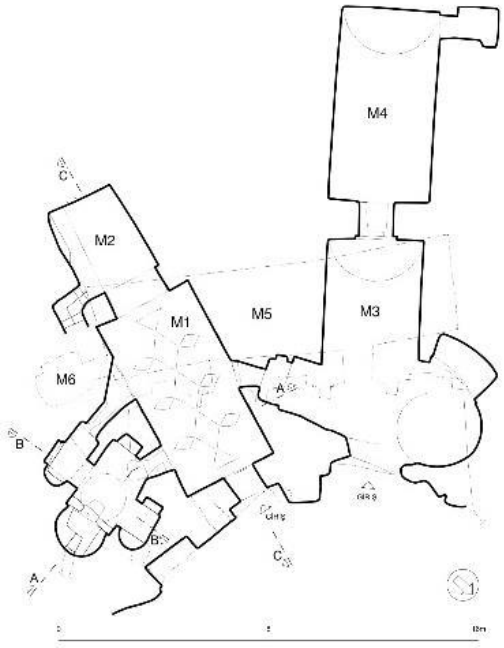

Şekil 22: Sümbüllü Kilise Planı (Şahna, 2018)

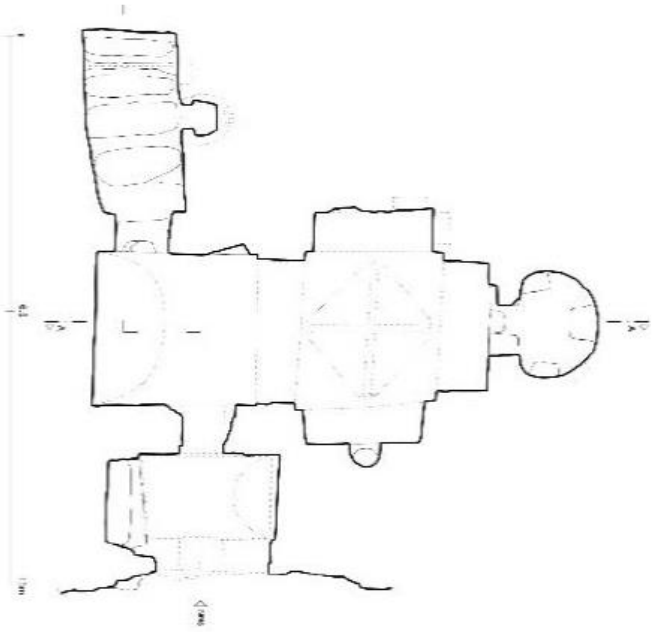

Şekil 23: Yılanlı Kilise Planı (Şahna, 2018)

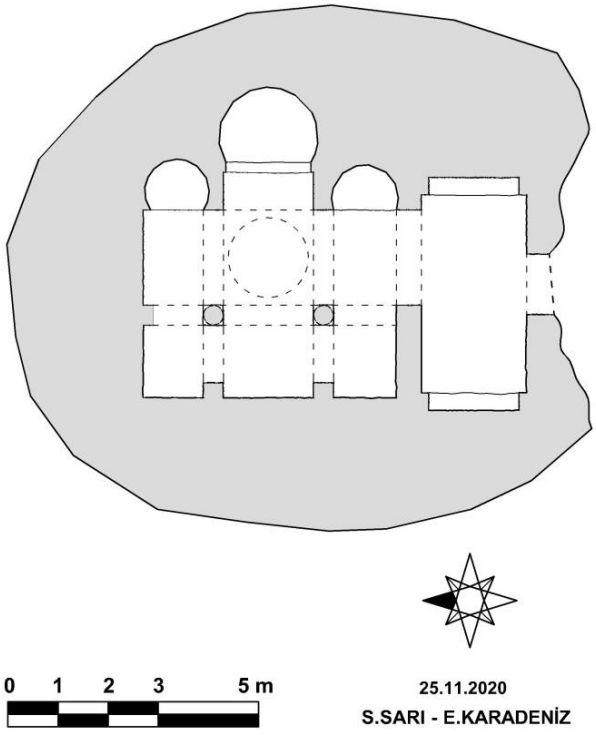

Şekil 24: Cambazlı Kilise Planı

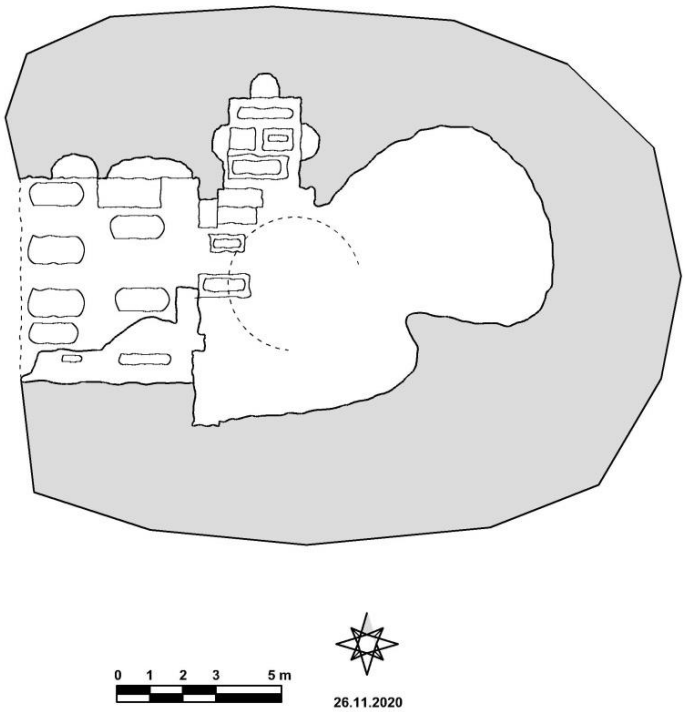

Şekil 25: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Planı

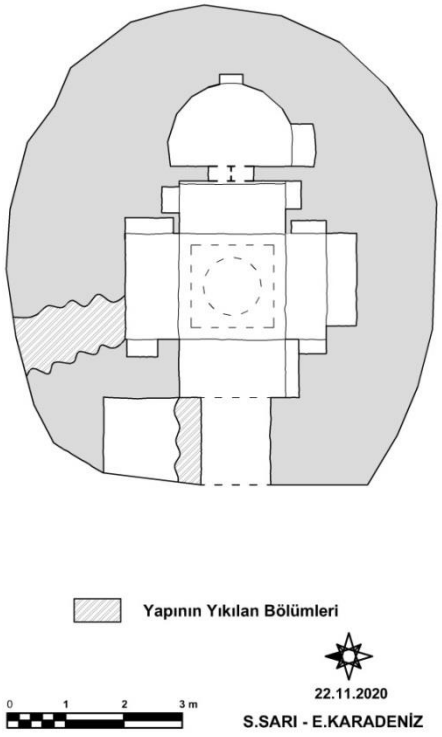

Şekil 26: Balkan Deresi 2 Nolu (Aziz Basil) Kilise Planı

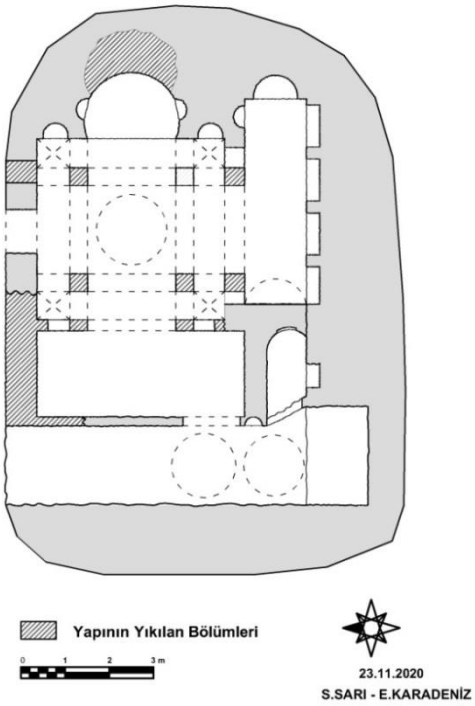

Şekil 27: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Planı

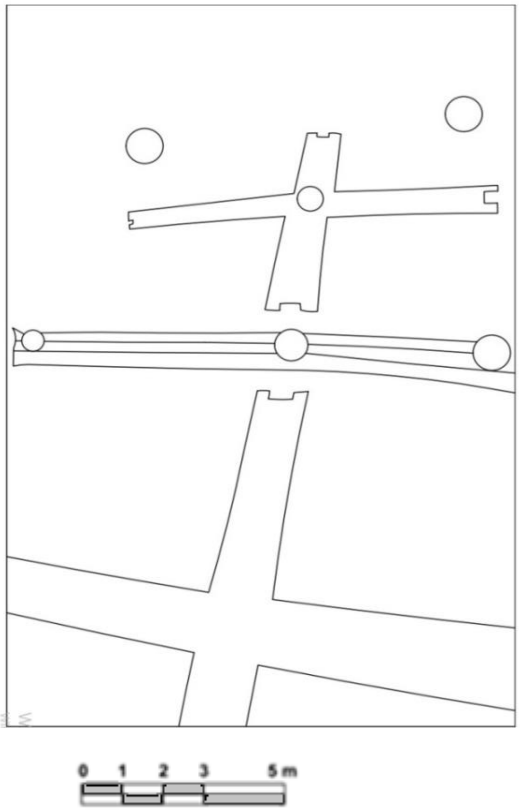

Şekil 28: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Dış Narteks Tavanındaki Haç Kabartması ve Kabara Çizimi (Esra Nur Koca)

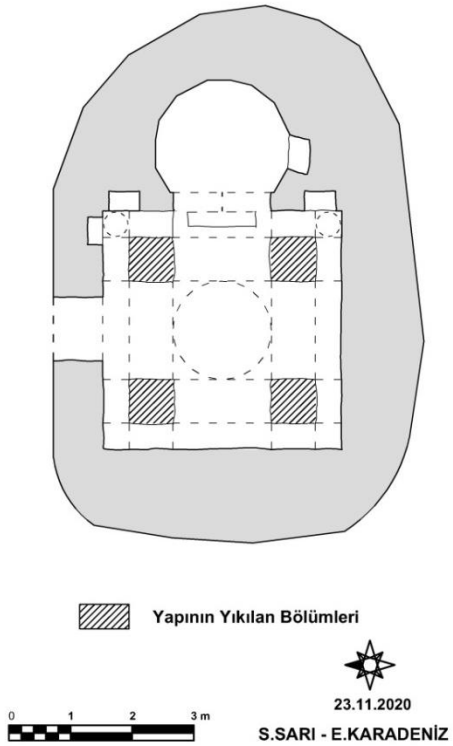

Şekil 29: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Planı

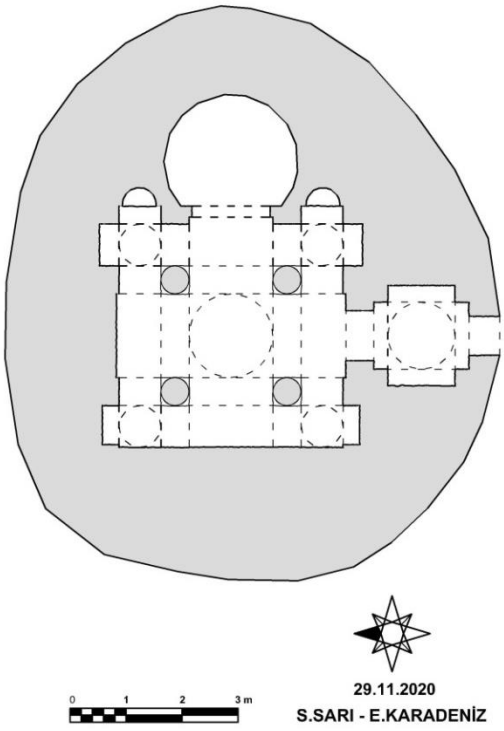

Şekil 30: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Planı

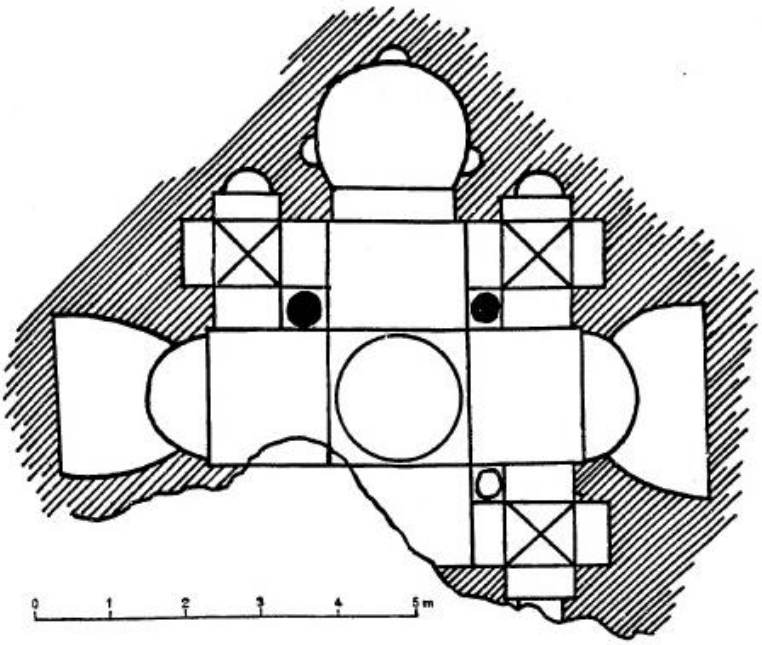

Şekil 31: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Planı (Restle, 1968)

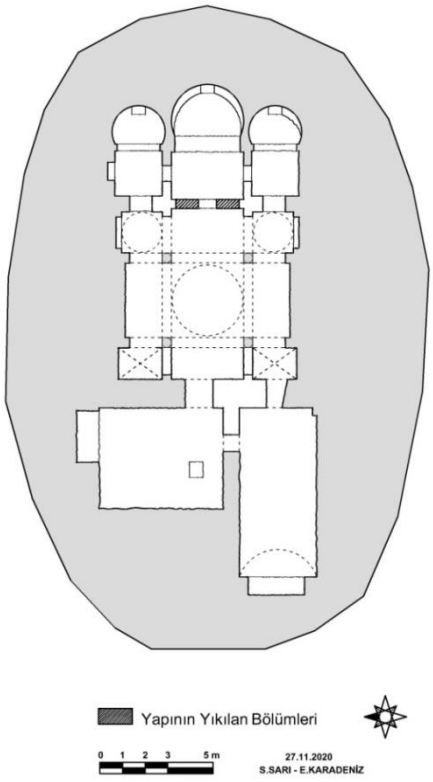

Şekil 32: Direkli (Sütunlu) Kilise Planı

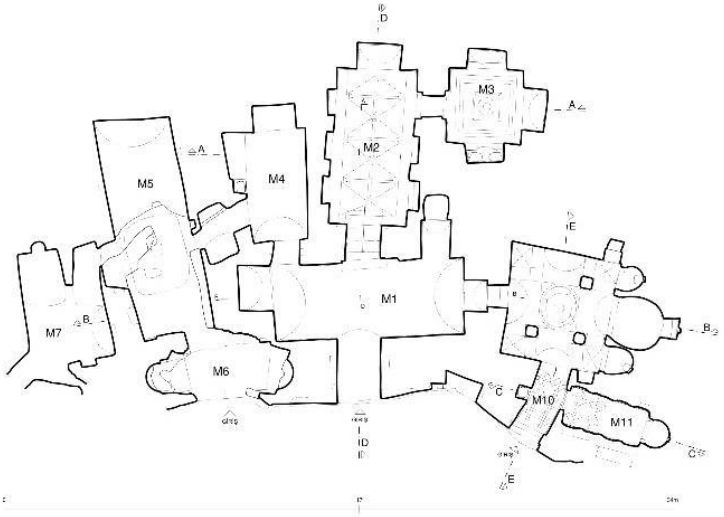

Şekil 33: Karanlık Kale Kilisesi Planı (Şahna, 2018)

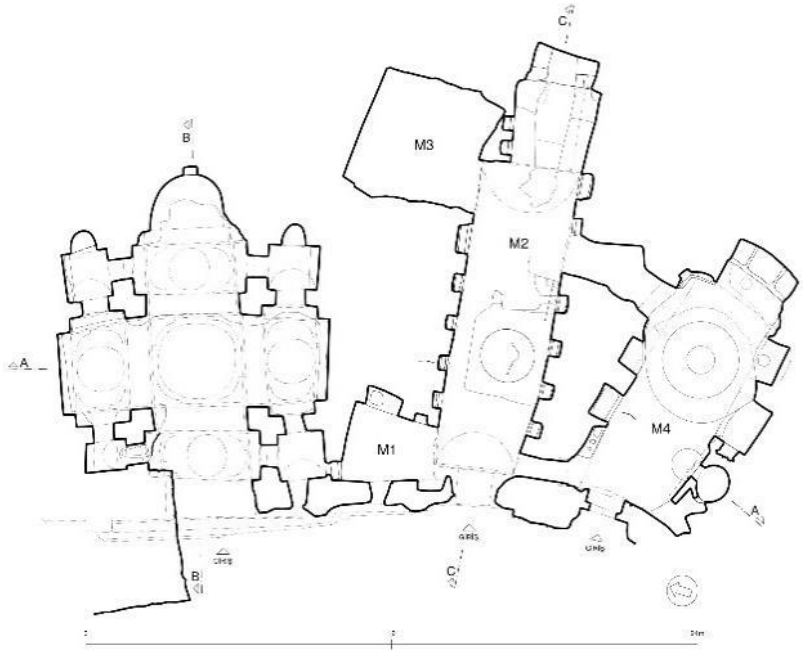

Şekil 34: Ala Kilise Planı (Şahna, 2018)

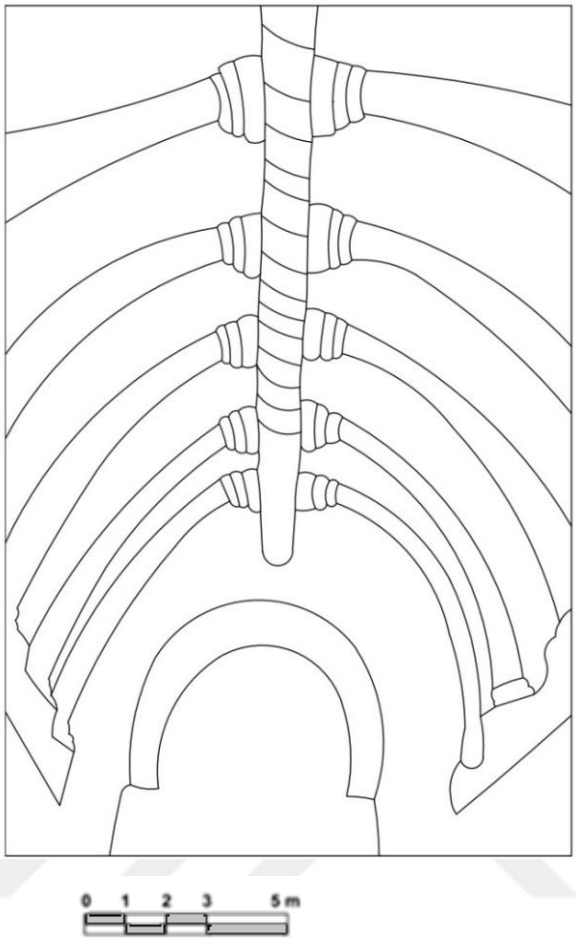

Şekil 35: Direkli (Sütunlu) Kilise Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca)

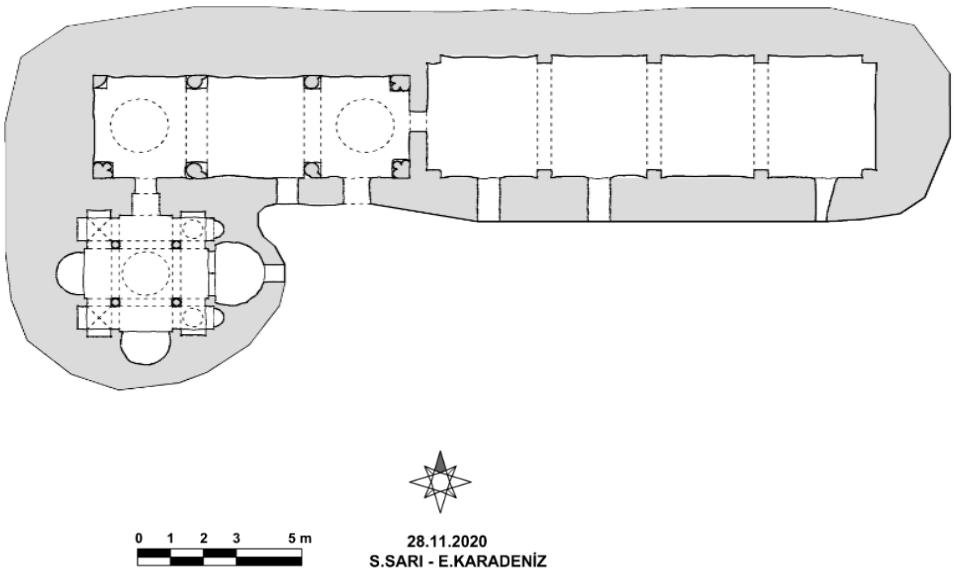

Şekil 36: Sarıca Kilisesi Planı

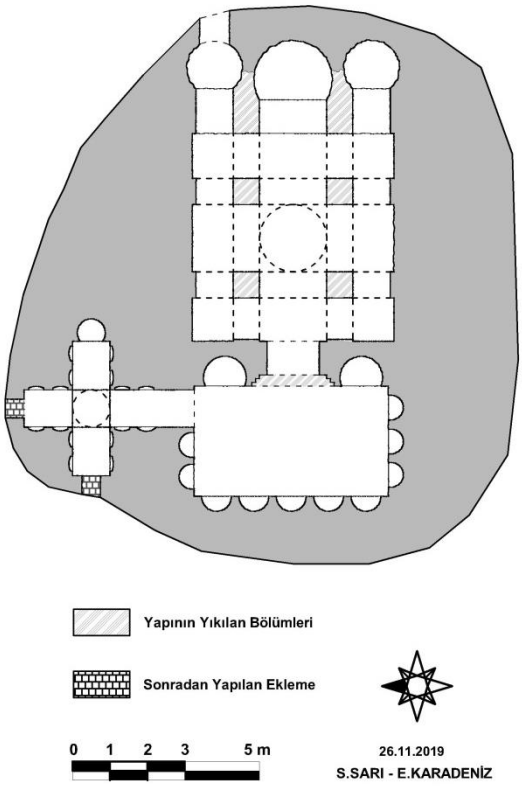

Şekil 37: Mehmet Gül Evi Kilisesi Planı

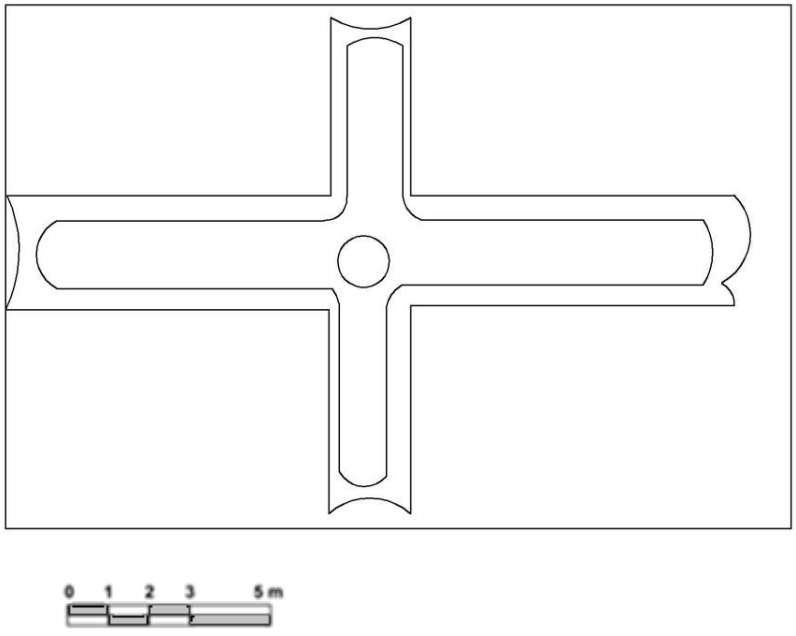

Şekil 38: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca)

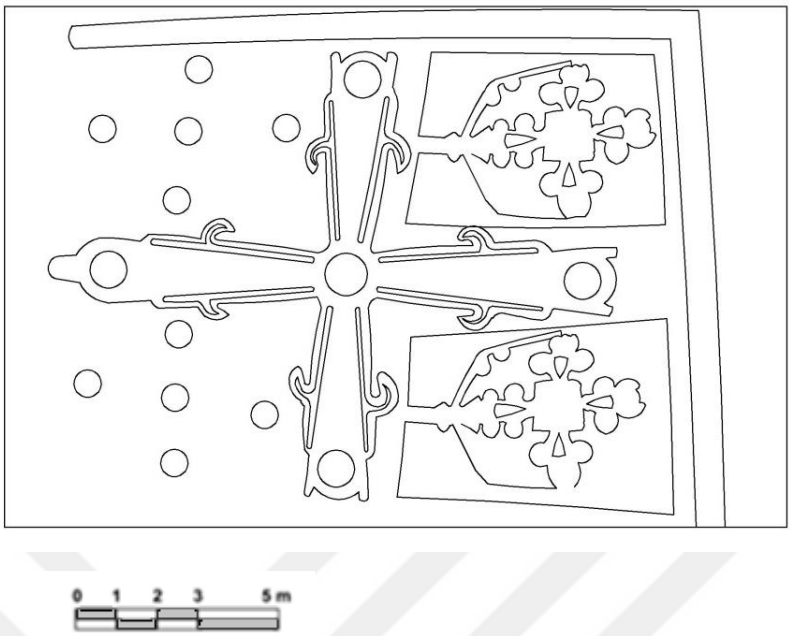

Şekil 39: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca)

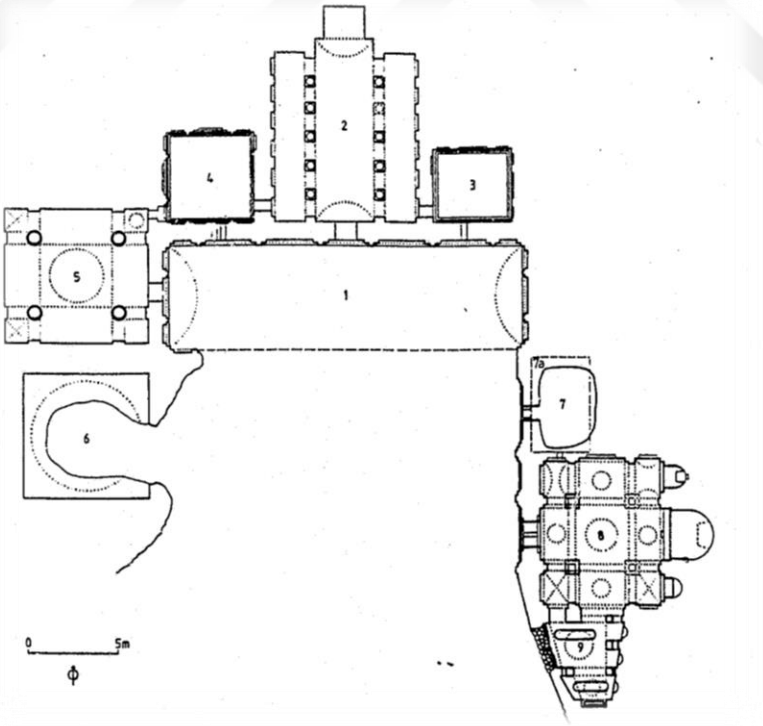

Şekil 40: Hallaç Manastır Planı (Rodley,1985)

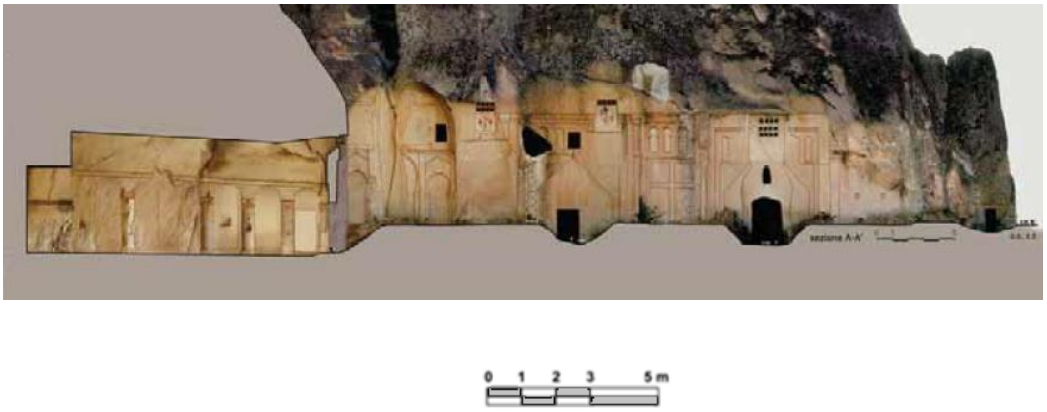

Şekil 41: Avlunun Kuzey Cephesi, Kilisenin Boyuna Kesiti (Crescenzi,2012)

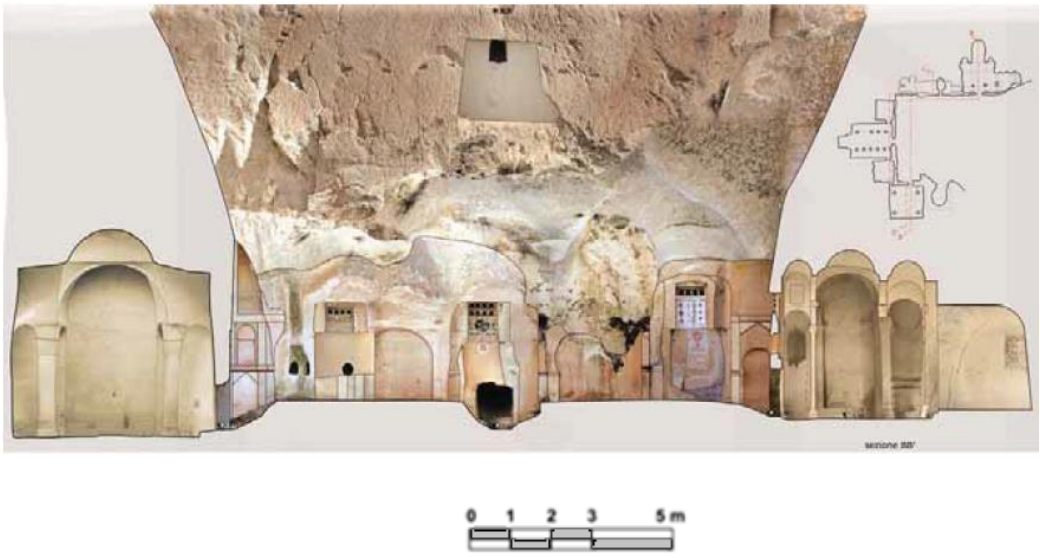

Şekil 42: Avlunun Doğu Cephesi, Yapının Boyuna Kesiti (Crescenzi,2012)

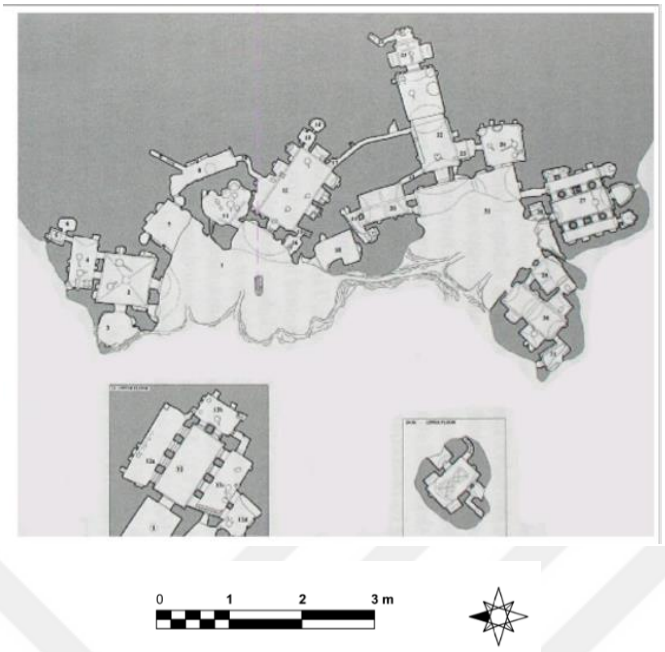

Şekil 43: Selime Manastırı Planı (Kalas)

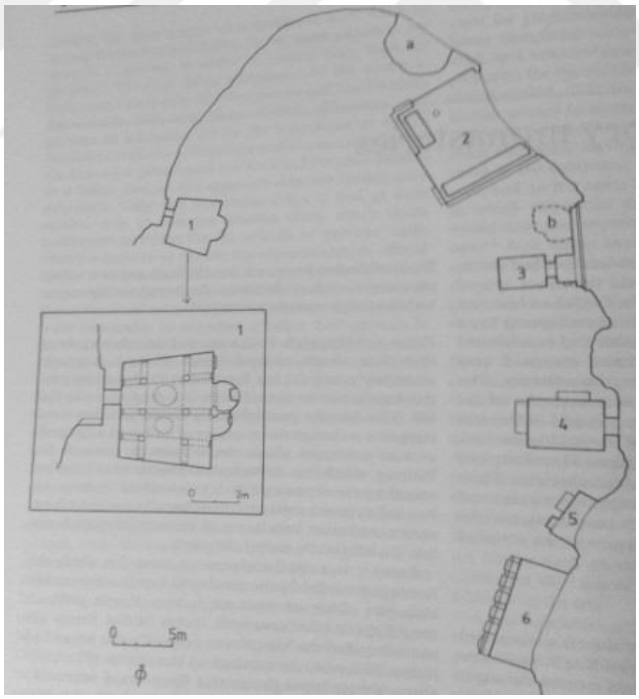

Şekil 44: Yusuf Koç Manastırı Planı (Rodley,1985)

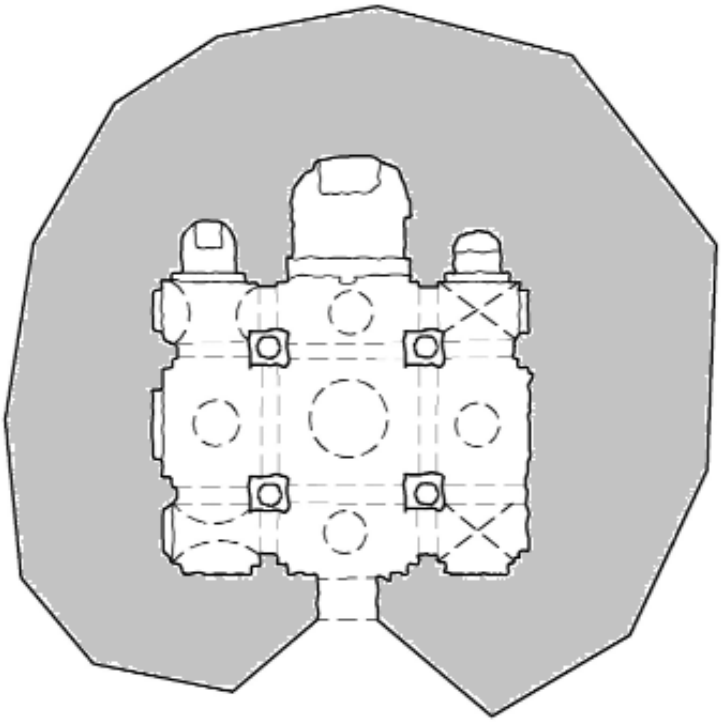

Şekil 45: St. Paul Kilisesi Planı (Rodley,1985)

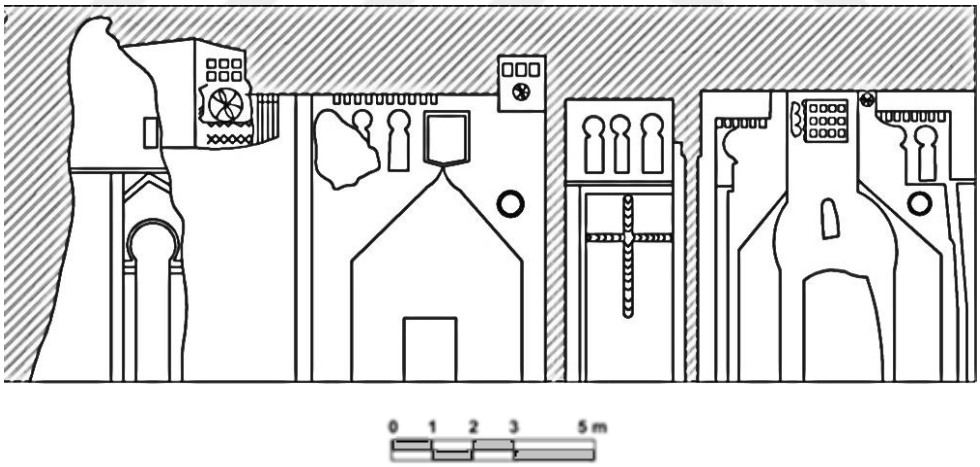

Şekil 46: St. Paul Kilisesi Batı Cephe Çizimi

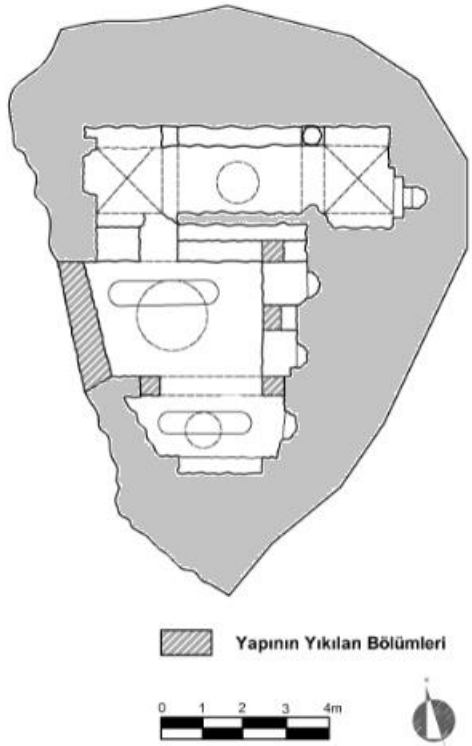

Şekil 47: Şapel Bölümü Planı

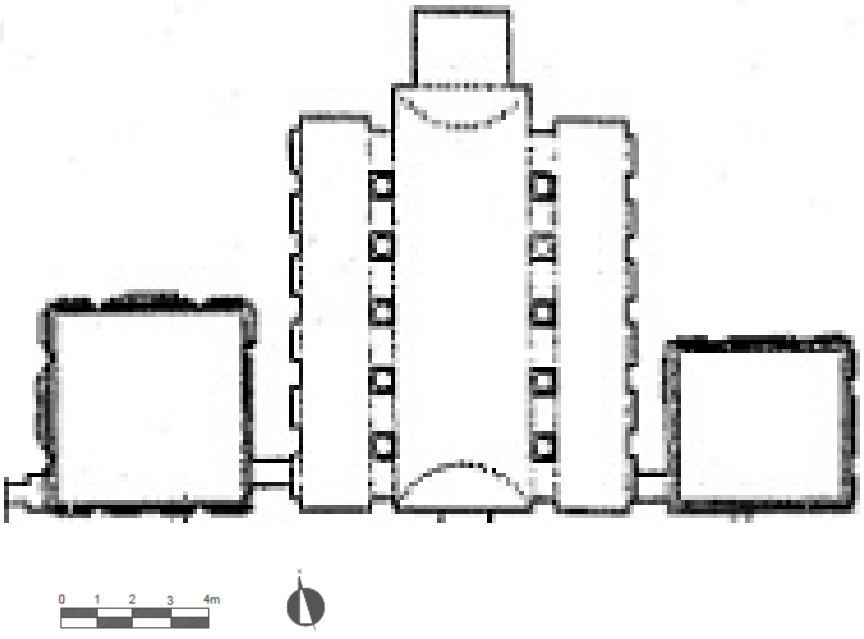

Şekil 48: Toplantı Bölümü Planı

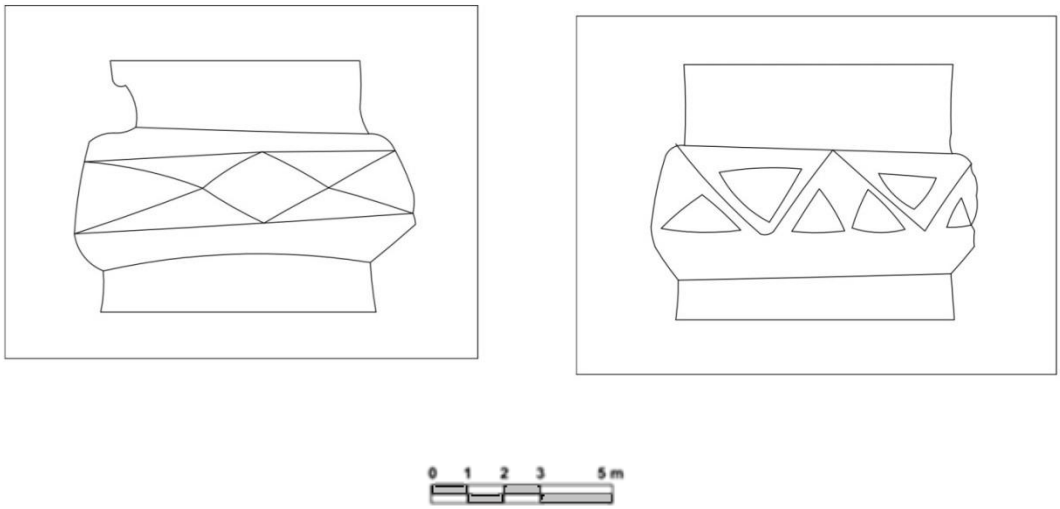

Şekil 49: Toplantı Bölümü Sütun Başlıkları Çizimi (Esra Nur Koca)

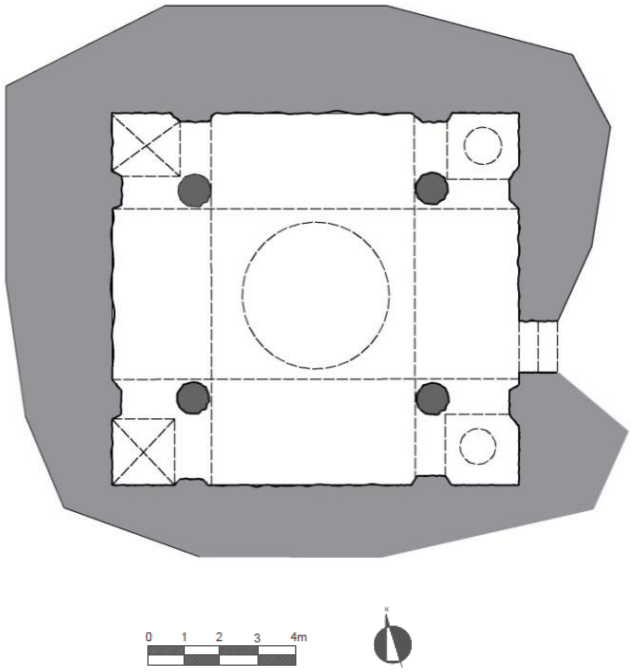

Şekil 50: Hastane Bölümü Planı

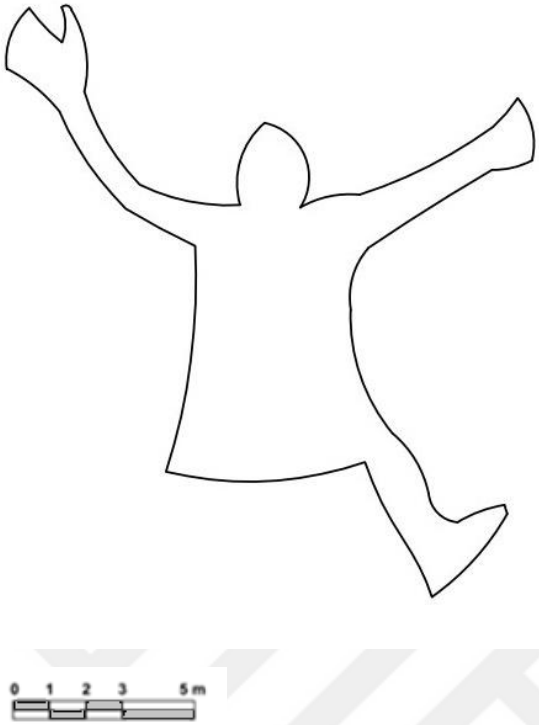

Şekil 51: Hastane Bölümü İçerisindeki İnsan Kabartması Çizimi

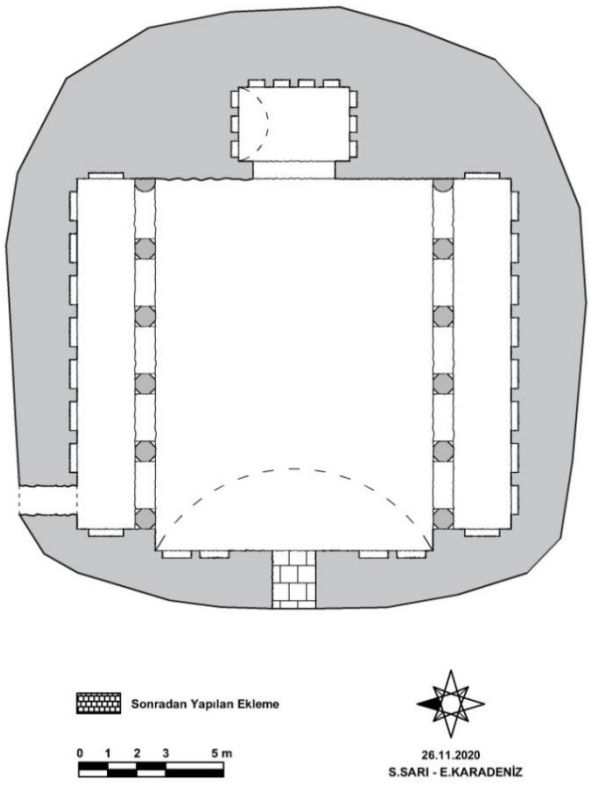

Şekil 52: Mehmet Akcur Evi Yapısı Planı

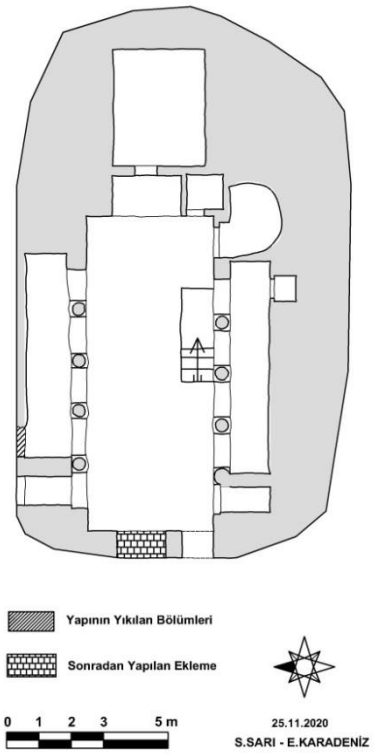

Şekil 53: Ali Yetim Evi Yapısı Planı

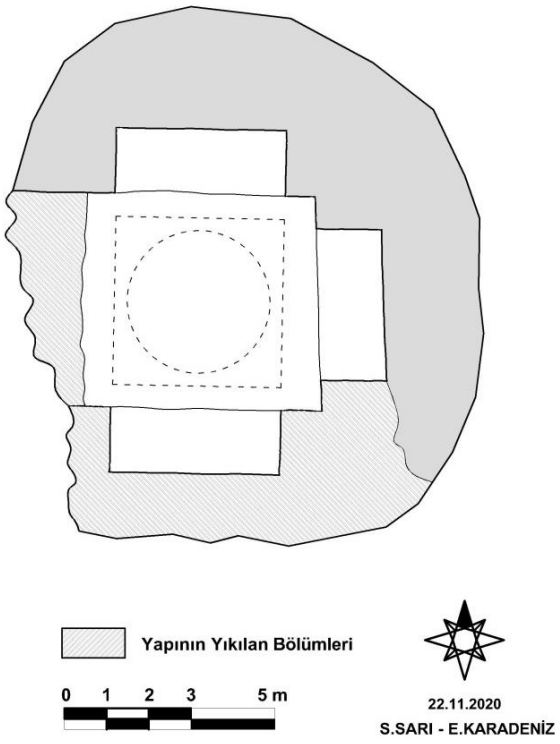

Şekil 54: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Planı

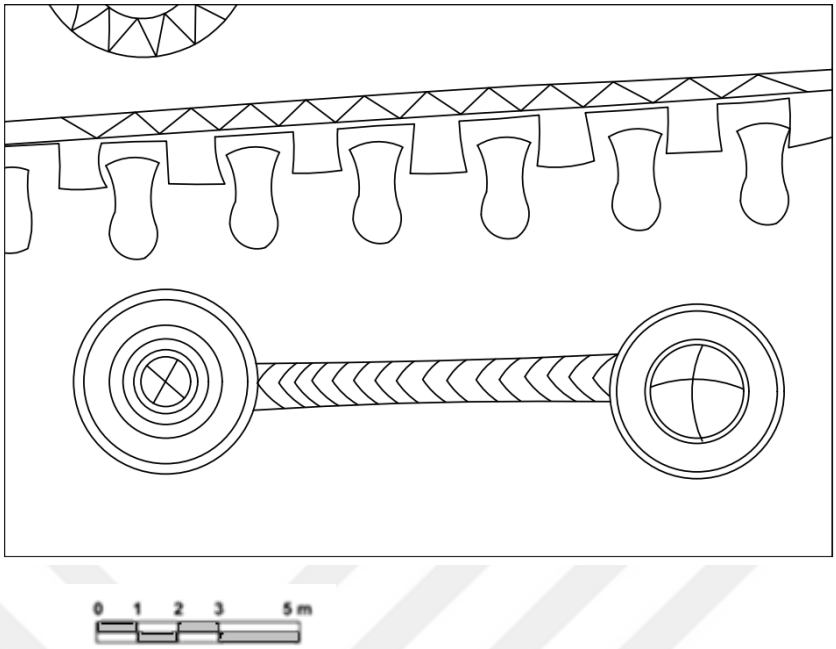

Şekil 55: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca)

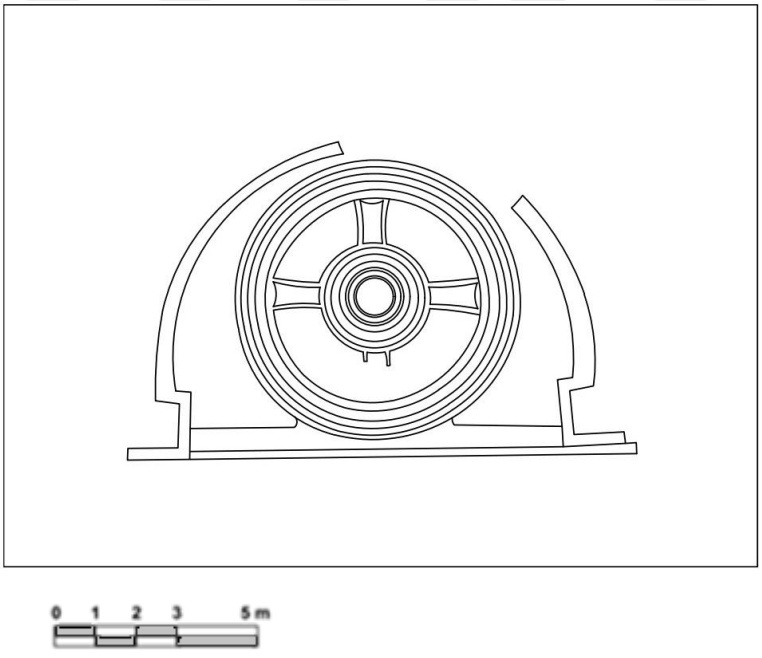

Şekil 56: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca)

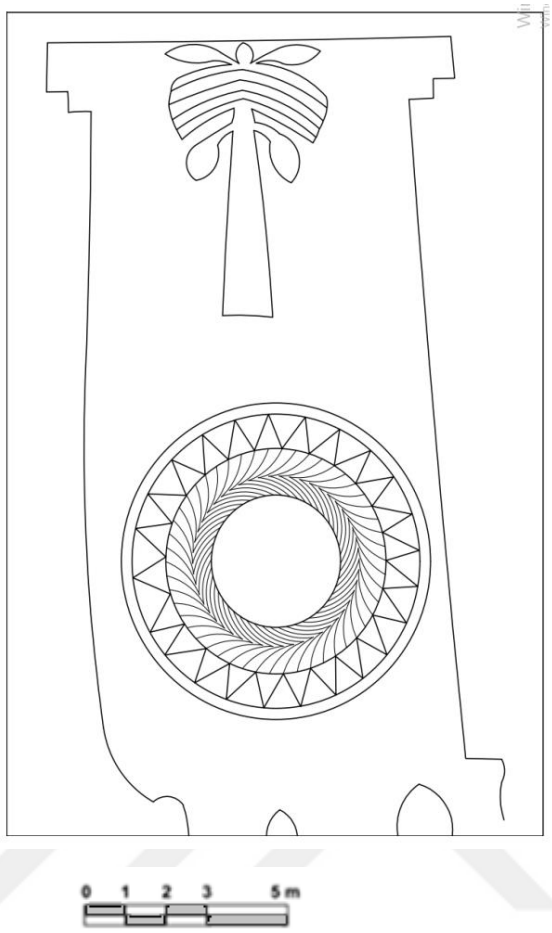

Şekil 57: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Çizimi (Esra Nur Koca)

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Kapadokya Bölgesi Genel Görünüm

Fotoğraf 2: Ortahisar Kasabası Genel Görünüm

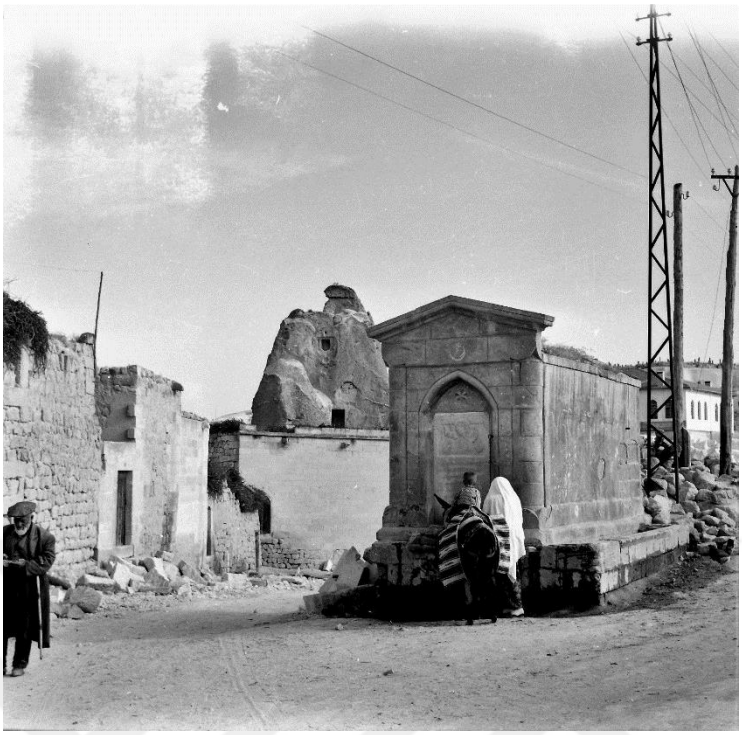

Fotoğraf 3: Ortahisar Kasabası 1960 Yılı Meydan Görünüm
(http://www.eskiturkiye.net/3808/ortahisar-1960)

Fotoğraf 4: Ortahisar Kasabası 1960 Yılı Meydan Görünümü
(http://www.eskiturkiye.net/633/ortahisar-1960)

Fotoğraf 5: Ortahisar Kasabası Tarihi Görünümü
(http://www.cappadociaexplorer.com/image.php?f=201001100438_ortahisar.JPG)

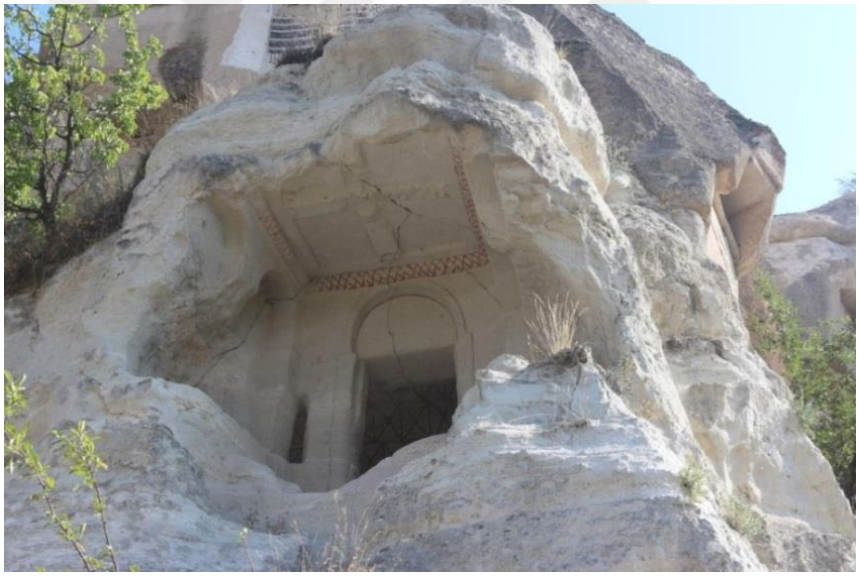

Fotoğraf 6: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi Görünümü

Fotoğraf 7: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 8: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 9: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Apsis Görünüm

Fotoğraf 10: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 11: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Görünümü

Fotoğraf 12: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 13: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Duvar Bezemeleri

Fotoğraf 14: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Apsisteki Kadın Figürü

Fotoğraf 15: Beybağı Geçiti 1 Nolu Kilise Giriş Bölümündeki Haç Kabartması

Fotoğraf 16: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi Görünümü

Fotoğraf 17: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünden Görünüm

Fotoğraf 18: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 19: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Apsis Görünüm

Fotoğraf 20: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Apsisindeki Oturma Sekisi

Fotoğraf 21: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Apsisindeki Nişler Görünümü

Fotoğraf 22: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Kuzey Cepheden Görünüm

Fotoğraf 23: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Mezar Yapısı

Fotoğraf 24: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 25: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 26: Kızılçukur Vadisi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 27: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 28: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Naos Bölümü Görünümü

Fotoğraf 29: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 30: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Apsis Görünümü

Fotoğraf 31: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Apsis İçindeki Mezar Yapısı

Fotoğraf 32: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Güney Cepheden Görünüm

Fotoğraf 33: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Güney Cephe Arcasolium Mezar Yapısı

Fotoğraf 34: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Görünüm

Fotoğraf 35: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Niş Görünümü

Fotoğraf 36: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 37: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 38: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 39: Kisse Ulada Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 40: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Giriş Cephe Görünümü

Fotoğraf 41: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 42: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü

Fotoğraf 43: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Narteks Üst Örtüsü

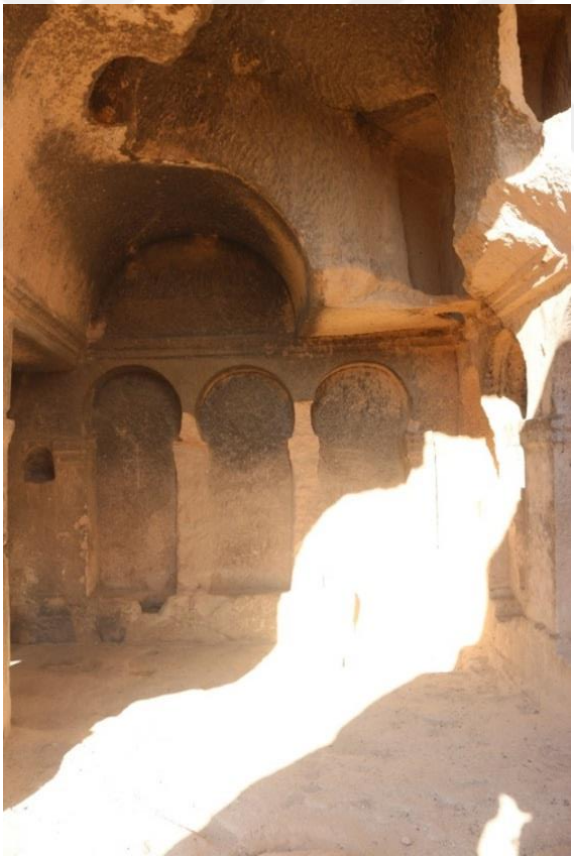

Fotoğraf 44: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Ek Mekân Bölümü Görünümü

Fotoğraf 45: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Ek Mekân Kuzey Ve Batı Cephe Niş Görünüm

Fotoğraf 46: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünüm

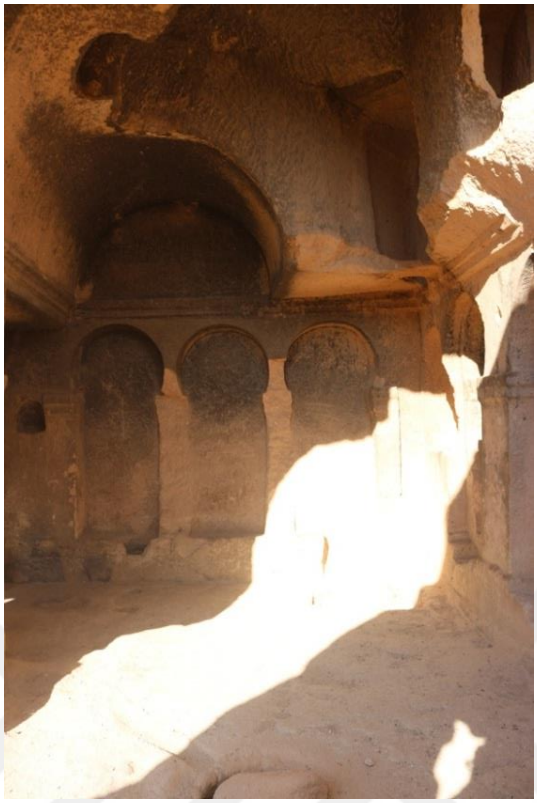

Fotoğraf 47: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 48: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 49: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Apsis Görünümü

Fotoğraf 50: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 51: Kepez Vadisi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 52: Kara Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 53: Kara Kilise Naos Bölümü Görünüm

Fotoğraf 54: Kara Kilise Apsis Genel Görünümü

Fotoğraf 55: Kara Kilise Apsis İçindeki Nişler Görünüm

Fotoğraf 56: Kara Kilise Ek Mekân ve Üst Örtüsü

Fotoğraf 57: Kara Kilise Ek Mekân Apsisindeki Sunak Masası ve Niş Görünümü

Fotoğraf 58: Kara Kilise Kuzey Cephe Görünümü

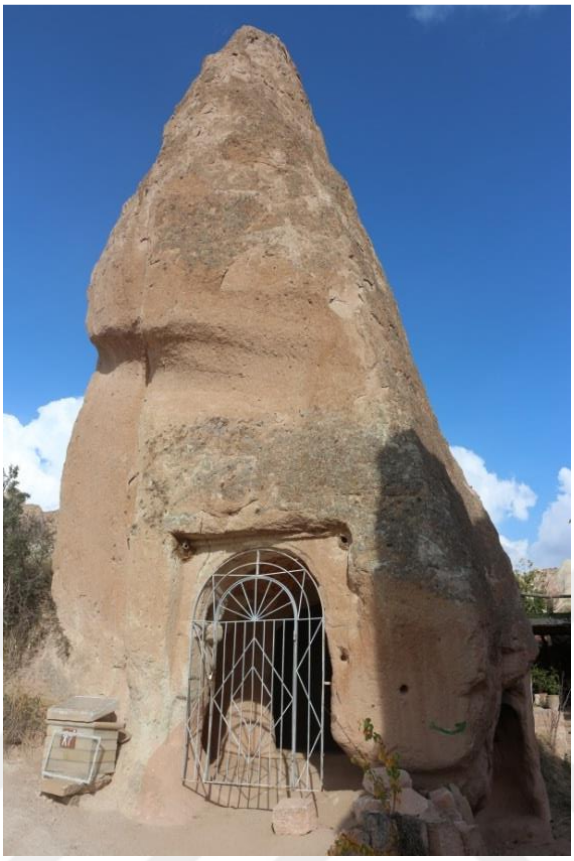

Fotoğraf 59: Üzümlü Kilise Giriş Cephesi Görünümü

Fotoğraf 60: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü

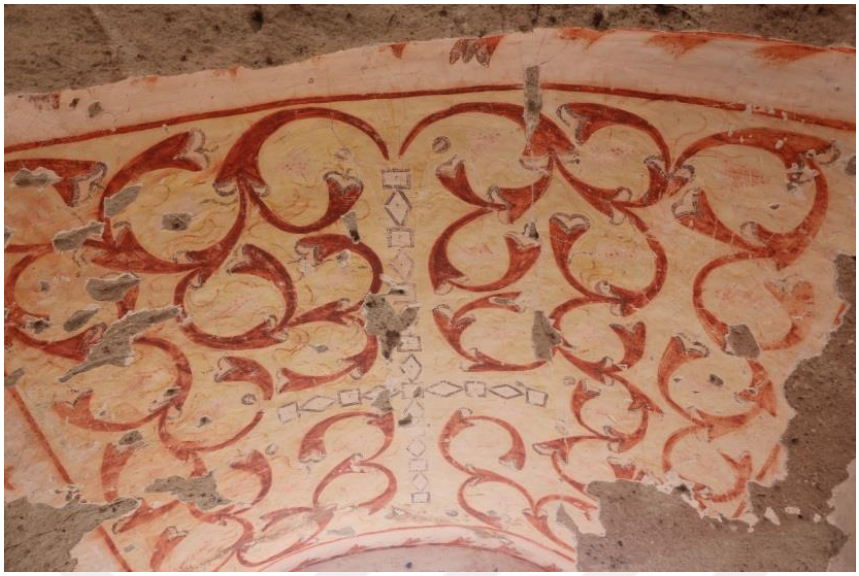

Fotoğraf 61: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 62: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü Kuzey Cephe ve Arcasolium Mezar Yapısı

Fotoğraf 63: Üzümlü Kilise Narteks Bölümü Güney Cepheden Görünüm

Fotoğraf 64: Üzümlü Kilise Naos Bölümü Görünümü

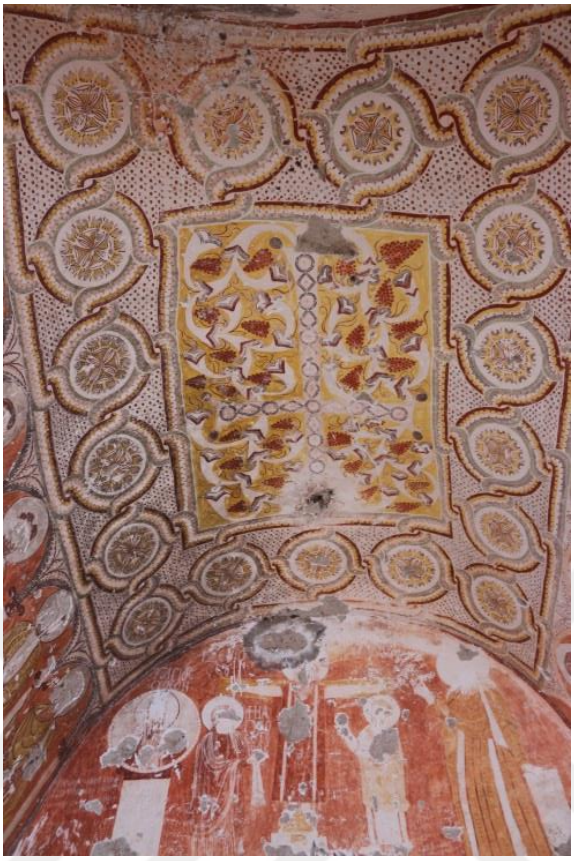

Fotoğraf 65: Üzümlü Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 66: Üzümlü Kilise Güney Cepheden Görünüm

Fotoğraf 67: Üzümlü Kilise Ek Mekân ve Üst Örtü Görünüm

Fotoğraf 68: Üzümlü Kilise Ek Mekân Kuzey Cephe Arcasolium Mezar ve Niş Detayı

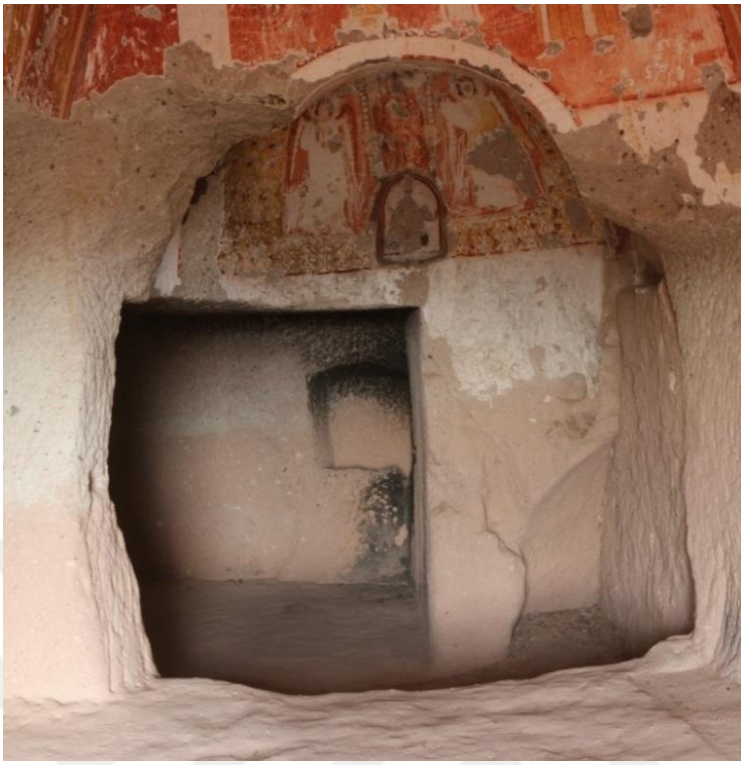

Fotoğraf 69: Üzümlü Kilise Apsis Görünümü

Fotoğraf 70: Üzümlü Kilise Apsis Üst Örtüsü

Fotoğraf 71: Üzümlü Kilise Apsis İçindeki Nişler ve Pencere Görünümü

Fotoğraf 72: Üzümlü Kilise Apsis Kuzey Cephesindeki Ek Mekan Ve Üst Örtüsü

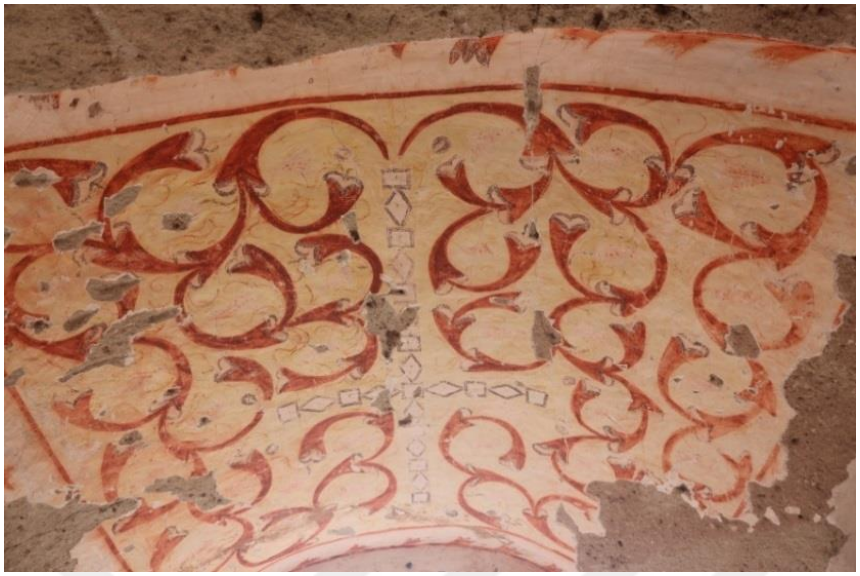

Fotoğraf 73: Üzümlü Kilise Narteks Tavan Süsleme Detayı

Fotoğraf 74: Üzümlü Kilise Naos Üst Örtü Süsleme Detayı

Fotoğraf 75: Üzümlü Kilise Naos Üst Örtü Süsleme Detayı

Fotoğraf 76: Üzümlü Kilise Apsis Üst Örtü Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 77: Üzümlü Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü

Fotoğraf 78: Üzümlü Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü

Fotoğraf 79: Üzümlü Kilise Kuzey Tonoz Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 80: Üzümlü Kilise Güney Tonoz Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 81: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Genel Görünüm

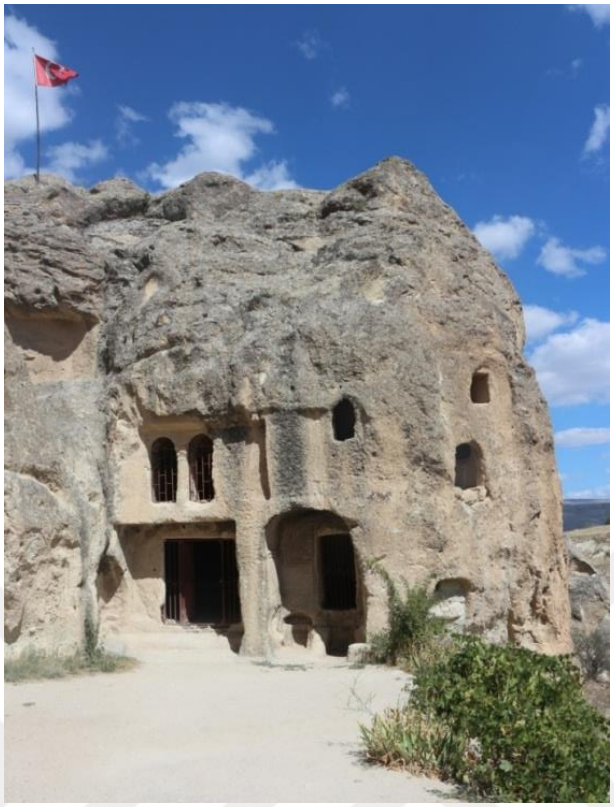

Fotoğraf 82: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 83: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 84: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Görünüm

Fotoğraf 85: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis Görünümü

Fotoğraf 86: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis Üst Örtüsü

Fotoğraf 87: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis İçindeki Sunak Masası

Fotoğraf 88: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis İçindeki Nişler

Fotoğraf 89: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis İçindeki Vaftiz Çukuru

Fotoğraf 90: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzey Cephe Görünümü

Fotoğraf 91: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeydoğu Cephe Görünümü

Fotoğraf 92: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ambon Görünümü

Fotoğraf 93: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeybatı Cephesi Niş Görünüm

Fotoğraf 94: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeybatı Cephesi Mezar Yapısı

Fotoğraf 95: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 96: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güneydoğu Cephe Görünüm

Fotoğraf 97: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Vaftiz Havuzu

Fotoğraf 98: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 99: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cephesi Pencere Detayı

Fotoğraf 100: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cephesi Niş Detayı

Fotoğraf 101: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Giriş Kapısı

Fotoğraf 102: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Naos Bölümü ve Üst Örtüsü

Fotoğraf 103: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Apsis Görünümü

Fotoğraf 104: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Apsis İçindeki Sunak Masası ve Nişler

Fotoğraf 105: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Kuzey Cephe Görünüm

Fotoğraf 106: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 107: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Güneybatı Cephesi Mezar Yapısı

Fotoğraf 108: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Batı Cephe Görünüm

Fotoğraf 109: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Apsis Üst Örtü Duvar Resmi

Fotoğraf 110: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeydoğu Cephesi Duvar Resmi

Fotoğraf 111: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güneydoğu Cephesi Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 112: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi Görünüm

Fotoğraf 113: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 114: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi Görünüm

Fotoğraf 115: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Batı Cephesi Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 116: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Üst Örtü Duvar Resmi

Fotoğraf 117: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kuzeydoğu Cephesi Duvar Resmi

Fotoğraf 118: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Güneyoğu Cephesi Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 119: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Süsleme Detayı

Fotoğraf 120: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Süsleme Detayı

Fotoğraf 121: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Ek Mekân Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 122: Pancarlık (Hagios Theodoros) Kilisesi Kabartmalı Haç Motifi

Fotoğraf 123: Tavşanlı Kilisesi Genel Görünüm

Fotoğraf 124: Tavşanlı Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 125: Tavşanlı Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 126: Tavşanlı Kilisesi Üst Örtüsü

Fotoğraf 127: Tavşanlı Kilisesi Apsis Görünüm

Fotoğraf 128: Tavşanlı Kilisesi Apsis İçindeki Nişler

Fotoğraf 129: Tavşanlı Kilisesi Kuzey Cephe Görünümü

Fotoğraf 130: Tavşanlı Kilisesi Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 131: Tavşanlı Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 132: Tavşanlı Kilisesi Süsleme Detayı

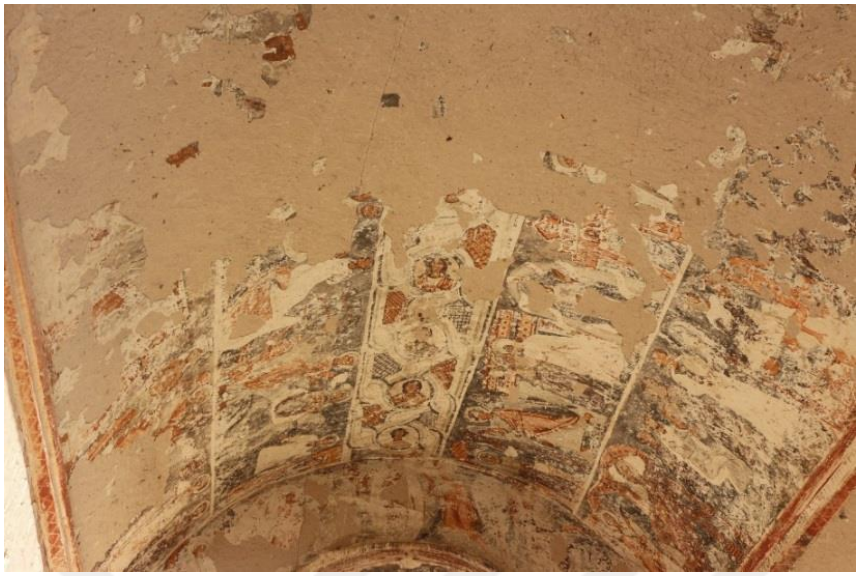

Fotoğraf 133: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünüm

Fotoğraf 134: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detayı

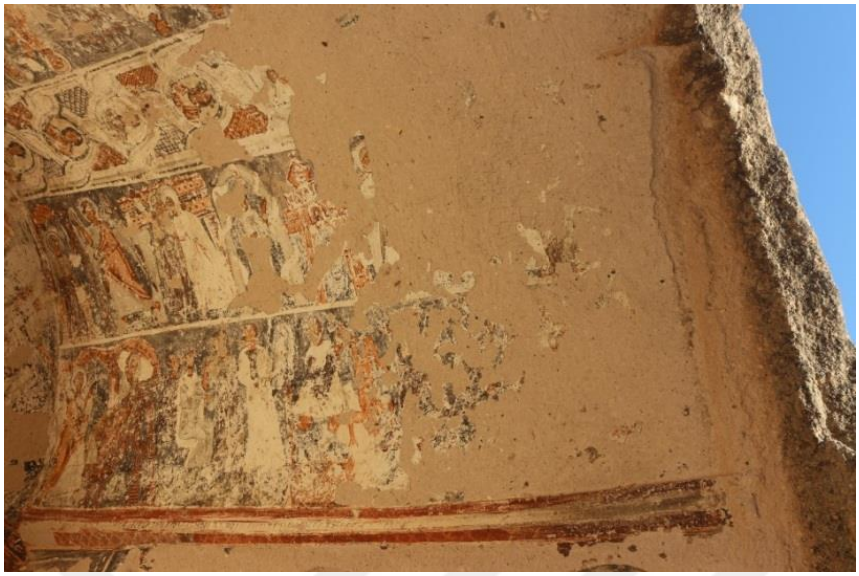

Fotoğraf 135: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 136: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünüm

Fotoğraf 137: Tavşanlı Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünüm

Fotoğraf 138: Saklı Kilise Giriş Cephesi (Kaya, 2014)

Fotoğraf 139: Saklı Kilise Narteks Bölümü Kuzey Cephe Görünümü (Kaya, 2014)

Fotoğraf 140: Saklı Kilise Narteks Bölümü Güney Cephe Görünümü (Kaya, 2014)

Fotoğraf 141: Saklı Kilise Naos ve Nerteks Bölümü (Kaya, 2014)

Fotoğraf 142: Saklı Kilise Naos ve Apsis Bölümüü (Kaya, 2014)

Fotoğraf 143: Saklı Kilise Apsis Görünüm (Kaya, 2014)

Fotoğraf 144: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm (Kaya, 2014)

Fotoğraf 145: Saklı Kilise Duvar Resmi Detayı (Kaya, 2014)

Fotoğraf 146: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü (Kaya, 2014)

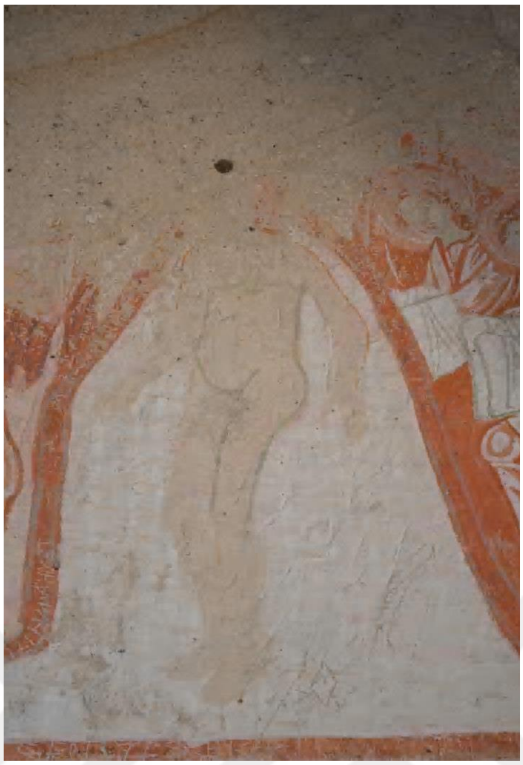

Fotoğraf 147: Saklı Kilise Duvar Resmi Detayı (Kaya, 2014)

Fotoğraf 148: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm (Kaya, 2014)

Fotoğraf 149: Saklı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü (Kaya, 2014)

Fotoğraf 150: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Genel Görünüm

Fotoğraf 151: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 152: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Giriş Cephesi Detayı

Fotoğraf 153: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Narteks Bölümü

Fotoğraf 154: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Narteks Üst Örtüsü

Fotoğraf 155: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Narteks Kuzey Haç Kolu Niş Görünümü

Fotoğraf 156: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Nartes Bölümü Ek Mekân Girişi

Fotoğraf 157: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 158: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Naos Üst Örtüsü

Fotoğraf 159: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Apsis Görünüm

Fotoğraf 160: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Yan Apsisler

Fotoğraf 161: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Kuzey Nef Görünüm

Fotoğraf 162: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Kuzey Nef İçi

Fotoğraf 163: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Güney Nef Görünüm

Fotoğraf 164: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Güney Nef İçi

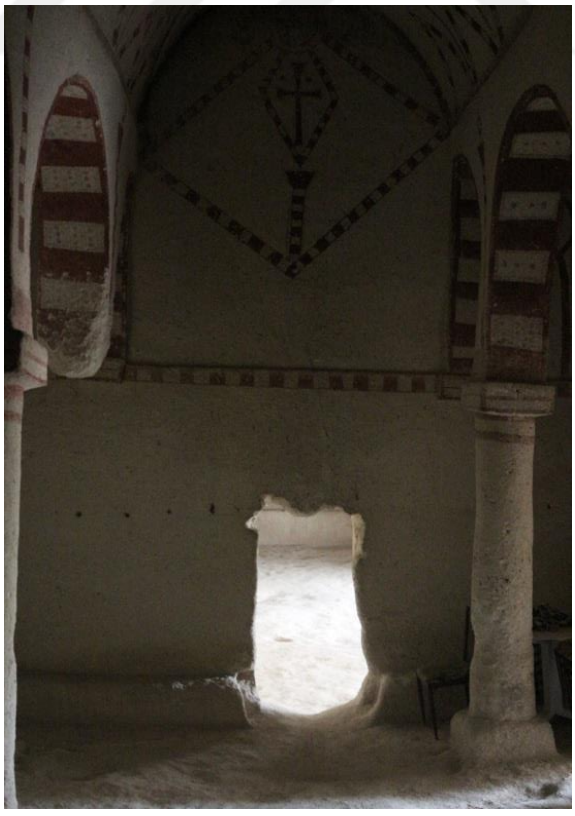

Fotoğraf 165: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Batı Cephe Görünümü

Fotoğraf 166: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu

Fotoğraf 167: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Batı Cephesi ve Üst Örtü

Fotoğraf 168: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Güney Cephe

Fotoğraf 169: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Kuzey Cephe

Fotoğraf 170: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Üst Kata Çıkışı Sağlayan Merdiven

Fotoğraf 171: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Güvercinlik Bölümü

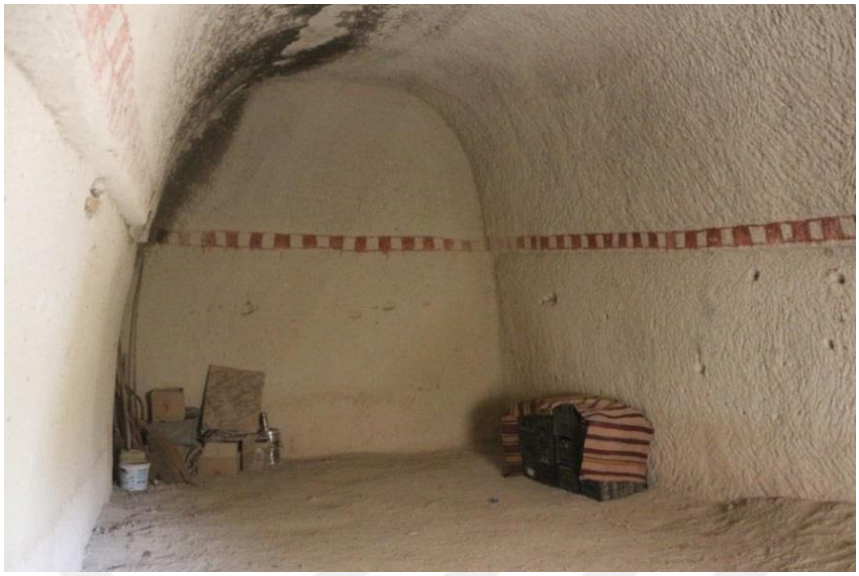

Fotoğraf 172: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Toplantı Salonu Ek Mekân Bölümü

Fotoğraf 173: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 174: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 175: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 176: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 177: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 178: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

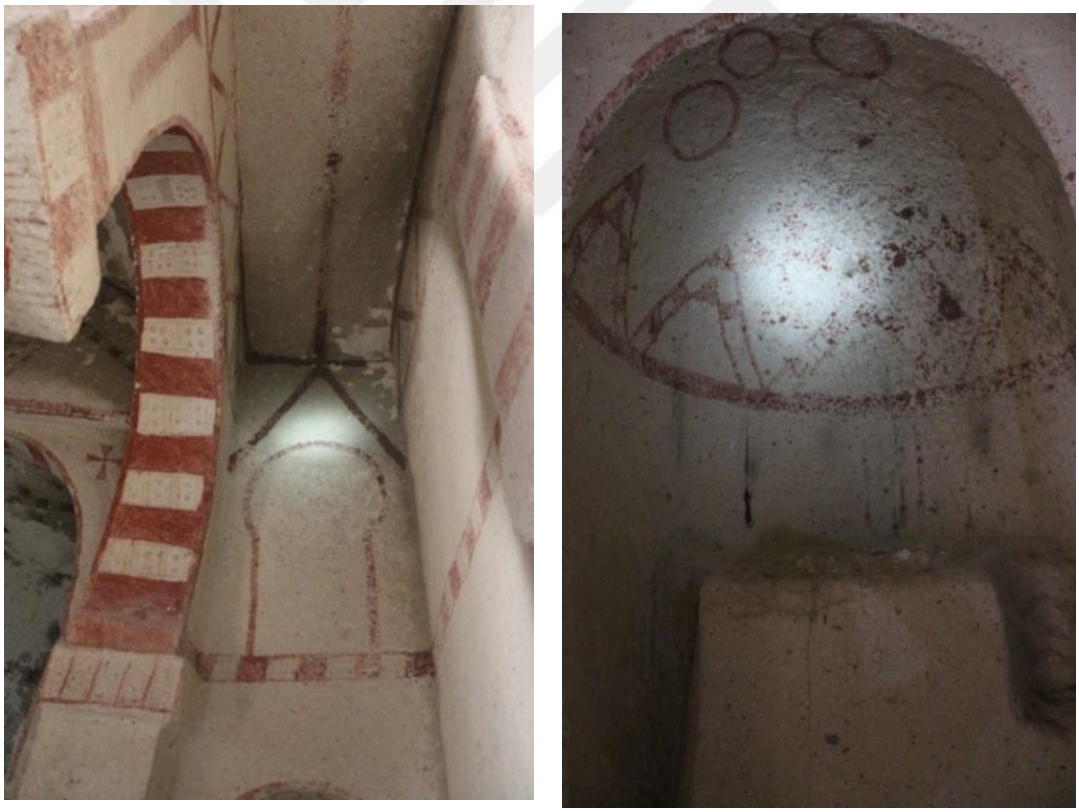

Fotoğraf 179: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 180: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 181: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 182: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 183: Aynalı (Fırkatan) Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

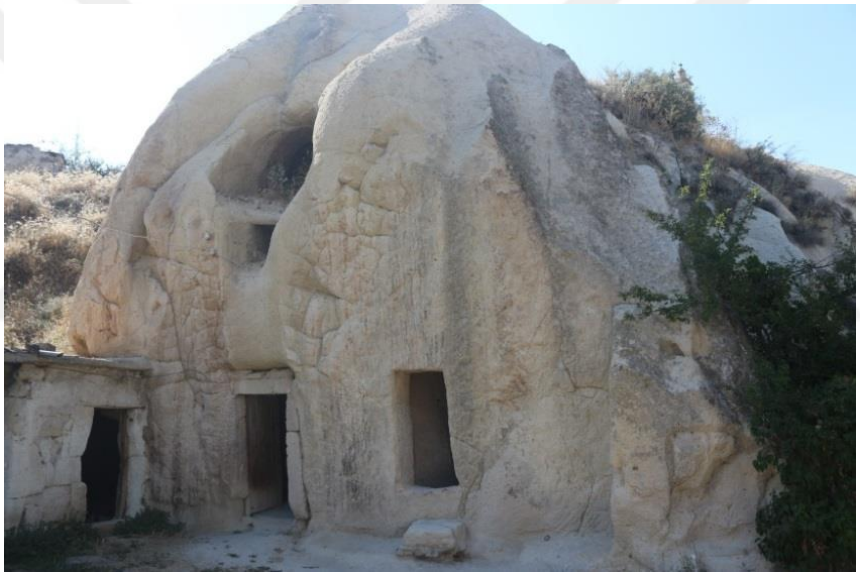

Fotoğraf 184: Azize Nino Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 185: Azize Nino Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 186: Azize Nino Kilisesi Üst Örtüsü

Fotoğraf 187: Azize Nino Kilisesi Apsis Görünümü

Fotoğraf 188: Azize Nino Kilisesi Apsis Üst Örtü Detayı

Fotoğraf 189: Azize Nino Kilisesi Apsis Önünde Bulunan Şırahane

Fotoğraf 190: Azize Nino Kilisesi Ek Mekân Giriş Cephesi

Fotoğraf 191: Azize Nino Kilisesi Ek Mekân İçerisinden Görünüm

Fotoğraf 192: Azize Nino Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı ve Niş Görünüm

Fotoğraf 193: Azize Nino Kilisesi Batı Haç Kolu Duvarı

Fotoğraf 194: Azize Nino Kilisesi Apsis Kubbesindeki Pantokrator İsa, Aziz ve Azizeler Figürü

Fotoğraf 195: Azize Nino Kilisesi Kuzeydoğu Cephesindeki Üç Elçi ve Aziz Symeon Figürü

Fotoğraf 196: Azize Nino Kilisesi Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 197: Azize Nino Kilisesi Askeri Kıyafet İçinde Ayakta Duran Figür

Fotoğraf 198: Azize Nino Kilisesi Duvar Resmi Detayı

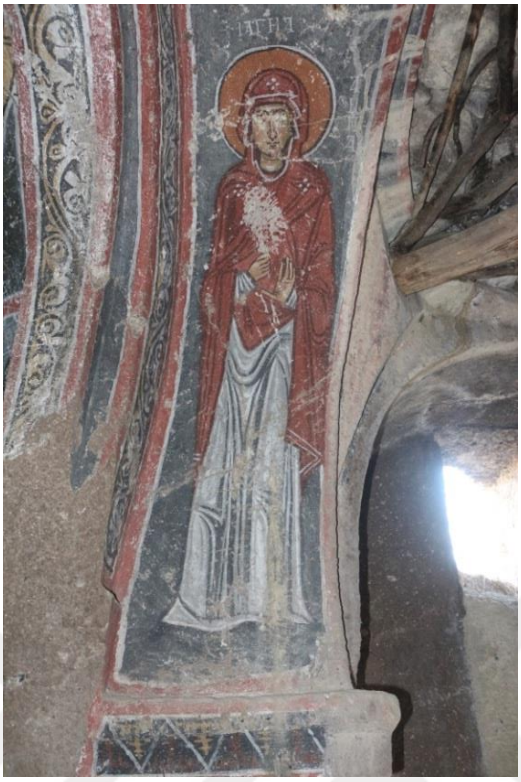

Fotoğraf 199: Azize Nino Kilisesi Duvar Resmi Detay Görünümü

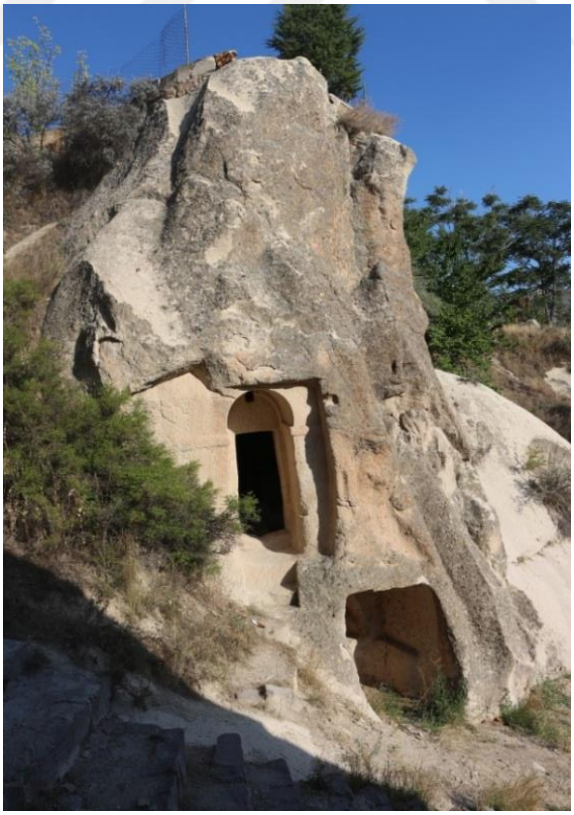

Fotoğraf 200: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi

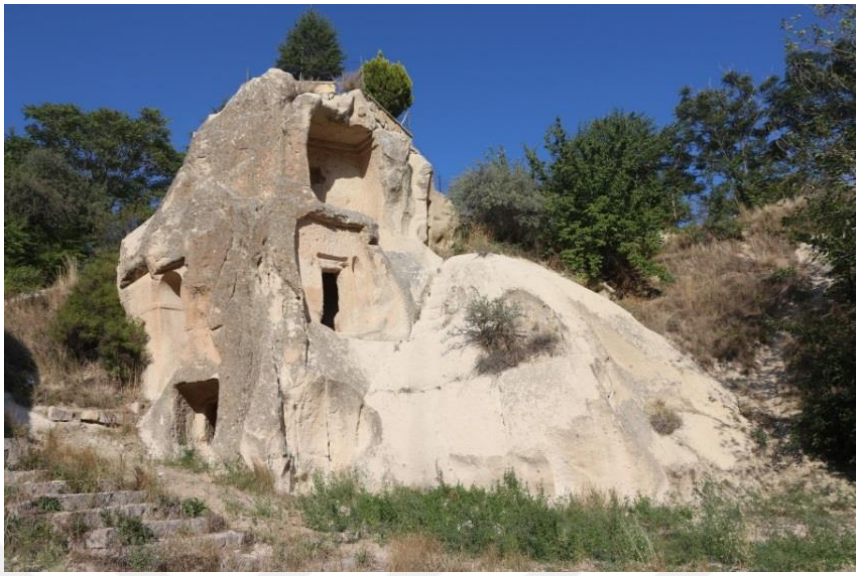

Fotoğraf 201: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Güney Yamacından Görünüm

Fotoğraf 202: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 203: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 204: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Üst Örtü Detayı

Fotoğraf 205: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Apsisi

Fotoğraf 206: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Görünümü

Fotoğraf 207: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Kuzey Cephe Arcasolium Mezar Yapısı

Fotoğraf 208: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 209: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 210: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 211: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 212: Kanlıbağ Mevki 1 Nolu Kilise Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 213: Konya Botsa 1 nolu Kilise Süsleme Detayı (Mimiroğlu, 2015)

Fotoğraf 214: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Doğu Yamacı Görünüm

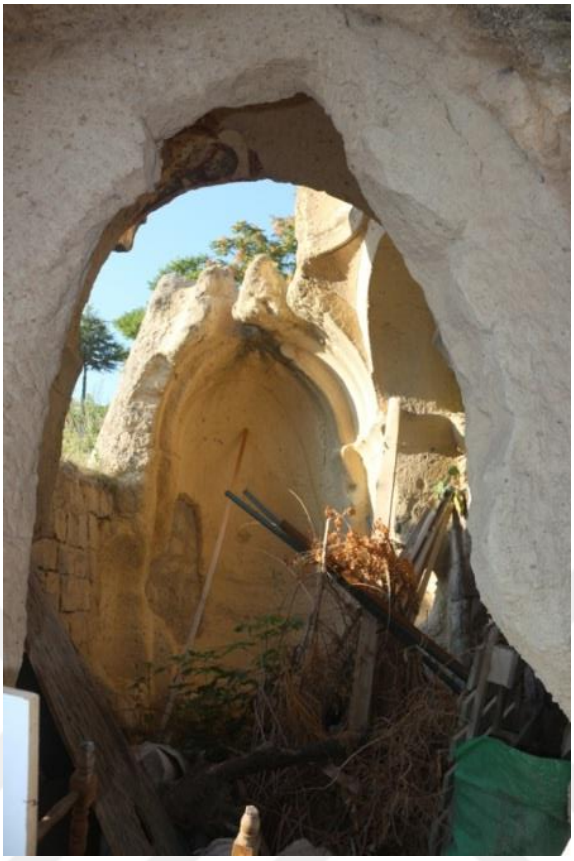

Fotoğraf 215: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 216: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 217: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Apsisi

Fotoğraf 218: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Kuzey ve Güney Cephe

Fotoğraf 219: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

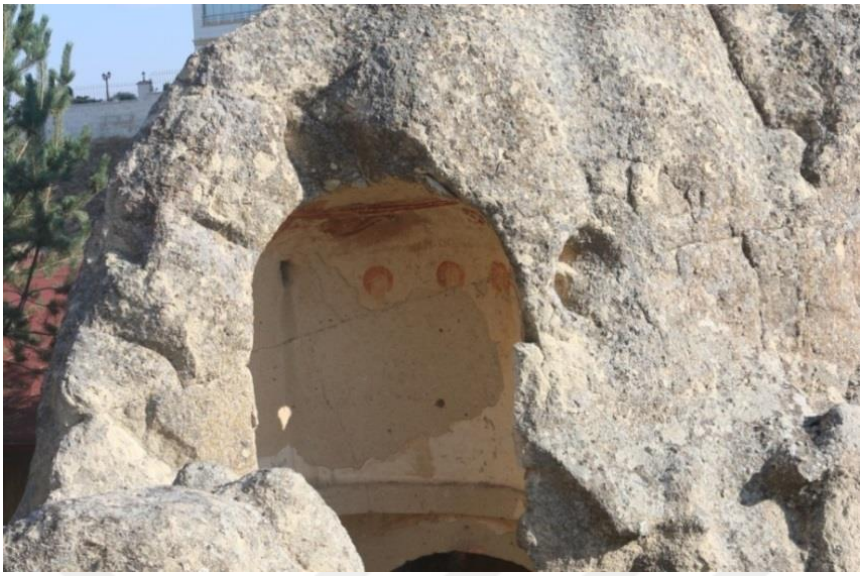

Fotoğraf 220: Kanlıbağ Mevki 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 221: Meskendir Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 222: Meskendir Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 223: Meskendir Kilisesi Üst Örtüsü

Fotoğraf 224: Meskendir Kilisesi Apsis ve Yan Apsisler

Fotoğraf 225: Meskendir Kilisesi Templon Duvarı Görünümü

Fotoğraf 226: Meskendir Kilisesi Apsis İçindeki Nişler Görünümü

Fotoğraf 227: Meskendir Kilisesi Apsis İçindeki Katedra

Fotoğraf 228: Meskendir Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı

Fotoğraf 229: Meskendir Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı Niş Görünümü

Fotoğraf 230: Meskendir Kilisesi Güney Haç Kolu Duvarı

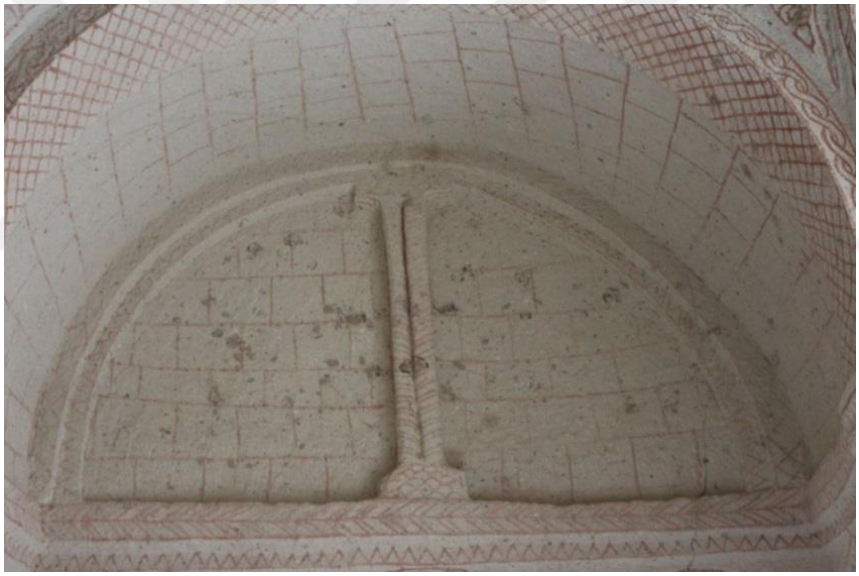

Fotoğraf 231: Meskendir Kilisesi Güney Haç Kolu Duvarı Niş Görünümü

Fotoğraf 232: Meskendir Kilisesi Batı Cephesi Görünümü

Fotoğraf 233: Meskendir Kilisesi Batı Cephesi Niş Görünümü

Fotoğraf 234: Meskendir Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 235: Meskendir Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 236: Meskendir Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 237: Meskendir Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 238: Meskendir Kilisesi Haç Kabartması

Fotoğraf 239: Konya Botsa Eyvanlı Yapı'nın güney cephesindeki haç kabartması (Mimiroğlu, 2015)

Fotoğraf 240: Meskendir Kilisesi Giriş Cephesi Aziz Figürü

Fotoğraf 241: Cambazlı Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 242: Cambazlı Kilise Narteks Bölümü

Fotoğraf 243: Cambazlı Kilise Narteks Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 244: Cambazlı Kilise Narteks Batı Cephe ve Mezar Yapısı

Fotoğraf 245: Cambazlı Kilise Doğu Cephe Görünümü

Fotoğraf 246: Cambazlı Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 247: Cambazlı Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 248: Cambazlı Kilise Apsis Genel Görünümü

Fotoğraf 249: Cambazlı Kilise Apsis Detay Görünüm

Fotoğraf 250: Cambazlı Kilise Yan Apsisler

Fotoğraf 251: Cambazlı Kilise Kuzey Cephe Görünümü

Fotoğraf 252: Cambazlı Kilise Güney Cephe Görünümü

Fotoğraf 253: Cambazlı Kilise Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 254: Cambazlı Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 255: Cambazlı Kilise Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 256: Cambazlı Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 257: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 258: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı

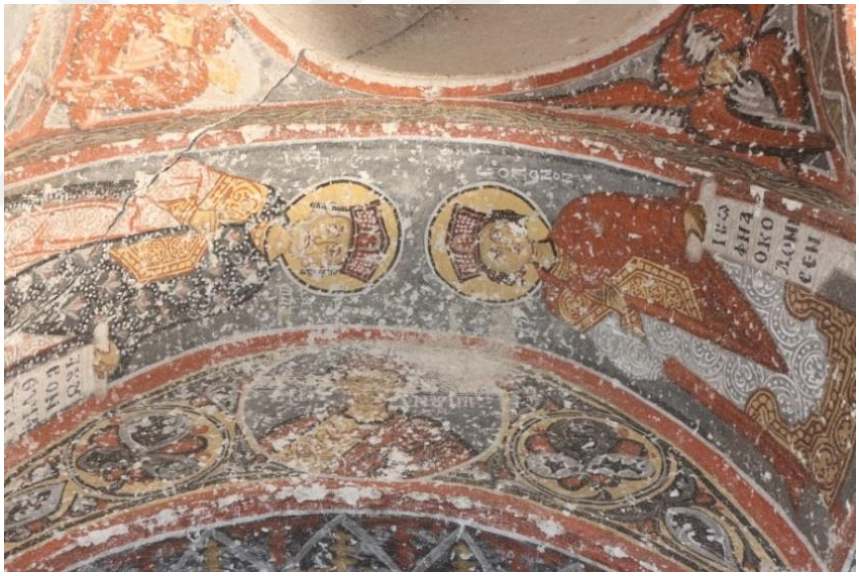

Fotoğraf 259: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü

Fotoğraf 260: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü

Fotoğraf 261: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm

Fotoğraf 262: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 263: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm

Fotoğraf 264: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detayı

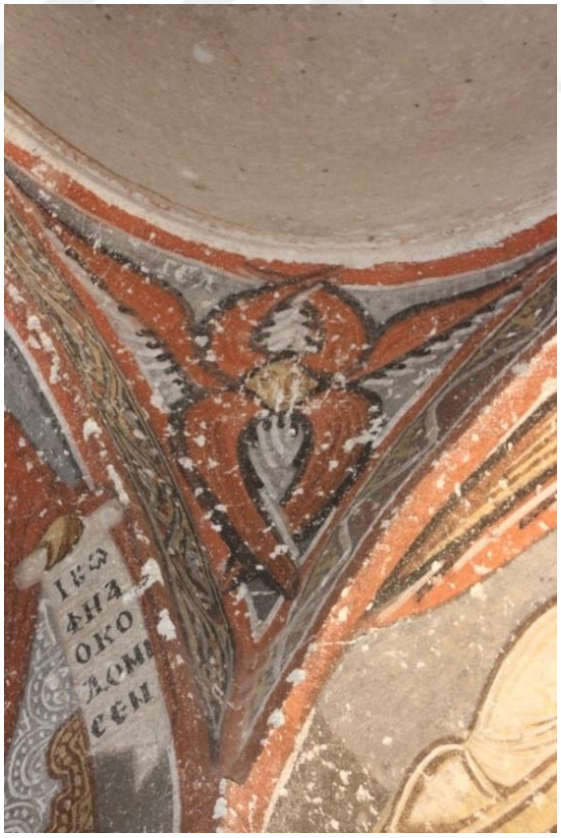

Fotoğraf 265: Cambazlı Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü

Fotoğraf 266: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Genel Görünümü

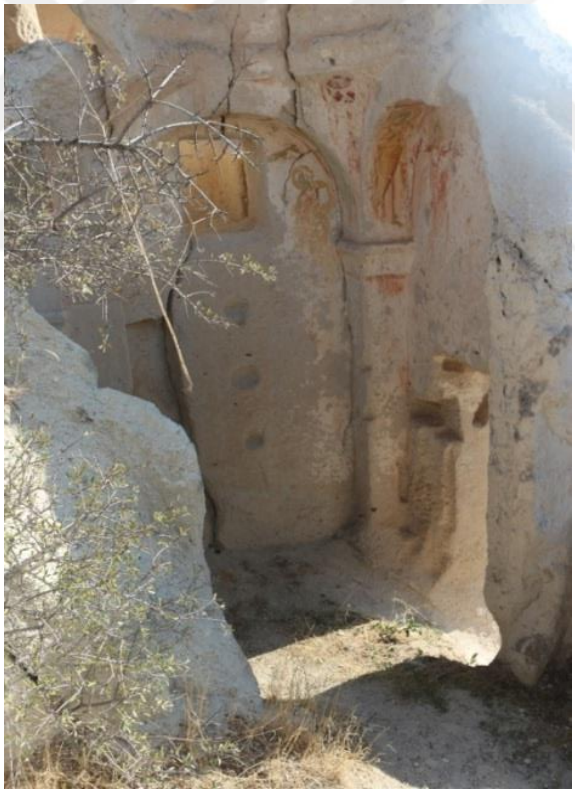

Fotoğraf 267: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü

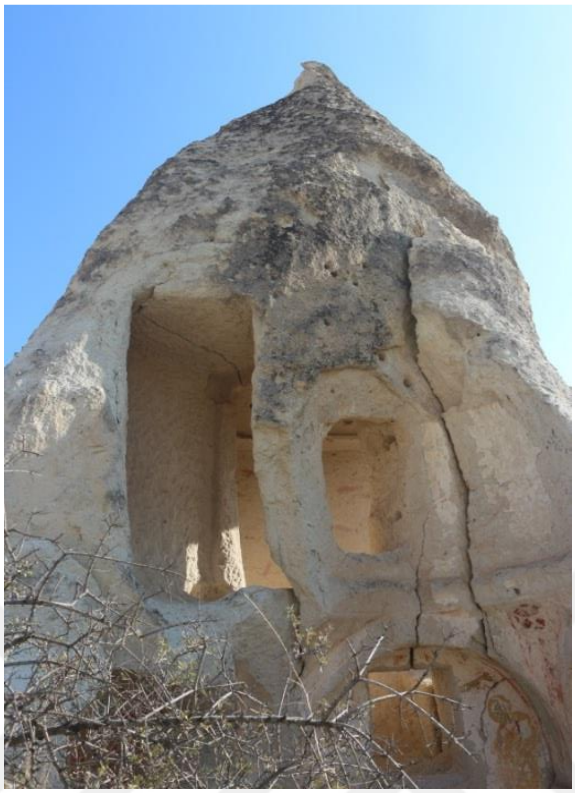

Fotoğraf 268: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 269: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Giriş Cephesi (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 270: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 271: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümünde Bulunan Mezar Yapıları (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 272: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü Kuzey Cephe Arcasolium Mezar Yapısı (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 273: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteks Bölümü Güney Cephe Arcasolium Mezar Yapısı (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 274: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Narteksten Naosa Geçişte Bulunan Mezar Yapıları (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 275: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümü (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 276: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümü Üst Örtüsü (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 277: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Üst Örtü Detayı (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 278: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünden Narteks Bölümü Görünüm (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 279: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünün Sol Tarafında Bulunan Çift Kemerli Alınlık Görünüm (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 280: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Naos Bölümünün Sol Tarafında Bulunan Mezar Yapıları Görünüm (Aktürk, 2019)

Fotoğraf 281: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 282: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 283: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 284: Konya Sille Koimesis Tes Panagias Kilisesi'nin Ayaklarındaki Geometrik Süsleme (Mimiroğlu, 2015)

Fotoğraf 285: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

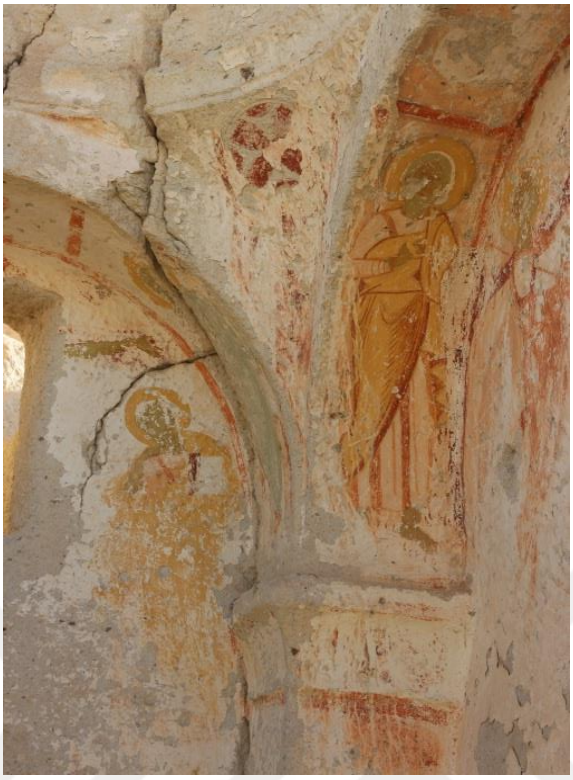

Fotoğraf 286: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü Duvar Resmi

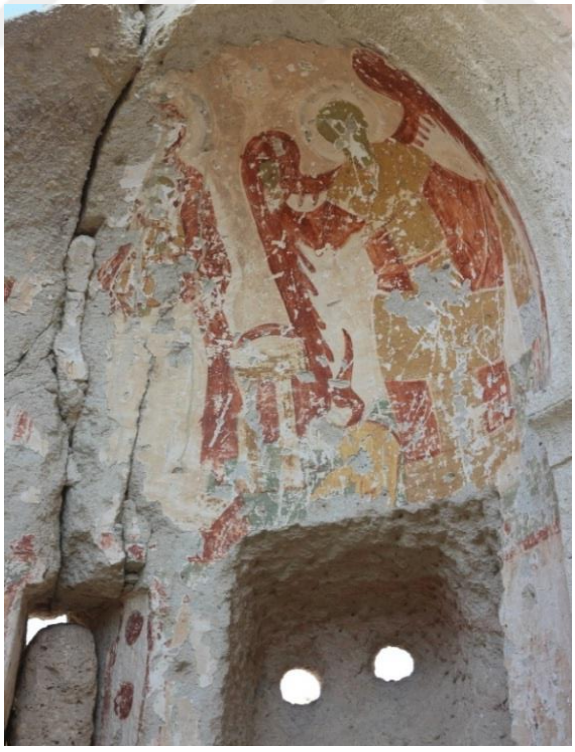

Fotoğraf 287: Balkan Deresi 1 Nolu Kilise Şapel Bölümü Duvar Resmi

Fotoğraf 288: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Genel Görünüm

Fotoğraf 289: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 290: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 291: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 292: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Üst Örtü Detayı

Fotoğraf 293: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Apsis Genel Görünüm

Fotoğraf 294: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Apsis Detayı

Fotoğraf 295: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Kuzey Haç Kolu Duvarı

Fotoğraf 296: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Güney Haç Kolu Duvarı Arcasolium Mezar Yapısı ve Niş Görünüm

Fotoğraf 297: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 298: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 299: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detay Görünüm

Fotoğraf 300: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 301: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detay

Fotoğraf 302: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünüm

Fotoğraf 303: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 304: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünüm

Fotoğraf 305: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

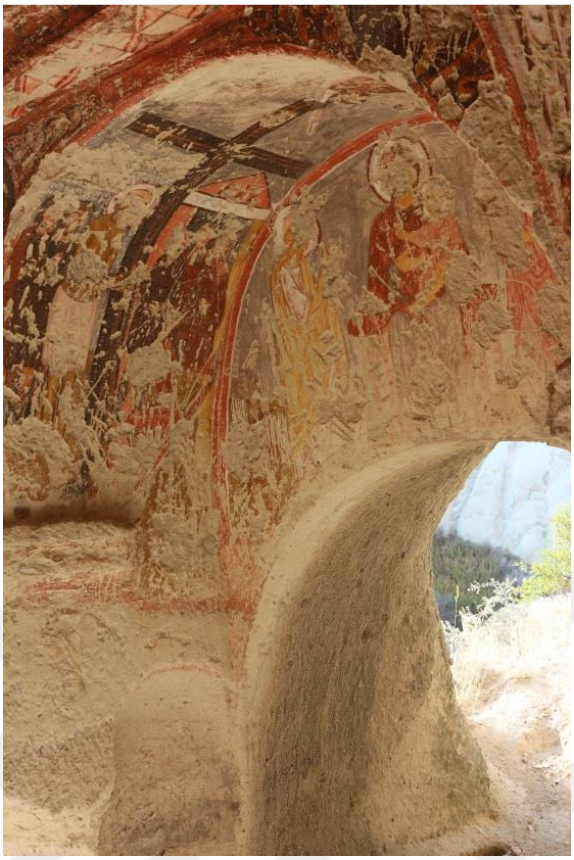

Fotoğraf 306: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünümü

Fotoğraf 307: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünümü

Fotoğraf 308: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

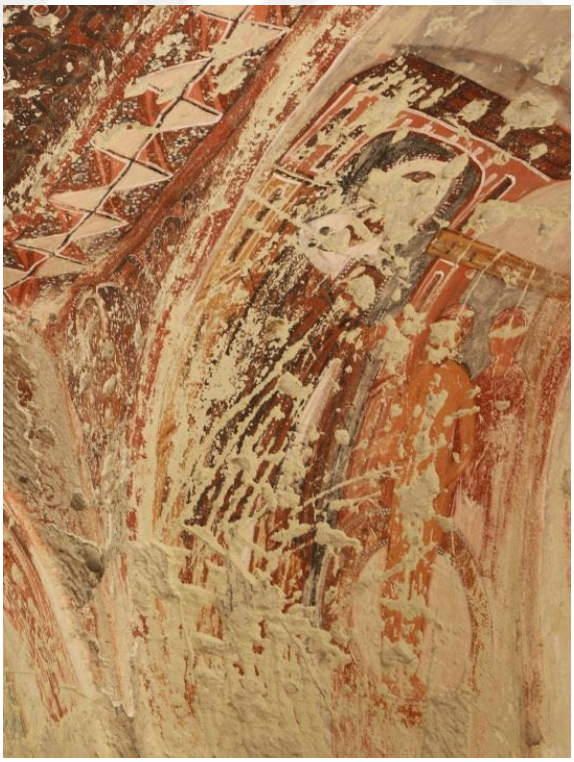

Fotoğraf 309: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 310: Balkan Deresi 2 Nolu Kilise Duvar Resmi Görünüm

Fotoğraf 311: Konya Sille Koimesis Tes Panagias Kilisesi'ndeki Duvar Resmi (Mimiroğlu, 2015)

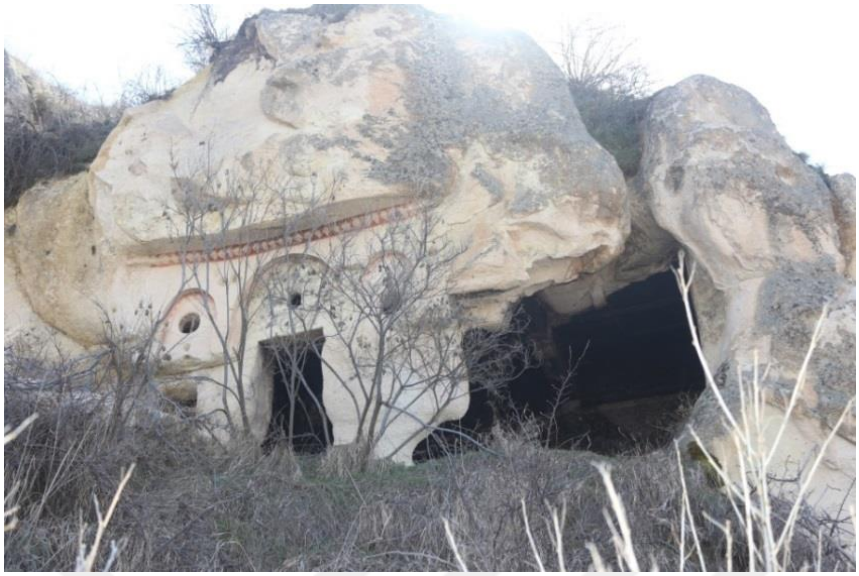

Fotoğraf 312: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 313: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Narteks Bölümü ve Üst Örtüsü

Fotoğraf 314: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise İç Narteks Bölümü

Fotoğraf 315: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise İç Narteks Üst Örtüsü

Fotoğraf 316: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 317: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 318: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Apsis Görünümü

Fotoğraf 319: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Kuzey Cephe

Fotoğraf 320: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Güney Cephe ve Ek Mekân

Fotoğraf 321: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Madalyon İçinde Haç Motifi

Fotoğraf 322: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi Süsleme Görünüm

Fotoğraf 323: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Dış Narteks Süsleme Detayı

Fotoğraf 324: Beybağı Geçiti 2 Nolu Kilise Dış Narteks Tavanındaki Haç Kabartması ve Kabara

Fotoğraf 325: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 326: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 327: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Apsis Görünüm

Fotoğraf 328: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Kuzey Cephe

Fotoğraf 329: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Batı Cephe Görünümü

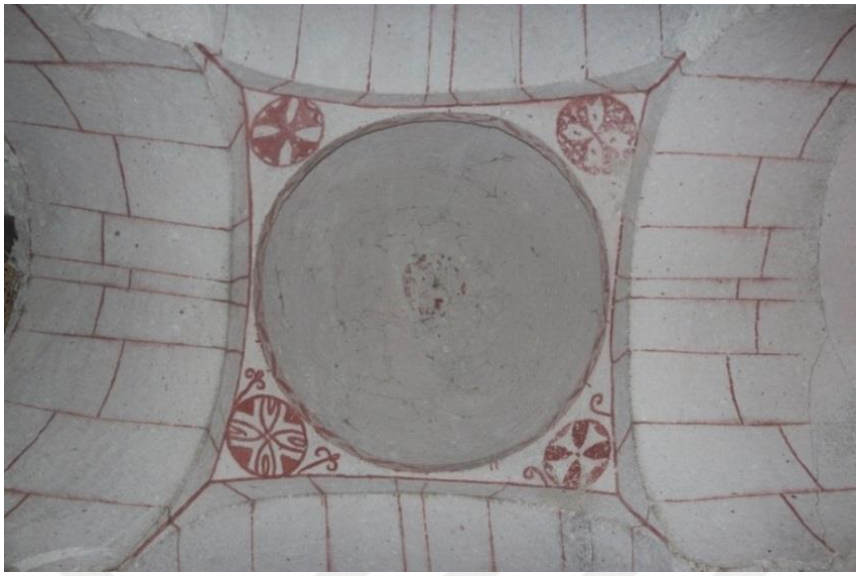

Fotoğraf 330: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 331: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Süsleme Görünümü

Fotoğraf 332: Beybağı Geçiti 3 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 333: Konya Kayadibi 1 nolu Kilise naosundaki kemerlerde bulunan kırmızı aşı boyası süslemeler (Mimiroğlu, 2015)

Fotoğraf 334: Konya Kayadibi 1 nolu Kilise narteksindeki niş etrafına yapılan süsleme

Fotoğraf 335: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Genel Görünümü

Fotoğraf 336: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 337: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Narteks Bölümü

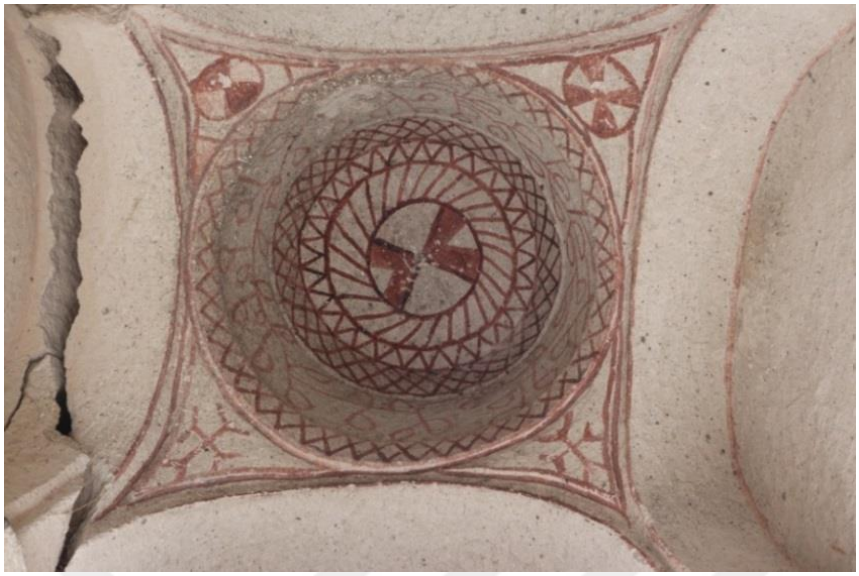

Fotoğraf 338: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Narteks Üst Örtüsü

Fotoğraf 339: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 340: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Naos Bölümü

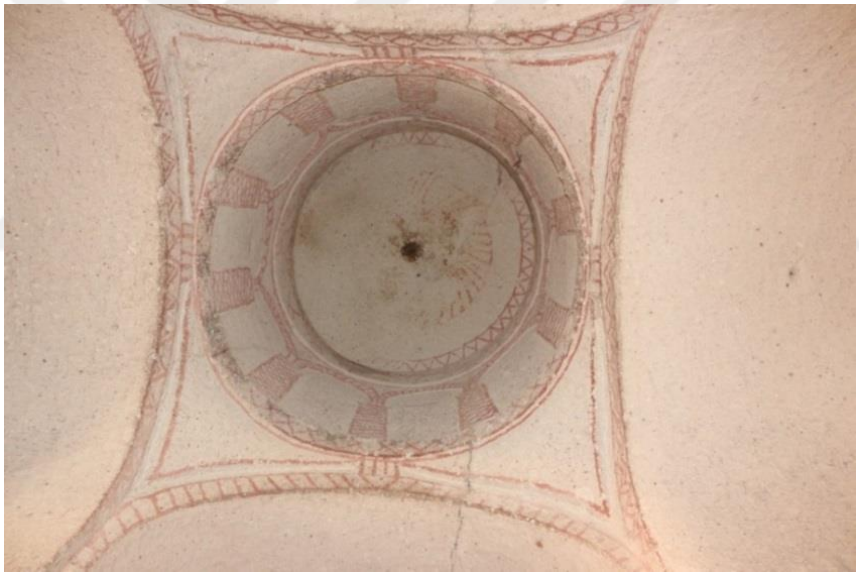

Fotoğraf 341: Fotoğraf: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Üst Örtüsü

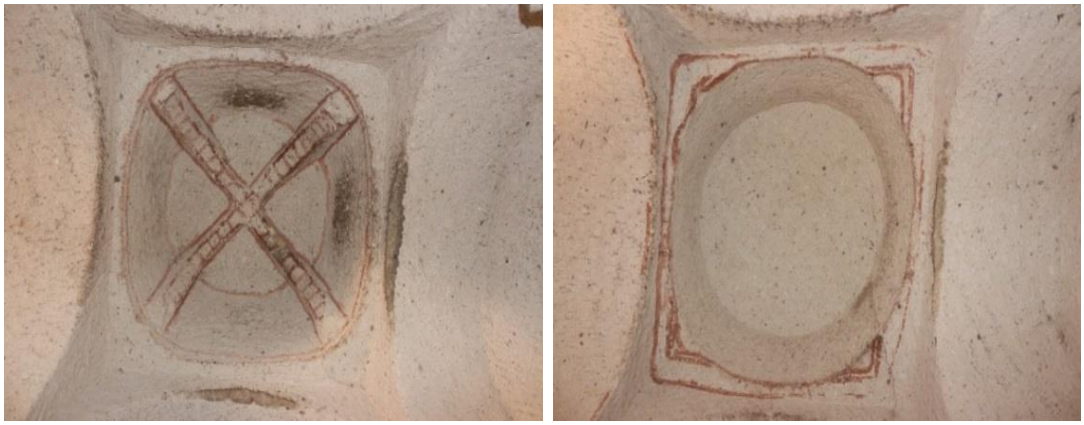

Fotoğraf 342: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Köşe Mekânları Üst Örtü Görünümü

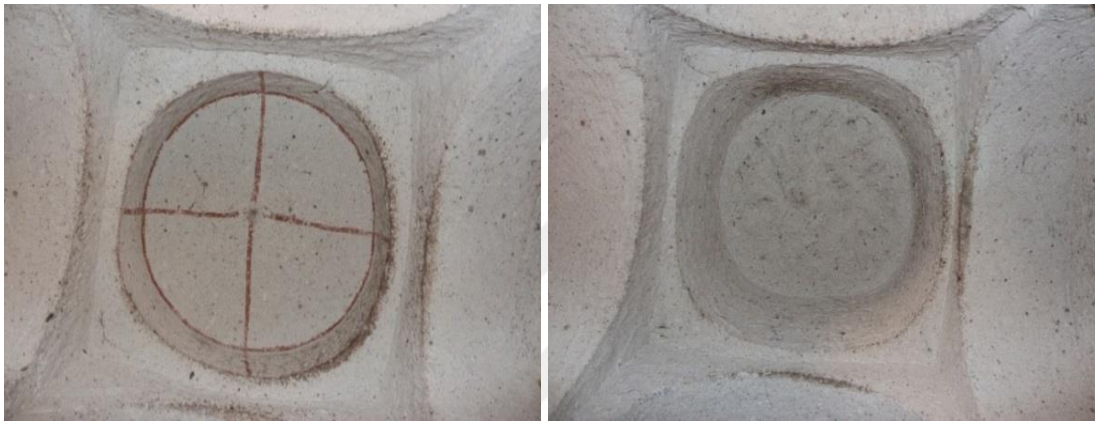

Fotoğraf 343: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Köşe Mekânları Üst Örtü Görünümü

Fotoğraf 344: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Apsisi

Fotoğraf 345: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Apsis Detay Görünüm

Fotoğraf 346: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Detayı

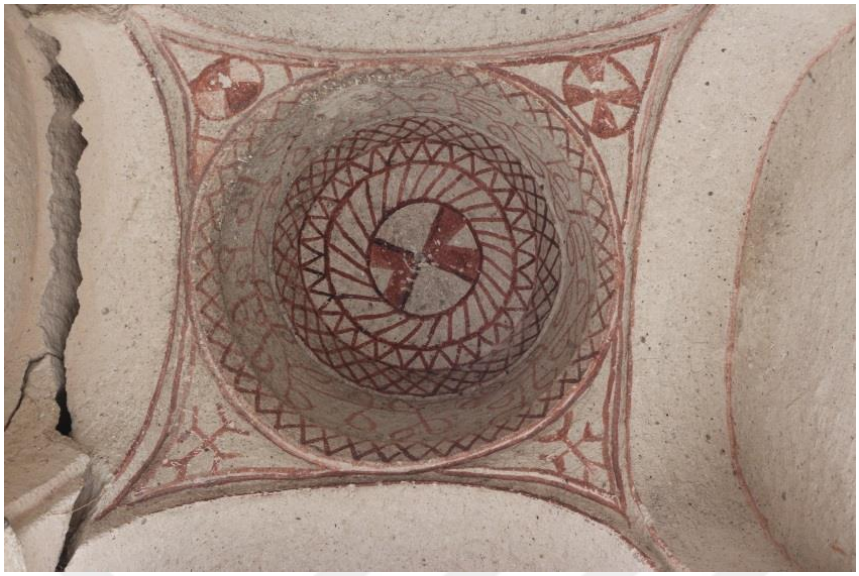

Fotoğraf 347: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Görünümü

Fotoğraf 348: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 349: Kepez Vadisi 2 Nolu Kilise Süsleme Görünümü

Fotoğraf 350: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Giriş Cephesi

Fotoğraf 351: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 352: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Üst Örtüden Görünüm

Fotoğraf 353: Fotoğraf: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Apsis Görünümü

Fotoğraf 354: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Yan Apsisler

Fotoğraf 355: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Kuzey Cephe Arcasolium Mezar Yapısı

Fotoğraf 356: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Güney Cephe Arcasolium Mezar Yapısı Görünümü

Fotoğraf 357: Deises Konulu Duvar Resmi

Fotoğraf 358: Meryem Ve Elizabet'in Buluşması Konulu Duvar Resmi

Fotoğraf 359: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Duvar Resmi Detay Görünümü

Fotoğraf 360: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Duvar Resmi Detayı

Fotoğraf 361: Konya Gâvur Beşiği Mağara Kilisesi'nin Kuzey Duvarının Üst Sırasındaki Figürler (Mimiroğlu, 2015)

Fotoğraf 362: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Süsleme Görünümü

Fotoğraf 363: Kepez Vadisi 3 Nolu Kilise Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 364: Direkli (Sütunlu) Kilise Genel Görünümü

Fotoğraf 365: Direkli (Sütunlu) Kilise Güvercinlik Bölümü

Fotoğraf 366: Direkli (Sütunlu) Kilise Narteks Bölümüne Çıkışı Sağlayan Merdiven

Fotoğraf 367: Direkli (Sütunlu) Kilise Narteks Bölümü ve Mezar Yapısı

Fotoğraf 368: Direkli (Sütunlu) Kilise Naos Bölümü

Fotoğraf 369: Direkli (Sütunlu) Kilise Üst Örtüsü

Fotoğraf 370: Direkli (Sütunlu) Kilise Sütun Başlıkları Görünüm

Fotoğraf 371: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis Genel Görünümü

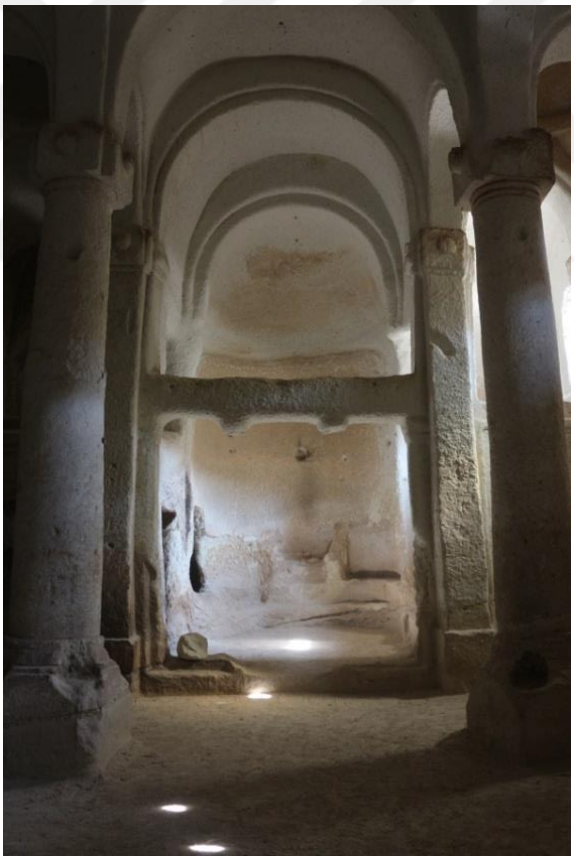

Fotoğraf 372: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis Detayı

Fotoğraf 373: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis Üst Örtüsü

Fotoğraf 374: Direkli (Sütunlu) Kilise Apsis İçindeki Katedra ve Oturma Sekisi

Fotoğraf 375: Direkli (Sütunlu) Kilise Kuzeydoğu Cephesi Yan Apsis

Fotoğraf 376: Direkli (Sütunlu) Kilise Kuzeydoğu Cephesi Yan Apsis İçi Görünümü

Fotoğraf 377: Direkli (Sütunlu) Kilise Güneydoğu Cephesi Yan Apsis

Fotoğraf 378: Direkli (Sütunlu) Kilise Güneydoğu Cephesi Yan Apsis İçindeki Sunak Masasından İzler

Fotoğraf 379: Direkli (Sütunlu) Kilise Kuzey Cephe

Fotoğraf 380: Direkli (Sütunlu) Kilise Güney Cephe

Fotoğraf 381: Direkli (Sütunlu) Kilise Ek Mekân Giriş Cephesi

Fotoğraf 382: Direkli (Sütunlu) Kilise Ek Mekân İçinden Görünüm

Fotoğraf 383: Direkli (Sütunlu) Kilise Ek Mekân Üst Örtüsü

Fotoğraf 384: Direkli (Sütunlu) Kilise Süsleme Detayı

Fotoğraf 385: Direkli (Sütunlu) Kilise Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 386: Sarıca Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 387: Sarıca Kilisesi Trapeza Bölümü

Fotoğraf 388: Sarıca Kilisesi Narteks Bölümü

Fotoğraf 389: Sarıca Kilisesi Narteks Bölümü Güney Cephesi

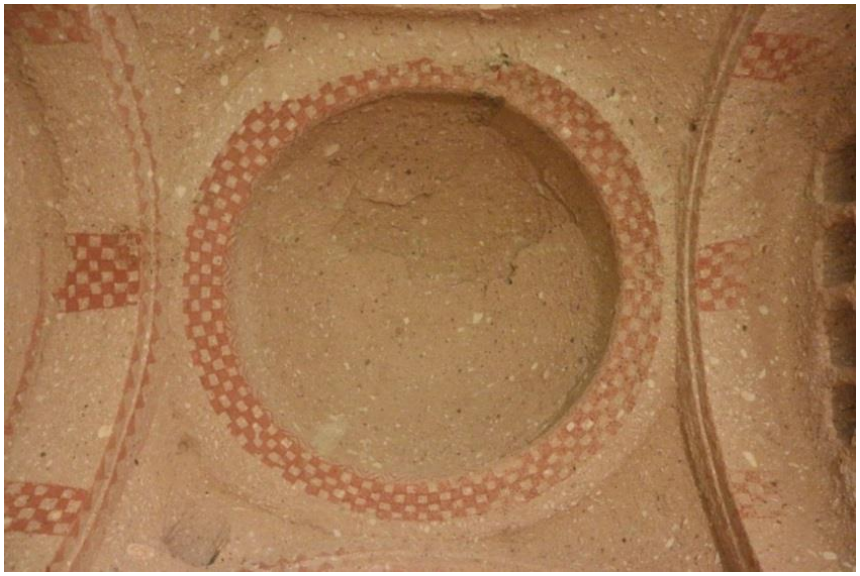

Fotoğraf 390: Sarıca Kilisesi Narteks Üst Örtüsü

Fotoğraf 391: Sarıca Kilisesi Narteks Üst Örtüsü

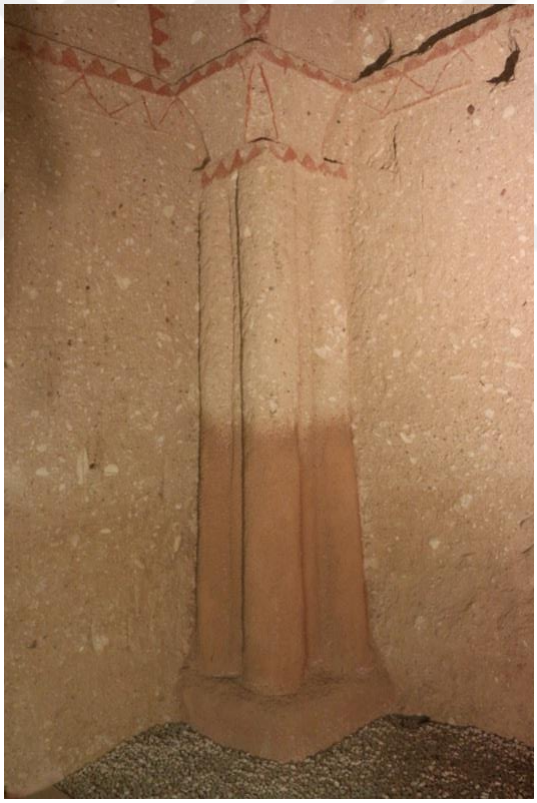

Fotoğraf 392: Sarıca Kilisesi Narteks Bölümü Sütun Görünümü

Fotoğraf 393: Sarıca Kilisesi Naos Bölümü

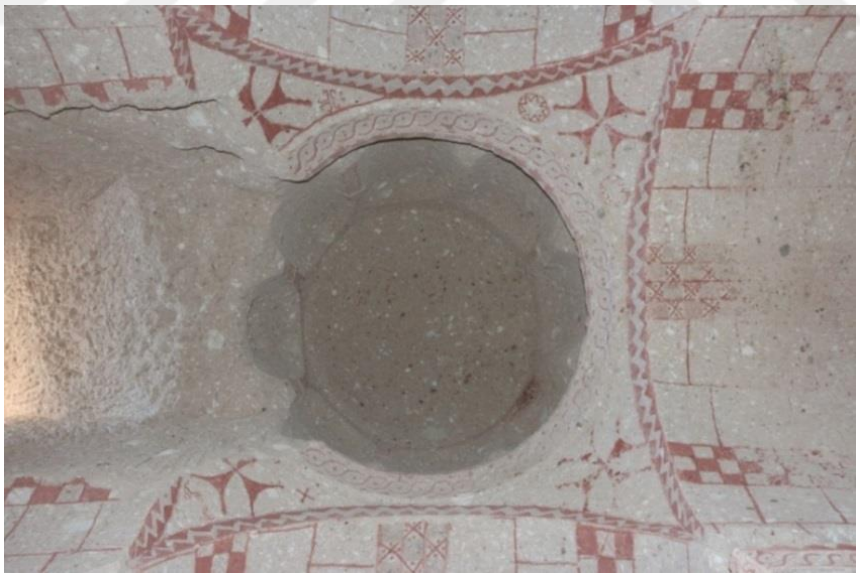

Fotoğraf 394: Sarıca Kilisesi Üst Örtüsü

Fotoğraf 395: Sarıca Kilisesi Sütun ve Kırık Sütun Görünümü

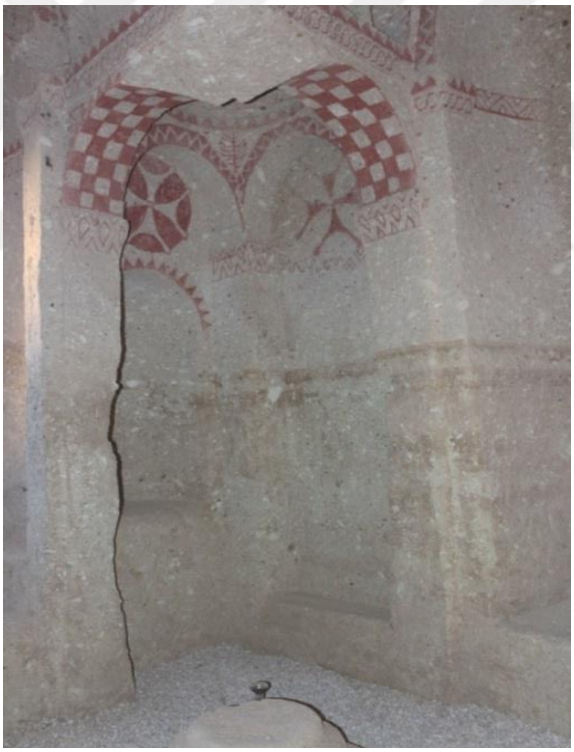

Fotoğraf 396: Sarıca Kilisesi Köşe Mekânı

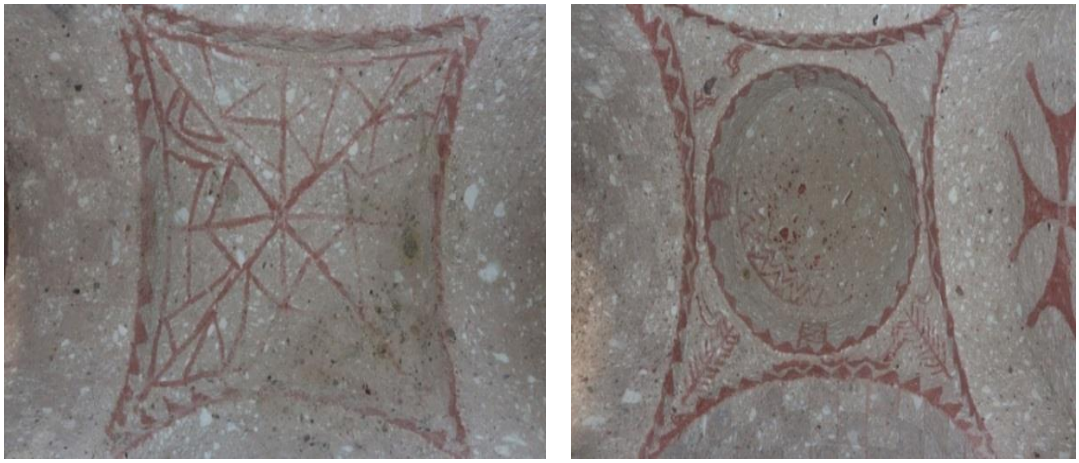

Fotoğraf 397: Sarıca Kilisesi Köşe Mekânı Üst Örtüsü

Fotoğraf 398: Sarıca Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 399: Sarıca Kilisesi Templon Duvarı ve Sunak Masası

Fotoğraf 400: Sarıca Kilisesi Yan Apsisler

Fotoğraf 401: Sarıca Kilisesi Güney Cephesi

Fotoğraf 402: Sarıca Kilisesi Batı Cephesi

Fotoğraf 403: Sarıca Kilisesi Kuzey Cephesi

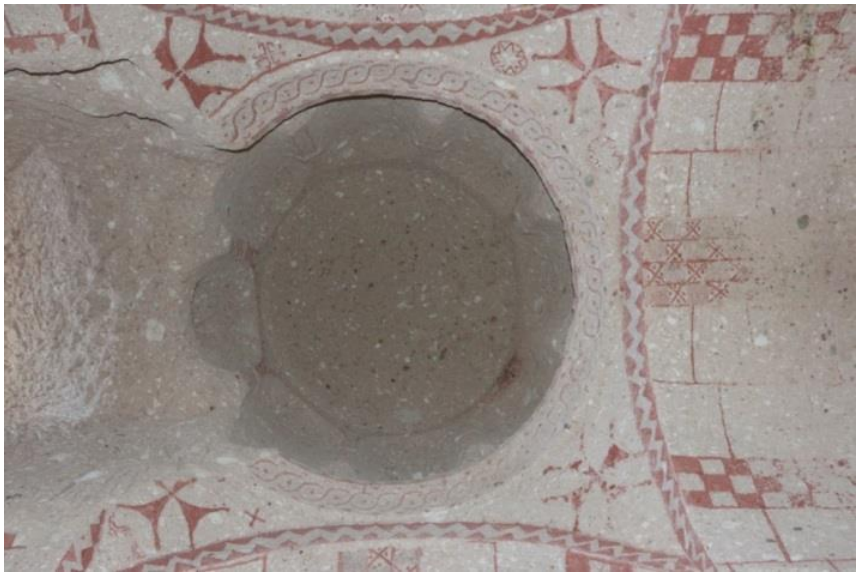

Fotoğraf 404: Sarıca Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 405: Sarıca Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 406: Sarıca Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 407: Sarıca Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 408: Sarıca Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 409: Sarıca Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 410: Mehmet Gül Evi Kilisesi Dış Cephesi

Fotoğraf 411: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Cephesi

Fotoğraf 412: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Bölümü

Fotoğraf 413: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Bölümü Üst Örtsü

Fotoğraf 414: Mehmet Gül Evi Kilisesi Giriş Bölümünde Bulunan Nişler

Fotoğraf 415: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü

Fotoğraf 416: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 417: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Batı Cephesi

Fotoğraf 418: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Kuzey Cephesi

Fotoğraf 419: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümü Güney Cephesi

Fotoğraf 420: Mehmet Gül Evi Kilisesi Narteks Bölümden Naosa Geçişi Sağlayan Kapı

Fotoğraf 421: Mehmet Gül Evi Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 422: Mehmet Gül Evi Kilisesi Üst Örtüsü

Fotoğraf 423: Mehmet Gül Evi Kilisesi Kubbe Detay Görünümü

Fotoğraf 424: Mehmet Gül Evi Kilisesi Köşe Mekânı

Fotoğraf 425: Mehmet Gül Evi Kilisesi Apsisi

Fotoğraf 426: Mehmet Gül Evi Kilisesi Güney Haç Kolu Duvarı

Fotoğraf 427: Mehmet Gül Evi Kilisesi Kuzey Haç Kolu Duvarı Görünüm

Fotoğraf 428: Mehmet Gül Evi Kilisesi Batı Haç Kolu Duvarı

Fotoğraf 429: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 430: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 431: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 432: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detayı

Fotoğraf 433: Mehmet Gül Evi Kilisesi Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 434: Konya Kayadibi 2 nolu Kilise'nin güneyindeki mezar odasında bulunan haç Kabartması (Mimiroğlu, 2015)

Fotoğraf 435: Konya Sille Kiriakon Kilisesi narteksinin tavanındaki haç kabartması

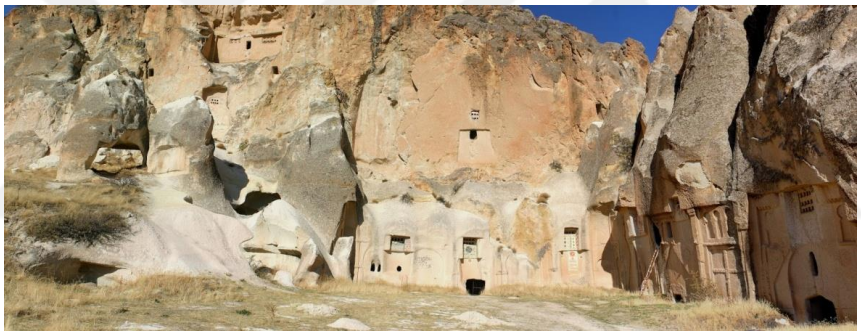

Fotoğraf **436:** Hallaç Manastırı Genel Görünüm

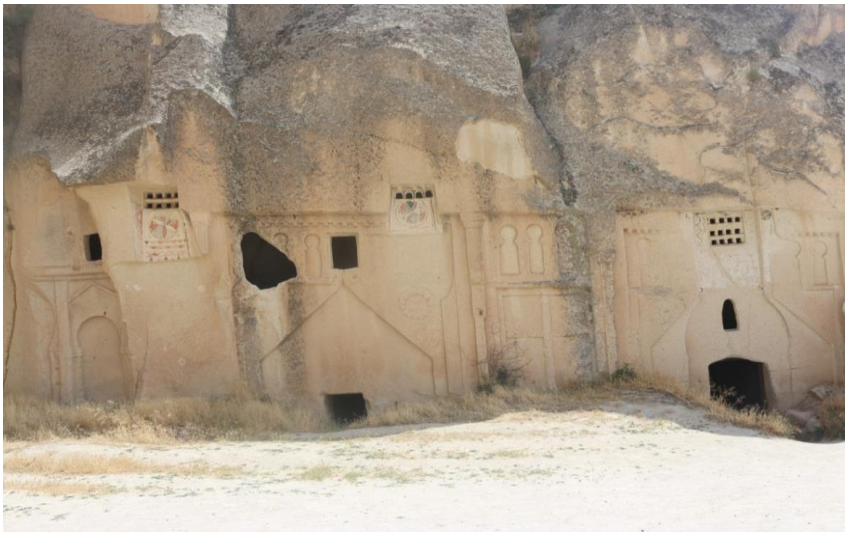

Fotoğraf 437: St. Paul Kilisesi Genel Görünümü

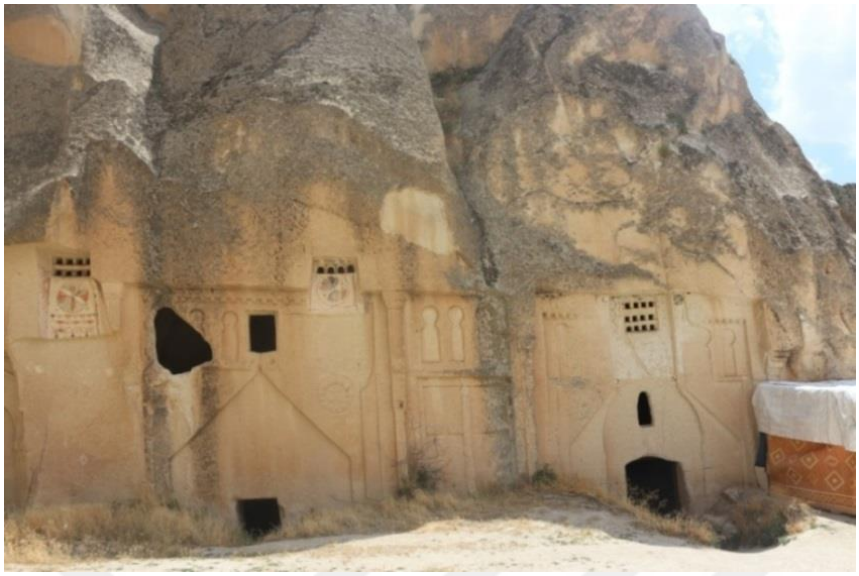

Fotoğraf 438: St. Paul Kilisesi Dış Cephesi

Fotoğraf 439: St. Paul Kilisesi Naos Bölümü

Fotoğraf 440: St. Paul Kilisesi Doğu Cepheden Batı Cephe Görünümü

Fotoğraf 441: St. Paul Kilisesi Üst Örtüsü

Fotoğraf 442: Kilise Doğu Cephesi Yıkılmış Sütun Görünüm

Fotoğraf 443: St.Paul Kilisesi Apsis ve Yan Apsisler

Fotoğraf 444: St.Paul Kilisesi Ana Apsis İç Yüzey Niş Görünümü

Fotoğraf 445: St.Paul Kilisesi Kuzey Cephesi

Fotoğraf 446: St.Paul Kilisesi Güney Cephesi

Fotoğraf 447: St. Paul Kilisesi Güvercinlik Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 448: St. Paul Kilisesi Sütun Başlıkları Süsleme Detayı

Fotoğraf 449: St. Paul Kilisesi Yan Apsis Kemeri Süsleme Detayı

Fotoğraf 450: St. Paul Kilisesi Köşe Hücresi Üst Örtü Süsleme Detayı

Fotoğraf 451: St. Paul Kilisesi Giriş Cephesi Testere Dişi Kabartması

Fotoğraf 452: St. Paul Kilise Giriş Cephesi Yunan Haçı ve Çok Kollu Yıldız Kabartması

Fotoğraf 453: St. Paul Kilisesi Sütun Başlıkları Koçbaşı, Gönye Burun Kabartması Görünümü

Fotoğraf 454: St. Paul Kilisesi Yarı İnsan Figürlü Kabartma Detay Görünümü

Fotoğraf 455: St. Paul Kilisesi Ana Apsis Duvar Resmi Detayı Görünüm

Fotoğraf 456: Şapel Bölümü Genel Görünüm

Fotoğraf 457: Şapel Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 458: Şapel Bölümü Doğu Cephesi ve Niş Detayı

Fotoğraf 459: Şapel Bölümü Güney Cephesi

Fotoğraf 460: Şapel Bölümü Güney Cephe Mezar Görünümü

Fotoğraf 461: Şapel Bölümü Batı Cephesi

Fotoğraf 462: Şapel Bölümü Kuzey Cephesi

Fotoğraf 463: Şapel Bölümü Kuzey Batı Cephesi Mezar Görünümü

Fotoğraf 464: Şapel Bölümü Süsleme Detayı

Fotoğraf 465: Şapel Bölümü Sütun Başlıkları Süsleme Detay Görünümü

Fotoğraf 466: Şapel Bölümü Kemerlerde Bulunan Süsleme Detayı

Fotoğraf 467: Toplantı Bölümü Genel Görünümü

Fotoğraf 468: Toplantı Bölümü İçerisinden Genel Görünüm

Fotoğraf 469: Toplantı Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 470: Toplantı Bölümü Doğu Nef Genel Görünümü

Fotoğraf 471: Toplantı Bölümü Batı Nef Genel Görünüm

Fotoğraf 472: Toplantı Bölümü Doğu ve Batı Nef İçi Genel Görünümü

Fotoğraf 473: Toplantı Bölümü Kuzey Cephesi

Fotoğraf 474: Toplantı Bölümü Giriş Güvercinlik Süsleme Detayı

Fotoğraf 475: Toplantı Bölümü Kuzey Cephe Süsleme Detayı

Fotoğraf 476: Toplantı Bölümü Sütun Başlıkları Süsleme Detayı

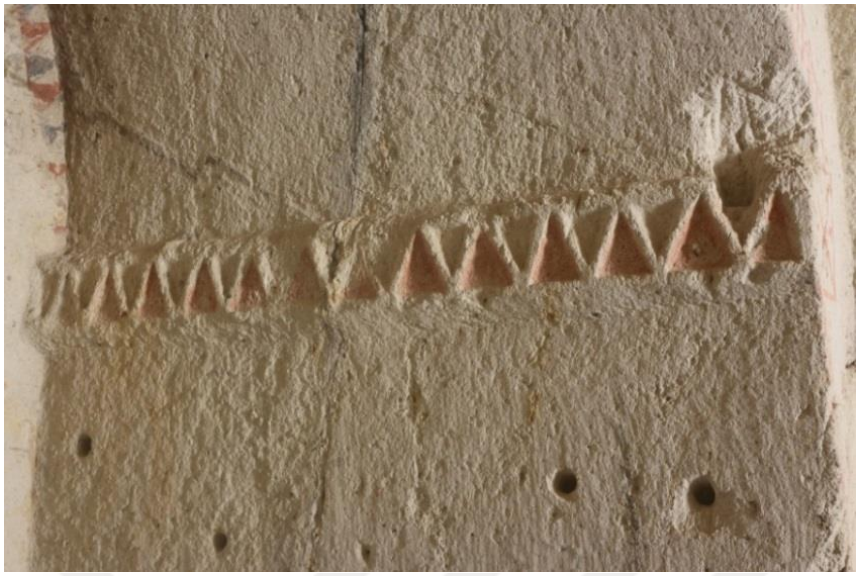

Fotoğraf 477: Toplantı Bölümü Niş İçi Kabartma Görünümü

Fotoğraf 478: Toplantı Bölümü Sütun Başlıkları Kabartma Detayı

Fotoğraf 479: Mutfak Bölümü Giriş Cephesi ve İçerisinden Genel Görünüm

Fotoğraf 480: Mutfak Bölümü Kuzey Cephesi

Fotoğraf 481: Mutfak Bölümü Doğu Cephesi

Fotoğraf 482: Mutfak Bölümü Güney Cephesi

Fotoğraf 483: Mutfak Bölümü İçerisindeki Tandır ve Pencere Açıklığı

Fotoğraf 484: Mutfak Bölümü Kuzey Cephe Süsleme Detayı

Fotoğraf 485: Mutfak Bölümü Doğu Cephe Süsleme Detayı

Fotoğraf 486: Mutfak Bölümü Tavan Eteği Süsleme Detayı

Fotoğraf 487: Keşiş Bölümü Giriş Cephesi ve İçerisinden Görünüm

Fotoğraf 488: Keşiş Bölümü Batı Cephesi

Fotoğraf 489: Keşiş Bölümü Kuzey Cephesi

Fotoğraf 490: Keşiş Bölümü Doğu Cephesi

Fotoğraf 491: Keşiş Bölümü Güney Cephe ve Pencere Görünümü

Fotoğraf 492: Keşiş Bölümü At Nalı Kemer ve Levha Süsleme Detayı

Fotoğraf 493: Keşiş Bölümü Kemer İçine Yerleştirilen Haç Süsleme Detayı

Fotoğraf 494: Keşiş Bölümü Tavan Eteği Süsleme Detayı

Fotoğraf 495: Keşiş Bölümü Pilastr Başlıkları Süsleme Detayı

Fotoğraf 496: Keşiş Bölümü Kemer İçine Yerleştirilen Haç Kabartması

Fotoğraf 497: Keşiş Bölümü Pilastr Başlıkları Kabartma Detay Görünümü

Fotoğraf 498: Keşiş Bölümü Batı Cephesi Kabartmalı Pano

Fotoğraf 499: Hastane Bölümü Giriş Cephesi

Fotoğraf 500: Hastane Bölümü Üst Örtüsü

Fotoğraf 501: Hastane Bölümü Üst Örtü Dışarıdan Görünümü

Fotoğraf 502: Hastane Bölümü Güney Cephe ve Sütun Görünümü

Fotoğraf 503: Hastane Bölümü Kuzey Cephe ve Sütun Görünümü

Fotoğraf 504: Hastane Bölümü Doğu Cephesi

Fotoğraf 505: Hastane Bölümü İçerisindeki İnsan Kabartması

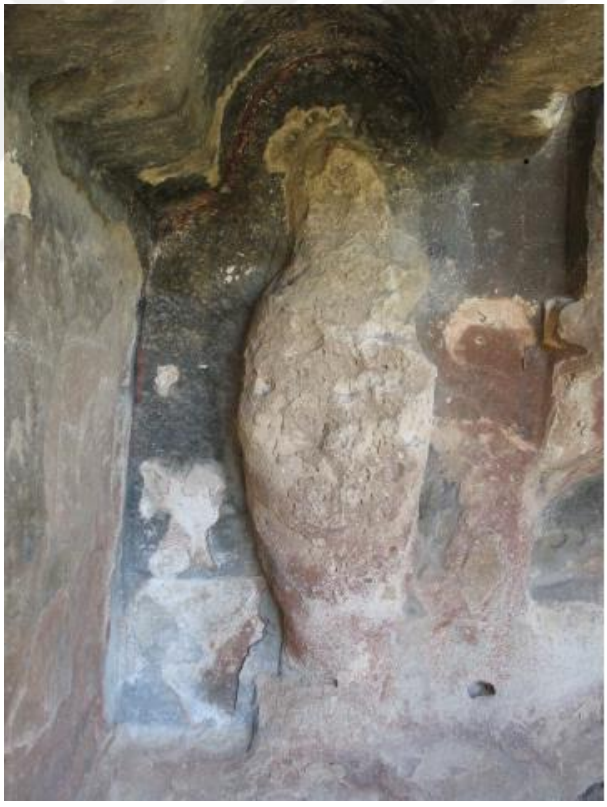

Fotoğraf 506: İbrahim İnleri Kilisesi, kabartma figür (Evcim, 2015)

Fotoğraf 507: Mehmet Akcur Evi Yapısı Giriş Cephesi

Fotoğraf 508: Mehmet Akcur Evi Yapısı Naos Bölümü

Fotoğraf 509: Mehmet Akcur Evi Yapısı Apsisten Batı Cephesi Görünüm

Fotoğraf 510: Mehmet Akcur Evi Yapısı Üst Örtüsü

Fotoğraf 511: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân Görünüm

Fotoğraf 512: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân İçindeki Nişler

Fotoğraf 513: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân İçindeki Nişler

Fotoğraf 514: Mehmet Akcur Evi Yapısı Ek Mekân İçindeki Nişler Görünüm

Fotoğraf 515: Mehmet Akcur Evi Yapısı Kuzey Nef Görünümü

Fotoğraf 516: Mehmet Akcur Evi Yapısı Kuzey Nef İçi

Fotoğraf 517: Mehmet Akcur Evi Yapısı Kuzey Nef Beden Duvarı

Fotoğraf 518: Mehmet Akcur Evi Yapısı Güney Nef Görünüm

Fotoğraf 519: Mehmet Akcur Evi Yapısı Güney Nef İçi Görünümü

Fotoğraf 520: Mehmet Akcur Evi Yapısı Güney Nef Beden Duvarı

Fotoğraf 521: Mehmet Akcur Evi Yapısı Batı Cephe Görünümü

Fotoğraf 522: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı

Fotoğraf 523: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı

Fotoğraf 524: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 525: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detay Görünüm

Fotoğraf 526: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı

Fotoğraf 527: Mehmet Akcur Evi Yapısı Süsleme Detayı

Fotoğraf 528: Ali Yetim Evi Yapısı Dış Cephe

Fotoğraf 529: Ali Yetim Evi Yapısı Giriş Cephesi

Fotoğraf 530: Ali Yetim Evi Yapısı Naos Bölümü

Fotoğraf 531: Ali Yetim Evi Yapısı Ek Mekândan Batı Cephesi Görünümü

Fotoğraf 532: Ali Yetim Evi Yapısı Üst Örtüsü

Fotoğraf 533: Ali Yetim Evi Yapısı Ek Mekân Görünümü

Fotoğraf 534: Ali Yetim Evi Yapısı Ek Mekân İçinden Görünüm

Fotoğraf 535: Ali Yetim Evi Yapısı Pastophoria Mekânı

Fotoğraf 536: Ali Yetim Evi Yapısı Pastophoria Mekânı İç Görünümü

Fotoğraf 537: Ali Yetim Evi Yapısı Pastophoria Mekânı Üst Örtüsü

Fotoğraf 538: Ali Yetim Evi Yapısı Kuzey Nef Görünümü

Fotoğraf 539: Ali Yetim Evi Yapısı Kuzey Nef İçi Görünümü

Fotoğraf 540: Ali Yetim Evi Yapısı Güney Nef Görünüm

Fotoğraf 541: Ali Yetim Evi Yapısı Güney Nef İçi Görünümü

Fotoğraf 542: Ali Yetim Evi Yapısı Süsleme Detayı

Fotoğraf 543: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Batı Cephesi

Fotoğraf 544: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Naos Bölümü

Fotoğraf 545: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Üst Örtüsü

Fotoğraf 546: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Doğu Cephesi

Fotoğraf 547: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Doğu Cephesi Detayı

Fotoğraf 548: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Kuzey Haç Kolu Duvarı Niş ve Açıklık Görünüm

Fotoğraf 549: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Güney Haç Kolu Duvarı

Fotoğraf 550: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Detayı

Fotoğraf 551: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Detayı

Fotoğraf 552: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünüm

Fotoğraf 553: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünümü

Fotoğraf 554: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünümü

Fotoğraf 555: Balkan Deresi 3 Nolu Kubbeli Salon Süsleme Görünüm